

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Právo

Katedra finančního práva a národního hospodářství

Rigorózní práce

**Daňové úniky v Slovenskej republike a v Českej republike
(vzájomná komparácia) a snaha o ich obmedzenie**

Mgr. Jakub KOZÁK

Brno 2020/2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma *Daňové úniky v Slovenskej republike a v Českej republike (vzájomná komparácia) a snaha o ich obmedzenie* zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Bratislave, dňa 01. marca 2021

.....
Mgr. Jakub Kozák

Pod'akovanie

Touto cestou sa chcem veľmi pekne pod'akovať doc. JUDr. Ing. Michalovi Radvanovi, Ph.D. za odborné rady, trpezlivosť a ochotu pomôcť mi pri spracovaní mojej rigorózneho práce. Veľká vďaka patrí aj modernému výdobytku zvaný internet, vďaka ktorému bolo možné rýchle a efektívne čerpať rôzne výsledné analýzy v oblasti daní, ktoré sú súčasťou tejto práce.

Abstrakt

Cíle (rigorózní) práce, jsou zaměřeny na problematiku daňových úniků v daňovém systému České republiky a Slovenské republiky, v jejich vzájemné (komparace) a snahy o omezení daňových úniků. V práci komplexně definujeme problematiku daňových úniků v teoretickém vymezení s poukazem na praktických příkladech. Důraz klademe i na daňovou optimalizaci ve smyslu platných daňově-právních norem. Naši analýzu zaměříme zejména na stínovou ekonomiku, daňovou mezeru k DPH a daňovou mezeru k dani z příjmu právnických osob. Práci obohacujeme i o úvahy de lege ferenda k omezení daňových úniků.

Klíčová slova: daň, daň z přidané hodnoty, daň z příjmu právnických osob, daňové úniky, daňové podvody, daňové ráje, daňová optimalizace, stínová ekonomika

Abstract

The aims of presented dissertation are focused on the issues of tax evasions in the tax system of Slovak and Czech Republic, their mutual cooperation and their attempts to restrict these tax evasions. In our dissertation we complexly define the issues of tax evasions in theoretical level as well as providing the practical examples. The focus is put on tax optimisation in line with valid tax law standards. Our analysis is aimed at shadow economy, tax gap to VAT and tax gap in income of legal persons. The dissertation is enriched with thoughts de lege ferenda in relation to restrict tax evasions.

Key words: tax, VAT, income tax of legal persons, tax evasions, tax fraud, tax havens, tax optimisation, shadow economy

Obsah

Úvod	8
1 Ciele a metodika práce	10
2 Vymedzenie základných pojmov	12
2. 1 Vymedzenie pojmu daň	12
2. 2 Stručná klasifikácia daní	19
2. 3 Daňová povinnosť kontra daňové úniky	25
2. 4. Klasifikácia daňových únikov.....	33
2. 4. 1 Transferové oceňovanie	43
2. 4. 2 Tieňová ekonomika.....	46
3 Vybrané spôsoby realizácie daňových únikov a daňových podvodov	52
3. 1 Daňová optimalizácia.....	53
3. 2 Daňové raje	63
3. 3 Schránkové firmy.....	75
3. 4 Karuselové a reťazové podvody.....	81
3. 5 Virtuálna mena.....	89
4 Komparácia daňových únikov v Slovenskej republike a v Českej republike	103
4. 1 Daňová medzera k DPH v SR a v ČR.....	104
4. 2 Daňová medzera DPPO v SR a v ČR	113
4. 3 Boj proti daňovým únikom	117
4. 3. 1 Superdaň.....	121
4. 3. 2 Ďalšie úvahy de lege ferenda.....	124
Záver	133
Zoznam použitej bibliografie	136
Zoznam tabuliek	144
Zoznam grafov	144

Zoznam použitých skratiek

CIT	Corporate Income Tax
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská federatívna republika
DPH	daň z pridanej hodnoty
DPPO	daň z príjmu právnických osôb
DS	daňová sadzba
Eurostat	Štatistický úrad Európskych spoločenstiev
EÚ	Európska únia
HDP	hrubý domáci produkt
MMF	Medzinárodný menový fond
NBS	Národná banka Slovenska
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OLAF	Európsky úrad pre boj proti podvodom
OSN	Organizácia spojených národov
Sb.	Sbírka zákonů ČR
SR	Slovenská republika
VAT	Value Added Tax
Z. z.	Zbierka zákonov SR

Úvod

„Najlepšia daň je taká, ktorá je najmenšia.“

Jean-Baptiste Say (1767- 1832)

Približne pred tridsiatimi rokmi došlo k priateľskému rozdeleniu Československa. Napriek tomu, že súčasná Slovenská republika a Česká republika sa vydali svojou vlastnou cestou samostatnosti, ich ďalšie smerovanie ovplyvňujú aj vonkajšie finančné vplyvy. Obe republiky sú súčasťou ekonomických štruktúr akým je napríklad Európska únia, Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj či Medzinárodný menový fond. Pod vplyvom globalizácie aj Slovenská republika a Česká republika musia čeliť spoločenskému internacionálnemu a gnómickému fenoménu nazývaný daňový únik. Daňový únik predstavuje spoločenský fenomén, ktorý sprevádza ľudstvo od počiatku civilizácie. Avšak negatívny dopad daňových únikov na jednotlivé ekonomiky štátu si v globálnom meradle uvedomujeme len v posledných desaťročiach. Spôsoby páchania daňových únikov môžeme vidieť v rôznych podobách, praktikách a technikách. Od daňovej optimalizácie, po karuselové podvody, od schránkových firiem po daňové raje, od daňových podvodov až po kryptomeny.

V rámci výskumu témy sústreďujeme pozornosť na teoretické vymedzenie daňových únikov, klasifikáciu daňových únikov a následná komparácia daňových medzier pri najprínosnejších typov dane do štátneho rozpočtu v Slovenskej republike a v Českej republike.

Rigoróznou prácu sme rozdelili do štyroch kapitol. V prvej kapitole opisujeme dôvody, ciele a metodiku spracovania autorom stanovenej témy. Zvyšné tri kapitoly, ktoré na seba vecne nadväzujú sa následne podrobnejšie delia na viaceré podkapitoly. Predmetom druhej kapitoly sú všeobecné aspekty daňového práva. V tejto kapitole analyzujeme a vymedzujeme pojmový aparát: daň, daňový subjekt, daňová spravodlivosť, daňová morálka, daňová povinnosť, daňové úniky, tieňová ekonomika, transferové oceňovanie a zákaz zneužitia práva. Pojmy daň a daňové úniky obohacujeme aj o klasifikáciu a vlastné spracovanie schém k tejto oblasti. Pri tieňovej ekonomike porovnávame vývoj tieňovej ekonomiky v Slovenskej republike a Českej republike. Ide o východiskovú kapitolu, ktorá je základom nadväzujúcich kapitol.

Tretia kapitola je zameraná na podrobné a vyčerpávajúce vyloženie najbežnejších spôsobov páchania daňových únikov. Bližšie analyzujeme daňovú optimalizáciu s akcentom na daňové plánovanie, analyzujeme schránkové firmy a daňové raje v historickom aj v súčasnom kontexte. Načrtneme model karuselových podvodov a kapitolu uzavrieme virtuálnymi menami, ktoré sa stali novou digitálnou možnosťou páchania daňových únikov.

Ťažiskovou kapitolou rigorózneho práca je štvrtá kapitola. Ide o praktickú časť práce, v ktorej analyzujeme daňové medzery na dani z pridanej hodnoty a dani z príjmu právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. Pri analýze a prieniku metódy historickej a metódy komparácie vychádzame najmä zo spracovaných štúdií z Európskej únie, Medzinárodného menového fondu a finančných správ jednotlivých republík. Zhrnuté poznatky zo správ následne analyzujeme a porovnáваме, ktorá z republík je pri odhaľovaní daňových únikov na tom lepšie. Samozrejme, pri tejto analýze vezmeme do úvahy aj iné ukazovatele, ktoré v práci bližšie rozoberáme. Na základe zistených poznatkov pridávame aj možné úvahy de lege ferenda v oblasti boja proti daňovým únikom na globálnej úrovni, na úrovni EÚ a vnútroštátnej úrovni.

1 Ciele a metodika práce

Je viacero dôvodov prečo sme si vybrali oblasť daňových únikov s dôrazom na komparáciu v Slovenskej republike a v Českej republike. V prvom rade autor je nadšenec spoločného štátu Čechov a Slovákov a zastáva názor, že existenciou zachovania Československa by sa pre obyvateľov Slovenska a českých krajinách vyskytli oveľa lepšie možnosti pre sociálny a kultúrny život ako je tomu tak za posledných 28 rokov. V druhom rade, je to záujem autora o odvetvie daňového práva, konkrétne o oblasť daňových únikov. V treťom rade, po rozpade ČSFR a vzniku dvoch samostatných republík – Slovenskej republiky a Českej republiky – absentujú komplexné správy o daňových únikov v oboch republík. Áno, nájdeme nespočetné množstvo tlačových správ, publikácií, odborných textov, ktoré sa venujú daňovým únikom v Slovenskej republike a v Českej republike, avšak buď sú tieto publikácie orientované osobitne na Slovenskú republiku alebo samostatne na Českú republiku, prípadne na obe republiky, ale v krátkom časovom horizonte. My sme si dali za cieľ skúmať problematiku daňových únikov v SR a v ČR v podstate od vzniku republík, teda od roku 1993 až po súčasnosť. Ide síce o 28 ročný časový horizont a sme si vedomí toho, že aj o dosť náročnú úlohu skompletizovať aspoň základné dáta za obe republiky v oblastiach ako tieňová ekonomika, daňové raje, daňová medzera na DPH či daňová medzera k DPPO.

Ako to vyplýva z vyššie uvedených dôvodov, stanovili sme si tri ciele. Prvým cieľom práce je oboznámiť čitateľa so základným pojmovým aparátom súvisiacich s problematikou daňových únikov. Definujeme si pojmy daň, priame dane, nepriame dane, daňový subjekt, daňová povinnosť, daňový únik. V rámci termínu daňový únik pôjde o čo najhlbšie teoretické vymedzenie daňových únikov, klasifikácii daňových únikov a najpoužívanejších praktík daňových únikov v legálnom aj v nelegálnom vymedzení.

Druhý cieľ práce je poukázať na dopad daňových únikov v Slovenskej republike a v Českej republike. Z pohľadu oboch republík sa zameriame na tieňovú ekonomiku, daňové raje, deň daňovej slobody, daňovú medzeru na DPH a daňovú medzeru k DPPO.

Tretí cieľ práce nadväzuje na predchádzajúce dva ciele. Na základe všeobecných poznatkov daňových únikov a ich dopadov na Slovenskú republiku a Českú republiku navrhujeme možné úvahy de lege ferenda k obmedzeniu daňových únikov na globálnej úrovni, úrovni EÚ ako aj na vnútroštátnej úrovni.

Aby sme tieto ciele naplnili, budeme používať nasledujúcu metodológiu výskumu najmä metódu právnej analýzy, metóda syntézy, metódu porovnávaciu, metódu historickú a metódu zovšeobecňovania zistených poznatkov. V metóde právnej analýzy sa zaoberáme

najmä definíciami pojmu daň, daňový subjekt, daňová sústava. Pri tejto metóde si demonštratívne porovnáme využitie daňovej optimalizácie v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. Cez právnu analýzu budeme opisovať daňové sadzby pri niektorých typoch daní ako aj odvodové zaťaženie v SR a v ČR. V metóde syntézy zozbierané dáta navzájom spojíme, aby z toho vyšiel ucelený a zrozumiteľný výsledok. Ako príklad na použitie metódy syntézy v našej práci je počet slovenských a českých firiem v daňových rajoch a daňová medzera DPH. V metóde porovnávacej porovnáваме tieňovú ekonomiku a daňovú medzeru v slovenských a českých daňovo-právnych podmienkach, rozdiely v niektorých inštitútoch daňového práva ako napríklad daňová sadzba, transferové oceňovanie, porovnanie daňovej sústavy. Komparáciu využijeme hlavne pri porovnávaní daňovej medzere DPH, tieňovej ekonomiky, pri dni daňovej slobody. V historickej metóde stručne analyzujeme najmä historický vývoj daňových únikov k jednotlivým praktikám ako aj historický vývoj daňových sadzieb pri DPH a dani z príjmu právnických osôb. Dôraz na historickú metódu kládeme aj pri historickom porovnávaní tieňovej ekonomiky, spomínaných daňových medzier či počtu slovenských a českých spoločností v daňových rajoch. V metóde zovšeobecňovania zistených poznatkov záverom každej podkapitoly predkladáme stručné zhrnutie našich zistení. Komplexné zhrnutie výsledkov nášho výskumu poskytujeme v závere práce. Spomínané metódy využité v tejto práci sa navzájom dopĺňajú.

Podkladom pre skompletizovaný súhrn poznatkov o daňových únikoch nám bola česká, slovenská a zahraničná odborná literatúra, niektoré daňovo-právne normy slovenského a českého právneho poriadku, správy EÚ týkajúce sa analýzy daňovej medzery na DPH, či správy Medzinárodného menového fondu pri analýze tzv. korporátnej dane. Za podklad nám slúžili aj vnútroštátne slovenské a české analýzy týkajúce sa daňových únikov a spôsob ich zamedzenia. Úvahy sme rozšírili aj o vybrané súdne rozhodnutia slovenských a českých súdov ako aj Súdneho dvora Európskej únie. Práca je doplnená rozsiahlym poznámkovým aparátom, ktorý nie je len výpočtom faktografických zdrojov, z ktorých sme v procese tvorby práce čerpali, ale môže poslúžiť tiež ako východisko pre tých, ktorí majú záujem o preštudovanie iných názorov na problematiku daňových únikov zo všeobecného ponímania alebo daňových únikov osobitne za Slovenskú republiku a Českú republiku.

2 Vymedzenie základných pojmov

Problematika daňových únikov je oblasť daňového práva, ktorá pozostáva z určitých legálnych pojmov, rôznych spoločenských vzťahov, faktorov, ale aj inej pojmovej aparatúre postavených na báze terminus technicus. Takýmito pojmi sú napríklad daň, daňová povinnosť, subjekt dane, správca dane a samozrejme daňový únik. Aby bol naplnený cieľ analýzy hlbšieho kontextu pochopenia daňových únikov, v tejto časti preto máme za potrebné bližšie definovať a kategorizovať vyššie uvedené pojmy.

2. 1 Vymedzenie pojmu daň

Východiskovým pojmom celej oblasti daňových únikov a daňového práva vôbec je pojem daň. Ide o historickú kategóriu, ktorá sa do dnešnej podoby vyvinula zo stredovekých regálov (t. j. panovníkov výnos pre konkrétny subjekt), domén (t. j. príjmy získané z hospodárenia na panovníkovom majetku), akcíz (modernejšia forma regálov, napr. daň z predaja zo spotrebného tovaru) a kontribúcií (išlo o priamu daň z hlavy, z majetku alebo z hrubého výnosu). Samotný pojem daň predstavuje polysém, pretože v rámci pojmového vymedzenia existujú neustále rozličné názory a tvrdenia rôznych odborníkov na daňové právo a finančné právo. Napríklad, podľa profesora V. Babčáka pod pojmom daň možno rozumieť ako „*nútenú (povinnú), nenávratnú, neekvivalentnú, neúčelovú a v zásade sa opakujúcu peňažnú platbu do štátneho alebo miestneho rozpočtu, ktorej ukladanie a vyberanie vyplýva z právnych noriem najvyššej právnej sily.*“¹ Iná definícia pochádzajúca z Malého slovníka finančného práva od A. Pauličkovej, ktorá definuje daň ako povinnú nenávratnú, vynútiteľnú a spravidla neúčelovú a opakujúcu sa peňažnú platbu fyzických a právnických osôb, vybranú na základe zákona štátom a orgánmi miestnej samosprávy v prospech verejných rozpočtov a účelových fondov na úhradu verejných výdavkov vo vopred určenej výške a s presne určeným termínom splatnosti. Ďalej, daň má charakter privilégia štátu alebo orgánov miestnej samosprávy, neakceptuje rovnosť spoločenských subjektov.² Zaujímavá definícia pojmu daň nájdeme aj v Slovníku finančného práva od autorov J. Králik a D. Jakubovič, podľa ktorých daň je: „*Prejudiciálna legálna majetková ujma na majetkovej integrite určitého okruhu zákonom ohraničených subjektov. ... Je zmiešaný ekonomicko-právny inšti-*

¹ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 21.

² Pauličková, A. *Malý slovník finančného práva*. Bratislava: Eurounion 2013, s. 13.

tút, prostredníctvom ktorej dochádza k mimoekonomickému donúteniu fyzických a právnických osôb odovzdávať štátu a orgánom miestnej samosprávy určitú časť dôchodkov a majetku a podieľať sa na ich využívaní. ... Ako právny inštitút je tvorená statickou štruktúrou daňových prvkov a dynamickou štruktúrou daňových vzťahov, regulovaných právnou normou. “³ Karel Engliš vo svojich prácach (akou je napríklad Soustava národního hospodářství) definuje daň ako „nútený príspevok jednotlivých súkromných hospodárstiev – podnikov, domácnosti atď. – do štátneho hospodárstva, ukladaný podľa ich zárobkovej alebo dôchodkovej únosnosti a určený k financovaniu potrieb spoločnosti.“ Vilém Funk vymedzuje dane „ako dávky požadované verejnými korporáciami k úhrade všeobecných potrieb od tých hospodárskych súkromných potrieb, u ktorých pozostávajú isté právnymi predpismi vytýčené skutočnosti, a to bez ohľadu na to, do akej miery používajú hospodárstvo verejné zariadenia.“⁴ Kubátová definuje daň ako „transfer finančných prostriedkov od súkromného k verejnému sektoru sú aj jedným z druhov príjmu rozpočtov verejných fondov.“⁵ Autori Oleńick, Ohl, Babčák považujú daň za nutné zlo pre štát, ktorý rôznymi právnymi prostriedkami donucuje daňové subjekty k plneniu daňových povinností.⁶

V daňovo-právnych normách toho-ktorého štátu sa stretáme výnimočne aj legálnymi definíciami pojmu daň. Napríklad v prípade Poľska je to čl. 6 poľskej ústavy Ordynacji podatkowej zo zákona z 29. augusta 1997, ktorý daň definuje ako: „Daň je verejnoprávna, neplatená, povinná a nenávratná peňažná dávka pre štátnu pokladnicu, vojvodstvo, obec alebo obec, ktorá vyplýva z daňového zákona.“⁷ Legálnu definíciu dane obsahuje aj ruské daňové zákonodarstvo, konkrétne v sm. 8 б.1 Налоговый кодекс Российской Федерации: „Daňou sa rozumie povinná, individuálne bezplatná platba vybraná od organizácií a jednotlivcov vo forme odcudzenia finančných prostriedkov, ktoré im patria, na základe vlastníckeho práva, ekonomického riadenia alebo operatívneho riadenia finančných prostriedkov s cieľom finančne podporovať činnosť štátu a (alebo) obcí.“⁸ Spomenieme aj zákonnú definíciu pojmu daň zo slovenského zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý vymedzuje daň nasledovne: „daň podľa osobitných predpisov vrátane úroku z omeškania, úroku a pokuty podľa tohto zákona alebo

³ Králik, J., Jakubovič, D. *Slovník finančného práva*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 47-48.

⁴ BAKEŠ, M., KARFÍKOVÁ, M.: Daňový systém v České republice. In: Babčák, K. (eds.) *Daňové právo a jeho rozvoj*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 51.

⁵ Kubátová, K. *Daňová teorie a politika*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 15.

⁶ Kočíš, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 17.

⁷ USTAWA z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa dostupná na: <<https://www.infor.pl/akt-prawny/302789,ustawa-ordynacja-podatkowa.html>>.

⁸ Налоговый кодекс Российской Федерации (часть первая) от 31. 07. 1998 N 146-ФЗ (ред. от 20. 07. 2020), dostupné na: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_19671/>.

*osobitných predpisov, miestny poplatok za komunálne odpady a drobné stavebné odpady podľa osobitného predpisu a miestny poplatok za rozvoj podľa osobitného predpisu.*⁹

V praxi ide o dosť nešťastnú formuláciu vymedzenia pojmu daň, pretože na jednej strane síce zahrňuje aj jednotlivé dane v daňovej ústave Slovenskej republiky s odkazom na osobitné daňovo-právne normy, na druhej strane Daňový poriadok pod pojmom daň vymedzuje aj pokuty a poplatky vymedzené v daňovo-právnych normách, čo už však nevyzdvihuje pravú podstatu dane. Cez taxatívny výpočet, čo je daň obsahuje aj česká právna úprava v zákone č. 280/2009 Sb. daňový řád v ustanovení § 2 ods. 3-5, podľa ktorého sa pre účely daňového poriadku daňou rozumie: „*a) peněžité plnění, které zákon označuje jako daň, clo nebo poplatek, b) peněžité plnění, pokud zákon stanoví, že se při jeho správě postupuje podle tohoto zákona, c) peněžité plnění v rámci dělené správy.*“ Daň zahrňuje aj: „*daňový odpočet, daňovou ztrátu nebo jiný způsob zdanění a příslušenství daně.*“ Definícia pokračuje ďalej a to príslušenstvom dane, pod ktorým sa rozumieju: „*úroky, penále, pokuty a náklady řízení, jsou-li ukládány nebo vznikají-li podle daňového zákona. Úroky, penále a pokuta za opožděné tvrzení daně sledují osud daně.*“¹⁰ Z hľadiska formulácie dane ide o podobný problém ako pri slovenskej právnej úprave, kde sa síce vymedzuje, čo všetko sa považuje za daň, ale absentuje jej legálna pojmová definícia.

Na margo tohto problému chceme podotknúť, že v rámci štátov EÚ nie je v ich právnych úpravách, ani v samotnom práve EÚ zakotvená definícia dane. Absentuje teda jej zákonné vymedzenie, čo treba rozumieť ako istý paradox, vzhľadom na jej nesmierny politický, ekonomický a právny zmysel, význam a funkcie dane. Toto konštatovanie treba vzťahovať aj na slovenské a české daňové zákonodarstvo.¹¹

Z terminologického hľadiska pod termínom daň rozumieme ekonomickú a historickú kategóriu, finančno-právny inštitút, ktorý v súčasnosti je právnym predpisom striktnie regulovaný verejný peňažný záväzok fyzických osôb a právnických osôb v pozícii daňového subjektu voči štátu (a územnej samospráve) a jeho organickým prvkom, ktorý je vyberaný od daňových subjektov na základe donucovacej moci štátu určenými orgánmi v osobitnom právnom procese (t. j. daňové konanie), vo forme povinnej nenávratnej a neúčelovej peňažnej platby, určenej vo vopred vymedzenej výške, s presne stanoveným termínom splatnosti,

⁹ Uvedená definícia pochádza z ustanovenia § 2 písm. b) zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁰ Uvedené definície pochádzajú zo zákona č.280/2009 Sb. daňový řád v ustanovení § 2 ods. 3-5.

¹¹ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 21.

služiaci na finančné krytie predpokladaných celospoločenských a komunálnych potrieb verejných záujmov (t. j. fiskálny záujem štátu). Daň v užšom chápaní, je považovaná za štátny príjem, v širšom chápaní za verejný výnos.¹² V modernej ekonómii, akou je napríklad Slovenská republika a Česká republika, sú dane významným ekonomickým, finančným, kultúrnym, sociálno-psychologickým a politickým nástrojom presadzovania štátnej moci. Vznik daní je z historického hľadiska v dôsledku politicko-právneho usporiadania úzko prepojený na vznik štátu, resp. ríše.¹³ Prvé dane boli nepravidelným plnením v naturálnej forme, resp. vynájdenním peňazí nadobudli charakter taxa a dica, čo znamenali nepravidelné dane v prípade vojny, či ďalej cesty panovníka do zahraničia.

Nevyhnutnou podmienkou zavedenia a výberu daní je, že ide o platby vyberané zákonom alebo na základe zákona. Táto legislatívna podmienka zdaňovania obyvateľstva sa vzťahuje aj na historické obdobia. Nejde a ani nešlo o platbu, ktorá je vyberaná na základe ľubovôle predstaviťa štátnej moci (t. j. panovníka alebo zákonodarného orgánu). Z daného vyplýva už aj známa zásada z rímskeho práva: „nullum tributum sine lege“, čo v preklade znamená žiadna daň bez zákona. Z politicko-právneho aspektu dane predstavujú mocenský nástroj štátu upravený právnymi normami najvyššej právnej sily. Všeobecne potom možno daň vymedziť ako peňažné neúčelové a nenávratné plnenie (platbu) uloženú zo strany výkonnej štátnej moci ako oprávneným subjektom ostatným, teda povinným (daňovým) subjektom, resp. daňovníkom, a to výlučne zákonom alebo na základe zákona, slúžiace na úhradu verejných, resp. štátnych potrieb, a to vo vopred určenej výške a vo vopred určenom termíne či dni jej splatnosti.¹⁴ Z rozdielneho a profilovaného pojmu dane možno konštatovať, že daň ako historický, právny a finančno-ekonomický inštitút disponuje týmito charakteristickými (pojmovými) znakmi:

1. povinné peňažné plnenie,
2. platba nenávratného charakteru,
3. neúčelová platba,
4. vynútiteľnosť zo strany štátu cez správcov dane,
5. spravidla opakujúce sa peňažné plnenie¹⁵,

¹² Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 15.

¹³ Bánociová, A. *Aplikácia daní SR v praxi*. Košice: Elfa, s. r. o., 2011, s. 8.

¹⁴ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 16.

¹⁵ Podľa Kubátovej niektoré druhy daní sa neopakujú v určitom intervale a platia sa len za určitých okolností. Ide o nepravidelné dane (napr. pri každom prevode nehnuteľnosti), ako aj dane, ktoré sú účelové, teda je predurčené kam daň plynie a čo z nej bude financované (napr. v prípade tzv. cestnej dane). Obe uvedené príklady sa vzťahujú na daň z prevodu a prechodu nehnuteľnosti a cestnú daň, ktoré sú súčasťou českej daňovej

6. peňažné plnenie ukladaná zákonom alebo na základe zákona,
7. smeruje voči daňovým subjektom,
8. slúži na úhradu verejných potrieb,
9. stanovená výška daňového zaťaženia v určenej lehote splatnosti.

V minulosti (obdobie staroveku a stredoveku) daň mala aj charakter naturálnej povahy (tzv. munera), v súčasnosti daň predstavuje určité peňažné plnenie v platnej mene. Platba nenávratného charakteru znamená, že subjekt daňovej povinnosti si za platbu dane nemôže nárokovať žiadnu priamu protislužbu od štátu. Neprichádza do úvahy, aby si daňový subjekt určil, že jeho daň bude použitá napríklad pre zdravotnícke účely. V tomto sa daň rozlišuje napríklad od daru pre verejný subjekt, kde darca má právo vedieť na aké verejné účely použil finančné prostriedky obdarovaný. V prípade dane ide spravidla o opakujúce sa peňažné plnenie nenávratného charakteru, ktoré sa vyznačuje neekvivalenciou, ktorá sa pre platiteľa dane vyznačuje bezprostrednou ujmom (úbytkom) na jeho príjmoch, resp. majetku bez toho, aby súčasne dostával rovnocenný ekvivalent. Ako už bolo spomenuté, daň je peňažné plnenie ukladané štátom taxatívne určeným povinným subjektom, ktoré možno ukladať zákonom alebo na základe zákona v zmysle zásady nullum tributum sine lege. Hlavnou funkciou dane je presadzovanie fiskálneho záujmu štátu, čiže slúži na úhradu štátnych alebo iných verejných potrieb. Výška daňového zaťaženia ako aj lehota splatnosti dane sú ustanovené v príslušnom (osobitnom) právnom predpise.

Daň môžeme vymedziť staticky a dynamicky. Pod vymedzením statickej dane rozumieme ako peňažnú platbu vyberanú štátom, resp. štátnymi orgánmi na základe zákona, vo vopred určenej výške, presne a vopred určeným termínom splatnosti, slúžiacu na úhradu štátnych, resp. spoločenských potrieb. Dynamické vymedzenie dane môžeme formulovať daň ako určitý špecifický vertikálny spoločenský vzťah zákonom (právnou normou) predvídaných subjektov, ktorý má materiálny (hodnotový, peňažný) obsah. Pod statickým vymedzením dane rozumieme daňové platby, dynamické vymedzenie stotožňuje daň s daňovým vzťahom.¹⁶

Z vyššie uvedeného vyplýva, že dane sú v dnešných ekonomikách zmiešaného typu považované za najdôležitejší zdroj príjmov štátu, a teda sú považované za dôležitý nástroj realizácie hospodárskej politiky a fungovania štátu vôbec. Táto ekonomická veličina pochádza od individuálnych ekonomických subjektov, ktoré označujeme ako daňový subjekt, resp.

sústavy. V slovenskej daňovej sústave sú nepravidelnou daňou niektoré typy miestnych daní ako napríklad daň za ubytovanie alebo daň za zotrvanie vozidla v historickej časti mesta.

¹⁶ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 23.

platiteľ dane.¹⁷ Zároveň máme za potrebné odlišiť daňový subjekt, subjekt dane, daňovník a platiteľ dane. Subjekt dane je jeden zo základných prvkov dane a určuje okruh daňových subjektov, na ktorých sa vzťahuje daňová povinnosť. Vo všeobecnosti sa za daňový subjekt (v daňovej praxi vo význame subjekt dane) považuje každý, koho sa týka daňová povinnosť podľa právnej skutočnosti v zmysle príslušného právneho predpisu. Daňový subjekt môže byť v postavení oprávneného subjektu, t. j. subjektu oprávneného požadovať splnenie daňovej povinnosti od iných subjektov daňovo-právneho vzťahu (napr. daňový dlžník, právny nástupca fyzickej osoby alebo právnickej osoby), alebo v postavení povinného subjektu, čiže subjektu, ktorý je povinný platiť daň (t. j. daňovník, platiteľ dane). Daňový subjekt je pojem využívaný ako aj pre priame, tak aj pre nepriame dane. Zároveň ide o jeden zo základných daňových prvkov, ktorý priamo podmieňuje vznik, zmenu alebo zánik daňovo-právneho vzťahu. Daňovník a platiteľ dane sú teda užšie pojmy ako daňový subjekt, pretože daňovník a platiteľ dane je jednou z foriem daňového subjektu. Za daňovníka sa považuje fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorej príjem, majetok alebo činnosť priamo podlieha dani, pričom daňové bremeno znáša sám a nemôže ho preniesť na iný subjekt.¹⁸ V tomto prípade pôjde iba o priame dane. V praxi sa to najčastejšie prejaví vo vzťahu zamestnávateľ a zamestnanec. Zamestnávateľ za svojho zamestnanca odvádza mesačné preddavky na daň alebo daň vo forme zrážok z príjmu fyzických osôb, daňovníkovi však, ktorého postihne daňová povinnosť, je zamestnanec. To isté platí aj pri miestnych daniach, kde je daňovníkom konkrétny daňový subjekt (napr. pri dani zo psa je daňovník vlastník psa, pri dani z pozemkov je daňovníkom užívateľ pozemkov a pod.). Platiteľ dane je v zásade termín pre označenie daňového subjektu pri nepriamych daniach.¹⁹ Uviedli sme spojenie v zásade z dôvodu, lebo podľa Finančnej správy SR je za platiteľa dane považovaný zamestnávateľ, ktorý za zamestnávateľa platí daň (teda vyššie uvedený príklad pri daňovníkovi). Platiteľom dane je aj fyzická osoba s bydliskom v zahraničí alebo právnická osoba so sídlom v zahraničí, ktorá má na území SR stálu prevádzkareň alebo tu zamestnáva zamestnancov dlhšie ako 183 dní (súvisle alebo v niekoľkých obdobiach v akomkoľvek období dvanástich po sebe nasledujúcich

¹⁷ Červená, K. Ekonomicko-politické pohľady na vznik a existenciu daňových únikov. In: Babčák, V. (eds.) *I. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové úniky a vyhýbanie sa daňovým povinnostiam*. Košice: UPJŠ, 2017, s. 111-112.

¹⁸ Pauličková, A. *Malý slovník finančného práva*. 2013, s. 21,22.

¹⁹ Králik, J., Šimonová, J., Sabayová, M. *Základy daňového práva II*. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2010, 27 s.

mesiacov).²⁰ Platiteľom dane môže byť za zamestnancov, ktorí nepoužívajú výsady a imunity podľa medzinárodného práva aj zahraničný zastupiteľský úrad alebo jeho podriadená organizácia, ak týmto zamestnancov vypláca príjem zo závislej činnosti a zahraničný zastupiteľský úrad sa rozhodne požiadať o registráciu ako platiteľ dane.²¹ Platiteľ dane je teda osoba, ktorá odvádza správcovi dane daň vybratú od daňovníka alebo zrazenú daňovníkovi a majetkovo za ňu zodpovedá. Platiteľ dane nie je sám zaťažený daňovou povinnosťou. Je len zodpovedný za odvedenie dane. Platiteľmi dane sú všetci dodávatelia tovaru alebo služieb, ktorí odvádzajú dane, čiže zdaniteľné osoby uvedené v osvedčení.²² Pri platiteľovi dane je potrebné, aby sme odlišili daňového rezidenta (daňovník z neobmedzenou daňovou povinnosťou) od daňového nerezidenta (t. j. daňovník s obmedzenou daňovou povinnosťou). Rozlišovanie daňového rezidenta od daňového nerezidenta má význam pri dani z príjmov (fyzických osôb ako aj právnických osôb) a zamedzení dvojitého zdanenia. Za daňového rezidenta sa považuje daňový subjekt, ktorého príjmy (výnos) pochádzajú zo zdrojov na území tuzemska a zo zdrojov v zahraničí. Za daňového nerezidenta sa považuje daňový subjekt, ktorého príjmy (výnos) pochádzajú zo zdrojov na území tuzemska. Konkrétnejšie špecifiká na rozlíšenie daňového rezidenta od daňového nerezidenta už upravuje zákon o dani z príjmu tej-ktorej krajiny. Na Slovensku sú to konkrétne ustanovenia § 2 písm. d) až g) zákona č. 595/2003 Z. z. zákona o dani z príjmov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z príjmov“) a v ČR sú to stanovenia § 2 ods. 2 až 4 zákona České národnej rady č. 586/1992 Sb. o daních z príjmov, ve znění poudějších předpisů (ďalej len „zákon o daních z příjmů“).

Zatiaľ čo v slovenskom prostredí dochádza k rozlíšeniu termínov daňovník a poplatník²³, v českej právnej úprave podľa ustanovenia § 20 ods. 1 zákona č. 280/2009 Sb. daňového

²⁰ Ustanovenie § 2 písm. d) zákona č. 595/2003 Z. o dani z príjmu. Obdobne to platí aj pre českú právnu úpravu v ust. § 2 ods. 4 zákona České národnej rady č. 586/199 Sb. o daních z příjmů.

²¹ Finančná správa Slovenskej republiky: *Platiteľ dane*, 2020 dostupné na <<https://podpora.financna-sprava.sk/079397-Platite%C4%BE-dane>> [citované dňa 16. 11. 2020].

²² Králik, J., Šimonová, J., Sabayová, M. *Základy daňového práva II*. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2010, s. 28.

²³ V teoretickej rovine často sú poplatky a dane totožné pojmy, ale v praktickej rovine sú medzi poplatkom daniam rozdiely. Spomenieme len niektoré z týchto rozdielov. V prvom rade je to reciprocita týchto platieb – poplatky rešpektujú požiadavku priamej reciprocity, pričom sú istým ekvivalentom činnosti štátneho orgánu alebo iného verejnoprávneho subjektu. Vzťahy, na ktorých sú založené sú čiastočné a návratné. Dane majú nepriamu reciprocitu, sú väčšinou opakované, nenávratné a neekvivalentné. Po druhé, rozdiel je aj vo význame platieb, keďže dane sú oveľa dôležitejším druhom rozpočtových príjmov. Po tretie, cieľ daní je uspokojenie verejných potrieb štátu alebo obcí, zatiaľ čo poplatky uspokojujú iba časť potrieb subjektov, ktoré uskutočňujú úkony. Po štvrté, podmienky, za ktorých sa ukladajú a vyberajú – dane predstavujú platby vybrané bez akýchkoľvek podmienok, poplatky sa vyberajú ako čiastočná odplata za služby, ktoré uskutočňujú na základe ich návrhu. Z toho samozrejme je možné vymedziť aj rozdiel orgánov, ktoré poplatky ukladajú a vyberajú a uplatňovania príslušných právnych predpisov pri ukladaní a vyberaní daní a poplatkov. Poplatky navyše majú svoju vlastnú špecifickú sústavu, systém a právnu reguláciu.

řádu, je daňovým subjektom poplatník alebo platca dane. Poplatníkom sa rozumie „osoba, ktorej príjmy, majetok alebo úkony sú priamo podrobené dani. Platca dane je osoba, ktorá pod vlastnou majetkovou zodpovednosťou odvádza správcu dane daň vybranú od poplatníka alebo zrazenú poplatníkom.²⁴ V slovenskom legálnom ponímaní je výraz daňový poplatník alebo daňový platca nezmysel. Veľmi často si médiá a politici zamieňajú pojmy platiteľ dane, poplatník, platca dane, daňový poplatník. S výrazom daňový poplatník sa stretáme aj v starších publikáciách daňového práva (napr. E. Burák – Daňová optimalizácia) alebo tento svojrázny výraz je základným slovným koreňom pre občianske združenie s názvom Združenie daňových poplatníkov Slovenska (ZDPS) a Sdružení daňových poplatníků České republiky, ktorých hlavnou úlohou je ochrana záujmov daňových subjektov prostredníctvom podpory iniciatív smerujúcich k zníženiu daní, verejných výdavkov a k vyrovnanému štátnemu rozpočtu.²⁵ Ostáva nám zdefinovať si pojem zdaniteľná osoba. Je ňou každá osoba, ktorá podniká nezávislé, bez ohľadu na účel alebo výsledky tejto činnosti. Zdaniteľná osoba sa stane platiteľom dane až jej registráciou dane a pridelením daňového identifikačného čísla (DIČ), a to dňom uvedeným v osvedčení o registrácii.²⁶

Zhrnieme si to. Dane sú historicky stará kategória ako prvé civilizácie. V súčasnosti dane predstavujú právom regulovanú spravidla opakujúcu sa peňažnú platbu, ktorej povaha je neekvivalentná a nenávratná a slúžia na plnenie fiskálnych záujmov štátu. Subjekty, ktorých zaťažuje daň nazývame daňové subjekty, ktoré môžu mať pozíciu daňovníka (v ČR poplatník), platiteľa dane (v ČR platca dane), príp. daňového dlžníka.

2. 2 Stručná klasifikácia daní

Teória daňového práva vymedzuje druhy dane podľa rôznych kategórií. My si spomenieme najzakladanejšie klasifikácie daní, ktorú využijeme aj pri kategorizácii daňových únikov. Pôjde o členenie daní podľa dopadu na daňové subjekty a v tom vymedzené členenie daní podľa subjektu dane a podľa predmetu zdanenia. Ďalej spomenieme členenie daní podľa teritoriálneho vymedzenia a klasifikácia daní podľa daňovej sadzby.

Z účelového hľadiska je najvýznamnejšou klasifikáciou dane na priame a nepriame dane. Kategorizácia daní na priame a nepriame predstavuje členenie daní podľa dopadu na

²⁴ Bakeš, M., Karfíková, M. Daňový systém v České republice. In: Babčák, V. (eds.). *Daňové právo a jeho rozvoj*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 62.

²⁵ Bližšie pozri www.zps.sk.

²⁶ Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 39.

daňové subjekty a zároveň o členenie daňových príjmov štátu, ktoré sú súčasťou verejného rozpočtu. Priame dane predstavujú peňažnú platbu zaťažujúcu dôchodok alebo majetok priamo konkrétneho daňovníka, čiže daňovník je totožný s destinátorom dane. Pri priamej dane sa môže uplatniť tzv. subjektová daň čo predstavuje zohľadnenie na výlučne individuálne pomery daňového subjektu, majúce vplyv na jeho daňovú schopnosť. Z toho dôvodu je pre priame dane typická progresívna sadzba dane, ktorá zohľadňuje majetkové pomery daňovníka. Priamu daň môžeme hlbšie členiť na priamu daň dôchodkového typu, ktorá zaťažuje príjem daňovníka a priamu daň majetkového typu, ktorá zaťažuje majetok daňovníka. V rámci slovenskej a českej daňovej sústavy je typickou priamou daňou dôchodkového typu daň z príjmu (fyzických osôb a právnických osôb). V niektorých krajinách (napr. Nemecko, Rakúsko, USA) sem spadajú aj amortizačná daň, ktorá je príjmom pre registrované cirkvi a náboženské spoločnosti alebo mimovládnych organizácii a neziskového sektora v rámci asignácie dane. V SR je možnosť asignácie dane využiť v rámci dani z príjmu, pričom osobitné kritéria platia pre daň z príjmu fyzických osôb a daň z príjmu právnických osôb.²⁷ V českom zákone o daních z príjmu sa tiež stretáme s asignáciou, ktorá je vymedzená v ustanovení § 15 ods. 1 a § 20 ods. 8 zákona o daních z príjmu. V slovenských a českých daňových podmienkach má daňová asignácia pre daňový subjekt fakultatívny charakter. V rámci českej daňovej sústavy medzi priame dane majetkového typu zaraďujeme daň z nehnuteľnosti, daň z dedenia, daň z darovania, daň z prevodu nehnuteľnosti a daň z hazardných hier. Na Slovensku pod priame dane zaraďujeme aj miestne dane.

Naopak, nepriame dane predstavujú peňažnú platbu, ktorá sa zahŕňa do ceny tovarov a služieb a daňový subjekt postihuje nepriamo prostredníctvom zaplatenia dane v cene tovaru alebo služby pri jej nákupe. Nositeľom daňového bremena je v tomto prípade spotrebiteľ a daň do štátneho rozpočtu odvádza spravidla dodávateľ spotrebného tovaru, príp. osoba poskytujúca služby. Ide teda o legálny prenos/presun dane z dodávateľa na konečného spotrebiteľa. A práve tento prenos dane je najviac zneužívaný formami rôznych spôsobov daňových únikov z dôvodu zásady zákazu nabaľovania (kumulovania) dane. Možné spôsoby daňových únikov si ešte v práci bližšie uvedieme. Na druhej strane, nepriame dane vo forme univerzálnej spotrebnej dane, ktorou je daň z pridanej hodnoty a jednotlivých spotrebných daní predstavujú z daňových príjmov najväčší prísun do štátnej pokladnice a teda v čo najväčšej miere plnia fiskálnu funkciu dane. Dokonca niektoré spotrebné dane (v minulosti označované ako akcízy) tým, že zaťažujú spotrebu určitých vybraných výrobkov tak popri

²⁷ Bližšie pozri ust. § 50 zákona č. 595/2003 Z. z. zákona o dani z príjmu v znení neskorších predpisov.

fiskálnej funkcii plnia aj funkciu selektívnu, prípadne pôsobia prohibítívne. Tento typ spotrebných daní plní primárne fiskálnu funkciu štátu a sekundárne výchovnú funkciu zo strany štátu, kedy majú byť občania odradení od spotreby škodlivých výrobkov, či už pre občanov alebo životné prostredie, akými sú alkoholické nápoje, tabakové výrobky, minerálne oleje, stavebné materiály a iné komodity. Čo sa považuje za predmet selektívnej spotrebnej dani si spravidla určuje každý štát sám. V podmienkach SR a v ČR sú to alkoholické výrobky, tabakové výrobky a minerálny olej.²⁸ Pri tomto spotrebnom sortimente neodporúčame, aby štát zaviedol absolútnu prohibíciu, pretože alkohol a tabakové výrobky sa stanú vďačným tovarom pre čierny trh, čím by vzrástol podiel tieňovej ekonomiky. Pri nepriamych daniach sa používa proporcionálna alebo pevná sadzba dane.

Tab. 1 Všeobecný porovnávací prehľad daňovej sústavy priamych a nepriamych daní v právnych podmienkach SR a ČR

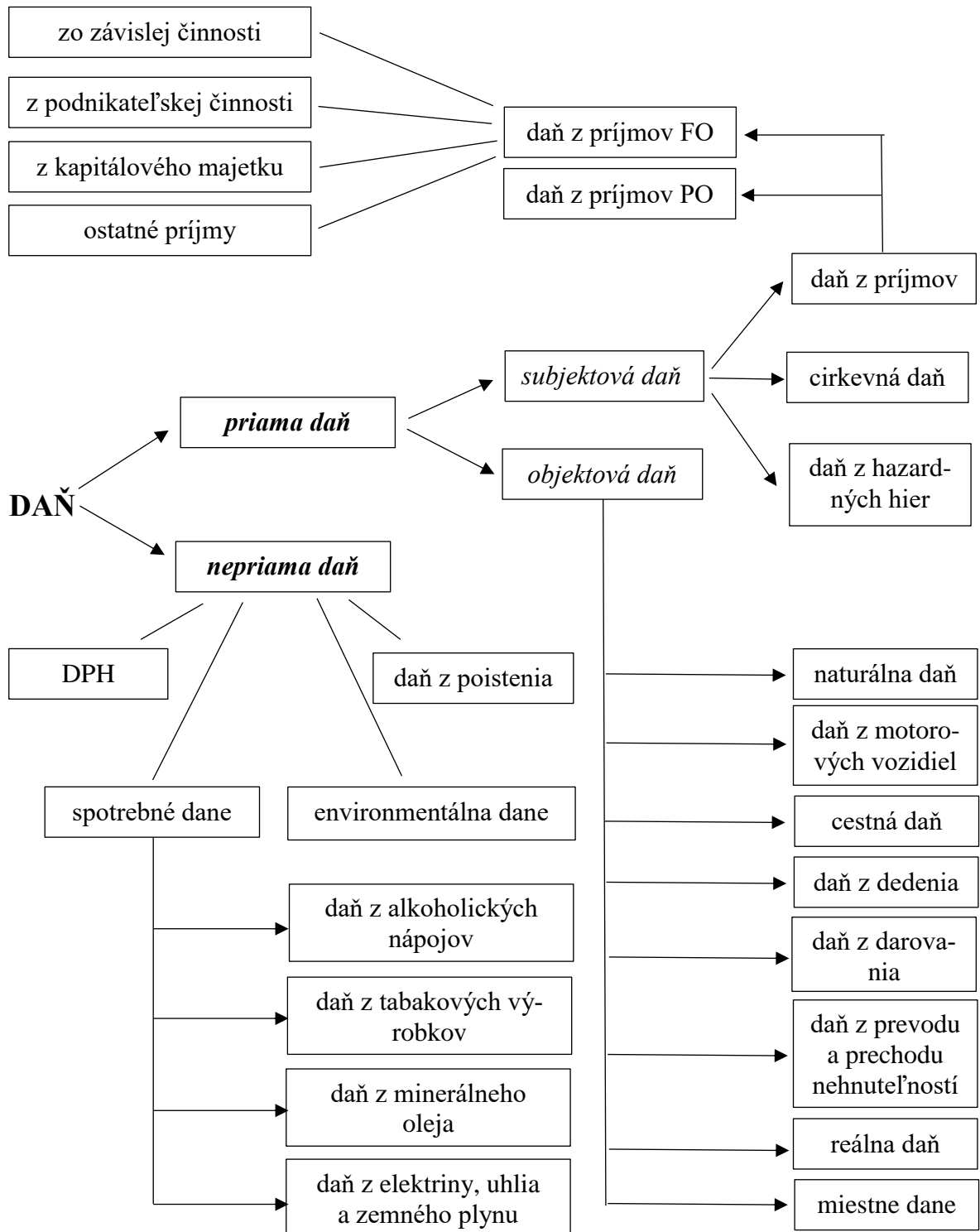
druh dane	typ dane	SR	ČR
priame dane dôchodkového typu (subjektívna daň)	1. daň z príjmu fyzických osôb a) pochádzajúca zo závislej činnosti, b) z podnikateľskej činnosti, c) príjmy z kapitálového majetku, d) ostatné príjmy, e) zrážková daň	Zákon č. 595/2003 Z. z. o daní z príjmov	Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z príjmu, ve znění pozdějších předpisů
	2. daň z príjmu právnických osôb		
	3. daň z hazardných hier	nie je upravená	Zákon č. 187/2016 Sb. o dani z hazardních her
priame dane majetkového typu (objektívna daň)	1. daň z motorových vozidiel/cestná daň	Zákon č. 361/2014 Z. z. o dani z motorových vozidiel a o zmene a doplnení niektorých zákonov	Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znení pozdějších předpisů
	2. daň z dedenia	Zákon SNR č. 318/1992 Zb. o dani z	Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dedické, dani

²⁸ Pauličková, A. *Malý slovník finančního práva*. 2013, s. 40-43.; Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 32.; Bakes, M., Karfíková, M. Daňový systém v České republice. In: Babčák, V. (eds.) *Daňové právo a jeho rozvoj*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 55.

	3.	daň z darovania	dedičstva, dani z darovania a dani z prevodu a prechodu nehnuteľností (platnosť do 31. 12. 2003)	darovací a dani z prevodu nemovitosti, ve znění pozdějších předpisů
	4.	daň z prevodu a prechodu nehnuteľností		
	5.	daň z nehnuteľnosti (reálna daň) a) daň z pozemkov, b) daň zo stavieb (domová daň), c) daň z bytového a nebytového priestoru	je súčasťou miestnych daní	Zákon č. 338/1992 Sb., o dani nemovitosti, ve znění pozdějších předpisů
	6.	miestne dane a) daň z nehnuteľností: b) daň za psa, c) daň za užívanie verejného priestranstva, d) daň za ubytovanie, e) daň za predajné automaty, f) daň za nevýherné hracie prístroje, g) daň za zotrvanie motorového vozidla v historickej časti mesta, h) daň za jadrové zariadenia	Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady	nie sú upravená
nepriame dane	1.	daň z pridanej hodnoty	Zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov	Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z pridane hodnoty, ve znění poudějšých předpisů
	2.	spotrebné dane a) daň za alkoholické nápoje, b) daň z tabakových výrobkov, c) daň z minerálnych olejov, d) daň za energiu (elektrinu), e) daň z uhlia, f) daň zo zemného plynu	Zákon č. 530/2011 Z. z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov; Zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov; Zákon č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja; Zákon č. 609/2007 Z. z. o spotrebnej dani z elektriny, uhlia a zemného plynu	Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních dani, ve znění pozdějšých předpisů

	3.	daň z poistenia	Zákon č. 213/2018 Z. z. o dani z poistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov	nie je upravená
	4.	environmentálne dane	nie sú upravené	Zákon č 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

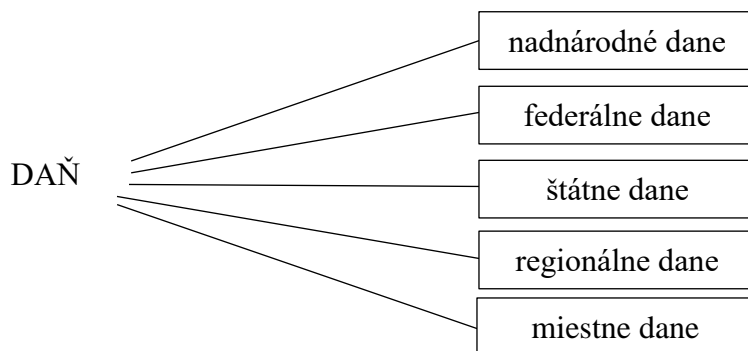
Obr. 1 Všeobecná klasifikácia daní na priame a nepriame dane (vlastné spracovanie)

Spomenieme, že osobitnou kategóriou nepriamych daní je aj daň z medzinárodného obchodu a transakcií, tzv. clo v prípade importu a exportu tovaru a služieb do tretích krajín a z tretích krajín. Tretou krajinou máme na mysli štát, ktorý nie je súčasťou EÚ ani pridruženou krajinou EÚ. Všeobecnú klasifikáciu daní na priame a nepriame si naznačíme aj v schéme.

Ďalšia dôležitá kategória členenia daní je na základe oprávneného subjektu v rámci teritoriálneho hľadiska. Z toho dôvodu môže ísť o dane miestne, dane regionálne, dane štátne, federálne a dane nadnárodné. V rámci daňovej sústavy na území Slovenska máme taxatívny výpočet miestnych daní, v ČR sa zatiaľ nepodarilo zaviesť miestne dane. Miestne dane sú špecifické tým, že správcom dane je konkrétna obec, mesto alebo mestská časť (v prípade mesta Bratislavy a Košíc). Do roku 2014 bola regionálnou daňou na území SR daň z motorových vozidiel. To znamená, že správcom tejto dane do 31. 12. 2013 bol samosprávny kraj. Od 1. januára 2014 kompetencie tejto dane prešli na daňový úrad. V daňovej sústave štátnych daní zaraďujeme daň z pridanej hodnoty, spotrebné dane, daň z príjmu a v prípade SR aj daň z poistenia a daň z motorových vozidiel. Pokiaľ ide o nadnárodné dane, v rámci Európskej únie sa črtá zaviesť komplexné dane pre členské štáty postavené na environmentálnom základe. Federálne dane majú svoje využitie vo federálnych zoskupeniach štátov ako napríklad Ruská Federácia alebo Spojené štáty americké.

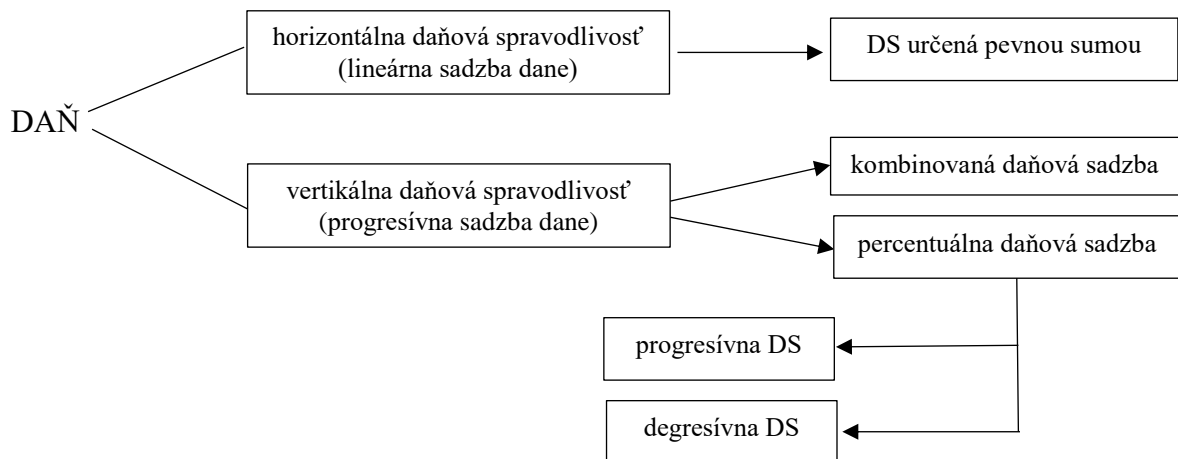
Obr. 2 Klasifikácia daní z hľadiska teritoriality (vlastné spracovanie)

V rámci povinného subjektu dane rozlišujeme dane platené fyzickými osobami a dane platené právnickými osobami. Istou daňovou technickou (t. j. súhrn procedúr a operácií, ktoré je nevyhnutné vykonať v súvislosti s vyberaním a platením dane) členenia dane je aj klasifikácia dane na základe daňovej sadzby. V dôsledku toho môžeme dane členiť na dane určené percentuálne, dane určené pevnou sumou a dane určené rozdielovou daňovou sadzbou, prípadne dane s lineárnou a progresívnou a regresívnou daňovou sadzbou. Ako príklad na percentuálnu sadzbu dane sú dane z príjmov a DPH. Daň určená pevnou sumou

je daň z ubytovania. Dane určené rozdielovou daňovou sadzbou sa uplatňovali pri dani z obratu.²⁹ Progresívna sadzba dane predstavuje daňovú sadzbu, ktorá sa zvyšuje s rastúcim daňovým základom, a tak vyšší príjem je zaťažený pomerne vyššou daňou. Typickým príkladom je daň z príjmu fyzických osôb.³⁰ Degresívna sadzba dane, t. j. so zvyšujúcim sa daňovým základom klesá daňové zaťaženie, sa v podmienkach SR a ČR nevyužíva.

Obr. 3 Klasifikácia dane na základe daňovej sadzby (vlastné spracovanie)

Na základe vyššieho uvedeného môžeme dane deliť na tri väčšie kategórie. Základnou klasifikáciou rozdelenia daní je členenie na priame a nepriame dane. Priame dane zdaňujú daňový subjekt priamo, pri nepriamych daniach sa daňová povinnosť prenáša na konečného spotrebiteľa. Podľa územného členenia môžeme klasifikovať na dane, ktoré sú príjmom miestneho rozpočtu, regionálneho rozpočtu, štátneho rozpočtu, federálneho rozpočtu a dane plynúce do národného rozpočtu. Podľa daňovej sadzby môžeme dane rozdeliť na dane s určenou pevnou sadzbou, percentuálnou daňovou sadzbou alebo kombinovaný spôsob lineárnej a percentuálnej sadzby dane.

2. 3 Daňová povinnosť kontra daňové úniky

Písomné zmienky o vyhýbaní sa povinnosti platenia daní sa zachovali už z čias antického Grécka a starovekého Ríma (bližšie k tomuto pozri stáť o daňových rajoch). Radikálna daňová povinnosť na určitom teritóriu alebo voči určitej skupine daňových subjektov

²⁹ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 33.

³⁰ Pri dani z príjmu fyzických osôb na Slovensku je príkladom na progresívnu sadzbu dane § 15 písm. a) 1b a 3b, v ČR je to § 16 ods. 1 písm. b) zákona České národní rady o daních z příjmů.

naprieč históriou ľudstva spôsobila aj daňovú rebéliu. V staroveku, dane predstavovali významný podnet vedúci k židovskému povstaniu voči Rimanom. Vysoké daňové zaťaženie v rímskych provinciách nakoniec viedlo k nespočetným vzburám a represáliám, ktoré viedli k zrovnoprávneniu všetkých obyvateľov Rímskej ríše. Následne história poukazuje na viaceré problémové daňové otázky medzi cirkvou, resp. náboženskou spoločnosťou a vládou (napríklad antidaňové ligy vo Francúzsku, v Anglicku a v Rusku v 16. a v 17. storočí). Aj Lutherová reformácia z roku 1517 ako jeden z dôvodov 95-tíz bola kritika cirkevného desiatku, čo vtedy predstavovalo určitú formu cirkevnej dane. Niektoré národnooslobodzovacie hnutia mali v boji za nezávislosť a národne oslobodenie ako jednu z príčin práve daňové zaťaženie (napr. americká vojna za nezávislosť alebo národnooslobodzovací proces Indie). Daňová povinnosť resp. daňové bremeno predstavuje mieru daňového zaťaženia jednotlivcov, skupiny obyvateľstva, príslušného štátu ako celku a jeho rozloženia na jednotlivé vrstvy obyvateľstva a jednotlivcov. Daňová povinnosť sa opiera o vynútiteľnosť štátnej moci. Daňové zaťaženie (synonymá daňové bremeno alebo zdaňovanie) závisí bezprostredne od rozsahu nepriamych a priamych daní postihujúcich určitý okruh obyvateľstva, od výšky daňovej sadzby, rozsahu poskytovaného daňového oslobodenia, daňových úľav, sociálneho postavenia daňovníka.³¹ Daňové zaťaženie daňových subjektov však môže byť vyššie ako súhrn vybraných daňových príjmov (napríklad pri nadmernom daňovom zaťažení alebo pri vykazovaní daňovej straty).³²

V predchádzajúcej časti sme spomenuli, že daň je okrem iného aj historickou kategóriou, pretože vznikla na určitom stupni spoločenského vývoja. Prvé účtovné záznamy pochádzajú s 24. stor. pr. Kr. Okolo roku 1800 pr. Kr. máme datovaný najstarší písaný právny kódex, ktorým je Chamurapiho zákonník, ktorý okrem iného upravoval aj majetkovú oblasť. Vzhľadom ku skutočnosti, že prvé reálne platidlo (mince) bolo objavené až v 7. storočí pr. Kr. Feničanmi, v prípade výdavkov na verejné účely bola daňová povinnosť realizovaná formou naturálií a povinnej práci. Prvé priame dane vo forme obehových peňazí možno badať v gréckych mestských štátoch. Avšak aj v tomto období sa prevažne daň platila formou naturálií. Inú formu zdanenia vo forme peňažného plnenia už zaviedli Rimania.³³ Daň v postavení ekonomickej kategórie patrí medzi najstaršie povinné peňažné platby vykonávané pôvodne v prospech panovníka a neskôr i štátu, a preto je daň i rovnako stará ako inštitút

³¹ Pauličková, A. *Malý slovník finančného práva*. Bratislava: Eurounion. 2013, s. 17.

³² Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 17.

³³ Baláži, P. a kol. *Historiografia financií na území Slovenska*. Praha : Wolters Kluwer, 2016. 73-76 s.

štátu. Svojim spôsobom daň predstavuje jeden z výdobytkov rannej civilizácie a z toho dôvodu je daň nadčasovým spoločenským fenoménom. Môžeme tak usúdiť, že daňová povinnosť je historický staršou kategóriou ako daňový únik, ktorý sa vyčlenil ako protiklad daňovej povinnosti. Daňový únik (angl. tax evasions) voči daňovej povinnosti predstavoval, stále predstavuje a bude predstavovať akýsi protest daňových subjektov voči daňovému zaťaženiu obyvateľstva. Daňový únik je zároveň aj neetickou formou správania sa daňového subjektu. A keďže daňový únik je v rozpore s daňovou etikou, musí existovať daňová morálka, ktorou je povinnosť platiť dane, čiže realizovaná prostredníctvom povinného charakteru zdaňovania. Na druhej strane, keďže daňová povinnosť sa opiera o vynútiteľnosť štátnej moci, liberatáriani a ostatní priaznivci daňových únikov sú toho názoru, že samotné zdaňovanie je neetické.³⁴ Preto je potrebné v daňovej povinnosti nájsť správnu rovnováhu.

Jeden z popredných autorov pre etiku daňových únikov (R. W. McGee) definuje zdaňovanie ako „*povinné prevzatie majetku vládou*“.³⁵ Platenie daní patrilo a patrí medzi najmenej obľúbené povinnosti jednotlivcov. Zo strany daňových subjektov, najmä tých, ktorí vykonávajú podnikateľskú činnosť, vždy bude snaha minimalizovať svoje daňové povinnosti. Z toho dôvodu by daňovo-právne normy mali byť konštruované v takej miere, aby čo najviac motivovali v pozitívnom zmysle daňové subjekty k splneniu daňovej povinnosti. Avšak nedeje sa to. Dane sú spojené s úbytkom majetku a vlastníckych vzťahov a ak si vezmeme do úvahy aj ich opakovateľnosť, neúčelnosť, nenávratnosť a neekvivalentnosť spojenú rôznymi finančnými kauzami, spreneverou verejných finančných prostriedkov, daňový subjekt stráca motiváciu dane platiť a hľadá možné legálne a v krajom prípade aj nelegálne daňové úniky. Daňovú morálku môžeme vymedziť ako prejav vôle daňových subjektov dobrovoľne prijímať povinnosti vyplývajúce z daňovo-právnych noriem a plniť ich bez hrozby štátneho donútenia. Okrem daňovo-právnych noriem je daňová morálka podmienená aj kvalifikovaným prístupom finančných orgánov a ostatných inštitúcií v ich vzťahu k povinným subjektom, výškou a únosnosťou daňového bremena. Ide o indikátor daňovo-právneho vedomia spoločnosti voči štátu. V tomto zmysle rozlišujeme daňovú morálku jednotlivcov a daňovú morálku spoločnosti. Daňové subjekty svoje daňové povinnosti buď plnia alebo ich neplnia. V tejto oblasti existuje rozpor medzi fiskálnymi (verejnými) záujmami oprávnených osôb a súkromno-vlastníckymi záujmami povinných osôb, daňovo-právne normy sú prijímané najvyššími orgánmi štátu (ktorej dôvera verejnej mienky často absentuje) a stávajú

³⁴ McGee, R. W. et al. *The Ethics of Tax Evasion*. In *Business and Society Review*. Research Gate, september 2011, s. 377-381.

³⁵ Tamtiež 35, s. 378.

sa záväznými pre svojich adresátov aj s vedomím toho, že im v drvivej väčšine chýba morálny atribút.³⁶ A to je chyba. Absencia morálky platenie dane vyvolá isté formy rebélie voči vlastnej krajine/domovine. Tieto dôvody majú často aj politický alebo kultúrny podtext spôsobený napríklad nesúhlasom voči tej-ktorej konkrétnej vláde, resp. jeho členovi. Na druhej strane, absentuje aj daňová spravodlivosť. Škótsky filozof a zakladateľ modernej politickej ekonómie A. Smith chápal daňovú spravodlivosť v zmysle, že: „v každom štáte by mali poddaní prispievať na výdavky na správu štátu tak, aby to čo najlepšie zodpovedalo ich možnostiam, t. j. úmerne k dôchodku, ktorý pod ochranu štátu požívajú.“³⁷ V tejto zásade došlo k prepojeniu dvoch prístupov k daňovej spravodlivosti, ktoré sa v priebehu histórie ľudstva vyformovali. Prvý smer vychádza zo zásady úžitku, v zmysle ktorej je spravodlivý taký daňový systém, v ktorom každý daňovník prispieva podľa úžitku, ktorý má z verejných statkov. Druhý smer vychádzal zo zásady schopnosti daňovej úhrady, podľa ktorej sú dané požadované celkové príjmy a od každého daňovníka sa vyžaduje, aby dane uhradil podľa svojej schopnosti daňovej úhrady. Daňová spravodlivosť sa posudzuje horizontálne aj vertikálne. Horizontálna daňová spravodlivosť (pretavená v lineárnej daňovej sadzby) vyjadruje potrebu, aby rovnaké predmety zdanenia boli zdanené rovnakým spôsobom a rovnakou sadzbou a vertikálna daňová spravodlivosť (t. j. progresívna daňová sadzba) zase, aby daňový subjekt, ktorý má vyššie príjmy, väčší majetok a podieľa sa na spotrebe predmetov zdanenia vo väčšom rozsahu, platil primerane tomu aj vyššiu daň pri uplatnení rovnakej daňovej sadzby. Ak to zhrnieme, horizontálna daňová spravodlivosť znamená, že subjekty dane s rovnakou platobnou kapacitou platia rovnako, zatiaľ čo pri vertikálnej daňovej spravodlivosti daňové subjekty s väčšou kapacitou platia viac. Typickým príkladom z praxe uplatňovania horizontálnej spravodlivosti je pevná sadzba dane uplatňovaná pri spotrebných daniach. Pri vertikálnej daňovej spravodlivosti môžeme uviesť daňové zaťaženie pri daní z príjmu, pri ktorej daňový subjekt čím viac zarobí, tým platí vyššiu daň alebo pri miestnych daniach za nehnuteľnosť. Z aplikácie práva je vertikálnou daňovou spravodlivosťou v rámci českej daňovo-právnej úpravy aj daň z dedičstva a daň z darovania. Čím subjekt získa prostredníctvom titulu darovania alebo dedenia väčšiu nehnuteľnosť, tým väčšiu daň zaplatí. Medzi stúpenkami progresívnej a lineárnej daňovej sadzby rezonuje boj pri stanovení daňovej sadzby dane z príjmov. Lineárne sadzby dane navonok pôsobia spravodlivejšie, pretože každý zdaňovaný subjekt platí rovnaké percento zo svojho zdaniteľného príjmu, no na druhej

³⁶ Babčák, V. a kol. *Daňové právo a jeho rozvoj*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 14-15.; Králik, J. – Jakubovič, D. *Slovník finančního práva*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 93.

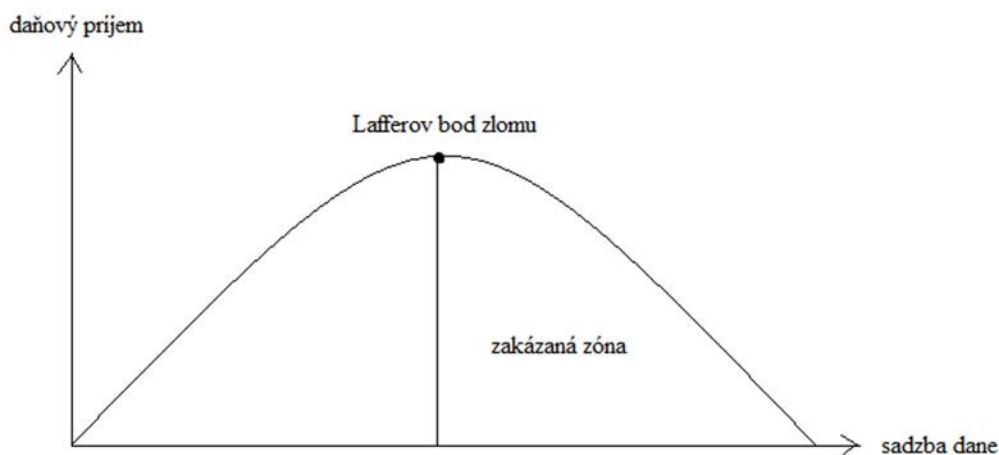
³⁷ Smith, A. *Pojednání o podstate a původu bohatství národu*, sv. 2, kniha IV-V, Praha: SNLP, 1958, s. 310.

strane absentuje miera solidarity, ktorá sa vyzdvihuje pri progresívnej sadzbe dane.³⁸ Pri progresívnej sadzbe dane jednotlivec s vyšším príjmom (s vyšším daňovým základom), by sa mal vo väčšej miere podieľať na zabezpečovaní potrieb spoločnosti z dôvodu, že ak mu štát odčerpá vyššiu daň, stále bude disponovať dostatočným príjmom na uspokojenie svojich potrieb v porovnaní s jednotlivcom, ktorého príjmy sú nižšie. My sa prikláňame k progresívnej sadzbe dane, pretože aj keď navonok nevyzerá, že by bola spravodlivejšia, ale za to je morálnejšia, keďže v rámci daňového zaťaženia ako keby solventnejší daňový subjekt pomohol daňovému subjektu s menším, resp. s minimálnym príjmom. Zvlášť, keď si uvedomíme, že prípadná daňová povinnosť vrstvy obyvateľstva s najnižším príjmom predstavuje pre štátny rozpočet len príjem zanedbateľnej hodnoty. Avšak, zo strany štátu je potrebné vyzdvihnúť aj v daňovo-právnych normách tento morálny atribút. Zo strany štátu, však absentuje spomínaný morálny atribút pri zdanení, keďže z hľadiska ekonomického faktoru, vyššia miera zdanenia cez tzv. miliónársku daň pôsobí demotivujúco. Ak totiž jednotlivec vopred vie, že čím vyšší zisk (z podnikania) alebo príjem (zo závislej činnosti) dosiahne, tým väčšiu časť z neho bude nútený odovzdať štátu. Takéto nazeranie môže spôsobiť psychologický dopad zníženia jeho záujmu na dosahovaní vyššieho zisku, resp. príjmu. Z toho dôvodu musí štát nájsť prienik medzi spravodlivosťou (a morálnosťou) na jednej strane a efektívnosťou, resp. schopnosťou a vôľou daňových subjektov platiť na strane druhej. Faktom zostáva, že s určením optimálnej výšky vyberaných daní a úvahami o spravodlivosti ich prerozdelenia sa stretávame už v prvých ekonomických teóriách, keď sa objavovali prvé verejné názory na to, že daň je síce nevyhnutným zdrojom pre štátne výdaje, avšak je verejnosťou akceptovateľná len po určitú hranicu. Dobrým ukazovateľom daňovej spravodlivosti je tzv. Lafferová krivka od amerického ekonóma A. Laffera, podľa ktorej s rastúcou sadzbou dane rastie aj daňový výnos, ale len po dosiahnutí vrcholu krivky, tzv. bod zlomu alebo hranica zakázanej zóny. Ďalšie zvyšovanie daňovej sadzby bude mať za následok znižovanie daňových výnosov, nakoľko vysoká sadzba dane oslabuje ekonomickú výkonnosť krajiny, zvyšuje daňové úniky, vyvoláva efekt tieňovej ekonomiky, spôsobuje presuny kapitálu do zahraničia a oslabujú motiváciu ľudí k pracovným výkonom, k investíciám a k tvorbe úspor.³⁹

³⁸ Je potrebné si uvedomiť, že žiadna sadzba dane nie je úplne spravodlivá, môže byť iba spravodlivejšia.

³⁹ Babčák, V. a kol. *Daňové právo a jeho rozvoj*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 172-175.; Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 15.

Obr. 4 Lafferová krivka (vlastné spracovanie)

Spomenieme aj ostatné daňové elementy akým je výška daňového (a odvodového) zaťaženia, mechanizmus zdanenia a mechanizmus kontroly dane.

Výška daňového a odvodového zaťaženia jednoznačne v priamej úmere ovplyvňuje rozsah a vývojové tendencie daňových únikov. Daňové zaťaženie v štáte je vyjadrené pomerom medzi celkovou čiastkou vybraných daní a HDP. Miera tolerancie voči rastúcim daniam u jednotlivca sa odvíja od pomeru celkovej výšky daní a odvodov, ktoré platí, k jeho celkovým príjmom pred zdanením. Neprimerané daňové zaťaženie logicky zvyšuje riziko daňovej špekulácie a rastú daňových únikov. Naopak, pri nízkom daňovom zaťažení motivácia k daňovým špekuláciám klesá. Z toho nám vyplýva, že čím nižšie dane, tým je to prínosnejšie pre daňové subjekty. Naopak, pri nízkom daňovom zaťažení môže doplácať štát, ktorý bude nútený zháňať potrebné verejné prostriedky cez iné nedaňové príjmy. Z hľadiska rozpočtovej politiky to rozhodne netreba vnímať ako nevýhodu. Skôr ako efektívny mechanizmus na účelné vynaložené finančné prostriedky pre chod štátu.

Mechanizmus zdanenia je rozhodujúcim faktorom pri spôsoboch páchania daňových únikov a daňových trestných činov. Nezáleží pritom, či ide o mechanizmus založený na báze dobrovoľnosti, ktorý je využívaný v krajinách s demokratickým spôsobom riadenia a občianskou uvedomelosťou, alebo imperatívny spôsob výberu daní. Vhodný priestor na znižovanie daní si daňoví špekulanti nájdu vždy a v akomkoľvek zriadení štátu.

Mechanizmus kontroly má v súvislosti s daňovým únikom a daňovým trestným činom takisto svoje opodstatnenie najmä preto, že všetky daňové systémy sa opierajú o „priznanie“ daňovníkov, čím sa znásobuje možnosť uvádzania nepravdivých údajov. Takéto priznanie musí byť kontrolované. Nepomer počtu daňovníkov s veľkým rozsahom daňovej agendy a

počtu kontrolórov s časovým obmedzením pre výkon kontroly môže viesť k stavu, keď napokon aj samotná daňová kontrola zostáva málo účinná, prípadne nie je takým mementom, ako by sa od nej očakávalo.⁴⁰

S problémom daňových únikov sú krajiny konfrontované stále. Možno konštatovať, že daňové úniky sú staré ako samotné dane. Z ekonomickej teórie racionálneho správania každého subjektu vyplýva, že každý ekonomický subjekt sa snaží maximalizovať svoj zisk pri minimalizovaní svojich nákladov. A za určitý náklad môžeme považovať aj dane a odvody. Základným motívom vzniku daňových únikov je rozpor medzi záujmom štátu inkasovať dane a záujmom daňových subjektov minimalizovať vlastné daňové zaťaženie.⁴¹ Daňové úniky sú teda opakom daňovej povinnosti. Z gramatického výkladu slova „únik“ znamená vyhýbanie sa zodpovednosti (a tým aj povinnosti). Daňový únik bude znamenať zlyhanie daňových povinností zo strany daňového subjektu.⁴² Ide o realizáciu snahy daňového subjektu vyhnúť sa daňovej povinnosti alebo maximálne znížiť svoju daňovú povinnosť cez rôzne legálne aj nelegálne spôsoby ako napríklad zatajenie príjmov, ktoré podliehajú dani; uvedenie nesprávnych údajov v daňovom priznaní a iných daňových dokladoch; falšovanie údajov v daňových dokladoch; zatajenie iných skutočností, ktoré majú vplyv na existenciu a výšku daňovej povinnosti; podhodnotenie ceny majetku, ktorý je predmetom dane; prenesenie niektorých podnikateľských aktivít do zahraničia za účelom zníženia daňovej povinnosti a pod.⁴³ Daňové úniky predstavujú závažný vnútroštátny aj globálny hospodársky i celospoločenský problém pre nežiaduce ovplyvňovanie daňových výnosov a tým aj základných funkcií štátov vôbec. Predstavujú výsledný efekt ekonomickeho správania sa daňových subjektov, ktorého konzekvenciou je nevedomá alebo cieľavedomá redukcia daňových povinností daňového subjektu vo vzťahu k štátu. Ide o zložitý jav, ktorý v sebe spája prienik dvoch právnych rovín (právnej zodpovednosti), a to trestnoprávnej a daňovo-právnej, resp. finančno-právnej. Daňový únik z hľadiska kriminológie predstavuje kategóriu ekonomických trestných činov.⁴⁴

⁴⁰ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 83.

⁴¹ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 17.

⁴² Kočíš, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 25.

⁴³ Králik, J., Jakubovič, D. *Slovník finančného práva*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 105.

⁴⁴ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 16.

Daňový únik predstavuje globálny problém všetkých krajín sveta. Európska Komisia (ďalej len „Komisia“) vo svojom Oznámení o konkrétnych spôsoboch posilnenia boja proti daňovým podvodom a daňovým únikom aj vo vzťahu k tretím krajinám zaviedla plejádu opisu termínov, ktoré vedú k znižovaniu daňových príjmov verejných rozpočtov. Podľa Komisie podstatu termínu daňový únik tvoria „vo všeobecnosti nezákonné opatrenia, pri ktorých sa daňová povinnosť utajuje alebo ignoruje, t. j. daňovník platí menšiu daň, než mu vyplýva zo zákona tým, že utajuje príjmy alebo informácie pred daňovými orgánmi.“⁴⁵ Podstata tohto termínu však zahŕňa aj legálne možnosti daňových únikov. Na rozdiel od termínu daňový únik, termín daňový podvod (tax fraud) podľa Komisie predstavuje formu úmyselného vyhýbania sa daňovej povinnosti, ktoré je postihnutelné podľa trestného práva.⁴⁶ Tento pojem zahŕňa situácie, v ktorých sa úmyselne predkladajú nepravdivé vyhlásenia alebo falošné dokumenty. Daňový podvod je teda výsledkom úmyselného konania daňového subjektu vyhnúť sa zaplateniu dane v plnej výške alebo v redukovanej sume, zatiaľ čo daňový únik nevyhnutne nevyžaduje úmysel.⁴⁷ Daňový podvod je teda užší pojem ako daňový únik a predstavuje neakceptovateľné konanie daňového subjektu zo strany štátu. Daňový podvod je jeden zo spôsobov daňového úniku, pričom zahŕňa najmä závažné prípady daňových únikov, ktoré sú zvyčajne v jednotlivých štátoch postihované normami trestného práva.⁴⁸ Daňový podvod vo všeobecnosti môžeme vymedziť ako nezákonné a neetické konanie akéhokoľvek špekulačného úmyslu a konkrétna technika (nástroj) na realizáciu daňového úniku, ktoré sú zamerané na krátenie, neodvedenie a nezaplatenie dane štátu alebo obci (mestu).⁴⁹ Daňové úniky znamenajú smerovanie do oblastí služieb, komodít a iných tovarov, kde sa realizujú (napr. činnosť podsvetia). Čiže často ide o nelegálne úkony, pri ktorých sa zamlčí alebo opomenie povinnosť zaplatiť daň, t. j. daňovník zamlčí daňovým orgánom príjem alebo informácie, v dôsledku čoho zaplatí nižšiu daň, než akú je zo zákona povinný zaplatiť. Zatiaľ čo daňové podvody predstavujú predovšetkým techniky realizácie daňových únikov, t. j. spôsoby, postupy a praktiky, ktoré vedú k daňovým únikom, čo vo všeobecnosti spôsobuje

⁴⁵ Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade o konkrétnych spôsoboch posilnenia boja proti daňovým podvodom a daňovým únikom aj vo vzťahu k tretím krajinám zo dňa 27. júna 2012 – COM(2012) 351 final, s. 2 dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sk/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0351>>.

⁴⁶ Uznesenie Európskeho parlamentu z 26. marca 2019 o finančnej trestnej činnosti, vyhýbaní sa daňovým povinnostiam a daňových únikoch (2018/2121(INI)) bod 27, dostupné: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0240_SK.html>.

⁴⁷ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 811-812.

⁴⁸ Kočíš, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 26.

⁴⁹ Trestný čin podvodu je vymedzený v § 221 zákona č. 300/2005 (Trestného zákona) v znení neskorších predpisov ako úmyselné konanie, pri ktorom niekto obohatí seba alebo iného, na škodu cudzieho majetku tým, že uvedie niekoho do omylu alebo využije niečí omyl a spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu. V ČR je vymedzený v ustanovení § 209 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znení pozdějších předpisů.

trestnoprávnu zodpovednosť takto konajúcej osoby.⁵⁰ Jednotlivé praktiky môžu stáť samostatne alebo sa navzájom môžu prelínať (napr. schránková firma v daňovo raji, ktorá zároveň legalizuje príjmy z nezákonnej činnosti).

2. 4. Klasifikácia daňových únikov

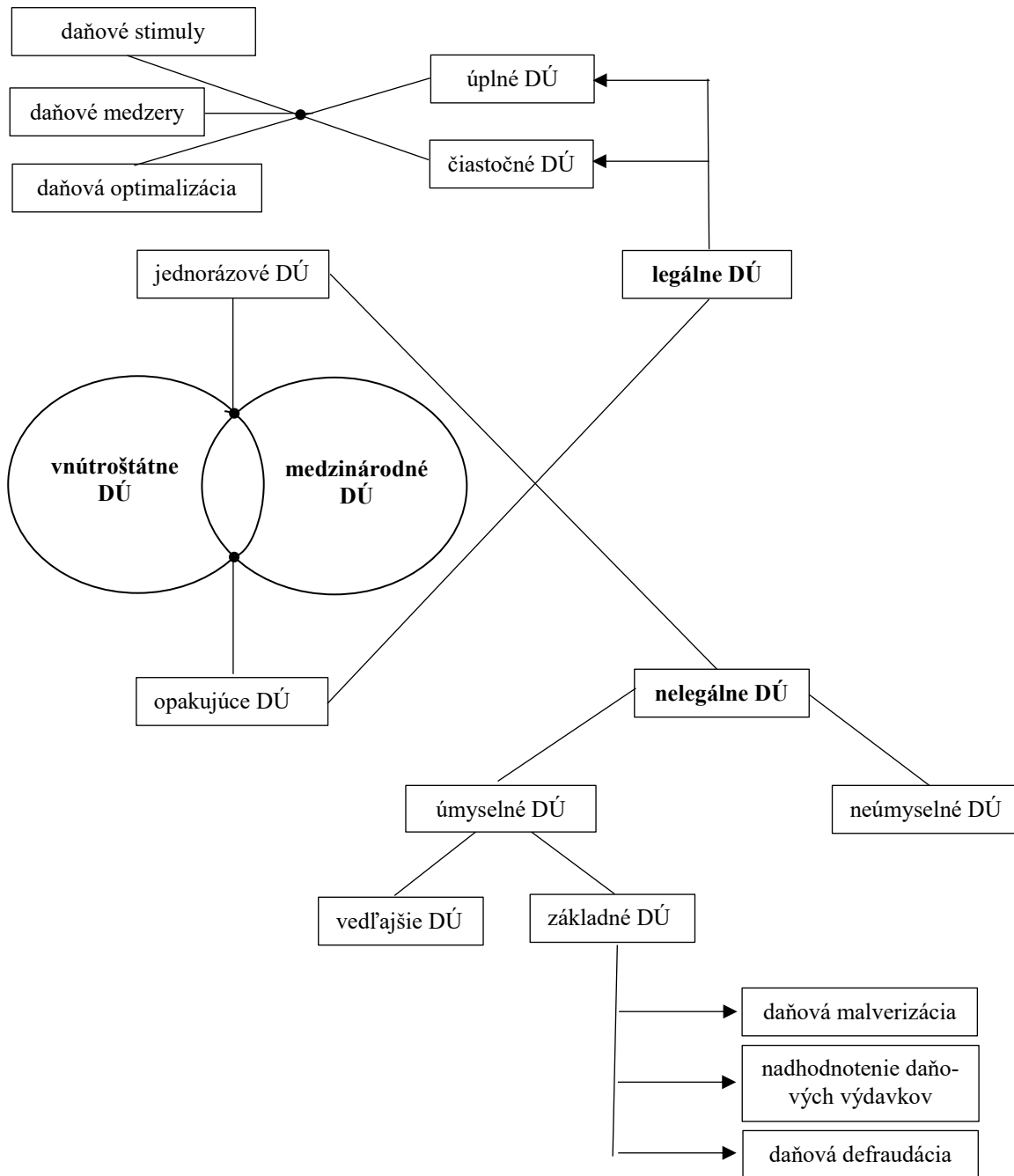
Daňové úniky je možné rozdeliť podľa viacerých kritérií:

- Podľa legality (oprávnenia) rozlišujeme daňové úniky ako legálne daňové úniky a nelegálne daňové úniky.⁵¹ Nelegálne daňové úniky podľa uvedomovania si konania daňového subjektu rozlišujeme na úmyselné a neúmyselné nelegálne daňové úniky.
- Podľa teritoriálneho zamerania rozoznávame vnútroštátne a medzinárodné daňové úniky.
- Na základe legislatívnych i nelegislatívnych aktoch EÚ, v politických dokumentoch orgánov verejnej moci, v dôvodových správach k daňovým zákonom a iných dokumentoch rozlišujeme daňový únik *sensu stricto* a daňový únik *sensu largo*.
- Na základe časového úseku môže ísť o daňový únik dočasný alebo daňový únik trvalý, resp. daňový únik jednorazový alebo opakujúce daňové úniky.
- Z hľadiska daňovej etiky by sme mohli klasifikovať daňové úniky na daňové úniky etického charakteru (napr. daňová optimalizácia) a neetického charakteru (napr. daňové podvody).
- Daňové úniky môžeme deliť aj na odhalené alebo neodhalené (latentné) daňové úniky. Daňové úniky odhalené sú tie, na ktorých má finančná správa a kompetentné orgány (najmä orgány činné v trestnom konaní a súdy) záujem, aby boli objavené, objasnené a páchatelia primerane potrestaní. Potom však tu máme daňové úniky neodhalené z dôvodov, že buď je daňový subjekt natoľko bystrý, že jeho protiprávne konanie si nevšimne ani finančná správa alebo finančná správa o týchto možných daňových únikoch zo strany konkrétneho subjektu vie, ale v tichosti ich toleruje. Je to nežiadúce stav, ktorý hraničí s opomenutím štátneho orgánu, ale v praxi sa to stáva. Výsledkom môže byť rôzne politické kauzy, špekulatívne verejné obstarávanie, nerentabilné využívanie finančných prostriedkov EÚ a podobne.

⁵⁰ Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel.* Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 6-8, 72.

⁵¹ V právnom štáte však nie je možné, aby bol daňový únik legálny alebo nelegálny. V literatúre sa preto legálny daňový únik nahrádza pojmami ako daňová optimalizácia, daňová úspora či daňová výhoda alebo daňové stimuly.

Pre lepšiu vizualizáciu klasifikácie daňových únikov uvádzame aj vlastné spracovanie členenia daňových únikov (obr. 5).

Daňový únik *sensu stricto* je výsledok protiprávneho, ale aj legálneho konania a správania sa daňových subjektov v oblasti zdaňovania príjmov (skrze daňovú optimalizáciu), ktorým daňové subjekty znižujú, resp. eliminujú svoju daňovú povinnosť voči štátnemu roz-

počtu. Daňový únik *sensu largo* ako výsledok zníženia, resp. straty daňových príjmov štátneho rozpočtu z titulu daňového podvodu, daňového úniku *sensu stricto* a/alebo vyhýbania sa plateniu daní.⁵²

Pokiaľ je daňový únik založený na porušovaní platného práva, ide o nelegálny, resp. nezákonný daňový únik (*tax avoidance*), tiež z hľadiska trestnoprávneho nepresne označovaný pojmom daňový podvod⁵³. Avšak, v tejto súvislosti je potrebné dodať, že medzi zákonným a nezákonným spôsobom daňového úniku neexistuje jasne vymedzená hranica. Túto pomyselnú hranicu je potrebné posudzovať od konkrétneho prípadu.⁵⁴ Mechanizmus legálnych daňových únikov formou daňovej optimalizácie nakoniec môže viesť daňový subjekt postupne od zákonných praktík k daňovému podvodu. Čiže k nelegálnemu daňovému úniku môže dôjsť aj na základe objektívnych skutočností a nevedomosti zo strany daňového subjektu. Z toho dôvodu môžeme daňový únik vymedziť v širšom a v užšom slova zmysle. V užšom slova zmysle ide o konanie, pri ktorom daňový subjekt znižuje svoju daňovú povinnosť alebo si ju neplní porušovaním daňovo-právnych predpisov, či už úmyselne, alebo neúmyselne (z nevedomej nedbanlivosti).⁵⁵

A preto, z pohľadu uvedomovania si konania konkrétneho daňového subjektu môžeme nelegálne daňové úniky vnímať ako neúmyselné daňové úniky a úmyselné daňové úniky. Neúmyselné daňové úniky postihujú konania daňového subjektu, ktorý si z dôvodu nepozornosti alebo z nedostatočnej znalosti daňových predpisov, prípadne podceňovania daňových a účtovných povinností, zníži základ dane a následne daň. Často vychádzajú z chýb v ekonomickej evidencii a chýb pri výpočte daní. Pre neúmyselné daňové úniky je charakteristické nevedomé konanie z dôvodu nedbanlivosti, čiže subjekt nevedel, že svojim konaním sa môže dopustiť protiprávneho stavu hoci o tom vedieť mohol a mal. Po zistení chyby

⁵² Babčák, V. a kol. *Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva)*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 11.

⁵³ Je potrebné rozlišovať daňový podvod v širšom vymedzení ako všeobecný nelegálny daňový únik a daňový podvod v užšom vymedzení ako trestný čin daňového podvodu pri neoprávnenom vrátení DPH a spotrebných daniach (napr. § 277a zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona). Naopak, v ČR sa nestretáme s trestným činom daňového podvodu. Daňový podvod je podmnožinou daňového úniku a teda je užším pojmom ako daňový únik. Zároveň aj pojem *tax avoidance* vo všeobecnosti znamená vyhýbanie sa plateniu daní, resp. vyhýbanie sa daňovej povinnosti, ktoré je vnímané ako šikovnosť (*know-how*) využitia možnosti, ktoré zákon poskytuje. Bližšie pozri: Babčák, V. a kol. *Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva)*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 472.

⁵⁴ Kocina, J. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 230.

⁵⁵ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 78.

správca dane hodnotí postup ako správny delikt, ktorý uzavrie primeranou daňovou sankciou. Ich prejav je zrejmy najmä pri novozaložených podnikateľských subjektoch.⁵⁶ Úmyselné daňové úniky sú výsledkom otvoreného alebo skrytého porušenia platných zákonov, využitia omylu, uvedenia do omylu, zamlčania podstatných skutočností často simulovaných prípadne zastieranie transakcií s podvodným charakterom vedúce k neuhradeniu daňovej povinnosti. Základné typy v nezákonnom, resp. nelegálnom úmyselnom daňovom úniku sa vyskytujú vo forme daňovej defraudácie, daňovej malverizácie alebo vo forme nadhodnotenia daňových výdavkov. Daňová defraudácia znamená spreneveru verejných financií alebo zatajenie určitej časti majetku daňového subjektu, zatiaľ čo daňová malverizácia predstavuje nelegálne vyhýbanie sa plateniu daní formou zatajenie príjmov, ktoré môžu vzniknúť napríklad nepriznaním časti tržieb, nepoužívaním registračných pokladníc, prípadne nevystavením alebo aj falšovaním účtovných dokladov či spreneverou peňazí falšovaním dokladov. V oboch prípadoch, ide o konania, pri ktorých od počiatku dochádza vedome a úmyselne k priestupku alebo k naplneniu skutkovej podstaty (daňového) trestného činu či už zjavne (v prípade nepodaného daňového priznania a nezaplatenie dane zo strany daňového subjektu), alebo zdanlivo legálnymi postupmi (fiktívne účtovné zápisy, fiktívne doklady, manipulácia v účtovníctve a pod.). Nezákonný daňový únik vo väčšine prípadov zakladá trestnoprávnu zodpovednosť konkrétnej fyzickej osoby alebo právnickej osoby zo spáchania daňového trestného činu, resp. jeho súbehov.⁵⁷

Vnútroštátny daňový únik je daňový únik v rámci jedného štátu. Medzinárodné daňové úniky súvisia s problematikou medzinárodného zdanenia a majú úzke prepojenie so štruktúrou nadnárodných spoločností a ich obchodno-podnikateľskými aktivitami v globálnom meradle. Na tento typ daňových únikov sa využívajú rôzne spôsoby, napr. manipulácia so sídlom spoločnosti, dvojitá registrácia firmy, ako aj používanie transferových cien. Pri manipulácií so sídlom spoločnosti využívajú daňové subjekty rôzne národné právne predpisy. Niektoré krajiny považujú za sídlo miesto registrácie, iné zas miesto, odkiaľ je spoločnosť riadená. Na základe tzv. dvojitej registrácie firmy požadujú daňovú úľavu z úrokov na rovnaké pôžičky dvakrát. Režimovou formou daňového úniku je tiež tzv. kapitalizácia filiálky na základe dlhu. Týmto spôsobom daňového úniku sa má obísť zdanenie úrokov,

⁵⁶ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 20.

⁵⁷ Daň ako znak skutkovej podstaty trestného činu skrátenia dane má svoj vlastný autonómny význam v trestnom práve. Napríklad, pre rozsah skrátenej dane z príjmu pri trestnom čine skrátenia dane je podstatnou vlastná daňová povinnosť daňového subjektu a rozsahom skrátenia dane z príjmu je suma, o ktorú bola táto vlastná daňová povinnosť neoprávnene znížená.

ktoré inkasuje materská spoločnosť.⁵⁸ Z toho dôvodu sme toho názoru, aby sa predišlo k daňovým špekuláciám v oblasti daňovej registrácie, medzinárodne spoločenstvo v spolupráci s ďalšími medzinárodnými subjektmi akým je OECD a EÚ by spoločne mali regulovať a vymedziť konkrétne či sa registrácia bude sťahovať na sídlo spoločnosti alebo jeho riadenie. My sme toho názoru, aby sa registrácia spoločnosti vzťahovala na základe riadenia v tom ktorom štáte. Je to výhodné aj z dôvodov, že registrovaná firma v konkrétnom štáte následne podlieha aj zdaneniu na základe daňovej úpravy v krajine. Obmedzí sa tak prelievanie peňazí z dcérskej firmy do materskej firmy. Zároveň sa obmedzí význam daňových rajov, keďže štáty by to v dôsledku daňovej konkurencie prinútilo vytvárať čo najefektívnejšie podmienky pre podnikanie a zároveň aj pritiahnúť čo najväčší prílev zahraničného kapitálu a investícií. To by znamenalo väčší obnos financií do verejného rozpočtu. Medzinárodné daňové úniky je možné obmedziť aj vzájomnou transparentnou komunikáciou medzi jednotlivými finančnými inštitúciami, čiže medzi bankami, zaistovňami, poisťovňami a finančnými správami rôznych štátov.

Zatiaľ čo daňový únik v užšom slova zmysle je vnímaný ako porušenie zákona, termín daňový únik v širšom slova zmysle v sebe zahŕňa nelegálny, ale aj legálny, resp. oprávnený únik, ktorý môže byť čiastočný alebo úplný. Legálny, teda oprávnený daňový únik (alebo daňový únik v línii platnej legislatívy často nesprávne označovaný aj ako skrátenie dane) predstavuje konanie, keď sa daňovník pohybuje v medziach zákonov a využíva ich na znižovanie svojho daňového bremena alebo úplne nezaplatenie dane vyplývajú z nedostatkov jednotlivých ustanovení daňovo-právnych predpisov. Ide síce o dovolené a akceptovateľné konanie daňového subjektu, avšak nie vždy žiadúce obídenie povinnosti stanovenej daňovo-právnou normou, smerujúcej k naplneniu jej dispozície, čiže znášaniu daňového zaťaženia na daňový subjekt. Môže ísť o situáciu, keď zákonodarca vedome dáva možnosť vybrať si výhodnejšiu alternatívu (napríklad možnosť vybrať si výhodnejšiu z metód pri zdaňovaní príjmov zo zahraničia na základe medzinárodnej zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia, vybrať si výhodnejšiu formu zdanenia jednotlivca alebo rodiny a pod.) alebo to naopak umožňuje nezamýšľaná, resp. neodhalená medzera (diera) v zákone, nedostatočne jasne a zrozumiteľný výklad daňovo-právnej normy a pod. Pokiaľ sa daňový subjekt vyhne daňovej povinnosti v dôsledku legislatívnych medzier v daňových zákonoch, ktoré je možné

⁵⁸ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 26.; Babčák, V. a kol. *Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva)*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 3-4.

zistiť následne daňovou kontrolou a zo strany správcu dane to vyvoláva snahu voči zákonodarcovi odstrániť medzery v daňovom zákonodarstve. V posledných rokoch z jednou obľúbených možností ako sa legálne vyhnúť plateniu daní je tzv. daňová úspora. Ide o možnosti upravené v daňových predpisoch za účelom zvýhodnenia daňového režimu napríklad vo forme paušálnych výdavkov, odpočítateľné položky na daňovníka, daňový bonus, zamestnanecká prémie, uplatnenie nezdaniteľnej časti základu dane a pod. K realizácii legálneho daňového úniku dochádza aj využitím daňovo-poradenských služieb daňových poradcov.⁵⁹ Pri legálnom úniku absentuje vyvodenie zodpovednosti, keďže ide o využívanie nástrojov daňového práva. Pre uvedené legálne daňové úniky je typickým sprostredkovacím prvkom daňový, resp. finančný poradca, ovládajúci teoretickú i praktickú rovinu daňového práva na veľmi dobrej úrovni a zároveň využívajúci svoje poznatky na páchanie uvedených daňových únikov (niekedy aj nelegálnych daňových únikov).⁶⁰

Celková kvantifikácia reálnych daňových únikov nie je úplne možná vzhľadom na vysokú latentnosť tohto konania. A preto daňové úniky z hľadiska ich trestnoprávneho odhaľovania môžeme klasifikovať ako známe daňové úniky a latentné daňové úniky. Rozsah latentných daňových únikov je možné len viac alebo menej presne odhadovať. V ekonomickej praxi existujú dva základné prístupy, ako kvantifikovať možné daňové úniky. Prvý prístup je tzv. priamy a realizuje sa formou daňových kontrol, ktoré dokážu presne kvantifikovať výšku daňových únikov u subjektov, ktoré boli podrobené kontrole. Takto zistené daňové úniky predstavujú známe daňové úniky.

Druhý prístup na kvantifikáciu daňových únikov je tzv. nepriamy a využíva iné ukazovatele, ktoré nepriamo dokazujú daňový únik. Ide napríklad o ukazovateľ spotreby energií a materiálov v skúmaných firmách, vývoj obratu firiem, recipročnú komparáciu údajov o kvantite príjmov z variabilných zdrojov alebo ich komparáciu s informáciami z nezávislých štatistických zdrojov. Takto získané informácie možno použiť iba ako odhady a nemôžu sa použiť ako spoľahlivé zdroje na dokázanie daňových únikov.⁶¹

Ak to máme zhrnúť, vo všeobecnosti daňový únik predstavuje:

- „*vyhýbanie sa daňovej povinnosti v užšom slova zmysle, ktoré je spojené s priamym*

⁵⁹ Pauličková, A. *Malý slovník finančného práva*. Bratislava: Eurounion, 2013, s. 33.; Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 813.

⁶⁰ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 20.

⁶¹ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 18.

porušením daňového zákona, pričom nie je podstatné, či k jeho porušeniu došlo úmyselne a či porušenie daňového zákona bolo odhalené alebo zostalo neodhalené;

- *je to výslednica správania sa daňových subjektov v daňovo-právnych vzťahoch, kedy v jeho dôsledku dochádza k úplnému alebo čiastočnému zbaveniu sa daňového zaťaženia, uloženého daňovým zákonom;*
- *cieľový výsledok ekonomického správania sa daňových subjektov, ktorý vedie k zníženiu alebo úplnému anulovaniu ich daňovej povinnosti voči štátu, alebo inému prospechu vyplývajúcejmu z krátenia daní na legálnom, resp. nelegálnom základe.*⁶²

Na základe vyššie uvedeného prevažuje názor, že daňový subjekt sa väčšinou správa racionálne, keď sa snaží znížiť svoju daňovú povinnosť, najmä ak primárne nedáva impulzy správcovi dane na zvýšenú mieru kontrolnej činnosti a keď je daňový subjekt znalý daňovo-právnych predpisov a teda vie, že daňovo-právne normy *expressis verbis* neobsahujú žiadne ustanovenie v daňovo-právnych normách, v zmysle ktorého by bol povinný, vzhľadom na svoje materiálne statky/materiálnu podstatu, odvieť daň v maximálnej možnej miere (v podobe dane z prepychu, dane z luxusu, miliónárskej dane a pod.).⁶³ Aj v rozsudku Nejvyššího správného soudu vo veci P.d.v.-spol. s.r.o. v. Finanční ředitelství v Hradci Králové z 27. júla 2006 sp. zn. 2 Afs 173/2005-69 sa uvádza, že: „*Racionálnírn ekonomickým chovánírn podnikatele je i snaha o minimalizaci nákladů a maximalizaci zisku. Přirozeným projevem tohoto chování je i snaha o optimalizaci povinností vůči státu (např. dané, odvody na zdravotní a sociální pojištění). Pokud se tak děje legálně, tedy v souladu nejen s obchodním zákoníkem a daňovými předpisy, ale i např. zákonem o zaměstnanosti, nelze za to podnikatele postřhovat...že v daném případě nedošlo ani ke zneužití práva*“.⁶⁴

Čo však v prípade zneužitia práva? Samotné príčiny zneužívania daňového systému, ktoré vedú k daňovým únikom, sú hlboko zakorenené predovšetkým v samotných daňových systémoch jednotlivých štátov. Tieto príčiny majú svoj pôvod aj v ekonomických a politických podmienok života obyvateľstva a stavu podnikateľského prostredia v jednotlivých štátoch, z tradícií, národných zvláštností, úrovne reálneho demokratického systému, tipu ekonomiky,

⁶² Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel.* Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 84.

⁶³ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku.* Bratislava: Epos, 2019, s. 810-811.

⁶⁴ Podobné konania kedy zo strany daňového subjektu nedošlo k zneužitiu práva je aj rozhodnutia Najvyššieho správneho súdu vo veci T.a.s. v. Finanční ředitelství v Českých Budějovicích zo dňa 16. augusta 2007 pod sp. zn. 8 Afs31/2006-59 a jeho protipólom je rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu vo veci Ing. P. B. v. Finanční ředitelství v Hradci Králové z 10. novembra 2005 sp. zn. 1 Afs 107/2004-48.

vyjadrenia fiskálnych záujmov konkrétneho štátu, úrovne daňovo-právneho vedomia spoločnosti a ďalších faktorov.⁶⁵ Súdny dvor EÚ na základe niektorých rozhodnutí najmä v oblasti DPH zdôraznil, že princíp zneužitia práva považuje za všeobecnú právnu zásadu práva EÚ. Súdna prax EÚ (napr. rozsudok C-255/02 Halifax, C-110/99 Emsland, C-425/06 Part Service, C-162/07 Ampliscientifica a Amplifin, C-277/09 RBS Deutschland Holdings, C-103/09 Weald Leasing a C-653/11 Paul Newey a ďalšie rozhodnutia) pri rozhodovaní vychádzala zo Šiestej smernice Rady 77/388/EHS zo 17. mája 1977 o zosúladení právnych predpisov členských štátov, týkajúcich sa daní z obratu, ktorá sa má vykladať v tom zmysle, že o zneužitie práva ide vtedy, keď snaha daňového subjektu o získanie daňovej výhody predstavuje hlavný cieľ predmetného plnenia alebo plnení. Daňový subjekt presne postupuje podľa pozitívnej právnej úpravy, ale jeho postup je následne spochybnený tým, že zákon bol síce dodržaný, ale došlo k jeho zneužitiu.⁶⁶ Samozrejme rozhodovacia prax či dané plnenie pri DPH je v súlade s právom alebo ide o plnenie, ktoré je možné považovať za zneužitie práva ostáva na rozhodnutí vnútroštátneho súdu toho-ktorého členského štátu. V slovenskom ako aj v českom právnom prostredí a súdnictva možno v zásade pozorovať výrazné ovplyvnenie už spomínanou judikatúrou Súdneho dvora EÚ v Luxemburgu, čo sa v problematike daňového zneužívania v zásade ustálilo v tom názore, že pre daňové subjekty sú neprijateľné tie skutočnosti, ktoré nemajú ekonomické opodstatnenie a ich výsledkom je účelové obchádzanie daňovej povinnosti alebo získanie daňového zvýhodnenia, na ktoré by daňový subjekt nebol oprávnený, alebo účelom výsledkom ktorých je účelové zníženie daňovej povinnosti.⁶⁷ V tejto veci nám pomôže judikát Najvyššieho súdu SR v rozsudku 2 Sžf 44/2013 z 2. júla 2014⁶⁸, v ktorom nájdeme formuláciu: „*konanie daňového subjektu, ktorého jediným účelom bolo v danom prípade iba získanie nadmerného odpočtu, pričom konaniu chýba akýkoľvek ekonomický zmysel, a preto takémuto konaniu daňového subjektu nemožno prostredníctvom daňového práva poskytnúť pre daňové účely príslušnú ochranu v*

⁶⁵ Babčák, V. Zneužívanie daňového systému v EÚ. In: Babčák, V. (eds.). *I. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové úniky a vyhýbanie sa daňovým povinnostiam* Košice: UPJŠ, 2017, s. 16.

⁶⁶ Ondříšek, R. *Legalita aplikace zneužití práva v daňovém právu*. In *Zneužitie a iné obchádzanie práva*. Košice: EQUILIBRIA, 2016, s. 225.

⁶⁷ Protipólom voči rozsudku Halifax a ďalší je napríklad nález Ústavného súdu SR I. ÚS 241/07 a rozhodnutie Ústavného súdu ČR IV. ÚS 666/02: Priorizovanie záujmov oprávnených príjemcov daní teda nemôže ísť na úkor rešpektovania práv a právom chránených záujmov tých osôb, ktoré tieto dane platia. Ani záujem štátu na realizácii príjmovej stránky štátneho rozpočtu nemôže byť a nie je nadradený dodržiavaniu a rešpektovaniu práv, ktoré zákony priznávajú daňovým subjektom. Inak povedané, v prípade pochybností sú povinné (orgány verejnej moci) postupovať miernejšie – in dubio mitius .

⁶⁸ NS SR Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 2. júla 2014, sp. zn. 2 Sžf 44/2013.

Dostupné na:< <https://www.slov-lex.sk/judikaty/-/spisovaznacka/2%2BS%25C5%25BEf%2B44%252F2013>>.

rámci súdneho prieskumu.“ Ústavný súd v náleze III. ÚS 314/7 zo 16. decembra 2008⁶⁹ uviedol: „*obchádzanie zákona spočíva vo vylúčení právne záväzného pravidla správania sa zámerným použitím prostriedkov, ktoré sami o sebe nie sú zákonom zakázané, v dôsledku čoho sa nastolený stav javí z hľadiska pozitívneho práva ako nenapadnuteľný. Konanie in fraudem legis predstavuje postup, keď sa niekto správa formálne podľa práva, ale tak, aby zámerne dosiahol výsledok právnou normou zakázaný alebo nepredvídaný a nežiaduci.*“ Žiaľ, v právnej úprave absentuje ustanovenie hranice zdaňovania a miery daňovej spôsobilosti daňovníka.⁷⁰ A tým je aj ťažké definovať konanie, ktoré sa už považuje za zneužitie práva v daňovom práve. My sme toho názoru, že zásady týkajúce sa hraníc zdaňovania by mali byť zakotvené dokonca priamo v ústave daného štátu.

Zásada zákazu zneužitia práva potvrdzuje právnu istotu, pretože zásadu materiálnej istoty nadradzuje nad zásadu právnej istoty. Negatívnym faktorom zneužitia práva je narušenie princípu právnej istoty. Akékoľvek narušenie právnej istoty je v rozpore s dobrými mravmi a spôsobuje psychologický dopad v správaní iných subjektov. Preto ak dôjde k takejto protiprávnej okolnosti je potrebné, aby kompetentné orgány vytvorili spôsob ako takéto jednanie sankcionovať. Na rozdiel od nemeckého a rakúskeho právneho poriadku, kde možno nájsť generálnu klauzulu zneužitia práva, v daňovom práve v SR ani v ČR zákaz zneužitia práva nemá svoje explicitné vyjadrenie. V oblasti verejného práva možno túto zásadu nahraďiť zásadou legality, teda zákonnosti. Najvyšší správny súd Českej republiky so sídlom v Brne zákaz zneužívania subjektívneho verejného práva v oblasti daňového práva odôvodňuje ako verejnoprávnu požiadavku rozumného usporiadania spoločenských vzťahov. Aplikovaný problém je ten, že vo verejnom práve sú vertikálne vzťahy, teda vzťahy subordinačné, nie horizontálne rovnocenné vzťahy typické pre súkromné právo. Preto je to štát, ktorý má stanoviť záväzné pravidla správania sa subjektov. To sa vzťahuje aj na oblasť daňovo-právnych vzťahov, keďže daňové právo je odvetvie práva (v rámci ČR ako subodvetvie finančného práva), ktoré sa zaradzuje do skupiny verejného práva. Pravidla aplikácie zneužitia práva už obsahuje právo EÚ. Všeobecná generálna klauzula zákazu zneužitia práva (GAAR) je vyjadrená napríklad v smernici Rady 2006/112/ES a v prípade Halifax a ďalší C-255/02 sú to body 74 a 75, v ktorých boli úplne zreteľne stanovené mantinely a pravidlá aplikácie zneužitia práva, to skrze stanovenia dvoch kumulatívnych podmienok. Pvou podmienkou je

⁶⁹ Nález Ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 314/7 vo veci ústavnej sťažnosti sťažnosť S., spol. s r. o., B., zo 16. decembra 2008. Dostupné na: <<https://www.ustavnysud.sk/vyhľadavanie-rozhodnuti#!DecisionsSearchResultView>>.

⁷⁰ Forraiová, I. Právne dôsledky zneužívania daňovo-právnych noriem. In: Babčák, V. (eds.). *Zneužitie a iné obchádzanie práva*. Košice: EQUILIBRIA, 2016, s. 84-86.

dosiahnutie daňovej výhody, ktorej poskytnutie by bolo v rozpore s cieľom sledovaným relevantnými ustanoveniami daňových právnych predpisov, pričom druhou podmienkou je získať daňovú výhodu ako hlavný cieľ predmetných plnení.

Záverom k časti zákazu zneužitia práva v daňovom práve môžeme konštatovať, že u daňových subjektov sa predpokladá racionálne správanie v dôsledku čoho budú minimalizovať náklady svojej daňovej povinnosti. Už v roku 1947 jeden z najviac citovaných amerických súdu Learned Hand v kauze Commissioner v. Newman, 159 F2d848 judikoval nasledovne: *„Znova a znova súd povedal, že nie je nič nekalého, usporiadať si svoje záležitosti tak, aby dane boli čo najnižšie. Každý to tak robí, bohatý či chudobný; a robia to správne, pretože nikto nemá verejnoprávna povinnosť platiť viac, ako vyžaduje zákon: dane sú násilne vynútené, nie dobrovoľné príspevky. Požadovať viac v mene morálky je obyčajné pokrytectvo.“*⁷¹ Podľa názoru Ondryseka, pokiaľ sa daňový subjekt správa podľa platných právnych predpisov, nemožno ho za to sankcionovať. Pre tieto účely je potrebné zdôrazniť ústavné kautelu, na ktorú poukázal aj český Ústavný súd, keď uviedol, že nedostatky spôsobené na strane zákonodarca musí ísť na ťarchu zákonodarcovia. (ÚS, sp. zn. I. ÚS 22/99: *„Úmysl zákonodárce upraviť osvobození od daně z nemovitostí jen na určitou skupinu případů proto nebyl vyjádřen způsobem, který odpovídá požadavkům na určitost a jasnost právních předpisů v podmínkách právního státu [čl. 1 Ústavy ČR]. Toto pochybení proto musí jít k tíži zákonodárce, který jej může napraviť jedině tím, že konkrétní osvobozený druh převodu nemovitosti [zde bytu] uvede přímo v textu příslušného ustanovení.“*). Podobne názor vyslovil rozšírený senát Najvyššieho správneho súdu v Brne v rozhodnutí NSS č. 1778/2009 Sb. NSS či rozsudku NSS sp. zn. 2 As 49/2004, dle kterého *„poplatníkovi nemůže být přičítána k tíži nedostatečnost, nejasnost, nevhodnost či jiná nedokonalost právní úpravy“*.⁷² Pokiaľ zákonodarca pochybil, či už úmyselne, aby niekoho kryl alebo materiálne pomohol, či daňová medzera bola vytvorená z nedbanlivosti (z nevedomosti), nemali by byť tieto politické zlyhania súčasťou hmotnoprávnej zodpovednosti každého člena zákonodarného orgánu (t. j. v Slovenskej republike poslancov Národnej rasy SR, v prípade Českej republiky poslancov Senátu a poslancov Českého parlamentu)? V prvom rade, najvyšší zákonodarný orgán každého štátu má predsa hájiť záujmy štátu, a to zahŕňa aj hájenie fiskálnych záujmov tej-ktorej kra-

⁷¹ Ondryšek, R. Legalita aplikace zneužití práva v daňovém právu. In: Babčák, V. (eds.). *Zneužitie a iné obchádzanie práva*. Košice: EQUILIBRIA, 2016, s. 225-235 s.

⁷² Ondryšek, R. Legalita aplikace zneužití práva v daňovém právu. In: Babčák, V. (eds.). *Zneužitie a iné obchádzanie práva*. Košice: EQUILIBRIA, 2016, s. 238.

jiny, a nie hájenie záujmov individuálnej skupiny tých, ktorých aktivity voči štátu majú šikanózný charakter. Načrtá sa teda otázka, či štát v takýchto prípadoch disponuje silnou vynúiteľnosťou skrze orgánov finančnej správy, polície, prokuratúry a justície. Pokiaľ štát v prípade daňových únikov zasahuje len okrajovo, metódy odhaľovania, kontroly a sankcionovania nemajú zastrasovací charakter, je stály potencionálny predpoklad toho, že daňové subjekty sa opakovane a úmyselne budú dopúšťať daňových trestných činov.

2. 4. 1 Transferové oceňovanie

Transferové oceňovanie (*transfer pricing*) môžeme vymedziť ako súhrn aktivít vykonávaných závislými osobami, ktorých cieľom je stanovenie cien v ich vzájomných, kvalifikovaných transferoch. Predmetom týchto transferov sú najmä hmotný majetok a nehmotný majetok (napr. patent, ochranná známka, know-how), služby (manažérske zručnosti, finančné služby, zdieľané podporné služby), pôžičky, nájmy a iné práva.⁷³ Problematika používania transferových cien spočíva v stanovení takých cien medzi navzájom závislými subjektmi, aby nimi ovplyvnili tvorbu zisku v teritóriách s nižším zdanením na úkor teritórií s vyšším zdanením. Zneužívanie transferových cien na regulovanie zdaniteľných príjmov patrí medzi sofistikované a obľúbené metódy mnohých veľkých firiem. Medzi danými daňovo závislými subjektmi (najmä transnacionálne korporácie – TNK) prebiehajú obchodné transakcie v cenách, ktoré sú nepozorovateľne nižšie ako reálne trhové ceny.⁷⁴ Týka sa to nielen zahraničných, ale aj domácich firiem. Transferové ceny postihujú tovary, služby, prácu, suroviny, patenty, licencie, technológie a iné sortimenty. Firmy v súčasnosti viac ako v minulosti dbajú na prípravu správnej dokumentácie transferového oceňovania. Často si však mylne predstavujú, že ak majú dokumentáciu, tým si splnili daňovú povinnosť. Niekedy, žiaľ, až pri daňovej kontrole daňové subjekty zistia, že samotná dokumentácia, aj keď je formálne v poriadku, nestačí. Treba vedieť aj preukázať, že transferové ceny sa skutočne v rámci skupiny aplikujú tak, ako je to opísané v dokumentácii. A niekedy sa realita od dokumentácie značne líši, prípadne lokálna firma ani nemá dostatok informácií o tom, ako sa cena tvorí, lebo cenu stanovuje niekto na úrovni zahraničného ústredia.⁷⁵ K dvojitému

⁷³ Kočíš, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 31.

⁷⁴ Transnacionálne korporácie využívajú viaceré spôsoby tzv. daňovej kamufláže. Vo finančnom svete sú tak silnými hráčmi, že úspešne vedú lobovať v prospech svojich záujmov a pritlačiť aj regulačné orgány, ktoré ich následne tolerujú a sú nedôsledné v eliminovaní daňovej kamufláže. Tieto Jednotlivé entity TNK sú v mnohých prípadoch bohatšie než akýkoľvek menší a malý štát.

⁷⁵ Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel*. Varín: Varínske tlačiarne, 2018. s. 23.

zdaneniu môže dôjsť aj aplikáciou rozdielnych východísk pre uplatnenie metód transferového oceňovania správcami dane dvoch štátov. Preto pri výbere metódy transferového oceňovania je veľmi dôležitá analýza porovnateľnosti, ktorá zohľadňuje predmet transakcie, zmluvné podmienky, vplyv vykonávaných funkcií (t. j. výroba, montáž, výskum a vývoj, nákup a predaj) a rizík (t. j. podnikateľské riziká) v kontrolovaných transakciách, ekonomické podmienky (t. j. geografická poloha, veľkosť, rozsah ekonomickej súťaže, postavenie predávajúceho a kupujúceho, dostupnosť, substitučných tovarov a služieb, úroveň ponuky a dopytu, nákupná sila zákazníkov, povaha a rozsah právnej regulácie trhu, náklady na výrobu, a pod.), podnikateľské stratégie (t. j. ekonomické správanie na príslušnom trhu, vrátane si plnenia daňových a odvodových povinností).⁷⁶ K medzinárodným daňovým únikom teda dochádza využitím dvoch hlavných metód. Prvou metódou je prevod zisku do krajiny s nízkou úrovňou zdanenia pomocou manipulácie s cenou operácií uskutočňovaných medzi združenými podnikmi prostredníctvom prevodných cien a druhá metóda predstavuje znižovanie zisku pomocou manipulácie s nákladmi vynaloženými na službu.⁷⁷

Z globálneho hľadiska proti takýmto negatívnym javom bojujú daňové orgány jednotlivých štátov (napríklad aj formou komunikácie medzi jednotlivými finančnými inštitúciami), výbor OECD, ako aj EÚ. Snažia sa nielen eliminovať medzinárodné daňové úniky ako celok, ale aj usmerniť a upraviť vznik škodlivej daňovej konkurencie, zdaňovanie elektronických obchodov, zvýšenie monitoringu v rámci finančnej správy, zabezpečiť efektívnejšiu výmenu informácií na medzinárodnej úrovni a pod. Komplexne napomáhajú rozvoju, kreovaniu a prijatiu svetových daňových štandardov nielen pre rozvojové krajiny, ale aj pre rozvinuté trhové ekonomiky.⁷⁸ Pri transferovom oceňovaní je to napríklad Modelová zmluva OECD z roku 1977, ktorá pojednáva aj o dvojitom zdanení, metódy transferového oceňovania či pravidiel transferového oceňovania.⁷⁹ Základný a východiskový princíp pri definovaní pravidiel transferového oceňovania je princíp nezávislého vzťahu, ktorý sa premietol aj do prvého formalizovaného vyjadrenia pravidiel transferového oceňovania vydaných OECD v roku 1979 s názvom Transferové oceňovanie a nadnárodné spoločnosti (zaužívaný názov

⁷⁶ Kočiš, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 146-155.

⁷⁷ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 814.

⁷⁸ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 27.

⁷⁹ Pri transferovom oceňovaní sa využíva niekoľko metód: 1. metóda nezávislej trhovej ceny, 2. metóda následného predaja, 3. metóda zvýšených nákladov, 4. metóda delenia zisku, 5. metóda čistého obchodného rozpätia. Výber konkrétnej metódy závisí od analýzy porovnateľnosti na účely transferového oceňovania. Ich správne určenie je spojené s výberom metódy transferového oceňovania a jej aplikáciou spôsobom, ktorý bude súladný s princípom nezávislého vzťahu. Bližšie pozri Kočiš, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. s. 246, ISBN 978-80-8168-226-1.

je aj Správa alebo Smernica o transferovom oceňovaní, ktorá bol aktualizovaná v rokoch 1995 a 2010).⁸⁰ Správa o transferovom oceňovaní reagovala na problémy vznikajúce v oblasti medzinárodných investícií a rastúcich medzinárodných ekonomických aktivít. Podstata princípu nezávislého vzťahu spočíva v požiadavke, aby sa podmienky obchodných a finančných vzťahov medzi závislými osobami nelíšili od podmienok, ktoré by boli dohodnuté medzi nezávislými subjektmi. Cieľom skupiny závislých osôb je maximalizovať zisk z pohľadu skupiny ako celku. Ak sa podmienky obchodných a finančných vzťahov medzi závislými osobami budú líšiť od podmienok, aké by medzi sebou dohodli nezávislé subjekty, majú sa akékoľvek zisky, ktoré neboli dosiahnuté v dôsledku existencie týchto odlišných podmienok, zahrnúť do ziskov podniku a následne zdaňovať.⁸¹ V praxi však dochádza k rozdielnemu výkladu a uplatňovaní princípov vymedzených v Správe o transferovom oceňovaní. Výsledkom sú dodatočné náklady pre podnikateľský sektor a pre správcov daní. V rámci členských krajín Únie v roku 2006 navrhla Európska komisia kreovanie Spojeného fóra pre transferové oceňovanie⁸², ktoré má jednak znížiť náklady spojené s transferovým oceňovaním ako aj zamedziť či eliminovať prípady dvojitého zdanenia vznikajúcich v prípadoch cezhraničných transakcií v rámci skupiny nadnárodných spoločností. Dôležitým právnym opatrením zo strany EÚ k zamedzeniu dvojitého zdaňovania je aj Dohovor o zamedzení dvojitého zdanenia v súvislosti s úpravou ziskov združených podnikov (C160/11) z 20. 8. 1990, tzv. Arbitrážny dohovor na zamedzenie dvojitého zdanenia ziskov nadnárodných spoločností v rámci EÚ (tzv. Arbitrážna konvencia/dohoda) z roku 1990 a následný revidovaný kódex správania na účely účinného vykonávania Arbitrážnej konvencie.

S európskou harmonizáciou práva a globalizáciou súvisí aj daňová koordinácia. Daňová koordinácia je prvým stupňom medzinárodného zosúladenia v daňovej oblasti. Ide predovšetkým o vytváranie bilaterálnych či multilaterálnych schém zdanenia za účelom obmedzenia arbitrážnych obchodov. V rámci týchto zmlúv sa vydávajú odporúčania v kľúčových oblastiach škodlivej daňovej konkurencie a odporúčania pre bilaterálne zmluvné vzťahy (napríklad postup proti daňovým rajom). Medzinárodná koordinácia daní znamená avantgardu (predvoj) daňovej harmonizácie. Daňová koordinácia prebieha nielen v rámci Európskej únie, ale aj na ďalších svetových zónach a takisto aj na úrovni medzinárodných organizácií,

⁸⁰ V slovenskom právnom poriadku je tento princíp vyjadrený v § 17 ods. 5 a v § 18 zákona o daní z príjmov. V českom právom poriadku je tento princíp vyjadrený v § 23 ods. 5 a ods. 7 zákona o daních z príjmov.

⁸¹ Kočiš, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 35-36, 85.

⁸² Joint transfer pricing forum dostupný: <https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/transfer-pricing-eu-context/joint-transfer-pricing-forum_en> [citované 18. 12. 2020].

ako je OECD a MMF. Možno tu povedať, že daňová koordinácia zahŕňa širšie oblasti týkajúce sa adaptácie ako daňová harmonizácia. Daňová koordinácia na rozdiel od harmonizácie nevedie k jednotnosti daňových systémov. Rozlišujeme zmluvnú a spontánnu daňovú koordináciu. Obsahom zmluvnej daňovej koordinácie je vyjednávanie štátov, pri ktorom sa zaviažujú, že budú postupovať určitým spôsobom, napríklad uzatváranie medzinárodných zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia. Spontánnu daňovú koordináciu je jednostranná a je väčšinou výsledkom daňovej súťaže, nezahŕňa teda zmluvné dohody s inými štátmi.⁸³ Daňová harmonizácia v oblasti nepriamych daní je významná najmä preto, že nepriame dane sa prejavujú v cenách tovaru a služieb a môžu byť prekážkou dvojitého zdanenia a pri jednotnom vnútornom trhu EÚ sú prekážkou štyroch slobôd: voľného pohybu tovaru, služieb, kapitálu a osôb (čl. 26 ods. 2 Zmluvy o fungovaní EÚ). Najvyšší stupeň daňovej harmonizácie v EÚ dosiahli spotrebné dane.⁸⁴

2. 4. 2 Tieňová ekonomika

Veľmi negatívnym vplyvom rozvoja daňových únikov je aj tzv. tieňová ekonomika (angl. shadow economy). Iné zaužívané ekvivalenty sú šedá, čierna, neoficiálna, neformálna, nelegálna či nezistená ekonomika. Rozdiel je v tom, že šedá ekonomika má iba minimálny dopad na fiskálne záujmy štátu. Najčastejšie sa udáva iba v jednocifernom čísle v pomere k HDP. Čierna ekonomika má už širší negatívny dosah na fiskálne záujmy štátu. Udáva sa už v dvojcifernom percentuálnom čísle k pomeru HDP.

Doposiaľ nejestvuje legálne vymedzenie, čo je to tieňová ekonomika. Medzi týmito pojmami však existujú rozdiely. Skrytá ekonomika zahŕňa legálnu produkciu tovaru a poskytovanie služieb, z ktorých plynie príjem zámerne daňovým subjektom neohlásený príslušným orgánom. Primárnym účelom je vyhnúť sa určitým reguláciám či platenia daní alebo sociálneho a zdravotného poistenia. Nelegálna ekonomika označuje produkciu tovaru a služieb, ktorých výroba, predaj či držanie je v rozpore s platným právnym predpisom (napr. pašeráctvo alkoholu, nelicencovaná produkcia alkoholu, nelegálna distribúcia tabakových výrobkov, predaj umeleckých predmetov a pod.).⁸⁵ Všetky vyššie spomenuté činnosti spadajú pod tieňovú ekonomiku, ktorá v súhrne predstavuje určitú ekonomickú aktivitu, z ktorej subjekt (osoba uskutočňujúca takúto činnosť) nadobudne príjmy, ktoré nemožno ani

⁸³ Kocina, J. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2014. s. 246-247.

⁸⁴ Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 197.

⁸⁵ Rais, J., Klička, O., Rod, A. *Stínová ekonomika v České republice*. Praha: CETA, 01/2015, s. 8.

zo štatistického hľadiska odhadnúť, teda nezahrnuté v oficiálnom výkazníctve, tzn. ide o príjmy neevidované správcom dane. Ide o problém nielen rozvojových krajín, ale aj rozvinutých krajín. V Československej socialistickej republike sivá ekonomika suplovala neschopnosť vtedajších komunistických vlád zabezpečiť svojim občanom dostatočný prísun tovaru a životných potrieb. Rozmáhalo sa tzv. veksláctvo (import a distribúcia nedostatkového tovaru, nezákonná výmena valút), formovali sa rozsiahle korupčné siete zasahujúce hlboko do sfér štátneho hospodárstva a byrokracie. Vytvorila sa nobilita socialistických zbohatlíkov, ktorá spolupracovala so straníckou nomenklatúrou. Po páde režimu v novembri 1989 táto nobilita prevzala aj iniciatívu pri kupónovej privatizácii, devalvácií národného hospodárstva a v následných rokoch má na svedomí korupčné a verejno-obstarávacie kauzy spojené s daňovými únikmi.⁸⁶ Týmito problémami, ako bývalé postkomunistické krajiny bojuje Slovenská republika ako aj Česká republika. V správe Európskej komisie sa do tieňovej ekonomiky zaradzujú nielen daňové úniky, ale aj samotná ekonomická kriminalita (napr. korupcia, trestné činy organizovanou zločineckou skupinou, ilegálne zamestnanie, ilegálny obchod, nezamestnanosť a pod.).⁸⁷ Hoci existujú aj legálne činnosti v prostredí tieňovej ekonomiky, akou je napríklad svojpomoc v domácnostiach alebo dobrovoľníctvo, najčastejšie sa tieňová ekonomika spája práve s nelegálnymi aktivitami, ktoré okrem iného smerujú k spomínaným daňovým únikom. V prípade závislej činnosti je to najmä nelegálna práca. Nelegálne zamestnávanie osôb, resp. nelegálna práca, tzv. „práca načierno“, predstavuje prácu vykonávanú bez uzavretého platného pracovnoprávneho alebo obdobného vzťahu, teda v rozpore s platnými pracovnoprávnymi predpismi. Zamestnávateľia vyplácajú odmenu za takúto prácu spravidla v hotovosti (peniaze „na ruku“), bez akejkoľvek evidencie či dokladov o plnení a to bez splnenia zákonnej oznamovacej povinnosti voči daňovému úradu, ako aj ostatným inštitúciám v intenciách platných predpisov (t. j. zdravotná poisťovňa, sociálna poisťovňa). Latencia (utajenosť/skrytosť) takéhoto konania v podstate zneumožňuje aj kvantifikáciu takýchto daňových únikov a sťažuje potrestanie podvodu. Takíto ilegálni zamestnanci totiž v obave o stratu príjmu, ako aj v snahe sami sa vyhnúť daniam

⁸⁶ Holc, K. *Kriminológia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2008, s. 389-390.

⁸⁷ Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Stratégia boja proti tieňovej ekonomike a nelegálnej práci“ (stanovisko z vlastnej iniciatívy) (2014/C 177/02) z 21. januára 2014, dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013IE2138&from=ES>>.

a odvodom, či obava z vyhostenia z krajiny ak ide o zamestnávanie nelegálnych prist'ahovalcov, ochotne na nelegálnych praktikách participujú.⁸⁸ Ďalším faktom tieňovej ekonomiky je nelegálne podnikanie, ktoré môže spočívať podnikania bez povolenia (napríklad bez živnostenského oprávnenia, bez licencie, poskytovanie zdravotníckych a kozmetických služieb bez osvedčenia a pod.). Vysoký podiel na čiernej ekonomike má aj pranie špinavých peňazí (viac o tom pri schránkových firmách), ktoré podľa odhadov MMF predstavujú podiel 2 až 5 % z celosvetového HDP. Podľa odhadov OSN podiel celkovej sumy príjmov z trestnej činnosti celosvetovo tvorí približne 3,6 % HDP.⁸⁹ Pranie špinavých peňazí (angl. money laundering) možno vnímať ako dej, v rámci ktorého tieto „špinavé peniaze“ pochádzajú najmä z trestnej činnosti (predaj nelegálnych drog, nelegálna prostitúcia, predaj nelegálneho tovaru, obchod s bielym mäsom, úplatky, výpalníctvo, výnosy, výhody a majetok získaný z nelegálnej činnosti), prechádzajú cyklom transakcií a operácií tak, aby na konci procesu mali tieto peniaze legálny charakter, teda, aby išlo o „čisté peniaze“. V 20. storočí mafíani financie získané nezákonným spôsobom legalizovali cez samoobslužné pracovne, tým, že do každej prenajatej práčky nahádzali peniaze ako poplatok za pranie, pričom takto vybrané peniaze už nadobudli legálny charakter. Z toho dôvodu sa pre proces legalizácie príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti začal používať frazeologizmus pranie špinavých peňazí. Samozrejme, vývojom spoločnosti došlo aj k vytvoreniu sofistikovanejších metód prania špinavých peňazí. V súčasnosti pranie špinavých peňazí prebieha cez disco bary, nočné kluby, kiná, hotely a kdekoľvek v oblastiach poskytujúcich služby. Úplne stačí vykázat' peňažný zisk v oficiálnych dokumentoch. V praxi to najčastejšie prebieha tak, že subjekt, ktorý disponuje z financiami získaných nelegálnou činnosťou ich „preperie“ vo vlastnom hotely cez fiktívnych zákazníkov. Tu stačí len preukázat' koľko izieb bolo (fiktívne) prenajatých. Iný spôsob je, ak sú do toho zapojené viaceré subjekty, čím už vzniká organizovaný zločin. Subjekt A má prostriedky z nelegálnej činnosti a cez spoluprácu so subjektom B, ktorý vlastní sieť podnikov poskytujúcich služby „očistí“ finančné prostriedky z nelegálnej činnosti. V posledných rokoch sa vďačným prostriedkom pre legalizáciu príjmov z trestnej činnosti stávajú aj kryptomeny (viac v podkapitole 3.5.). Aj kupovanie na štátny dlh alebo aj súkromný dlh má nepriaznivé dôsledky pre zdravú ekonomiku. Zadlžuje sa nielen štát, ale aj súkromníci (najmä domácnosti). Istým ukazovateľom tieňovej

⁸⁸ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 101-102.

⁸⁹ Klimer, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 594.

ekonomiky je aj spotreba elektrickej energie v domácnostiach, fyzický input v sektore priemyslu a poľnohospodárstva. Významným ukazovateľom tieňovej ekonomiky sú aj daňové úniky, čiže napríklad predaj tovaru alebo poskytovanie služieb bez pokladničného dokladu. Na výpočet tieňovej ekonomiky sa využívajú viaceré metódy: priama metóda, nepriama metóda a modelový prístup. Priame metódy sú mikroekonomické prístupy, ktoré sa používajú najmä na doplnenie národných účtov o produkciu tieňovej a neformálnej ekonomiky. Tiež sa zameriavajú na určenie veľkosti tieňovej ekonomiky na jednom určitom mieste v čase. K priamym metódam patria metódy výberového zisťovania a metódy daňových únikov. Nepriame metódy sú makroekonomické prístupy a využívajú rôzne ekonomické a iné ukazovatele, ktoré obsahujú informácie o vývoji tieňovej ekonomiky. K týmto metódam patria: metódy rozporov, monetárne metódy, metódy fyzických inputov a metódy trhu práce. Modelový prístup hľadá rôzne príčiny a dôsledky tieňovej ekonomiky a vzťahov medzi nimi, pričom sa tieto vzťahy využívajú na kvantifikáciu veľkosti tieňovej ekonomiky. V súčasnosti najčastejšie používanou modelovou metódou merania je kombinácia „Multiple-Indicators and Multiple-Causes (MIMIC) metódy a metódy peňažného dopytu.“⁹⁰ V našej porovnávacej metóde tieňovej ekonomiky v SR a v ČR s komparáciou v EÚ budeme využívať metódu MIMIC od Schneidera. Schneiderová metóda je komplexná, avšak upozorňujeme čitateľa, že stále ide o relatívny odhad. Ak si percentuálny podiel tieňovej ekonomiky porovnáme s inými analýzami (napríklad zo Český statistický úrad), číselné údaje sa budú rozchádzať.

Výpočet tieňovej ekonomiky na území SR a v ČR začal už za existencie spoločného štátu na sklonku socialistického režimu 80-tych rokov. Po páde železnej opony a prechodu zo socialistického režimu k demokratickému zriadeniu, od plánovaného hospodárstva k trhovému hospodárstvu sa v ČSFR začala väčšia pozornosť venovať j tieňovej ekonomike. Vyššie sme načrtli, že Československo ako postkomunistická krajina mala zo začiatku veľké problémy zaradiť sa k trhovým ekonomikám. K tejto ceste už vôbec nepomohlo rozdelenie štátu na samostatnú Slovenskú republiku a Českú republiku. Samostatnosťou oboch republík sa začali medzi oboma krajinami prehlbovať väčšie rozdiely či už na politickej scéne ako aj v hospodárstve. V nižšie uvedenej tabuľke č. 2 poskytujeme súhrny percentuálny vývoj tieňovej ekonomiky v SR a v ČR. Od roku 2004, kedy došlo k pristúpeniu oboch krajín do EÚ, poskytujeme pre porovnanie aj percentuálny prehľad tieňovej ekonomiky EÚ. Negatívnym faktorom je to, že Slovenská republika a Česká republika majú dvojciferný podiel

⁹⁰ Hošová. K. *Shadow economy in Sloviaka*. International Scientific Conference Economic and social policy: Economic and Social Challenges for European Economy, 2019, s. 23-24.

tieňovej ekonomiky už viac ako štvrtstoročie, prakticky od vyhlásenia nezávislosti (od 1. 1. 1993, bližšie tabuľka č. 2).

Tab. č. 2 Vývoj tieňovej ekonomiky v ČR, v SR a v EÚ v % HDP (vlastné spracovanie)

rok	SR	ČR	EÚ
2020	?	?	?
2019	12,20 %	13,10 %	?
2018	12,80 %	13,60 %	16,80 %
2017	13,00 %	14,10 %	17,50 %
2016	13,70 %	14,90 %	17,90 %
2015	11,18 %	10,47 %	18,30 %
2014	11,64 %	10,76 %	18,60 %
2013	11,75 %	11,79 %	18,80 %
2012	11,81 %	11,50 %	19,30 %
2011	11,96 %	11,68 %	19,60 %
2010	12,84 %	12,97 %	19,90 %
2009	13,47 %	13,52 %	20,10 %
2008	11,52 %	11,18 %	19,60 %
2007	12,15 %	11,53 %	20,30 %
2006	13,52 %	13,14 %	21,10 %
2005	14,50 %	14,46 %	21,40 %
2004	15,37 %	15,75 %	22,00 %
2003	16,57 %	17,08 %	nepodstatné
2002	17,15 %	16,75 %	nepodstatné
2001	17,23 %	15,80 %	nepodstatné
2000	17,60 %	16,80 %	nepodstatné
1999	17,41 %	17,15 %	nepodstatné
1998	17,85 %	16,31 %	nepodstatné
1997	17,17 %	16,70 %	nepodstatné
1996	18,45 %	16,05 %	nepodstatné
1995	17,92 %	16,81 %	nepodstatné
1994	18,28 %	18,22 %	nepodstatné
1993	19,27 %	18,18 %	nepodstatné
1992	19,45 %	17,77 %	nepodstatné
1991	17,19 %	18,42 %	nepodstatné
priemer	15,00 %	14,71 %	

Zdroj: Medina, L., Schneider, F. *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?*. Washington: International Monetary Fund. WP18/17. 2018, s. 63, 67, 70 a 74.; Schneider, F. *The Shadow Economy in Europe 2019*. Eurostat, A.T. Kearney analysis, 2019, s. 26.

Aj keď percentuálne tieňová ekonomika spravidla klesá každým rokom, a v oboch republikách je dokonca nižšia ako priemer v EÚ, stále zaostávame za poprednými západoeurópskymi štátmi. Na druhej strane, vstupom oboch republík do európskych štruktúr, tieňová ekonomika spravidla klesá každý rokom priemerne o pol percentuálneho bodu. Výnimku tvorí rok 2009, ktorý je známy obdobím vrcholu finančnej krízy. Napriek každoročnom percentuálnom poklese tieňovej ekonomiky v SR a v ČR musíme konštatovať, že v tejto oblasti kompetentní nerobia dostatočné efektívne opatrenia na jej zníženie ako napríklad odmeňovanie v prípade úspešného odhaľovania daňových únikov alebo ilegálnej práce, finančná gramotnosť obyvateľstva, odmeňovanie v prípade úspešného odhalenia korupčných káuz, zjednodušenie daňovo-právnych a sociálno-právnych noriem, efektívnosť a spravodlivosť zdaňovania a ďalšie ukazovatele, ktoré by znížili podiel tieňovej ekonomiky aspoň pod 10 %. Len pre porovnanie, Dánsko, ako vzorová krajina vyznačujúca sa vysokou životnou úrovňou, nízkou korupciou a vysokým indexom národného šťastia, má čiernu ekonomiku ktorá osciluje v rozmedzí 3 až 5 % k HDP. Podobne aj iné západoeurópske krajiny ako Holandsko, Belgicko, Luxembursko či Rakúsko, ktoré už dlhšie obdobie majú tieňovú ekonomiku pod 10 %. Priemer tieňovej ekonomiky v EÚ, ktorý sme v tabuľke z analyzovali od roku 2004, kedy do európskych štruktúr pristúpila SR aj ČR, je približne 20 %, čo je približne 5 miliónov eur ročne. Z tabuľky ďalej vyčítame, že od roku 2016 má Slovenská republika percentuálne nižší podiel daňových únikov ako Česká republika.⁹¹

⁹¹ Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel.* Varín: Varínske tlačiarne, 2018. 27-32 s.

3 Vybrané spôsoby realizácie daňových únikov a daňových podvodov

Na páchanie daňových únikov má v súčasnosti významný vplyv globalizovaný internacionálny ekonomický priestor, čo korešponduje s názorom prof. V. Babčáka, ktorý uvádza, že „*daňové úniky sú dôsledkom:*

1. *vzniku nadnárodných spoločností;*
2. *globalizácie, ktorá umožňuje systém transferových cien medzi vzájomne závislými subjektmi a teda ovplyvňovanie tvorby zisku na úkor území s vyšším zdaňovaním;*
3. *manipulatívnych registrácií spoločností v rôznych štátoch a využívaní rozdielností v právnej úprave tej ktorej dane.*“⁹²

V predchádzajúcej kapitole sme si v hlbších základoch definovali pojmy daň, daňová povinnosť, daňový únik, daňový podvod, vrátane niektorých foriem prejavov daňových únikov ako je tieňová ekonomika, transferové oceňovanie, zneužitie daňového práva. V tejto kapitole bližšie analyzujeme problematiku daňovej optimalizácie, daňových rajov, schránkových firiem a možných praktíkách daňových podvodov ako sú karuselové, reťazové a akcízne podvody, či kryptomeny. Niektoré vyššie spomenuté aktivity môžu byť spojené aj s hospodárskou a inou kriminalitou, resp. činnosťou ako je výroba, predaj a distribúcia drog, prostitúcia, vydieranie, terorizmus, ilegálne pristáhovalectvo, obchodovanie so zbraňami, úžerníctvo, prevádzkovanie nelegálnych herní, pašovanie cigariet a alkoholu, falšovanie peňazí, krádeže, komunálne podvody, výnosy z korupcie, podvody s cennými papiermi, ilegálna redistribúcia autorských diel, poisťovacie podvody, privatizačné prevádzkovanie herní a automatov a ďalšie činnosti. Zároveň ide o také protiprávne činy, ktoré sa vykazujú po prvé, latentnosťou, pretože následky daňového podvodu nie sú viditeľné okamžite, ale už po určitom čase, po druhé sa tieto trestné činy vyznačujú konšpiráciou (daňovo-odvodovou špekuláciou) a treťou dôležitou skutočnosťou je, že spôsobujú úbytok vo verejnom rozpočte, tým, že ich protiprávne konanie spôsobuje určitú škodu (často v rozsahu značnej škody a veľkej škody). Z trestnoprávneho hľadiska pôjde o daňové trestné činy, z kriminologického hľadiska sú daňové trestné činy súčasťou väčšieho systému - hospodárske trestné činy, resp. hospodárska kriminalita. Hospodárska kriminalita predstavuje najzávažnejšie trestné činy, pretože obeťou týchto trestných činov sú finančné záujmy konkrétneho štátu, resp. finančné záujmy EÚ, a teda aj nás všetkých. Navyše, pre tento druh kriminality je aj fenomenológia

⁹² Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 85.

sofistikovanej formy organizovanosti (najčastejšie zoskupenie právnických osôb ako je to príkladom uvedené pri karuselových podvodoch alebo medzinárodný obchod s drogami, pranie špinavých peňazí a pod.), čo z týchto trestných činov nakoniec robí organizovanú hospodársku kriminalitu. Daňové podvody primárne spôsobujú veľké škody z hľadiska fiskálnych záujmov štátu, sekundárne vznikajú aj morálne škody, ku ktorým dochádza prostredníctvom zneužitia a poškodenia spoločensky nevyhnutnej dôvery v hospodárskych vzťahov. V poslednom rade, tento druh kriminality sa prejavuje aj poškodením dôvery občanov voči serióznosti hospodárstva, voči zákonnosti štátnej správy a pod. Keďže daňové trestné činy vo všeobecnosti predstavujú rozsiahlu problematiku, súčasťou tejto práce nebude analýza skutkových podstat jednotlivých daňových trestných činov ani poukázanie na príslušnú judikatúru, ale na problém sa pozrieme z hľadiska daňového práva a daňových únikov.

3. 1 Daňová optimalizácia

Keďže neexistuje legálne vymedzenie daňovej optimalizácie môžeme sa na tento pojem pozrieť z dvoch uhlov pohľadu. Po prvé, vo všeobecnosti daňová optimalizácia predstavuje legálny nástroj, pomocou, ktorého možno dosiahnuť úplnú daňovú úsporu alebo aspoň minimalizáciu daní.⁹³ Po druhé, daňová optimalizácia znamená nehmotný majetok spoločnosti (de facto know-how podnikateľského subjektu alebo jeho vedenia, resp. know how daňového poradcu) charakterizovaný určitými jedinečnými poznatkami, skúsenosťami a informáciami, prípadne riadenie spoločnosti, ktoré v priamej úmere pozitívne ovplyvňuje jej výšku daňového základu a daňového zaťaženia. Komplexne ide o súhrn rôznych ekonomických a právnych opatrení, ktorých spoločným zámerom je priznať minimálne príjmy a uhradiť daň z legálne prípustného a možného minima objemu všetkých druhov daňových povinností vyplývajúcich z daňovej sústavy, ktoré primárne predstavujú príjem do štátneho rozpočtu.⁹⁴ V jednoduchosti zhrnuté, najvýhodnejší optimálny a legálny program na minimalizáciu objemu daňových odvodov v rámci súhrnu daní, ktorý je daňovník povinný platiť štátu podľa platných daňových zákonov.⁹⁵ Zo strany daňového subjektu sa pripúšťa využitie najvýhodnejšej z legálnych alternatív alebo dokonca aj využitie legislatívnych medzier daňovo-právnych noriem, pričom sa vníma ako legálny spôsob

⁹³ Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 19.

⁹⁴ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 22.

⁹⁵ Pauličková, A. *Malý slovník finančného práva*. Bratislava: Eurounion, 2013, s. 17.

využitia daňovej výhody na úhradu minimálneho objemu daňových odvodov alebo daňovej úspory bez možnosti zákonnej sankcie zo strany správcu dane. Aj keď využitie takýchto postupov z pohľadu zákona nie je zakázané, je zrejmé, že zákonodarca vo väčšine prípadov práve s takýmto konaním pri tvorbe právnej normy nepočítal. Dôvodom je, že daňovú optimalizáciu možno uplatniť v národnom aj v medzinárodnom kontexte (napr. cez daňové raje, ale aj transferové oceňovanie, či zneužitie zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia). Preto sa daňová optimalizácia považuje za legálny daňový únik, aj keď jej aplikovanie je často na hrane zákona a môže sklzánuť (a v praxi sa to aj často stáva) do daňových podvodov či daňových únikov nelegálnej povahy. Samozrejme, efekt daňovej optimalizácie sa účinne prejaví až v dlhšom časovom horizonte. Preto sme toho názoru, že štát by mal v rámci tvorby daňovo-právnych noriem vytvárať konkrétne alternatívne možnosti využitia daňovej optimalizácie zo strany daňových subjektov bez možnosti vytvárania daňových špekulácií. Daňová optimalizácia je zároveň aj nástrojom pre budovanie vyspelejšej demokracie v krajine. Dôvodom tohto tvrdenia je, že štát často nerobí múdru daňovú politiku, ktorá by daňové subjekty stimulovala k práci a k podpore podnikania. Naopak, štát zavedením čoraz väčšej daňovej povinnosti voči daňovým subjektom takýmto spôsobom zakrýva manažérsku impotenciu vlády formou mrhania verejných financií, čím nedokáže riešiť štátnicky racionálne a národohospodársky efektívne mikroekonomiku štátu. Daňová optimalizácia pre daňové subjekty vytvára transparentnú možnosť minimalizovať svoju daňovú povinnosť voči štátu, čo na druhej strane núti vlády jednotlivých štátov, aby sa voči verejným financiám správali maximálne ekonomicky a hospodárili formou intenzifikácie, t. j. využívať všetky domáce zdroje štátu, ale zároveň nemrhať nimi na kontraproduktívne projekty (napr. politické kampane, neodôvodnená spotreba štátnej byrokracie, zbrojné programy, predražené tendre a verejné obstarávania a pod.).⁹⁶

Podobne ako dane a daňové úniky, aj daňovú optimalizáciu môžeme klasifikovať z rôznych uhlov pohľadu. Prvým je delenie podľa využívania spôsobov daňového plánovania:

- aplikácia daňového plánovania v domácom právnom prostredí;
- aplikácia daňového plánovania v zahraničnom právnom prostredí;
- kombinované využívanie národnej i zahraničnej právnej úpravy.

V danom prípade sa stretávame aj s pojmami medzinárodné daňové plánovanie, prípadne medzinárodná daňová optimalizácia.

⁹⁶ Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 21.

De facto možno optimalizovať komplexne všetky dane v rámci daňovej sústavy toho-ktorého štátu. Medzi najvýznamnejšie však patria daňová optimalizácia na dani z príjmov a na dani z pridanej hodnoty.⁹⁷

Ďalej môžeme skúmať daňovú optimalizáciu podľa subjektu, ktorý ju uplatňuje, a to na optimalizáciu dane fyzickou osobou alebo právnickou osobou. Z pohľadu fyzickej osoby je tiež dôležité stanoviť, či ide o fyzickú osobu – podnikateľa či nepodnikateľa, alebo taktiež, o ktorú kategóriu príjmov ide. V praxi však daňová optimalizácia poskytuje benefity podnikateľským subjektom. Fyzická osoba, ktorá vykonáva závislú činnosť si cez daňovú optimalizáciu akurát môže uplatniť daňový bonus, nezdaniteľnú časť základu dane za manžela/manželku, zamestnanecká prémie a i. Rozsah týchto daňových prvkov je pre bežného zamestnanca užší ako pri podnikateľských subjektoch, čo si hneď ukážeme aj na príkladoch. Navyše, aj realizácia daňovej optimalizácie je pre podnikateľské subjekty priaznivejšia ako v prípade subjektov vykonávajúcich závislú činnosť. Príjem zamestnanca podlieha zdanieniu, odvodom a iným zrážkam skôr, než samotný príjem sa dostane do vlastníctva zamestnanca. V podstate ide o peniaze, ktoré zamestnávateľ nemôže svojmu zamestnancovi vyplatiť. Naopak, podnikateľský subjekt najprv svoj príjem (zisky) optimalizuje a až následne ich zdaňuje. Prakticky to vyzerá takto, že podnikateľ minie všetko, čo sa dá a zdaní iba to, čo ostane. Výsledok môže byť aj taký, že konečnú daň z príjmu zamestnávateľ zaplatí menej ako jeho zamestnanec. V konečnom dôsledku priemerný zamestnanec pracuje od januára do apríla iba pre štát, pretože štát si zoberie svoj podiel z výplaty každého zamestnanca ešte skôr, ako ho uvidí na výplatnej páske. Usilovnejšou prácou, jednoducho zamestnanec zvýši len výšku dane a odvodov, ktorú si od neho vezme štát. Naopak, zamestnávateľ, aby často znížil svoju daňovú povinnosť, svoje aktíva ešte pred zdanením optimalizuje.⁹⁸ Aj preto množstvo podnikateľov jazdí na luxusných autách, pretože svoje auto využijú ako prostriedok na daňový výdavok napríklad aj formou odpisu.

Vráťme sa k našim spomínaným príkladom na daňovú optimalizáciu. Vychádzajúc zo slovenského zákona o dani z príjmov, českého zákona o daních z príjmov, slovenského zákona č. 222/2004 Z. z. o daní z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov (ďalej len „slovenský zákon o DPH“) a českého zákona č. 235/2004 Sb. o dani z pridanej hodnoty, ve znení z pozdějších předpisů (ďalej len „český zákon o DPH“) si ukážeme, pri ktorých ustanove-

⁹⁷ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 23.

⁹⁸ Kiyosaki, T. R. *Bohatý otec a chudobný otec*. Bratislava: Motýľ, 2014, s. 91, 117.

niach spravidla dochádza k uplatňovaniu položiek znižujúcich základ dane, tzv. daňovej optimalizácie.

Ak ideme optimalizovať daň z príjmu fyzickej osoby, ktorá vykonáva závislú činnosť, tak medzi daňovú optimalizáciu môžeme zahrnúť napríklad nezdaniteľné časti základu dane, ktoré závisia od výšky príjmu, dôchodkové príspevky, príspevky daňovníka na doplnkové dôchodkové sporenie, príjmy pochádzajúce zo zahraničia, členské príspevky zaplatené odborovej organizácie, kúpeľná liečba, daňová asignácia (v SR t. j. § 11 zákona o dani z príjmov, v ČR § 15 zákona o daních z príjmov). Ďalej sú to príjmy oslobodené od dane (v SR § 9 zákona o daní z príjmu, v ČR § 4 až 4b zákona o o daních z príjmov), daňový bonus na dieťa (v SR § 33 zákona o dani z príjmov, v ČR § 35bb a § 35c zákona o daních z príjmov), daňový bonus na zaplatený hypotekárny úver na bývanie (uplatnená v SR pod ust. § 33a zákona o dani z príjmov, v ČR to nájdeme v 15 ods. 4 zákona o daních z príjmov), zamestnanecká prémie (v SR § 32a zákona o dani z príjmov, v ČR § 35ba ods. 1 písm. b) zákona o daních z príjmov), základná zľava (uplatnená v ČR pod § 35ba ods. 1 písm. a) zákona o daních z príjmov), či zľava na evidenciu tržieb (uplatnená v ČR pod ust. § 35 bc zákona o daních z príjmov).

Väčší katalóg daňovej optimalizácie je možné uplatniť pri príjmoch z podnikania a pri daní z príjmu právnických osôb. Pôjde o katalóg daňových výdavkov, ktoré obsahujú legálny výpočet čo všetko je možné uplatniť ako daňový výdavok (v SR § 19 zákona o dani z príjmov obsahuje pozitívny výpočet daňových výdavkov a v § 21 nájdeme negatívny výpočet daňových výdavkov, v ČR § 24 až 25 zákona o daních z príjmov). Ďalej, sú to prostriedky, ktorými možno ovplyvniť základ dane, napríklad spôsoby odpisovania hmotného a nehmotného majetku (v SR § 22 a nasl. ustanovenia zákona o dani z príjmov, v ČR § 28 a nasl. ustanovenia zákona o daních z príjmov), uplatnenie paušálnych výdavkov namiesto reálnych výdavkov (v SR je to upravené v rámci daňových výdavkov, v ČR § 7a zákona o daních z príjmov), rezervy, resp. zákonné rezervy (v SR § 20 zákona o dani z príjmov, v ČR sú upravené v rámci daňových výdavkov), odpočet daňovej straty (v SR § 30 zákona o dani z príjmov), daňové úľavy (v SR § 30a až 30d zákona o dani z príjmov, v ČR § 34a až 34h zákona o daních z príjmov). Pri DPH môžeme spomenúť daňovú optimalizáciu ako oslobodenie od dane (v SR § 28 a nasl. ustanovenia zákona o DPH, v ČR § 51 a nasl. ustanovenia zákona o DPH), odpočítanie DPH (v SR § 49 a nasl. ustanovenia zákona o DPH, v ČR § 72 a nasl. ustanovenia zákona o DPH), nadmerný odpočet DPH (v SR § 79 zákona o DPH). Pod daňovú optimalizáciu spadá aj výber účtovníctva, resp. vedenia evidencie a formy podnikania, ale aj ebitda. Ebitda vo všeobecnosti znamená zisk spoločnosti pred zdanením, odvodmi a

inými zrážkami (úroky, odpisy, amortizácia). Avšak v praxi sa často využíva aj ako prostriedok nízkej kapitalizácie (v SR § 21a zákona o dani z príjmov). Jej podstata spočíva v tom, že materská spoločnosť poskytne úver dcérskej spoločnosti s tým, že taký úver je vyšší, ako v skutočnosti dcérska spoločnosť potrebuje alebo úroky vyplácané materskej spoločnosti za poskytnutý úver sú vyššie ako trhové úroky. Namiesto vykázania kladného výsledku hospodárenia (t. j. rozdiel medzi celkovými príjmami a výdavkami), ktorý by podliehal zdaneniu daňou z príjmov a následnej výplate dividend, dochádza k transferu ziskov zo spoločnosti prostredníctvom výplaty nákladových úrokov, ktoré sa v konečnom meradle prejavujú ako daňové výdavky.

V súvislosti s daňovou optimalizáciou sa tiež často stretávame aj s daňovou špekuláciou a daňovým plánovaním. Nejde o totožné pojmy, preto je potrebné ich bližšie špecifikovať.

Daňové plánovanie (tax planning) predstavuje spôsob činnosti daňového subjektu, ktorý s ohľadom na svoju právnu formu, disponovanie hmotným majetkom, hodnotu obchodného obratu, ako aj s ohľadom na predmet podnikania, uhradí v rámci legálnych možností minimálnu daňovú povinnosť vzhľadom na časový interval, ktorý neobmedzí ekonomický vývoj, resp. rozvoj spoločnosti.⁹⁹ V jednoduchosti povedané, ide o program daňovej optimalizácie formou využitia daňovej stratégie, daňového kalendára a daňového desatora.¹⁰⁰ Daňové plánovanie by malo zahŕňať napríklad platby preddavkov dane (mesačné alebo štvrťročné pokiaľ ide o DPH, mesačne pokiaľ ide o daň z príjmu)¹⁰¹, zmena štruktúry daní v závislosti na ekonomickej stratégii, či obchodnej politiky firmy, podávanie prehľadov a hlásení pri dani z príjmov a účtovných výkazov. V praxi sa to prejavuje cez daňový kalendár, ktorý je možné si zakúpiť v rámci diára, klasického kalendára alebo individuálnym daňovým plánom zo strany podnikateľského daňového subjektu (napr. majiteľ firmy, hlavný účtovník alebo interný daňový špecialista), či využitím služieb externého dodávateľa akými sú daňový poradca, audítora alebo iný ekonomický poradca.¹⁰²

Z práva EÚ vyplynula ešte jedna osobitná kategória v komplikovanom posúdení legálneho a nelegálneho konania a tým je tzv. agresívne daňové plánovanie. Odborníci, rovnako ako

⁹⁹ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 25.

¹⁰⁰ Daňové desatoro je osobitná pomôcka, ktorú by mal mať vytvorený každý podnikateľský subjekt. Je to subjektívna analýza a praktická syntéza pracovnej pomôcky, ktorá má korigovať daňové správanie daňového subjektu.

¹⁰¹ Napríklad pri dani z príjmu ide o ustanovenia § 35 a § 42 až 44 slovenského zákona o dani z príjmov, v ČR je to § 38h zákona o daních z príjmov. Pri DPH môžeme spomenúť preddavky na odpočet upravené v ustanovení § 174a a 174b zákona č. 280/2009 Sb. Daňového rádu vez znění pozdějších předpisů.

¹⁰² Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 22.

je to u offshore jurisdikcií, ani v danej oblasti nie sú stotožnení s presnou kvalifikáciou prvkov agresívneho daňového plánovania v praxi. Preto vymedzenie hranice medzi legitímnym uplatnením daňového nároku, resp. daňovej výhody a agresívnym daňovým plánovaním môžeme dedukovať prevažne zo zahraničnej judikatúry. Jednotnosť zahraničnej súdnej praxe je vidieť v ustálení názoru, že v prípade, že je získanie daňovej výhody podložené inými komerčnými dôvodmi a teda úhrada dane nie je jej jediným motívom, považuje sa jej získanie za legitímne. Na druhej strane sa odborníci zhodujú v názore, že už vplyvom agresívneho daňového plánovania dochádza k rozmachu páchania daňových únikov. Z uvedeného vyplýva, že nielenže je ťažké stanoviť jasnú hranicu medzi agresívnym a neagresívnym daňovým plánovaním, ale zároveň určiť hranicu, kedy už nastáva nelegálna forma daňových únikov. Na základe uvedeného Európska komisia prijala 6. decembra 2012 Akčný plán na posilnenie boja proti daňovým podvodom a daňovým únikom, v rámci ktorého boli prezentované aj odporúčania upravujúce agresívne daňové plánovanie ako aj všeobecné pravidlá proti zneužívaniu daňového práva do vnútroštátnych daňových ustanovení.¹⁰³ Napriek dlhodobej legitimitě využívania postupov v rámci agresívneho daňového plánovania sa členským štátom EÚ odporučilo prijať všeobecné pravidlá proti zneužívaniu na účely boja proti praktikám agresívneho daňového plánovania.

Agresívne daňové plánovanie je vysoko sofistikovaná činnosť, ktorá zahŕňa využívanie umelých operácií alebo štruktúr a nesúladu medzi daňovými systémami, čím sa oslabujú daňové predpisy členských štátov a zvyšuje strata daňových príjmov. V praxi sa daná problematika veľmi úzko spája s otázkou medzinárodného daňového plánovania, medzinárodnej daňovej optimalizácie či využívania daňových rajov. Pre agresívne daňové plánovanie je typické využívanie zložitejších a prepracovanejších štruktúr zasahujúcich do mnohých jurisdikcií a premiestňovanie zdaniteľných ziskov do krajín s priaznivejšími daňovými režimami. Tým pádom dochádza k znižovaniu daňovej povinnosti, ktoré je síce v rozpore s legislatívnym zámerom, avšak paradoxne v súlade s právnymi úpravami príslušných krajín. Agresívne daňové plánovanie spočíva vo využití technických detailov daňového systému alebo nesúladu medzi dvoma či viacerými daňovými systémami s cieľom znížiť daňovú povinnosť. K jeho dôsledkom patrí napr. dvojitý odpočet (to znamená, že tá istá strata sa odpočíta v štáte zdroja príjmu aj v štáte usadenia) a dvojité nezdanenie (to znamená, že príjem, ktorý je nezdanený v štáte jeho zdroja, je oslobodený od dane v štáte usadenia). Na

¹⁰³ Odporúčanie Komisie zo 6. decembra 2012 v súvislosti s agresívnym daňovým plánovaním dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52012DC0722>>.

vyriešenie problematiky agresívneho daňového plánovania je dôležité zabezpečiť lepší prístup k informáciám o pohybe peňažnej masy, primárne cez offshore bankové účty, a zároveň podporiť realizovanie pravidelných spoločných auditov v rámci EU. Z pohľadu eliminácie aj daného negatívneho javu by bolo vhodné vytvoriť tímy audítorov v rámci EU, ktoré by sa špecializovali na odhaľovanie cezhraničných daňových podvodov. V praxi by to bolo realizovateľné aj vďaka existujúcej právnej úprave¹⁰⁴ o uskutočňovaní súbežných kontrol a prítomnosti úradníkov jedného členského štátu EÚ v inom členskom štáte.¹⁰⁵

Daňová špekulácia alebo zaužívaným názvom sú aj daňové finty a triky, daňová alchymia, daňové úskoky možno odvodiť od vymedzenia burzovej špekulácie. Chápeme ju ako určitú činnosť/aktivitu podnikateľa, ktorá spočíva v správnom využívaní zákonných inštitútov a vo využívaní medzier v daňových zákonoch a ekonomickej legislatíve štátu, resp. štátov, v transferoch podnikateľských aktivít do daňových rajov, ako aj vo využívaní všetkých ostatných legitímnych prostriedkov na báze daňovo-účtovných a právnych vedomostí (know-how daňového experta). Cieľom daňovej špekulácie je tiež daňová úspora a minimalizácia odvodov dane zo strany daňového subjektu. Ak je však daňová špekulácia legitímna, štát môže len rešpektovať prirodzenú a logickú snahu každého daňového subjektu nezaplatiť štátu viac daní, ako je nevyhnutné.¹⁰⁶ Pri určení jednoznačnej hranice medzi daňovou špekuláciou a daňovou optimalizáciou vzniká základné protirečenie v záujmoch na jednej strane daňového subjektu, ktorý sa snaží minimalizovať daňovú povinnosť, a na druhej strane štátu, ktorý chce maximalizovať výber daní.¹⁰⁷ Najčastejšími sprievodnými dôvodmi daňovej špekulácie sú napríklad presuny a transfery likvidity alebo inej formy majetkových aktív medzi daňovými subjektmi, zámerný hospodársky zánik firmy, nereálne a zámerne skreslené znalecké posudky za účelom nadhodnotenia alebo podhodnotenia stavieb pri predaji nehnuteľností, ktorých cieľom je nižšia obstarávacia cena ako základ dane. Za daňovú špekuláciu môžeme označiť aj tzv. deľbu DPH, pri ktorej nepodnikateľský subjekt si stavia

¹⁰⁴ Reálne sa premietlo čiastočné riešenie problému agresívneho daňového plánovania v smernici Rady 2011/96/EU z 30. novembra 2011 o spoločnom systéme zdaňovania uplatňovanom v prípade materských spoločností a dcérskych spoločností v rozličných členských štátoch v znení neskorších predpisov a v nadväzujúcej uzatvorenej dohode o smernici o spoločnom systéme zdaňovania uplatňovanom v prípade materských a dcérskych spoločností do národných legislatív.

¹⁰⁵ Štieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 87-89.; Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 26-27.

¹⁰⁶ Štieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 80-81.

¹⁰⁷ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 25.

stavbu a faktúry za nakúpený stavebný materiál vrátane cenového podielu ceny s DPH odovzdá svojmu známemu, ktorým je podnikateľský subjekt (najideálnejšie v oblasti stavebníctva), ktorý je platiteľ DPH. Tento ich zaradí do svojho daňového účtovníctva ako výdaj (náklad) nutný na dosiahnutie zdaniteľného príjmu, pričom si z toho objemu uplatní nárok voči štátu cez nadmerný odpočet DPH. Časť z nadmerného odpočtu si ponechá podnikateľský daňový subjekt a časť vyplatí svojmu komplicovi nepodnikateľovi, pričom na úkor štátu zarobili obaja.¹⁰⁸

Akýmsi subsystémom daňovej optimalizácie je daňová medzera (alebo biele miesta v daňovej legislatíve), t. j. medzera v daňovo-právnych predpisov, ktorá je tiež dôvodom daňových únikov. Vo všeobecnosti ju tiež možno charakterizovať ako rozdiel medzi daňou, ktorá by mala byť vybratá v súlade s platnou legislatívou a skutočným výnosom z vybratej dane. Odhad daňovej medzery je možné robiť za celú daňovú sústavu, ako aj jednotlivo, naprieč jednotlivými daňami. Samotný výpočet medzery využíva široké spektrum interných a externých dát a rôznych analytických nástrojov, pričom vychádza buď z makroekonomických údajov, najmä na báze systému národných účtov, alebo z mikroekonomických údajov od jednotlivých daňových subjektov zachytených v rôznych štatistikách či v evidencii správcov dane. Všetky metódy však v konečnom dôsledku podliehajú chybám, či už náhodným, alebo systémovým. Porovnávanie výsledkov v časovom rade napriek tomu môže odhaliť konkrétne výkyvy či aktuálne trendy vývoja. Daňová medzera môže byť východiskom pre analýzy subjektov orientujúcich sa na odhaľovanie daňových únikov. Najprepracovanejšiu metodiku odhadu daňovej medzery má napríklad Veľká Británia, ale nezaostáva ani Švédsko či USA.¹⁰⁹

Vyspelé krajiny bojujú proti danému negatívne javu primárne prostredníctvom:

- zrážkových daní;
- zdaňovania spoločnosti podľa miest, odkiaľ je riadená, a vzniku stálej prevádzkarne;
- prevodu majetku a premiestnenia sídla spoločnosti, príp. časti jej aktivít;
- kumulácie ziskov v dcérskych spoločnostiach;
- politiky umelých cien;
- prevodu príjmu na iný druh výnosu;
- dohôd o zamedzení dvojitého zdanenia;
- tzv. administratívnych metód.

¹⁰⁸ Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 23-26.

¹⁰⁹ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J.: *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 94.

Medzinárodná daňová optimalizácia spočíva vo využívaní komplexu legálnych prostriedkov, ktoré využívajú variabilitu právnych poriadkov viacerých krajín, čerpajúcu z medzinárodných bilaterálnych zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia a iných relevantných medzinárodných zmlúv v danej oblasti, ich výkladu a záväznosti. V danej sfére daňovej optimalizácie má podstatný vplyv aj judikatúra EÚ. Napríklad rozsudok Súdneho dvora EÚ v prípade *Cadbury Schweppes a Cadbury Schweppes Overseas*, ktorého cieľom bolo realizovať boj proti daňovým únikom, resp. potlačiť praktiky spoločností rezidentov vo Veľkej Británii, spočívajúcich v prevode zdaniteľného zisku na nimi ovládané spoločnosti usadené v inom členskom štáte, v ktorom sa uplatňuje oveľa nižšia sadzba dane ako vo Veľkej Británii. Okrem judikatúry má svoje významné postavenie aj právo EÚ, napr. smernica Rady 2011/96/EÚ z 30. novembra 2011 o spoločnom systéme zdaňovania uplatňovanom v prípade materských spoločností a dcérskych spoločností v rozličných členských štátoch v znení neskorších predpisov.¹¹⁰

K daňovej optimalizácii spomenieme aj optimálny daňový systém. Ten sa do istej miery môže chápať ako opak daňovej optimalizácie. Efektívny optimálny daňový systém zohľadňuje všeobecne požiadavky daňových subjektov na dane, ako aj očakávania štátu smerujúce k zvyšovaniu daňových príjmov. Ide o systém, ktorý by mal zabezpečovať na jednej strane zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva, napomáhať k dynamickému a udržateľnému rozvoju ekonomiky a zároveň zabezpečovať postačujúce fiskálne príjmy pre zabezpečovanie adekvátneho fungovania štátu i územnej samosprávy. Okrem splnenia vyššie uvedených princípov by mal optimálny daňový systém motivovať ľudí na priznávanie všetkých príjmov, ktoré podliehajú daňovej povinnosti a obmedziť daňovým subjektom možnosti daňovej optimalizácie a to tak, aby zároveň zabránil páchaniu nelegálnych daňových únikov. Rozdelenie daňového zaťaženia by malo byť rovnomerné, každý občan by mal platiť spravodlivý podiel. Efektívnosť uloženia na dane na konkrétny druh daňového zaťaženia. Dane by sa mali vyberať tak, aby minimalizovali zásahy do ekonomických rozhodnutí na inak efektívnych trhoch, čiže ide o spôsob dodržania daňovej neutrality. Daňový systém by mal uľahčiť využívanie stabilizačnej a prírastkovej fiskálnej, resp. rozpočtovej politiky štátu. Veľmi dôležité je, aby daňový systém umožňoval ľahkú a jednotnú správu daní a pre daňové subjekty bola táto správa čo najzrozumiteľnejšia. Administratívne náklady by mali byť čo najnižšie.¹¹¹ Základnými znakmi optimálneho daňového systému sa venoval už A.

¹¹⁰ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 27.

¹¹¹ Babčák, V. a kol. *Daňové právo a jeho rozvoj*. Košice: UPJŠ, 2010, s. 44-45.

Smith v diele O povahe a príčinách bohatstva národov, v ktorom zahŕňa štyri základné daňové kanóny (zákony), ktorými by sa mal riadiť štát pri uplatňovaní daňovej politiky. Týmto štyrmi zásadami sú: daňová spravodlivosť, zákonnosť, pohodlnosť a minimálne náklady na výber daní. Na jeho poznatky nadviazali aj ďalší ekonómovia, napríklad A. Wagner alebo spomínaný A. Laffer. Široké kritéria na optimálny daňový systém stanovil nemecko-americký ekonóm R. A. Musgrave americký ekonóm J. Stiglitz. Musgrave uvádza tieto požiadavky na optimálny daňový systém: výnos zo zdanenia musí byť dostatočný, rovnomerné rozdelenie daňového bremena, daňová incidencia (konečný presun a dopad dane), lacná a jednotná daňová správa, zrozumiteľnosť daňového zaťaženia pre daňové subjekty, využívanie stabilizačnej a fiskálnej politiky, čo najnižšie administratívne náklady pre daňovú, resp. finančnú správu.¹¹² Stiglitz za daňovú spravodlivosť považuje ekonomickú efektívnosť, administratívnu jednoduchosť, flexibilitu, transparentnosť a spravodlivosť. Americký profesor J. Alm za základné princípy dobrého daňového systému považuje efektívnosť, jednoduchosť, spravodlivosť a vzájomný vzťah medzi príjmami a výnosom. E. Burák – slovenský odborník na financie a dane – za optimálne zdanenie považuje taký systém, ktorý motivuje ľudí pracovať a platiť dane, pričom uvedený systém je z dlhodobého hľadiska stabilizovaný a zabezpečuje dostatočne veľké zdroje príjmov pre štátny rozpočet a ekonomicky minimálne zaťažuje daňové subjekty.¹¹³ K. Červená je zase toho názoru, že predpokladom eliminácie dôvodov k vzniku daňových únikov a neplnenia si daňových povinností je predovšetkým optimálna daňová politika, ktorá by mala vychádzať z klasických princípov zdaňovania a taktiež by mala fungovať v súčinnosti s opatreniami na zabezpečenie eliminácie neželateľných ekonomických činností jednotlivých subjektov, politikov nevynímajúc. Výsledný efekt optimalizácie zdanenia v praxi ovplyvňujú aj viaceré skutočnosti neekonomického charakteru: politická vôľa, záujmové skupiny, morálka ekonomických subjektov, právny stav (právna istota, resp. aj právna neistota, vymožitelnosť práva) i individuálne a celospoločenské očakávania do budúcnosti.¹¹⁴

V zjednocujúcej Európe, cez tzv. Rudingov výbor boli stanovené nasledujúce požiadavky na zjednotený daňový systém: daňová spravodlivosť, administratívna použiteľnosť, jednoduchosť, minimalizácia nákladov (efektívnosť správcu dane pri výbere jednotlivých

¹¹² Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 16.

¹¹³ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 14.

¹¹⁴ Červená, K. Ekonomicko-politické pohľady na vznik a existenciu daňových únikov. In: Babčák, V. (eds.). *I. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové úniky a vyhýbanie sa daňovým povinnostiam*. Košice: UPJŠ, 2017, s. 117.

daní), daňová istota (minimalizácia zmien v oblasti daní) a transparentnosť.¹¹⁵ Ak si vezmeme nasledujúce požiadavky pre optimálny daňový systém, ako by sme ohodnotili daňový systém SR a ČR? Demonštrujeme, že daňový systém či už na Slovensku alebo v českých krajinách nie je jednoduchý. Pre laickú verejnosť sú daňovo-právne predpisy veľmi komplikované a neprehľadné. Jednotlivé ustanovenia obsahujú dlhé súvetia, množstvo blanketových a odkazovacích noriem, excesy vo forme oslobodenia dane, resp. odpustenia dane, či daňové medzery, ktoré tak vedú špekulatívnejších daňových subjektov k páchaniu daňových únikov, aj tých nelegálnych. Absentuje aj zložka daňovej istoty, je síce pravda, že daňové sadzby sa pri jednotlivých daní priemerne menia raz za pár rokov, avšak novelizujú sa iné daňové prvky, napr. rozširuje sa alebo zužuje sa okruh daňových subjektov, predmet dane a pod. Administratívna nákladovosť chodu finančnej správy s celkovým štátnym rozpočtom nie je síce príliš nákladná, ale do istej miery značne byrokratická. Osobitne úvahy by sa dali viesť na daňovú spravodlivosť a transparentnosť, ku ktorej sa vyjadríme v podkapitole 4.3. Snahy o obmedzenie daňových únikov v SR a v ČR. Na strane druhej, pri optimálnom daňovom systéme je splnenie jedného kritéria podmienené na úkor ďalšieho kritéria, napríklad protirečenie medzi daňovou spravodlivosťou a efektívnosťou zdanenia alebo medzi daňovou stabilitou a flexibilitou. Európska únia sa snaží cez daňovú harmonizáciu a daňovú aproximáciu zjednocovať daňové systavy vrátane správy daní v jednotlivých členských štátoch Únie, vytvoriť univerzálnu optimalizáciu daňového systému, ktorá bude jednotná pre celú EÚ bude v aktuálnych podmienkach nemožná. Dôvody sú nasledovné, pretrvávajú značné hospodárske rozdiely medzi jednotlivými štátmi EÚ, správanie daňových subjektov, odlišná daňová kultúra pri oslobodení od daní, pri daňových úľavách, odpočítateľné položky upravujúce základ dane a pod.¹¹⁶

3. 2 Daňové raje

Z historického pohľadu, pôdu pre daňové raje pripravili vlády po druhej svetovej vojne, keď napríklad v USA, vo Francúzsku a vo Veľkej Británii dosahovali najvyššie sadzby dane z príjmu až deväťdesiat percent. Komu by sa ich chcelo platiť? Viac alebo menej bohatí hľadali spôsoby a úspešne ich aj našli. Zmenili trvalý pobyt alebo sa presťahovali. Pokiaľ

¹¹⁵ Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I.* 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 16.

¹¹⁶ Proces daňovej aproximácie v rámci EÚ sa týka priamych daní, pri nepriamych daniach sa používa terminus technicus daňová harmonizácia práva EÚ.

ide o peniaze vlastenectvo a morálka idú bokom.¹¹⁷ Len si pripomeňme slávneho francúzskeho herca Gérarda Depardieura, ktorý v dôsledku vysokej dane z príjmu vo Francúzsku zmenil svoje francúzske občianstvo na ruské. Presne takto postupujú aj iné športové (napr. Peter Sagan), módné a herecké celebrity vrátane nadnárodných spoločností, ktoré takýmto spôsobom využívajú medzery v legálnej izolácii.

Avšak, daňové raje, aj keď nie v ich súčasnej etymologickom označení, tu boli z teritoriálnych náznakov už skôr. Už v starovekom Grécku sa niektoré malé ostrovčeky v blízkosti Atén stali miestom skládok tovaru obchodníkov, aby sa vyhli dani, ktorá zaťažovala dovoz a vývoz do Atén. V stredoveku centrom obchodníkov, ktorí boli oslobodení od daní v Anglicku, bolo londýnske City. V 16. storočí významným daňovým rajom bolo Nizozemsko, ktoré sa vyznačovalo nízkymi daňami a colnými poplatkami. V roku 1721 niektoré americké kolónie orientovali svoj obchod do Latinskej Ameriky so zámerom, vyhnúť sa poplatkom ukladaným v Anglicku. Len pre informáciu, vysoké dane a cla v amerických kolóniách boli z jedného hlavných príčin vypuknutia americkej vojny za nezávislosť (1775 - 1783). Vznik daňového raja v Monaku datujeme od roku 1869, keď kasíno v Monte Carle dokázalo vykázať zisk, ktorý umožnil princovi Charlesovi III. zrušiť výber dane z príjmov. Ďalšie daňové raje sa objavili v medzivojnovom období (napríklad Lichtenštajnsku od roku 1926, Luxembursku od roku 1929 a na Bermudách od roku 1930) a najmä po druhej svetovej vojne. Výrazným medzníkom bolo zavedenie novej právnej formy spoločnosti a to medzinárodnej obchodnej spoločnosti (International Business Company, skratka IBC). Významnú úlohu v zakladaní týchto spoločností zohrali Britské Panenské ostrovy (neskôr aj Panama), ktoré v roku 1984 implementovali do svojej legislatívy možnosť zakladať zjednodušenú formu takýchto spoločností.¹¹⁸ Osobitnú kapitolu v daňových rajoch predstavujú švajčiarske banky, ktorých zostup sa začal na prelome 19. a 20. storočia. Dôvody boli jednak politické, pretože Švajčiarsko je od svojho vzniku v roku 1815 neutrálnou krajinou a teda aj v prípade vypuknutia vojenského konfliktu na európskom kontinente, tak vo Švajčiarsku nedochádza k hospodárskym výkyvom. Ďalej to boli ekonomické dôvody, pretože na začiatku 20. storočia švajčiarske banky vytvorili kartel (Švajčiarske združenie bankárov, ktoré bolo založené v roku 1912) a boli schopné prinútiť švajčiarsku vládu platiť pomerne vysoké úrokové sadzby, čo švaj-

¹¹⁷ Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel.* Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 103.

¹¹⁸ Červená, K., Romanová, A. Existencia daňových rajov (vybrané aspekty). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva od názvom Daňové raje a zneužitie daňového systému.* Košice: UPJŠ, 2018, s. 131-132.

čiarskym bankám prinieslo ešte väčší zisk. Ďalším dôvodom boli hospodárske príčiny. Bohatstvo z pôdy sa presunulo na priemysel, ktoré sa pretavilo do finančných cenných papierov (cez akcie a dlhopisy), ktoré bolo potrebné niekde bezpečne uschovať. Švajčiarske banky tak vytvorili správu majetku cenných papierov. Tieto cenné papiere boli kúsky papiera, ktoré sa podobali veľkým bankovkám. Rovnako ako bankovky, väčšina cenných papierov neniesla mená, ale výraz platba na doručiteľa. Zákonným vlastníkom bol každý, kto ich mal v držbe, čiže sa nevyžadovala žiadna ďalšia evidencia či identifikácia vlastníka. Na rozdiel od jednotlivých bankoviek, ktoré v dôsledku inflácie strácajú na hodnote, naopak akcie a dlhopisy častokrát majú mimoriadne vysokú hodnotu. Cez cenné papiere bolo možné držať obrovský majetok anonymne. Základná služba v správe majetku spočívala v poskytovaní bezpečného trezoru, do ktorého mohli vkladatelia vkladať svoje akcie a dlhopisy. Banka potom prevzala zodpovednosť za zber dividend a úrokov z týchto cenných papierov. Kedysi boli tieto služby vyhradené pre najbohatších jednotlivcov, v medzivojnovom období sa stali prístupné pre všetkých začínajúcich podnikateľov. Na tomto trhu boli zastúpené prevažne švajčiarske banky. Ďalšou službou švajčiarskych bánk bola možnosť spáchania daňového podvodu. Vkladatelia, ktorí im zverili svoje aktíva, sa mohli vyhnúť deklarovaniu úrokov a dividend, ktoré zarobili, bez rizika, že ich chytia, pretože medzi švajčiarskymi inštitúciami a inými krajinami neexistovala žiadna komunikácia. Navyše, švajčiarske banky nerobia rozdiely komu svoje služby poskytnú. Počas druhej svetovej vojny spravovali aktíva nacistov ako aj Spojencov. Až do konca 90. rokov bolo množstvo majetku držaného vo švajčiarskych bankách jedným z najlepšie strážených tajomstiev na svete. Od 80-tych rokov sú na vzostupe daňové raje v Karibiku. Archívy vo švajčiarskych bankách sa uchovávali pod zámkom a banky neboli povinné zverejňovať podrobnosti o aktívach, ktoré spravovali. Je dôležité uvedomiť si, že cenné papiere uložené zákazníkmi nikdy neboli zahrnuté do súvah bánk, pretože cenné papiere nepatria bankám.¹¹⁹ Z toho dôvodu sa Švajčiarsko radí medzi krajiny so sivou oblasťou, čiže diskutabilnou daňovou konkurenciou, pretože zo strany Švajčiarska je naďalej neochota vymieňať daňové informácie týkajúce sa tejto sféry.

V rámci medzinárodného práva ani vnútroštátneho práva nemáme legálnu definíciu, čo je to daňový raj alebo synonymické označenia ako daňová oáza, daňová skrýša, daňová garáž, daňový prístav, daňové útočisko či off shore jurisdikcia. Stretneme sa aj s používaním výrazu nedaňové raje, čiže územia bez dane. Pre jednotnú formuláciu budeme používať všeobecný termín daňový raj.

¹¹⁹ Zucman, G. *The Hidden Wealth of Nations – The Scourge of Tax Havens*. London: The University of Chicago Press, 2013, s. 8-12.

Akademické a odborné definície a charakteristiky sa zhodujú v základnej podobe vymedzenia tohto pojmu z politicko-územného hľadiska a to, že daňový raj môžeme definovať ako geograficko-politické ohraničené územie (štát, krajina, mesto, ale aj obec) s nízkym (v extrémnom prípade so žiadnym) zdanením. Taktiež aj ako oblasť (krajinu), v ktorej dôchodky a bohatstvo podliehajú nízkym daniam, prípadne nepodliehajú žiadnym daniam, majú rozvinuté antitrustové zákonodarstvo, takže disponovanie aktívami v porovnaní s inými územiami (krajinami) je tu veľmi výhodné.¹²⁰ V dôsledku toho, do akej miery sú výhodné daňové podmienky rozlišujeme daňové raje na univerzálne, t. j. tie daňové raje, v ktorých sa dane neplatia vôbec, alebo špeciálne daňové raje, t. j. daňovo zvýhodňujúce určité (pracovné, resp. podnikateľské) činnosti, konkrétne daňové subjekty.¹²¹

Tradičný obraz daňového raja (angl. tax haven, tax paradise) je karibský ostrov alebo luxusom prešpikovaná európska mini krajina. A aj keď je pravdou že sú spájané s praním špinavých peňazí, obchodom so zbraňami, financovaním terorizmu a podobne, nemusí to byť zásadným pravidlom (často tieto entity vykonávajú aj legálnu činnosť).¹²² Často k tomuto javu dochádza aj tvorbou transferových cien. Napríklad, pobočky danej skupiny kupujú svoje vlastné produkty od seba navzájom. V rámci jednej spoločnosti predávajú pobočky v daňovom raji vlastné produkty alebo služby za vysokú cenu spoločnostiam nachádzajúcich sa v USA, v kontinentálnej Európe alebo v Japonsku. Zisky sa teda kumulujú v daňových rajoch.¹²³

Začlenenie off shore jurisdikcie je závislé na použití kritérií, ktoré spočívajú v politike tolerancie a v mnohých technických aspektoch. To, čo daňový raj robí rajom, je možnosť uniknúť vysokým daniam a prísnej právnej regulácii, čím sa vytvárajú vhodné (ideálne) podmienky na koncentrácie kapitálu. Niektoré z daňových rajov sú v skutočnosti vyspelé ekonomiky (napr. Veľká Británia, Cyprus či dokonca niektoré štáty USA), ktoré poskytujú zvýhodnené finančné služby a nízke zdanenie nerezidentom. Medzi ďalšie krajiny, ktoré sa radia k daňovým rajom sú karibské ostrovy ako Anguilla, Britské Panenské ostrovy, Bermudy, Barbados, Holandské Antily, Kajmanské ostrovy, Bahamy, Svätá Lucia, Svätý Krištof a Nevis, Svätý Vincent, Grenadiny, Trinidad a Tobago, Dominikánska republika a

¹²⁰ Červená, K., Romanová, A. Existencia daňových rajov (vybrané aspekty). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 130.

¹²¹ Pauličková, A. *Malý slovník finančného práva*. Bratislava: Euronion. 2013, s. 17.

¹²² Napríklad spoločnosť podniká na Slovensku a firma z Cypru jej predáva know-how alebo požičiava peniaze za vysoký úrok. Tieto položky sa potom odčítajú zo základu dane, ktorú spoločnosť zaplatí doma. Zvyšná suma peňazí – ako daňový výdavok – skončí v niektorom daňovom raji.

¹²³ Zucman, G. *The Hidden Wealth of Nations – The Scourge of Tax Havens*. London: The University of Chicago Press, 2013, s. 104.

Jamajka; stredoamerické štáty ako Panama, Belize, Guatemala; z ázijských krajín je to Brunej, Malajzia, Singapur, Južná Kórea, Taiwan a Macao, Hongkong; z európskych krajín je to najmä Monako, Malta, Cyprus, Gibraltár, Andorra, San Maríno, Írsko, Guernsey či Jersey alebo Ostrov Man a Normandské ostrovy, ale nezaostáva ani Lichtenštajnsko, Luxembursko, Holandsko, Rakúsko či Švajčiarsko.¹²⁴ Ďalej sú to tichomorské ostrovy ako Samoa, Palau, Nauru, Vanuatu, Marshallove ostrovy, Šalamúnove ostrovy, Fidži a africké ostrovy ako Seychelly, Maldivy a Maurícius. V Perzskom zálive je to Bahrajn, Spojené arabské emiráty, Omán, Katar a Libéria. V týchto spomenutých krajinách sú schránkové firmy absolútne legálne spoločnosti, podnikajúce v súlade s platnou legislatívou zvolenej krajiny, ktoré prináša rôzne práva aj povinnosti.¹²⁵ Európska únia pod vedením Komisie ako aj OECD v boji proti týmto krajinám vypracovali zoznam tzv. čiernych, sivých a bielych listín, do ktorých sú postupne zaradzované krajiny, ktoré poskytujú neférové konkurenčné podmienky pre zdaňovanie. Čierna listina je zoznam finančných centier, ktoré odmietajú poskytovať informácie. Šedá listina uvádza krajiny, ktoré sa chcú podriadit' medzinárodným štandardom, ale zatiaľ nepodpísali príslušné dohody. Biela listina obsahuje zoznam štátov, ktoré dodržiavajú medzinárodné štandardy transparentnosti a výmeny informácií v daňových veciach. Medzi takéto krajiny na bielom zozname patrí aj Slovenská republika a Česká republika.¹²⁶

Na základe vyššie uvedeného môžeme daňové raje klasifikovať na onshore a offshore daňové raje. Termín onshore (v prekl. na pobreží) označuje tzv. krajiny daňových stimulov a daňových výhod. Vo viacerých prípadoch sú tieto krajiny súčasne členskými štátmi EÚ. Aj Slovenská republika je typická onshore krajina.¹²⁷ Jednotlivé vlády SR rozdávať daňové stimuly pre zahraničných investorov (najmä v automobilovom sektore), čím takto otriasajú podnikateľskú činnosť stredných a malých tuzemských podnikateľov. Zvýhodnenie spočíva obyčajne v ich vyňatí z devízovej kontroly, colnej kontroly, oslobodení

¹²⁴ Švajčiarske kantóny si sadzbu dane určujú sami. V Holandsku je síce vysoká 25 % korporátna daň, ale táto krajina z hľadiska diskretnosti ponúka vysokú mieru právnej istoty. Naopak, Bulharsko má síce nízku daň z príjmov a pomerne rýchlo si subjekt vie založiť obchodnú spoločnosť, ale právna istota v tejto krajine nie je pre obchodníkov veľmi dôveryhodná.

¹²⁵ Červená, K., Romanová, A. Existencia daňových rajov (vybrané aspekty). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 135.; Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel*. Varín: Varínske tlačiarne, 2018, 96-107 s.; Kocina, J. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavateľství Aleš Čeněk, 2014, s. 234-236 .

¹²⁶ Bližšie pozri publikáciu: Babčák, V., Popovič, A., Románová, A. Daňové raje a zneužívanie daňového systému. In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018. 302 s. ISBN 978-80-8152-660-2.

¹²⁷ Babčák, V. EÚ a daňové raje I. (zrodnie daňových rajov). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 16-17.

od daní, poplatkov a cla (tzv. daňové prázdniny) na určité, resp. neurčité obdobie, výhodnom poskytovaní úverov, stimulov na vedu a výskum a inovácie, zvýhodnení menových a finančných transakcií a pod. Pre tieto výhody sa preto zvykne používať aj označenie finančný raj.¹²⁸ Okrem onshore krajinách máme aj onshore firmy. Pri onshore firmách si ako príklad vezmeme americké firmy. Finančné prostriedky zadržané v zahraničí možno použiť na nákup zahraničných spoločností. Lokálne pôžičky, výplaty zahraničným pracovníkom a financovanie zahraničných investícií, a to všetko bez toho, aby týmto spoločnostiam vznikli americké dane.¹²⁹ Onshore krajiny sa vyznačuje tým, že podnikateľským subjektom poskytujú napríklad nižšie zdanenie v porovnaní s inými krajinami (podstatné je predovšetkým zdaňovanie dividend, úrokov, licenčných poplatkov, daň z príjmov právnických osôb), bankové služby (predovšetkým prísne bankové a obchodné tajomstvo), žiadna alebo minimálna menová kontrola zahraničných vkladov v cudzích menách, úroveň (rozsah) právnej regulácie, infraštruktúrna dostupnosť, kvalitné telekomunikačné služby, politická a ekonomická stabilita (právna istota, vymožitelnosť práva, flexibilita právnych predpisov v oblasti zakladania a vedenia obchodných spoločností, ochrana vlastníctva, absencia povinnosti predložiť daňové priznanie, minimalizácia prevádzkových nákladov, nulové, prípadne minimálne, resp. výhodnejšie daňové zaťaženie a diskretnosť) a v neposlednom rade lepší imidž pre zahraničných investorov, ktorých sa vlastne takýmto spôsobom snažia nalákať do krajiny.¹³⁰ Obchodné spoločnosti ich využívajú napríklad v holdingových štruktúrach, či v držbe majetku. Daňovéraje disponujú aj nevýhodami, napríklad vyššie prvotné finančné náklady spojené so založením spoločnosti, náročné právne poradenstvo, problematické negatívne vnímanie subjektov založených v daňových rajoch a pod.¹³¹

Verejnosť však viac vníma práve daňovéraje zafinované OECD ako offshore krajiny. Offshore (v prekl. z pobrežia) daňovéraje sa vyznačujú nízkymi daniami, zaručenou anonymitou vlastníctva firiem a peňazí na účtoch a nízka transparentnosť finančného prostredia.¹³² Ide o daňovo zvýhodnený teritoriálny priestor v rôznych lokalitách sveta, väčšinou na ostrovoch, ktorý najmä daňovou optimalizáciu, nízkym daňovým zaťažením finančného kapitálu, minimálnou, dokonca aj žiadnou kontrolou transakcií a vlastníckych vzťahov či

¹²⁸ Pauličková, A. *Malý slovník finančného práva*. Bratislava: Eurounion, 2013, s. 27.

¹²⁹ Zucman, G.: *The Hidden Wealth of Nations – The Scourge of Tax Havens*. London: The University of Chicago Press, 2013, s. 105.

¹³⁰ Červená, K., Romanová, A. Existencia daňových rajov (vybrané aspekty). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňovéraje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 130.

¹³¹ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 24.

¹³² Burák, E., Rybanská, B.: *Daňové podvody v praxi. I. diel*. Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 105.

pôvodu peňazí láka rôzne obchodné spoločnosti, aby si v týchto krajinách zriadili svoje dcérske spoločnosti, holdingové spoločnosti alebo fiktívne spoločnosti.¹³³ OECD k nim zaraďuje krajiny, resp. jurisdikcie s finančnými centrami, ktoré sa rovnako uchádzajú predovšetkým o nerezydentov. Tým potom ponúkajú široké spektrum výhod v pomere k daňovým rezidentom. Ale to čo najviac daňové subjekty oceňujú, je zaručená anonymita, neposkytovanie bankových informácií o účtoch, vrátane zostatkov na nich, neposkytovanie informácií o vyplácaných kreditných úrokoch, dividendách a výnosoch z predaja finančných aktív. Diskrétnosť finančných domov sa vzťahuje tak na účty osôb a podnikateľských subjektov, ako aj účty rôznych fondov a nadácií (trusty).¹³⁴ Ak sa zakladá spoločnosť s cieľom obchádzať daňovú povinnosť, ide o tzv. daňový holding. Časť reťazca sa zriaďuje v daňovom raji, ktorý príjem spoločnosti zdaňuje minimálne alebo vôbec. Zaužívaním spôsobom je aj manipulácia so sídlom spoločnosti kedy sa využívajú rozdielne národné predpisy, ktorý inak posudzujú daňový domicil. Za sídlo sa môže považovať mieste registrácie alebo aj miesto, odkiaľ sa spoločnosť riadi a kontroluje. Na základe dvojitej registrácie, tzv. dvojitého domicilu, požaduje takáto spoločnosť dvojité daňové úľavy. Ďalším spôsobom je kapitalizácia filiálky na základe dlhu, ktorá umožňuje obísť zdanenie úrokov, ktoré inkasuje materská spoločnosť alebo šikovné využívanie výhod poskytovaných zmluvami o zamedzení dvojitého zdanenia medzi štátmi (tzv. treaty shopping) či využívanie transfering pricing (k tomu pozri štát o transferovom oceňovaní).¹³⁵

Spoločnosť pre hospodársku spoluprácu a rozvoj v roku 2000 uviedla štyri základné znaky pre identifikáciu daňového raja, pričom vypracovala zoznam krajín, ktoré možno označiť za daňové raje. Tieto štyri kľúčové faktory sú:

1. jurisdikcie neukladá žiadne dane alebo iba minimálne dane;
2. efektívna výmena informácií je nedostatočná;
3. nízka až nedostatočná transparentnosť legislatívy;
4. absencia požiadavky, aby činnosť ekonomického subjektu bola podstatnou časťou jeho podnikania.

Každý štát má právo zriadiť si akúkoľvek daňovú sústavu a určiť, v akej výške sa budú nachádzať jednotlivé daňové sadzby. Prvé kritérium pre určenie, či je štát daňovým rajom,

¹³³ Babčák, V. EÚ a daňové raje I. (zrodenie daňových rajov). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 18.

¹³⁴ Kocina, J. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 233.

¹³⁵ Klimer, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 420-421.

alebo nie je na základe žiadneho, resp. nízkeho daňového zaťaženia nie je dostatočné presvedčivým argumentom, že ide o daňový raj. Krajiny, ktoré boli zaradené medzi daňové raje, vrátane prvého kritéria odmietajú poskytovať potrebné informácie, najmä týkajúce sa ich daňových subjektov. Pričom tieto informácie môžu alebo lepšie napísané sú dôležité k daňovému konaniu v domovskej krajine. Daňové raje sa vyznačujú nízkou až nedostatočnou transparentnosťou legislatívy a daňového systému, ktorý by vynucoval dodržiavanie týchto predpisov. Posledným bodom je chýbajúca požiadavka, aby príjmy daňového subjektu pochádzali z ekonomickej činnosti. Z toho vyplýva, že daňové raje sa snažia o prilákanie investícií alebo zabezpečenia transakcií len na základe daňového zvýhodnenia bez ohľadu na pôvod finančných prostriedkov, ktoré neraz pochádzajú aj z ilegálnej činnosti a prešli procesom prania špinavých peňazí. V súčasnosti je toto kritérium len historicko-teoretické, vzhľadom k tomu, že OECD v roku 2001 opustilo od tejto identifikácie.¹³⁶

Každá z offshore jurisdikcií sa pritom špecializuje a zvýhodňuje spoločnosti zaoberajúce sa určitými druhmi činností od poisťovníctva, cez investičné domy, až po nadnárodné podnikanie. Odlišnosti možno tiež nájsť z hľadiska administratívnych požiadaviek, čo sa týka nákladov na zriadenie spoločnosti, pravidiel vedenia účtovníctva, predkladania finančných výkazov a pod.

Môžeme povedať, že medzinárodná daňová optimalizácia spočíva v komplexe legálnych prostriedkov, ktoré využívajú variabilitu právnych poriadkov rôznych jurisdikcií, čerpajú zo zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia a iných relevantných medzinárodných zmlúv v danej oblasti a ich výkladu či záväznosti. V danej sfére daňovej optimalizácie v európskom ekonomickom priestore má podstatný vplyv judikatúra EÚ.

Napríklad rozsudok Súdneho dvora EÚ v prípade *Cadbury Schweppes a Cadbury Schweppes Overseas* (C-196/04), ktorého cieľom bolo realizovať boj proti DÚ, resp. potlačiť praktiky spoločností rezidentov Veľkej Británie spočívajúcich v prevode zdaniteľného zisku na nimi ovládané spoločnosti usadené v inom členskom štáte, v ktorom sa uplatňuje oveľa nižšia sadzba dane ako práve vo Veľkej Británii. Okrem judikatúry má svoje významné postavenie aj právo EÚ. Napr. Smernica Rady 2011/96/EÚ z 30. novembra 2011 o spoločnom systéme zdaňovania uplatňovanom v prípade materských spoločností a dcérskych spoločností v rozličných členských štátoch v znení neskorších predpisov.

Jadrom novodobého chápania medzinárodného obchodovania z pohľadu globálnej ekonomiky sa stávajú finančné transakcie do daňových rajov. Zreteľné je to aj z mnohých

¹³⁶ Kocina, J. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 233.

káuz slovenskej ekonomiky a slovenského podnikateľského prostredia (napr. kauza Váhostav). Uvedené tvrdenie však možno opierať o celosvetové štatistiky, napr. publikované aj OECD. Samozrejme, vykonávanie podnikateľskej činnosti prostredníctvom subjektov usadených v daňových rajoch má aj svoje nevýhody, ako napr. vyššie prvotné finančné náklady spojené so založením spoločnosti, všeobecne negatívne vnímanie subjektov založených v daňových rajoch (čierna listina) a pod.

Treba si uvedomiť, že daňové raje sú výsledkom trhového hospodárstva. Čím slobodnejší a liberálnejší trh v krajine, tým lepší daňový raj. Spoločensky negatívnym následkom podnikania prostredníctvom daňových rajov pre jednotlivé krajiny je, že sú nútené kompenzovať absenciu vlastných daňových príjmov zvyšovaním daňového a odvodového zaťaženia tuzemských daňových subjektov. Na túto skutočnosť doplácajú malý a stredný podnikatelia a zamestnanci. Daňové raje sú zároveň jednou z príčin zvyšovania majetkovej nerovnosti vo svete. Zarážajúce je, že kým v minulosti bolo podnikanie prostredníctvom daňových rajov všednou činnosťou najmä preto, že vo významnej miere sa spája aj so zabezpečením krytia pre pranie špinavých peňazí či financovania terorizmu, dnes sa v podnikateľských kruhoch považuje za vec prestíže. Odhliadnuc od morálnej roviny, predstavuje každý daňový únik v istom zmysle „okrádanie“ spoločnosti, ktorej je daňovník súčasťou, resp. prenášanie daňového bremena na tých, ktorí predpisy bezvýhradne rešpektujú (napr. zamestnanci, ktorým sa príjem zdaňuje skôr ako s ním môžu disponovať). Odhady hovoria, že v daňových rajoch sa sústreďuje až 80 % likvidného súkromného kapitálu z celého sveta.¹³⁷ Je preto potrebné proti tomuto trendu zvyšujúcich sa sociálnych rozdielov a koncentrácie majetku do stále menšieho počtu vlastníkov niečo urobiť. Najideálnejším riešením je na zamedzenie týchto negatívnych javov je na medzinárodnej úrovni. Najúčinnjším krokom v boji proti daňovým rajom by bol celosvetový register, v ktorom by boli zverejnení praví vlastníci schránkových firiem. To by bol, ako sa vyjadril britský kancelár pokladu (minister financií) George Osborne: „*Úder kladivom proti všetkým, ktorí svoje dane ukrývajú po temných kútoch.*“¹³⁸

Aké je zastúpenie slovenských a českých firiem v daňových rajoch? Cez analýzy poradenskej spoločnosti Bisnode sa nám podarilo zosumarizovať počet slovenských a českých firiem v daňových rajoch od roku 2009 až po rok 2020. Ako to vyplýva z tabuľky č. 3, do top trojice najobľúbenejších daňových rajov pre slovenské spoločnosti patrí Holandsko,

¹³⁷ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 86.

¹³⁸ Obermayer, B., Obermayer, F. *Panama Papers – Historie odhalení celosvětového významu*. Brno: HOST, 2017, s. 344.

Cyprus a niektoré štáty USA. Po české spoločnosti sú ako daňové raje atraktívne krajiny Holandsko, Luxembursko, Cyprus a USA (viď. tabuľka č. 4). Pre slovenské firmy majú daňové raje čoraz väčší atraktívny význam, naopak české spoločnosti od roku 2015 postupne odchádzajú z daňových rajov.

Tab. č. 3 Počet slovenských firiem v daňových rajoch s najvýznamnejším zastúpením (vlastné spracovanie)

Počet slovenských firiem v daňových rajoch				
rok	Slovenská republika			
	počet, z toho	Cyprus	Holandsko	USA
2020	5298	1008	1169	1373
2019	4996	1059	1164	1228
2018	4881	1099	1154	1068
2017	4796	1106	1139	989
2016	4777	1066	1142	1028
2015	4701	917	1140	1064
2014	4266	750	1154	1028
2013	3902	757	1124	859
2012	3690	767	1110	760
2011	3119	600	1052	671
2010	2846	535	1050	601
2009	2509	413	975	559

Zdroj: Bisnode: *Daňové raje dosahujú strop. Od jari sa v nich usadila len jedna firma na viac, inak krajiny skôr strácali*, 2019, dostupné: <[https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-dosahuju->](https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-dosahuju-).; Bisnode: *Daňové raje sú stále in. Počet slovenských firiem v kríze narástol, rastú hlavne USA*, 2020, dostupné: <[https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa/>](https://www.bisnode.sk/o-bisnode/o-nas/novinky/danove-raje-su-stale-in-rastu-hlavne-usa/).

Z tabuliek vyčítame, že pre slovenské firmy majú veľkú atraktivitu niektoré štáty USA. Podiel slovenských firiem v daňových rajoch v USA v posledných dvoch rokoch prekonal podiel slovenských firiem v Holandsku. Pre české spoločnosti sídliacich v daňových rajoch má primárnu atraktivitu Holandsko. Klesajúcu tendenciu pri českých firmách zaznamenávame v Luxembursku.

Tab. č. 4 Počet českých firiem v daňových rajoch s najvýznamnejším zastúpením (vlastné spracovanie)

Počet českých firiem v daňových rajoch					
rok	Česká republika				
	počet, z toho	Cyprus	Holandsko	Luxembursko	USA
2020	11741	?	?	?	?
2019	12102	2119	3423	825	2890
2018	12805	2156	3637	887	3049
2017	13031	2205	3755	929	3047
2016	13185	2175	3912	968	3035
2015	13419	2151	4194	1068	2990
2014	13247	2097	4208	1120	2959
2013	13109	2018	4368	1144	2939
2012	12676	1904	4403	1173	2903
2011	12196	1705	4501	1192	2750
2010	11818	1550	4519	1254	2635
2009	11489	1411	4551	1241	2545

Zdroj: Hospodářské noviny: *V daňových rájích sídlí 13 247 českých firem. Zájem mezi podnikateli roste*, 2015 dostupné: <<https://byznys.ihned.cz/finance-dane/c1-63628960-v-danovych-rajich-sidli-13-247-ceskych-firem-zajem->>; Bisnode: *České firmy dávají sbohem daňovým rájům*, 2020, dostupné: <<https://www.bisnode.cz/o-bisnode/o-nas/novinky/ceske-firmy-danove-raje-rijen/>>.

Na záver tejto podkapitoly poskytujeme niekoľko zaujímavých štatistík. Podľa štatistických odhadov až 20 biliónov dolárov finančných aktív (bez umeleckých diel, realít, drahých kovov a iného duševného vlastníctva) je investované v krajinách zabezpečujúcich zvýšené daňové tajomstvo a vyhýbanie sa daňovej povinnosti pre každého, kto v nich má vedený bankový účet.¹³⁹ Svetové štatistiky sa zhodujú v tom, že v daňových rajoch je koncentrovaných viac ako 70 percent všetkého likvidného privátneho kapitálu, čo je príliš vysoká cifra na to, aby nešlo generálne a globálne o právne čisté prostriedky. Francúzsky ekonóm Gabriel Zucman sa pokúsil vypočítať, koľko percent celosvetového bohatstva sa nachádza v daňových rajoch. Dospieva k ôsmim percentám, to je približne 5 900 miliárd eur (cca 8 biliónov amerických dolárov a zrejme aj viac, pretože niektoré odhady dávajú cez 20

¹³⁹ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 9.

biliónov dolárov).¹⁴⁰ Tri štvrtiny z toho, domnieva sa Zucman, nie sú zdaňované. Africké krajiny rôznymi praktikami amerických či európskych nadnárodných spoločností prídu na daňových únikoch o dvojnásobné množstvo peňazí, ako získajú vo forme rozvojovej pomoci. Pomoci, ktorá prichádza práve z USA a Európy. OECD po analýze stoviek empirických analýz odhaduje ročné globálne straty štátnych rozpočtov len z narúšania základu dane a presunov ziskov na 100 až 240 miliárd USD za rok. Odhady MMF sú ešte vyššie. Podľa pracovného dokumentu z októbra 2015 predstavujú daňové straty len pre krajiny OECD vyše 400 miliárd USD ročne. Výskum profesora Murphyho z roku 2012 („Closing the European Tax Gap“) odhaduje sumy ešte rádovo väčšie, a to straty v rámci členských štátov Európskej únie vo výške vyše 860 miliárd eur ročne.¹⁴¹

Vznik daňových rajov, tých pôvodných, ale najmä súčasných, je teda výsledkom existencie daňovej konkurencie medzi jednotlivými štátmi, regiónmi či národmi. Ide o globálny faktor makroekonomického charakteru, ktorý poskytuje daňovým subjektom možnosť rôznej formy daňového zvýhodňovania. Tí si v rámci možností môžu vybrať, kde budú umiestňovať svoje investície, resp. kde a ako budú zdaňovať svoje dôchodky (príjmy), čo vedie jednotlivé krajiny ku konkurenčnému správaniu sa, v zmysle konštrukcie vlastného daňového systému, keďže vlády demokratických krajín často realizujú skôr hospodárske opatrenia politicky populistické ako opatrenia efektívne regulujúce ekonomické a sociálne prostredie. Zodpovednosťou štátu, resp. jedincov a inštitúcií, ktoré štát zastupuje je predovšetkým vytáranie priaznivých podmienok na vykonávanie podnikateľskej činnosti a kvalitu verejných služieb. Preto je potrebné permanentné hľadanie a nastavenie vhodných podmienok optimálneho modelu fungovania ekonomík 21. storočia.¹⁴²

Zároveň, táto škodlivá daňová konkurencia predstavuje istý typ medzištátneho súťaženia s cieľom koncentrácie čo najvyššieho mobilného kapitálu a zvýšenia štátneho bohatstva tej ktorej krajiny na úkor inej krajiny. Daňová konkurencia je popritom determinovaná prirodzenou snahou daňových subjektov vyhnúť sa plateniu dane alebo svoju daňovú povinnosť aspoň minimalizovať, väčšinou v medziach zákona, t. j. spomínaná daňová optimalizácia.

¹⁴⁰ Len pre porovnanie: 62 najbohatších ľudí sveta má majetok za 1,76 bilióna USD. Podľa štatistiky ide o majetok v takej hodnote ako vlastní chudobnejšia polovica svetovej populácie, teda 3,6 mld. ľudí. Aktuálny počet tých, čo žijú v extrémnej chudobe, sa pohybuje na úrovni okolo 900 miliónov, čo predstavuje 12,8 % svetovej populácie.

¹⁴¹ Obermayer, B., Obermayer, F. *Panama Papers – Historie odhalení celosvětového významu*. Brno: HOST, 2017. s. 203.; Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel*. Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 19, 21, 62, 75.

¹⁴² Babčák, V. a kol. *Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva)*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 404-405.

Takáto snaha podnikateľských subjektov tu bola od nepamätí a možno ju prirodzene považovať za dôsledok zavedenia prvých daní.¹⁴³ Možnosti koncepčných návrhov riešenia na obmedzenie daňových rajov poskytujeme v štáti 4.3.

3. 3 Schránkové firmy

Vzhľadom ku skutočnosti, že v minulosti bola šľachta (a vysoké duchovenstvo) oslobodená od dane (úplne alebo takmer úplne), nebola z ich strany nútené vytvárať akési „schránky“, ktoré by viedli k daňovým únikom a teda aj menšiemu prílevu do kráľovskej pokladnice (fiscus). Poddaní a nevoľníci už takéto šťastie nemali. V minulosti bola známa portálna daň, čo predstavoval stredoveký poplatok poddaných do kráľovskej pokladnice.¹⁴⁴ Išlo o poplatok za bránu, komín či dvere do domu. To viedlo poddaných k tomu, že svoje domy v istom období naprieč histórie ľudstva stavali bez komína. Situácia sa zmenila zavedením dane z príjmu a dane z obratu (neskoršej formy DPH). Kto podniká úspešne v akomkoľvek biznise, musí tvoriť a špekulovať. Ako povedal E. Burák, kreatívny postoj na strane jednej, i rôznosť uhlov pohľadu na daňovú povinnosť a daňovú spravodlivosť štátu na strane druhej, zvädza občas niektoré daňové subjekty (najčastejšie z radov podnikateľov a firiem) aj k porušovaniu zákonnosti, legitimacy, etiky, morálky a dobrých mravov. Vo vývoji ľudstva tak bolo v minulosti, je v súčasnosti a bude aj v budúcnosti pokiaľ dane budú jestvovať, lebo ľudia sú rôzni. V oblasti financií dominujú bankové a poisťné podvody, ale i daňové kamufláže. Nech majú akúkoľvek formu, vždy sú z hľadiska morálnej (nielen tej daňovej) etiky v spoločnosti neospravedlňiteľné. Čo je však zarážajúce, daňový únik je v niektorých kruhoch spoločnosti považovaný aj za hrdinský čin. Typickou daňovou kamuflážou ako o cielenom podvodnom správaní (predstieraní alebo utajovaní) daňových subjektov, ktorého prefiťnosť a úmysel nielen odkláňa človeka od dobra ku zlu, ale má charakter zákernosti typickej pre daňovú kamufláž sú aj schránkové firmy.¹⁴⁵ Samozrejme, sú subjekty (najmä z radov mimovládnych organizácií a neziskových subjektov), ktoré využívajú poštové schránky v sídle iných entít za účelom optimalizácie nákladov spojených s vlastnou kanceláriou a nie za účelom páchania daňových únikov. My sa v tejto časti práce zameriame na schránkové úniky ako jedna z praktík páchania daňových únikov.

¹⁴³ Babčák, V. EÚ a daňové raje I. (zrodenie daňových rajov). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 23.

¹⁴⁴ V starovekom Ríme bola zase zavedená napríklad aj daň z okeníc. To viedlo k tomu, že si ľudia stavali domy s menším počtom okien.

¹⁴⁵ Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi*. I. diel. Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 14.

Pojmovo vymedziť schránkovú firmu/spoločnosť alebo tzv. offshore companies alebo jednoducho offshore je pomerne náročné.¹⁴⁶ Dokonca ani neexistuje legálny pojem čo je schránková firma. Existujú naň ekvivalenty ako offshore spoločnosť/firma alebo fiktívna firma. Často sa zamieňa aj s pojmami ako onshore, či offshore financial centre (ďalej „OFC“), čo v preklade znamená offshore finančné centrum, čo je širšie vymedzenie ako schránková firma, pretože OFC sa v súčasnosti označujú krajiny, ktoré poskytujú investorom nielen rôzne daňové zvýhodnenia, ale navyše ešte splňajú množstvo ďalších podmienok podporujúcich rozvoj podnikania (viď. predchádzajúca podkapitola venovaná daňovým rajom).¹⁴⁷ Termínom „onshore spoločnosti“ sú označované zahraničné spoločnosti so sídlom v krajinách s klasickým daňovým systémom, ktoré však ponúkajú rôzne výhody, ako napríklad: nižšie daňové zaťaženie, spojené aj s väčším množstvom daňovo uznateľných výdavkov, čo sa prejavuje v celkovo nižšom daňovom základe a teda aj v nižšej daňovej povinnosti. Ďalej poskytujú stabilné právne prostredie, ktoré podporuje a motivuje k podnikaniu, ako aj široko rozvinutý zmluvný systém týkajúci sa napríklad zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia, zmlúv o ochrane a podpore investícií a pod.¹⁴⁸ Avšak, schránkové firmy ako aj OFC sa v médiách často tento typ podnikania spája s daňovými únikmi, s daňovým rajom, s daňovou optimalizáciou, spreneverou, praním špinavých peňazí a (ne)legálnymi aktivitami.

Čo však vieme povedať o schránkovej firme je ich postup fungovania. Predstavme si väčšiu advokátsku kanceláriu, ktorá má určité sídlo a tým aj svoju adresu a konkrétny počet zamestnancov. Z toho sú niektorí advokáti, koncipienti, referenti a iní administratívny aparát. Na stole týchto advokátov a pracovníkov sa nachádza určité množstvo papiera od rôznych klientov. Každý jeden spis môže predstavovať schránkovú firmu. Čiže ak je v budove niekoľko rôznych advokátskych kancelárií, ktoré sa zaoberajú zakladaním a spravovaním schránkových firiem a každá má množstvo klientov, výsledkom je, že na jednej adrese môžu sídliť aj stovky rôznych schránkových firiem rôznych majiteľov (viď. advokátska kancelária Mossack Fonseca z Panama Papers). Teoreticky sa môže stať, že aj dve konkurenčné finančné skupiny môžu mať schránkové firmy na jednej adrese. Väčšina schránkových firiem

¹⁴⁶ Anglický výraz offshore má viacero významov, napríklad to môže znamenať bariéru na pobreží, mimo brehu či v zahraničí. My v tejto práci dáme prednosť slovenskému ekvivalentu a to je schránková firma.

¹⁴⁷ Bližšie pozri: Kocina, J. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2014, 360 s. ISBN 978-80-7380-442-8.

¹⁴⁸ Babčák, V. EÚ a daňové raje I. (zrodzenie daňových rajov). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 16-17.

nerobí žiadnu činnosť, majú iba tzv. holdingovú funkciu, čiže vlastnia podiely v iných spoločnostiach v zahraničí. Najčastejšie v tých spoločnostiach, ktoré majú sídlo v daňových rajoch. Ako súčasť koncernových štruktúr slúžia väčšinou iba na daňovú optimalizáciu. Na druhej strane, často ich používa aj podsvetie a žiaľ aj skorumpovaní verejní činitelia na zakrytie majiteľov a podnikateľskej činnosti alebo na prepieranie špinavých peňazí (AMI), t. j. príjmy z ilegálnej, často aj z trestnej činnosti či, aby sa len jednoducho zbavili daňového zaťaženia vo svojej krajine.¹⁴⁹ To znamená, že cez schránky sa niekedy legalizujú aj príjmy z najzávažnejšej trestnej činnosti. Modelový príklad: Úradník (napr. štátny tajomník) na ministerstve dopravy vybaví stavebnej firme verejnú zákazku, no na Slovensku/v ČR mu firma nemôže dať na účet ako úplatok 100-tisíc eur (2 650 000 CZK). Išlo by predsa o trestný čin korupcie podľa § 328 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov. Ak by sa uvedený prípad vzťahoval na Českú republiku, tak by vznikla trestná zodpovednosť v zmysle § 331 zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znení pozdějších předpisů. Tak si úradník založí schránkovú spoločnosť napríklad na Cypre. Ako sme to už naznačili v podkapitole 3.2, Cyprus je obľúbeným daňovým rajom pre niektoré slovenské a české firmy. Každá schránková firma disponuje bankovým účtom. Na tento účet dostane úradník úplatok s tým, že sa obe zúčastnené strany tvária, ako keby tie peniaze boli za nejakú legálnu činnosť, napríklad, že schránková firma urobila pre stavebnú spoločnosť marketingové poradenstvo (reklamná činnosť určitých spoločenských podujatí je jedným z najbežnejších spôsobov daňových únikov) alebo catering. Úradník má potom dve možnosti: buď si tých 100 tisíc eur (alebo 2 650 000 CZK) z účtu vytiahne ako cyperskú dividendu a na Slovensku, resp. v ČR ich neprizná, alebo jednoducho peniaze zo schránky utratí, čiže platí kartou v obchodoch, vyberá si peniaze z bankomatov, robí rôzne prevody a pod.

V schránkovej firme je dôležitý riaditeľ, označený ako biely kôň (pokiaľ ide o ženu, tak biela kobyľa), ktorý túto funkciu môže vykonávať aj v niekoľkých podobných schránkových spoločnostiach. Kto môže byť bielym koňom? Spravidla je ním najčastejšie človek z advokátskej kancelárie, správca majetku, prípadne aj banka, ktorá schránkovú firmu založila alebo ju administruje. „Podnikanie cez koňa“ je často využívané formou organizovaného zločinu, ktorý funguje na princípe, že navonok riaditeľom firmy je osoba, ktorá je buď

¹⁴⁹ Anonymita schránkových firiem predstavuje existenciálny problém pre milióny ľudí, pretože schránkové firmy sú schopné pomáhať diktátorom, ale aj teroristickým skupinám vyhnúť sa sankciám svetového spoločenstva. Pretože jednak môžu pomáhať vládnym činiteľom k drancovaniu krajiny, ktorej vládnu. A jednak im umožňujú takto nazhromaždený lup ukryť niekam do schránkových firiem. Napríklad Hizballáh dlho financoval svoje teroristické útoky taktiež prostredníctvom pašovania cigariet, ktoré prebiehalo cez niekoľko schránkových firiem.

právne dostatočne nespôsobilá (napr. mentálne postihnutá, osoba v krajnej núdzi ochotná prepožičať sa k hocičomu), ktorej organizovaná skupina vybaví potrebné dokumenty (napr. živnostenský list, daňová registrácia) a začne cez jej firmu podnikáť a dosahovať zdaniteľné príjmy, ktoré hneď odčerpáva do daňovo zvýhodneného územia, tzv. daňových rajov. Keď príde čas zaplatať daní z týchto príjmov, správca dane lokalizuje vybraného bieleho koňa, ktorý medzičasom zomrel alebo záhadne zmizol alebo ak ho nájdu, pôjde o jedinca, ktorý nie je spôsobilý zaplatiť daň, pretože nedisponuje majetkom, ktorý by mu mohol správca dane vziať do exekúcie ako zálohu na dlh za nezaplatenú daň.¹⁵⁰

Riaditeľ (v pozícii bieleho koňa) v skutočnosti firmu neriadi, iba vykonáva pokyny od vlastníka „schránky“. Ak napríklad riaditeľ dostane pokutu, náklady znáša vlastník. Jeho úlohou je iba podpisovať to, čo sa mu predloží na podpis. Poverený biely kôň podpisuje, keď si pravý majiteľ chce založiť účet na meno svojej schránkovej firmy alebo keby menom firmy urobil transakciu (napríklad kúpu). Biely kôň podpisuje tiež zmluvy, pôžičky v miliónovej výške alebo jej dokumenty, predaj alebo kúpa akcií, kryptomien a iných cenných papierov. Systém nastrčených riaditeľov potrebuje na fungovanie v podstate tri formuláre. Biely kôň, ktorý sa zaručuje pravému vlastníkovi, že sa bude riadiť jeho inštrukciami a nebude mať žiadne nároky voči nemu ani firme („nominee director declaration“). Potom dáva pravému vlastníkovi, tzv. „beneficial owner“, plnú moc („power of attorney“), ktorá ho de facto robí obchodným vedúcim. Konečne v treťom dokumente, ktorý nebýva vyplnený štandardným spôsobom, žiada falošný riaditeľ o svoje prepustenie („resignation letter“). Nastrčený riaditeľ tento list podpíše a odovzdá ho pravému vlastníkovi, list však nenesie žiadny dátum. Tak môže pravý šéf toho falošného prepustiť kedykoľvek, dokonca aj so spätnou platnosťou. Falošný riaditeľ teda častokrát od samého začiatku nemá do veci čo hovoriť. To znamená, že navonok nastrčený riaditeľ alebo biely kôň (niekedy označený aj ako agent), v profesijnom jazyku „nominee director“ alebo „bagmen“ (v prekl. kandidát/riaditeľ, nosič zavazadiel) – ktorí pre vlastníka v pozadí prenášajú, spravujú, ukladajú a tak zase odnášajú peniaze tam, kde je to aktuálne potrebné, výhodné a účelné. Vystupujú ako oficiálni zástupcovia firmy, zatiaľ čo identita pravého vlastníka ostáva utajená. Pravý vlastník (alebo, ak je opatrnejší, jeho právny zástupca) väčšinou dostane od týchto nastrčených riaditeľov plnú moc, má prístup k bankovému účtu alebo k sejfu. Tajná, ale vo svojej podstate úplne legálna dohoda, ktorá firme dáva zmysel. Uzavretá ďaleko od očí zvedavých (neskorumpovaných)

¹⁵⁰ Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 26.

štátnych zástupcov, daňových kontrolórov a vyšetrovateľov podvodov. Navonok sa schránkové firmy javia ako čierne skrinky. Vyše milióny dolárov sa prelievajú z jednej schránkovej firmy do druhej.¹⁵¹

Výhodou schránkových firiem je to, že skutočný vlastník je v pozadí. V prípade odhalenia napríklad z hospodárskej trestnej činnosti celá zodpovednosť padá na tzv. bieleho koňa, ktorý za vlastníka podpisuje kontrakty a iné právne dokumenty. Ďalšia výhoda je v ich jednoduchšej administrácii. Pri schránkovej firme nemusíte zakladať povinné a pomocné orgány (napríklad dozorné rady, valné zhromaždenie, vytvorenie zákonného rezervného fondu) ako napríklad pri kapitálových spoločnostiach. Pri schránkových spoločnostiach nie je potrebné viesť podrobné účtovníctvo ani vysoko sofistikovanú administratívnu činnosť. Sú registrované v štátoch, ktoré sú známe ako daňové raje (viď. podkapitola 3.2). Najobľúbenejšie krajiny, v ktorých sa zakladajú schránkové firmy, sú pre Európanov najmä Cyprus, lebo je členským štátom EÚ, podobne aj Malta. Mimo Európy hlavne Belize, Panama, Britské panenské ostrovy, Bahamy, ale aj Hongkong. V USA je to napríklad štát Nevada, Florida a Wyoming. Ich atraktivita stúpa vzhľadom na prehĺbujúcu sa spoluprácu daňových úradov v rámci EÚ.¹⁵²

Skúsenosť ukazuje, že anonymity schránkových firiem často využívajú tí, ktorých obchody sa zakladajú na utajení (napr. obchodníci so zbraňami, obchodovanie s umeleckými predmetmi, obchod s bielym mäsom, pašeráci drog, čierny trh so starožitnosťami, dotovanie terorizmu, mafiánske praktiky, korupcie a sprenevere verejných financií na najvyšších politických miestach a iné zločiny).¹⁵³ Investori, ktorí nechcú verejne odhaliť svoju pravú identitu a svoje skutočné úmysly, pretože pomernú časť majetku nadobudli nie úplne legálnymi spôsobmi.¹⁵⁴ Napríklad niekto obchoduje so zbraňami, tak si založí schránku na Cypre, ktorá papierovo dodala do Sýrie napríklad výrobnú linku na detské hračky, ale v skutočnosti boli dodané zbrane a nie hračky. Peniaze obchodníkovi prídu na účet schránkovej firmy a aby schránková firma peniaze preprala, investuje ich do legálnej aktivity (napr. kúpa kancelárskych priestorov, nehnuteľností a pod.). Keď budova produkuje tržby z nájomného, sú to už peniaze z legálnej činnosti. Peniaze sa takto preberú a sú

¹⁵¹ Obermayer, B., Obermayer, F. *Panama Papers – Historie odhalení celosvětového významu*. Brno: HOST, 2017, s. 28-29, 60, 191.

¹⁵² Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 26.

¹⁵³ Panama papers odhalila rôzne finančné machinácie členov čínskeho politbyra, ľudí napojených na V. Putina, portfólia ukrajinského prezidenta P. Porošenka, či iných štátnych predstaviteľov nevnímajúc diktátorov ako napr. Asád ako aj vládnych činiteľov nevnímajúc Island, Českú Republiku či Slovenskú republiku.

¹⁵⁴ Obermayer, B. – Obermayer, F. *Panama Papers – Historie odhalení celosvětového významu*. Brno: HOST, 2017, s. 25.

zrazu čisté ako ľalie, hoci ich pôvod pochádza z trestnej činnosti medzinárodného charakteru.

Častým motívom využívania schránkových firiem býva aj ochrana majetku pred nárokmi budúcich možných veriteľov. Hlavným cieľom akejkol'vek štruktúry na ochranu majetku je jeho separácia od vlastníkov. Na tento úkon je možné využiť nadáciu alebo trust (nadácia sa vyskytuje v krajinách s kontinentálnym právnym systémom, trust prevažne v krajinách s anglosaským právom). Ustanovením trustu alebo darovaním majetku nadácií zakladateľ stráca vlastnícke práva k majetku, naďalej mu však z neho môže plynúť úžitok. Z dôvodu zmeny vlastníctva sú práva veriteľov a iných tretích strán voči takejto štruktúre ťažko uplatniteľné, pretože v dôsledku oddelenia vlastníctva nemôžu byť aktíva nadácie alebo trustu považované za súčasť majetku zakladateľa. Ako v prípade trustu, tak i nadácie si vlastníak ponecháva určitú formu kontroly nad majetkom. Vo všeobecnosti je štruktúra v podobe trustu ľahšie napadnuteľná na súdoch, ako aj zložitejšia na administráciu a založenie a taktiež je oveľa jednoduchšie vymeniť štatutárov nadácie, ako zmeniť správcu trustu.¹⁵⁵

V prípade tejto oblasti môžeme spomenúť aj Offshore leaks. Offshore Leaks¹⁵⁶ oboznámili širokú verejnosť s obchodnými praktikami schránkových firiem. Politické dôsledky boli prelomové: tlak na daňové raje okamžite vzrástol tak, že vlády Rakúska a Luxemburska prvýkrát zverejnili bankové tajomstvo verejnej diskusii. Komisár EÚ Algirdas Šemeta vtedy povedal, že Offshore Leaks sú smerodajné pre budúcu daňovú politiku.¹⁵⁷

Dane, resp. výška daňového zaťaženia sú len jedným z nespočetných motívov využitia schránkovej firmy daňovým subjektom. Keďže sú to schránkové firmy, ktoré sa najviac podieľajú na daňových únikoch, preto štáty G20 reagujú novým zoznamom opatrení, Európsky parlament dokonca zostavuje vlastný vyšetrovací výbor. Offshorový svet je „*najväčšou silou v histórii, ktorá bohatstvo a moc presúva od chudobných k bohatým*“. Podľa nevládnej organizácie Oxfam najbohatšie jedno percento svetovej populácie dnes už skutočne vlastní väčšie bohatstvo než zvyšok sveta dohromady. Je málo prekvapivé, že sa okolo tohto jed-

¹⁵⁵ Červená, K., Romanová, A. Existencia daňových rajov (vybrané aspekty). In: Babčák, V. (eds.). *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice: UPJŠ, 2018, s. 134.

¹⁵⁶ Offshore Leaks je databáza vytvorená Medzinárodnou konzorciou investigatívnych novinárov (ICIJ) odhalených schránkových firiem v daňových rajoch, ktoré súvisia s medzinárodnými škandálmi v tejto oblasti ako napríklad Panama papers, Paradise papers, Bahamas papers. Bližšie pozri: <https://offshoreleaks.icij.org/>.

¹⁵⁷ Obermayer, B., Obermayer, F. *Panama Papers – Historie odhalení celosvětového významu*. Brno: HOST, 2017, s. 311.

ného percenta vytvára zarábajúci priemysel, ktorý žije jedine z toho, že toto nepredstaviteľné bohatstvo zmnožuje, ale nezdaňuje.¹⁵⁸

Ak to máme zahrnúť, tak schránková firma je firma, ktorá reálne ani neexistuje, nemá reálne sídlo, zamestnancov, majú len určitú poštovú schránku na dverách alebo virtuálnu poštovú schránku. Schránkové firmy sú problémom každej krajiny s trhovým hospodárstvom. Ich aktivity zapríčiňujú, že každý rok ostane nezdanených miliardy eur alebo dolárov. Finančné prostriedky, ktoré by štát vedel zužitkovať na rôzne oblasti verejného záujmu. Schránkové firmy sú využívané najmä na legalizáciu príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti a legálnej daňovej optimalizácie, k vytváraniu štruktúr potrebných pre účinné fungovanie medzinárodných obchodných spoločností (angl. International Business Company – skr. IBC) a ochrane majetku. Ide pritom o legálne entity, ktoré sú registrované podľa legislatívy daného offshore štátu.¹⁵⁹ Čiže schránkové firmy, podobne ako režim daňových rajov, sú do istej miery len výsledkom legálnej konkurencieschopnosti štátov.

3. 4 Karuselové a reťazové podvody

Karuselový (kolotočový) podvod a reťazový podvod tvoria najväčší podiel na objeme daňových únikov na DPH, ale nezaostávajú ani spotrebné dane (najmä alkoholické nápoje a tabakové výrobky). Sú jedným z faktorov, ktoré sú dôvodom tzv. čiernej, resp. tieňovej ekonomiky. Reťazový podvod má vnútroštátny charakter. Karuselový podvod má regionálny (medzištátny) či dokonca celosvetový charakter.¹⁶⁰ V oboch prípadoch ide o špecifickú, sofistikovanú a vysoko organizovanú činnosť organizovanej skupiny obchodníkov, ktorá sa nazýva aj cezhraničná operácia nelegálneho charakteru.¹⁶¹ Tieto typy podvodov patria medzi základné techniky daňových únikov pri DPH a ich objem každým rokom narastá. Sú veľkým problémom v rozpočtovej politike pre rozvinuté štáty, ale najmä pre členské štáty

¹⁵⁸ Obermayer, B., Obermayer, F. *Panama Papers – Historie odhalení celosvětového významu*. Brno: HOST, 2017, s. 203, 335.

¹⁵⁹ Babčák, V. *EÚ a daňové raje I. (zrodenie daňových rajov)*. In II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému. Košice: UPJŠ, 2018, s. 19.

¹⁶⁰ Pri dovoze tovaru z tretích krajín, t. j. krajiny mimo EÚ, možno hovoriť o únikoch na DPH s využitím nelegálneho predaja tovaru bez dokladov a dane, a to buď pre jeho nelegálny dovoz, alebo ak bol tovar dovezený z tretej krajiny s deklarovaním následného dodania do iného štátu, čím bol oslobodený od dane. Medzi ďalšie spôsoby zaraďujeme porušovanie zákonných povinností zo strany daňového zástupcu pri dovoze tovaru, fiktívny vývoz tovaru s cieľom uplatnenia si nadmerného odpočtu z rozpočtu, fiktívne zníženie colnej hodnoty dovážaného tovaru.

¹⁶¹ V rámci cezhraničných operácií sa stretávame aj s pojmom „skimming“ (odlev finančných prostriedkov zo spoločnosti) a „shellcompanies“ (využívanie schránkových, prípadne virtuálnych spoločností prostredníctvom zahraničných bankových účtov a spätných pôžičiek a pod.).

EÚ, teda aj pre Slovenskú republiku a Českú republiku. Bližšie si to ukážeme pri daňovej medzere k DPH v podkapitole 4.1.

Karuselové či kolotočové podvody (z angl. carousel fraud) sa radia do skupiny tzv. MTIC podvodov (angl. missing trader intra-community frauds, doslovne preložené: intrakomunitárne podvody chýbajúceho obchodníka). Pre karuselové podvody sa tiež niekedy, hoci menej často, používa pojem kruhové podvody alebo podvod typu chýbajúceho/strateného subjektu, resp. obchodníka.

Páchatelia MTIC podvodov pri svojej činnosti využívajú oslobodenie od DPH pri dodaní tovaru (či poskytnutie služby) do iného členského štátu a možnosti uplatnenia práva na (nadmerný) odpočet DPH pri nadobudnutí tovaru (alebo služby) z iného členského štátu. Popri samotných karuselových podvodov sa do množiny MTIC podvodov radia ešte tzv. akvizičné podvody (angl. acquisiton frauds). Karuselové a akvizičné podvody fungujú tak, že subjekt nazývaný ako chýbajúci obchodník (angl. missing trader) si zaobstará tovar z iného členského štátu, pričom za tento tovar nezaplatí DPH, predá ho ďalej, často cez rôzne množstvo medzičlánkov (tzv. buffers). Na konci reťazca sa nachádza ďalší obchodník, ktorý tovar dodá do iného členského štátu a zo štátu legálne vyláka finančné prostriedky tým, že si uplatní nárok na odpočet DPH na vstupe. Odlišnosť medzi akvizičnými a karuselovým podvodmi potom spočíva v tom, že v prípade karuselových podvodov je tovar opäť predaný späť tej istej spoločnosti v inom členskom štáte, od ktorej ho v prvej fáze nakúpil chýbajúci obchodník, ktorému je opäť tento tovar predaný.¹⁶² Jednoducho povedané, karuselový podvod je opakujúca činnosť, zatiaľ čo akvizičný podvod je spravidla jednorazový daňový podvod.

Karuselový podvod spočíva v reťazci obchodníkov, ktorí svojimi aktivitami vytvárajú neprehľadnú sieť spoločností, ktoré medzi sebou vystavujú fiktívne faktúry (t. j. fingovanie výdavky a náklady v daňovom účtovníctve alebo cez elektronický biznis) často aj bez reálneho plnenia (niekedy existuje tovar/služba, ale len ako ukážka pre správcu dane), pričom platby za tovar buď neprebehnú, alebo sú správcovi dane deklarované príjmovým a výdavkovým pokladničným dokladom, pričom posledný článok reťazca deklaruje v daňovom priznaní vysoký nadmerný odpočet.¹⁶³ Karuselový podvod vznikol v EÚ a to v dôsledku jej štyroch slobôd: voľný pohyb, osôb, tovaru, služieb a kapitálu.¹⁶⁴

¹⁶² Šefčík, M. *Karuselové podvody*. Praha: Leges, 2018, s. 25-26.

¹⁶³ Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel*. Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 9.

¹⁶⁴ Čl. 26 ods. 2 Zmluvy o fungovaní EÚ a následná IV Hlava tejto zmluvy.

Základným predpokladom realizácie karuselového podvodu je spoločnosť registrovaná ako platiteľ DPH, ktorá uzatvorí obchodný vzťah (reálny alebo fingovaný) s platiteľom dane v inej členskej krajine EÚ. Karuselové podvody využívajú otvorenú obchodnú politiku, v rámci ktorej spoločnosti predávajú tovar opakovane s cieľom sťažiť identifikáciu pre daňové orgány.¹⁶⁵ Nedostatočne efektívna spolupráca, čo sa týka kontrolných mechanizmov, dala priestor pre čoraz sofistikovanejšie modely. Pre najtypickejšie modely je charakteristický „zmiznutý obchodník“ (angl. Missing Trader). Podvod s chýbajúcim obchodníkom môže existovať aj v zjednodušenej podobe. Podvodníkom môže byť spoločnosť alebo jednotlivец dovážajúci tovar z iného členského štátu bez DPH. Môže to byť aj biely kôň schránkovej firmy (viď. stáť 3.3). Pri predaji tovaru na domácom trhu, obchodník daň uplatní v cene, avšak neodvedie ju do štátneho rozpočtu alebo tovar predá na čiernom trhu bez uplatnenia dane, čo má v rámci verejných financií totožný efekt.

Zložitejší a prepracovanejší systém predstavuje „karuselový podvod“ so zmiznutým obchodníkom (MTIC). Princíp podvodu evokuje už samotný pojem „karusel“ (z rus. „kolotoč“). Naznačuje scenár cezhraničných obchodov, keď spravidla na čele podvodu stojí osoba, alebo skupina osôb, ktoré buď samy predstierajú obchodné vzťahy, alebo využívajú ďalšie osoby ako medzičlánok (môže ísť o desiatky až stovky medzičlánkov), ktoré pre nich vyhľadávajú vhodné obchodné spoločnosti, resp. ich zástupcov, a tým si zadovažujú daňové (fiktívne) doklady na takéto predstierané obchodné vzťahy. Tieto najnižšie články si následne navzájom „predávajú“ tovary za účelom získania finančnej výhody cez systém DPH (t. j. nadmerný odpočet DPH), až kým jeden z článkov systému, ktorý má povinnosť odvieť daň z DPH, nezmlizne z trhu. Môže ísť o deklarovanie obchodu s rôznymi, spravidla drahými komoditami, ako sú napr. drahé kovy, železný šrot, mobilné telefóny, rôzne súčiastky, drahá prístrojová technika, stroje a strojné technológie, ale aj káva, kakao, cukor a ďalšie tzv. rýchloobrátkové komodity. Prípadne ide o rôzne fiktívne služby prezentované ako výkopové či stavebné práce, reklamná činnosť, dopravné služby, cateringové služby, vypracovanie marketingových a iných štúdií atď.¹⁶⁶ Pokiaľ daňový úrad nepreukáže firme účasť na daňovom podvode, musí uznať nárok na nadmerný odpočet. A to spôsobuje úbytok na verejných príjmoch.

¹⁶⁵ Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 57.

¹⁶⁶ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 150.

Účastníkmi karuselového podvodu sú:

- Spoločnosť č. 1 „Conduit company“ (spoločnosť síce na podvode participuje, ale daňové úniky priamo z jej činnosti nevyplývajú). Keďže v tomto prípade ide o cezhraničnú transakciu, t. j. intrakomunitárne dodanie tovaru v rámci EÚ, je dodávka oslobodená od dane, resp. uplatňuje sa tzv. nulová sadzba. Sídlo spoločnosti je pritom v inom členskom štáte, ako je ten, kde k podvodu reálne dôjde.

- Spoločnosť č. 2 „Missing trader“ (t. j. zmiznutý obchodník), ktorý predstavuje dominantný subjekt karuselového podvodu, bez ktorého nie je možné nepriznať, neuhradiť DPH ani realizovať fingované činnosti na DPH. Ide o spoločnosť, ktorá nadobudla v tuzemsku od spoločnosti č. 1 tovar bez dane z iného členského štátu, pričom pri predaji tohto tovaru v tuzemsku daň na výstupe prizná, ale neodvedie do štátneho rozpočtu alebo daňové priznanie vôbec nepodá, eventuálne priznanie podá bez priznania predmetnej dane. Spravidla ide o nekontaktnú spoločnosť. Štatutár je bezdomovec či iný typ tzv. „bieleho koňa“, prípadne už nie je štatutárom (je vymazaný z obchodného registra), resp. celá obchodná spoločnosť je vymazaná z obchodného registra. Ďalšími špecifickými črtami predmetného subjektu sú nedostatočne poskytovaná súčinnosť daňovým orgánom, neeviduje zamestnancov, vykazuje vysoké obraty, absentuje účtovníctvo a pod.

- Spoločnosť č. 3 „Buffer“ (nárazník) budí dojem spoľahlivého obchodníka, ktorý si plní všetky povinnosti voči daňovému úradu, čiže je registrovaným platiteľom DPH. Spravidla vykazuje aj daňovú povinnosť, hoci minimálnu, ktorú aj korektne zaplatí. Ide o zastieraciu firmu, ktorej skutočnou úlohou je kamuflovať systém tým, že obchoduje s podobným sortimentom tovaru, prijíma faktúry od zmiznutého obchodníka a vykazuje nízku daňovú povinnosť, čím spomaľuje prípadnú daňovú kontrolu, prípadne vyšetrovanie. Niekedy sa využíva celá sieť nárazníkov.

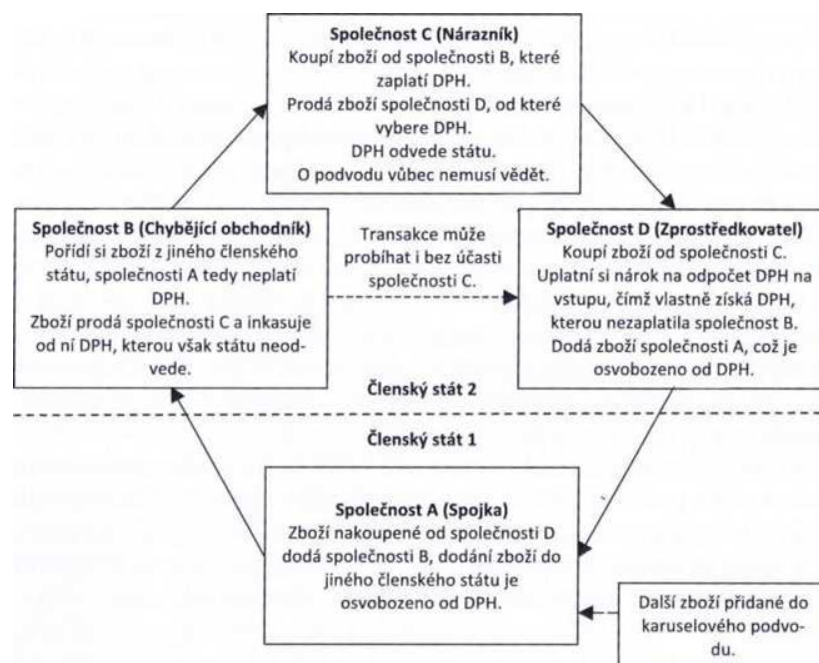
- Spoločnosť č. 4 „Broker“ (obchodník) je završujúcim prvkom kolotoča. Je takisto platiteľom DPH, ktorý si uplatňuje výrazný nadmerný odpočet DPH. Dodanie tovaru do iného členského štátu s uplatneným oslobodením od dane často iba simuluje, v každom prípade si môže uplatniť odpočet dane, resp. ak daň na vstupe v zdaňovacom období prevyšuje daň na výstupe, má možnosť nárokovať si nadmerný odpočet.

Prípadne do tohto kolobehu daňového podvodu môže byť zapojený aj medzinárodný nárazník (angl. conduitcompany, alebo aj sprostredkovateľ) so sídlom v inom členskom štáte, ako je sídlo obchodníka. Tiež je v postavení platiteľa DPH, prijíma faktúry od brokera, môže vystavovať faktúry pre zahraničného odberateľa v inom členskom štáte, prípadne v tretej krajine. Pri nadobudnutí tovaru z členského štátu EÚ je jeho dodávka oslobodená od dane,

daňovú povinnosť fakticky neuhrádza a neodvádza samozdanenie na vstupe, oslobodenie od dane na výstupe. Medzinárodný nárazník môže byť zapojený do daňového podvodu, ale svojou činnosťou priamo neumožňuje identifikovať uskutočňovanie daňových únikov.

Od počiatku obchodu až po finále ide o fikciu, pri ktorej môže, ale aj nemusí dôjsť ku skutočným dodávkam.¹⁶⁷ Podstatné je, že kolujú doklady (najčastejšie faktúry či zmluvy), a to s jediným cieľom – podvodne získať reálne peniaze zo štátneho rozpočtu danej krajiny. Ak je spoločnosť č. 2 nekontaktná, daňový úrad má vážne ťažkosti dokázať, že zdaniteľné plnenia v rámci celého reťazca neboli uskutočnené.¹⁶⁸ Na tejto skutočnosti padajú aj celé kauzy.

Obr. 6 Schéma kolotočového podvodu

Zdroj: Šefčík, M. *Karuselové podvody*. Praha: Leges, 2018. s. 28.

Indikovať daňový podvod nie je jednoduché. Vzhľadom na známe odhalené prípady, štúdie a ich základné charakteristiky je možné vhodným výberom dostupných ukazovateľov a ich analýzou identifikovať určité znaky, ktoré naznačujú existenciu reťazového alebo karuselového podvodu. Indikátormi karuselového podvodu môžu byť:

¹⁶⁷ Samotný karuselový podvod môže spočívať v pohybe skutočného tovaru v kruhu za priebežnej modifikácie jeho ceny v relevantných dokladoch alebo v simulovanom obchode s reálnym tovarom doloženým relevantnými dokladmi, alebo v simulovanom obchode s fiktívnymi tovarmi alebo službami.

¹⁶⁸ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 151-152.; Šimonová, J. *Daňové úniky v Slovenskej Republike možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 56-60.

- veľké množstvo majetkovo alebo personálne prepojených, vzájomne obchodujúcich spoločností najmenej z dvoch štátov;
- veľké množstvo majetkovo alebo personálne prepojených spoločností so sídlom na rovnakej adrese (typické schránkové firmy);
- opakované obchody medzi spoločnosťami s rovnakým personálnym obsadením alebo personálnym prepojením;
- opakované obchodné transakcie medzi tými istými spoločnosťami, eventuálne s firmami, ktoré inak nevykazujú žiadnu podnikateľskú činnosť;
- opakované obchodné transakcie s rovnakým objemom dodávky, resp. poskytovaním služby, prípadne s rovnakou hodnotou dodávky;
- neobvyklé obchodné operácie ako napríklad neprimerané manipulácie s cenou tovaru, bezodplatná doprava, bezodplatné skladovanie tovaru a pod.;
- problémy v komunikácii správcu dane s daňovým subjektom;
- napriek tomu, že spoločnosť deklaruje veľké obraty, má účtovne podchytený len minimálny alebo žiadny majetok alebo nemá zamestnancov, resp. má malý počet zamestnancov;
- časté zmeny miestnej príslušnosti k správcovi dane v dôsledku zmeny sídla a najčastejšie i zmeny regiónu, niekedy i názvu spoločnosti s cieľom sťažiť alebo aspoň oddialiť potenciálnu daňovú kontrolu;
- obchody realizované prevažne v hotovostnej forme alebo v rámci rovnakej banky, eventuálne v rovnakom objeme;
- viacnásobná obchodná transakcia s tým istým tovarom/službou alebo v podobných sumách (spravidla ten istý tovar v tom istom objeme sa „točí“ viackrát, niekedy sa vkladá nový tovar v pozmenenom objeme);
- neobvyklá výška obratu obchodnej spoločnosti v porovnaní s podobnými podnikateľskými subjektmi;
- dlhodobo nízka daňová povinnosť alebo časté (nadmerné) odpočty DPH;
- obchodovanie zamerané na určitý druh komodít s vysokou hodnotou;
- neprimeraný životný štandard obchodníkov vo vzťahu k ich oficiálnym príjmom;
- predaj, resp. prepisy spoločnosti na zahraničných majiteľov alebo podozrivé osoby;
- chýbajúce účtovné doklady o predmetoch obchodu, resp. predloženie fiktívnych dokladov a faktúr;
- výber nadmerného odpočtu z každého karuselu tovaru, resp. služieb aj cez viacero krajín;

- prebieha minimálne v rámci dvoch štátov.¹⁶⁹

Indikátory pre reťazový podvod môžu byť:

- reálny tovar s reálnou cenou alebo s nadhodnotenou cenou;
- reálny tovar s reálnym množstvom alebo s nadhodnoteným množstvom;
- reálny tovar so znížením a následným zvýšením cien, príp. fiktívny tovar/služby;
- chyba konečný odberateľ;
- výber reálnych peňazí od štátu cez nadmerný odpočet DPH;
- prebieha medzi najmenej tromi obchodnými partnermi, pričom jeden z obchodných partnerov je vždy zmiznutý subjekt;
- prevažne má vnútroštátny charakter, ale môže zasahovať aj na územie iných členských štátov EÚ;
- konečný spotrebiteľ spravidla neexistuje, vtedy dodávateľ do iného členského štátu žiada nadmerný odpočet, naopak, ak existuje konečný spotrebiteľ – reťazec končí v EÚ a nadmerný odpočet je čerpaný v tom štáte, kde sa reťazový podvod začal;
- končí sa skladovou zásobou, čiže daňový únik sa rieši inventúrou súčasne u všetkých účastníkov a daňový subjekt prevádza spoločnosť na tzv. bieleho koňa, resp. právnym nástupcom daňového subjektu sa stáva zlúčená spoločnosť, ktorá je nekontaktná;
- ide o jednoúrovňový podvod.

Samozrejme, aby skutková podstata napĺňala znaky karuselového alebo reťazového podvodu, vyššie spomenuté indikátory nemusia byť splnené kumulatívne.

Spoločným menovateľom týchto nelegálnych aktivít je využívanie slabých miest legislatívy, ako aj detailne poznanie organizácie práce a postupov kompetentných orgánov (daňovej správy, polície, registrových súdov, prokuratúry). V poslednom období sa stále častejšie do karuselových podvodov zapájajú aj legálne podnikajúce subjekty, niektoré v snahe jednorazovo si znížiť svoju daňovú povinnosť. V niektorých prípadoch sa tak stane dokonca aj bez vedomia spoločnosti, že sa stala súčasťou reťazca podvodných aktivít.¹⁷⁰

Vzhľadom na to, že karuselový podvod má svoje začiatky v rámci EÚ, takže z toho dôvodu načrtneme troška aj do rozhodovacej praxe EÚ. V rozsudku Súdneho dvora EÚ v spojenej veci Optigen a ďalší, sp. Zn. C-354/03, C-355/03 a C-484-03 vymedzuje karuselový podvod nasledovne: „*Spoločnosť A usadená v jednom členskom štáte predá tovar spo-*

¹⁶⁹ Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej Republike*. Bratislava: EPOS, 2016, s. 163-164.

¹⁷⁰ Burák, E., Rybanská, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel*. Varín: Varínske tlačiarne, 2018, s. 10, 114-115.

ločnosti B usadenej v druhom členskom štáte. Spoločnosť B, ktorá je chýbajúci prevádzkovateľ alebo subjekt, ktorý neoprávnene používa daňové identifikačné číslo, predá tento tovar so stratou nárazníkovej spoločnosti C usadenej v tomto druhom členskom štáte. Následný predaj tak môže byť vykonaný so ziskom. Spoločnosť B je podliehajúca DPH za nákup uvedeného tovaru, ale pretože ten istý tovar použila k zdaniteľným plneniam, má zároveň nárok na odpočet tejto DPH ako dane na vstupe. Naopak je zdaniteľná na výstupe účtovanej spoločnosti C, ale pred zaplatením danej sumy do štátnej pokladnice zmizne. Spoločnosť C predá dotknutý tovar inej nárazníkovej spoločnosti D v druhom členskom štáte, a zaplatí DPH fakturovanú na výstupe do štátnej pokladnice, po odpočítaní DPH zaplatenej na vstupe, a tak ďalej, až do okamihu, keď spoločnosť v druhom členskom štáte daný tovar vyvezie do iného členského štátu. Tento vývoz je oslobodený od DPH, ale vyvážajúca spoločnosť má však nárok na vrátenie DPH z predaja uvedených tovarov odvedené na vstupe. Ak je kupujúcim spoločnosť A, ide o skutočný kolotočový podvod.¹⁷¹

Ako ďalší príklad možno uviesť rozsudok z roku 2009 Blue Sphere Global LTD Najvyššieho súdu Anglicka a Walesu v Londýne.¹⁷²

Spoločnosť Blue Sphere Global bola distribútorom počítačovej techniky. Pri nákupe a predaji mobilných telefónov žiadala o vrátenie DPH, a to v súlade s daňovými predpismi kvôli odpočtu DPH na vstupe. Bola však obvinená z účasti na podvodnom reťazci a vrátenie dane bolo správcom odmietnuté. Prípado sa dostal až pred Najvyšší súd Anglicka a Walesu. Ten nakoniec rozhodol v prospech spoločnosti Blue Sphere Global LTD. Zdôvodnenie súdu bolo nasledovné. Súdu uvádza, že v rokovaní platiteľa dane nie je zjavný žiadny náznak, že tento platiteľ vedel o nejakom podvode na DPH. Súdu nesúhlasí s domnienkami, že zámerom tejto spoločnosti bolo manipulovať s DPH v rámci nejakého širšieho sprisahania. Súdu nemá za preukázané, že by riaditeľ spoločnosti o takomto počínaní vedel a nevenoval mu náležitú pozornosť. S ohľadom na to, že účasť spoločnosti na reťazci, nie je preukázaná, v zmysle odseku 59 rozsudku Súdneho dvora EÚ v spojenej veci Kittel proti Belgicku (C-439/04 a C-440/04 z dňa 06. júla 2006)¹⁷³, že vnútroštátnemu súdu prináleží odmietnuť priznanie práva na odpočet DPH, ak sa vo svetle objektívnych skutočností preukáže, že platiteľ dane sa svojou kúpou zúčastňuje na plnení, ktoré je súčasťou podvodu vo vzťahu k DPH, a to aj vtedy, ak dotknuté plnenie spĺňa objektívne kritériá, na ktorých sú založené pojmy dodávka tovaru

¹⁷¹ Šefčík, M. *Karuselové podvody*. Praha: Leges, 2018. s. 29-30.

¹⁷² Rozsudok England and Wales High Court zo dňa 22. 5. 2009, CH/2009/APP/0066.

¹⁷³ Řezníčková, K. *Kolotočové podvody na DPH*. In I. Slovensko-české dni daňového práva na tému Daňové úniky a vyhýbanie sa daňovým povinnostiam. Košice: UPJŠ, 2017. s. 294.

platiteľom dane a hospodárska činnosť. Ak sa vo svetle objektívnych skutočností preukáže, že dodávka je uskutočnená pre platiteľa dane, ktorý vedel alebo musel vedieť, že svojou kúpou sa zúčastňuje na plnení, ktoré je súčasťou podvodu vo vzťahu k DPH, prináleží vnútroštátnemu súdu, aby tomuto platiteľovi dane odmietol priznanie práva na odpočet.¹⁷⁴ Závery Najvyššieho súdu Anglicka a Walesu sa tiež opierajú o závery stanoviska Maduro v prípade Optigen a ďalší (sp. zn. C-354/03, C-355/03 a C-484/03 zo 16. 2. 2005). Z návrhov generálneho advokáta vyplýva, že obchodníci, ktorí prijímajú všetky opatrenia, ktoré po nich môžu byť primerane požadované na to, aby zaistili, že ich transakcie nepodliehajú daňovému úniku DPH alebo inému podvodu, súčasne majú právo spoľahnúť sa na zákonnosť týchto transakcií bez rizika straty práva na odpočet DPH na vstupe.

A preto, podľa Najvyššieho súdu Anglicka a Walesu, v súlade s rozhodovacou praxou Súdneho dvora EÚ v Luxemburgu a harmonizovanú právnu úpravou, správca dane musí byť schopný preukázať, že daňový subjekt vedel alebo mal vedieť, že je účastníkom podvodu na DPH. Nestačí dôkaz o tom, že obchodovanie bolo ako celok postihnuté týmto podvodom.¹⁷⁵

Keďže karuselové podvody poškodzujú jednak finančné záujmy štátu, ale aj finančné záujmy Európskej únie ako celku, boj proti karuselovým podvodom prebieha na vnútroštátnej úrovni a na nadnárodnej úrovni. O tom si bližšie povieme v časti 3.3 tejto práce.

3. 5 Virtuálna mena

Virtuálna mena, resp. digitálna mena alebo zaužívaný názov kryptomena je pojem 21. storočia. Doposiaľ neexistuje univerzálne ustálená definícia čo je to virtuálna mena. Dokonca, v tejto oblasti je ešte naďalej ťažké nájsť odbornú literatúru, v ktorej by sa čitateľ detailnejšie dozvedel o virtuálnych menách. Veľké množstvo informácií o jednotlivých virtuálnych menách existuje len vo forme príspevkoch na diskusných fórach (napríklad Bitcoin Talk¹⁷⁶), zdrojových kódach programu, podcastoch (napríklad Lets Talk Bitcoin), webových stránkach. Ďalšie informácie nájdeme aj na kryptomenových burzách (napríklad Kraken¹⁷⁷, Binance¹⁷⁸, Coinmarketcap) a kryptotrhoch (napríklad Silk Road, Atlantis, AlphaBay či

¹⁷⁴ Šamko, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 129.

¹⁷⁵ Rezníčková, K. *Kolotočové podvody na DPH*. In I. Slovensko-české dni daňového práva na tému Daňové úniky a vyhýbanie sa daňovým povinnostiam. Košice: UPJŠ, 2017. s. 294-295.; Šamko, P. *Daňové podvodné konanie a ich dokazovanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 118.

¹⁷⁶ <https://bitcointalk.org/>

¹⁷⁷ <https://www.kraken.com/>

¹⁷⁸ <https://www.binance.com/en>

Sheep Marketplace¹⁷⁹), zmenárne kryptomien (napr. MtGox, TenX-e) či v technických dokumentáciách. Skôr ako prejdeme k samotnej podstate virtuálnej meny s nadväznosťou na daňové úniky, bližšie si predstavíme charakteristické znaky kryptomien, kryptomenu Bitcoin a druhy virtuálnych mien. V práci sa nebude hlbšie zaoberať technickými parametrami virtuálnych mien, pretože samotná vnútorná štruktúra virtuálnej meny, algoritmy, technológie zabezpečenia by boli na samostatnú odbornú prácu.

European Bankign Authority definuje virtuálnu menu ako digitálnu reprezentáciu hodnoty, ktorá nie je vydaná centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci ani nie je naviazaná na fiat menu¹⁸⁰, ale je akceptovaná fyzickými alebo právnickými osobami ako platobný prostriedok a môže byť elektronicky prevedená, uložená alebo obchodovaná. Podľa tejto definície je kryptomena len kategóriou virtuálnej meny, do ktorej by sme mohli zaradiť aj meny vydávané súkromnou firmou či obcou ako centrálnou autoritou napríklad E-gold, košický toliar a pod. Oxford Dictionaries definuje kryptomenu ako digitálnu menu, ktorá používa šifrovanie pre reguláciu tvorby nových jednotiek meny a overovanie presunu finančných prostriedkov, nezávislé na centrálnej banke.¹⁸¹ Podľa Hospa je kryptomena digitálna mena na blockchaine, pri ktorej sa každé pravidlo alebo úprava programuje do kryptografického algoritmu. Názov kryptomena, vznikol práve kombináciou slov kryptografia a mena. V podstate ide o digitálnu menu, ktorá je zabezpečená kryptografiou, ktorá takto nahrádza centrálnu inštitúciu pri fiat mene (t. j. centrálne banky).¹⁸² V tejto práci budeme namiesto pojmu virtuálna mena používať pojem kryptomena

Legálnu definíciu virtuálnej meny nájdeme v slovenskom právnom predpise, ktorým je zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v ustanovení § 9 písm. l): *„digitálny nositeľ hodnoty, ktorý nie je vydaný ani garantovaný centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci, nie je nevyhnutne naviazaný na zákonné platidlo, a ktorý nemá právny status meny ani peňazí, ale je akceptovaný niektorými fyzickými osobami alebo právnickými osobami ako nástroj výmeny, ktorý možno elektronicky prevádzať, uchovávať alebo s ním elektronicky obchodovať.“*

Kryptomena (cryptocurrency) je systém, ktorý splňuje všetky nasledujúce podmienky:

¹⁷⁹ Prevádzkovateľom kryptotrhu Sheep Marketplace bol Čech Tomáš Jiříkovský, ktorý je v ČR považovaný za prvého kryptozločínca.

¹⁸⁰ Fiat mena predstavujú menu, ktorá nie je krytá zlatým ani strieborným štandardom ako tomu bolo v minulosti, a teda už nejde o úpis za zlato, ale výlučne o dôveru centrálnej banky, že tieto peniaze opätovne príjme.

¹⁸¹ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 2.

¹⁸² Hosp, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018. s. 39.

1. decentralizovaný systém, ktorý tak umožňuje nezávislosť od akejkoľvek štátnej moci či verejnej moci a taktiež znemožňuje dvojnásobné utrácanie;
2. systém uchováva prehľad o jednotkách danej kryptomeny a ich vlastníčkovi;
3. vlastníctvo jednotiek kryptomeny sa preukazuje výhradne kryptograficky cez znalosť stanoveného privátneho (súkromného) kľúča¹⁸³;
4. systém definuje za akých okolností vznikajú nové jednotky kryptomeny a akým spôsobom sa určí vlastníctvo týchto nových jednotiek, t. j. predvídateľnosť kryptomeny, ktorá závisí od konkrétnych užívateľov danej kryptomeny, ktorý jej takto môžu pridať alebo ubrať na hodnote;
5. systém umožňuje previesť transakciu, u ktorej dochádza k zmene vlastníctva jednotiek kryptomeny, pričom pokyn k prevodu môže uskutočniť len vlastník jednotiek, ide o tzv. funkčnosť digitálnej meny, ktorá sa vyznačuje aj tým, že každá transakcia má svoju vlastnú adresu, t. j. pseudoanonymita kryptomeny;
6. pokiaľ sú súčasne zadané dva rozdielne pokyny k zmene vlastníctva rovnakých jednotiek kryptomeny, systém prevedie najviac jeden z nich.

Pokiaľ by došlo k centralizácii danej kryptomeny a zároveň by zneužitie tejto situácii viedlo k porušeniu niektorej z podmienok definície kryptomeny, daná kryptomena by utrpela státnu svoju reputáciu. To sa stalo koncom roka 2020 kryptomene Ripple (XRP), ktorý prestal spĺňať požiadavky decentralizácie a ako investícia začal spĺňať znaky cenného papiera.¹⁸⁴ Hodnota jednotiek konkrétnej kryptomeny je totiž založená na reputácii kryptomeny, a pri strate prestíže celej kryptomeny by došlo ak k poklesu jednotiek kryptomeny. V budúcnosti by takýto pokles hodnoty jednotiek u významnej kryptomeny mohol byť významným rizikom pre finančné trhy.¹⁸⁵

Najvýznamnejšia kryptomena a zároveň aj historicky najstaršia kryptomena s najvyšším objemom obchodov a najdrahšia kryptomena zároveň je Bitcoin (BTC).¹⁸⁶ Preto sa

¹⁸³ Privátny kľúč (private key) je súčasťou vnútornej štruktúry bitcoinového systému. Privátny kľúč predstavuje 256bitové náhodné číslo, ktoré náhodným spôsobom generuje softvér pomocou kryptograficky bezpečného generátora pseudonáhodných čísel (CSPRNG). Tento privátny kľúč má charakter podpisového vzoru v banke, čiže sa ním preukazuje vlastníctvo bitcoinov. Súčasťou spomínanej vnútornej štruktúry bitcoinového systému je aj verejný kľúč (public key), ktorý je odvodený z jedného súkromného kľúča pomocou zložitej matematickej metódy cez kryptografie eliptických kriviek používajúci štandard secp246k1 vytvorený Certicom Research. Tento proces odvodzovania je jednosmerný, čiže z adresy nemožno získať späť verejný kľúč ani súkromný kľúč. Z verejného kľúča nemožno späť získať súkromný kľúč.

¹⁸⁴ Forgács, J. *Delistovanie Ripple z Fumbi Portfólia*. 23. 12. 2020, dostupné na: <https://fumbi.network/sk/news/delistovanie-ripple-z-fumbi-portfolia?smclient=70b2f499-4e55-46c7-86a8-270e6c2825ed&utm_source=salesmanago&utm_medium=email&utm_campaign=SK_RippleGone>.

¹⁸⁵ Lánský, J.: *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 3-4

¹⁸⁶ Bitcoin (s veľkým „B“) sa používa ako pomenovanie pre myšlienku a koncept prvej decentralizovanej kryptomeny na blockchaine; bitcoin (s malým „b“) je menová jednotka Bitcoinu.

jej hovorí aj digitálne zlato. Formálne bol bitcoin objavený v roku 2008. Za jej autora sa považuje (údajný Japonec, pokiaľ nejde o skupinu viacerých ľudí, ktorí používajú toto pseudonymom) Satoshi Nakamoto, ktorý v auguste 2008 poslal e-mail s krátkym popisom navrhovaného bitcoinového systému istému Adamovi Backovi, ktorý tomuto nevenoval pozornosť. Následne Satoshi zaregistroval internetovú doménu bitcoin.org, na ktorej publikovali články z oblasti kryptografie a v apríli 2009 použili aj prvýkrát pojem kryptomena. V januári 2009 vytvoril prvý bitcoinový blok s poradovým číslom 0.¹⁸⁷ V tomto roku došlo aj k prvej transakcii bitcoinom (prvú vykonal Satoshi). V apríli 2010 sa začalo s ťažbou bitcoinu cez grafické karty (GPU ťažba), v polovici roka 2012 sa začalo s ťažbou bitcoinu cez špeciálny hardvér, tzv. zákaznicky integrovaný obvod (ASIC ťažba). V novembri 2012 sa do obehu dostala prvá bitcoinová peňaženka Trezor a v máji 2013 bol v San Diegu prvýkrát sprevádzkovaný bitcoinový automat umožňujúci za fiat menu nakupovať bitcoiny. Dňa 20. júna 2017 bol do Unicodu pridaný symbol pre Bitcoin, veľké písmeno B preškrtnuté dvoma vodorovnými čiarami, podobne ako S u amerického dolára. V roku 2009 hodnota bitcoinu bola takmer bezcenná.¹⁸⁸ V súčasnosti pri písaní tejto časti práce sa hodnotu 1 BTC pohybovala medzi 16 000 až 45 000 USD.¹⁸⁹ Bitcoin sa stal vzorom a inšpiráciou pre ostatné kryptomeny. Zároveň dal podnet pre vznik novej vednej disciplíny, ktorou je kryptoekonómia, ktorá spája kryptografické technológie, databázy peer-to-peer (P2P), hashovanie, digitálny podpis, teórie digitálnych hier, poznatky z mikroekonómie a makroekonómie.¹⁹⁰ Okrem Bitcoinu tu máme aj tzv. altcoiny čo sú alternatívne kryptomeny, ktoré vznikli buď modifikáciou Bitcoinu (tým, že riešili jej slabšie nedostatky) alebo vznikli na technologickom vývoji softvéru určenom na ťažbu kryptomien.¹⁹¹ Medzi najvýznamnejšie altcoiny môžeme spomenúť Litecoin (LTC, ktorý je považovaný za lepšiu verziu Bitcoinu), Ethereum (ETH), Monero (XMR), Dash a pod. Keďže altcoiny sú historicky definované ako každá iná

¹⁸⁷ Kryptomenový blok (block) vzniká v priebehu procesu nazývaný ťažba (mining). Ťažba predstavuje aj konsenzus komunity. Blok obsahuje skupinu overených transakcií vo veľkosti 1000kB, čiže od veľkosti jednotlivých overených transakcií ide o rozmedzie 1000 až 2000 transakcií. Dôležité je, aby išlo o verifikované, teda overené transakcie. Postupnosť blokov sa sústreďuje v databáze (kompletná história všetkých transakcií), ktorú nazývame blockchain, v preklade bločenka, ktorá má charakter ako účtovná kniha. Postupnosť blokov je jedinečná vďaka tomu, že obsahuje hash, ktorý zaručuje nezmeniteľnosť obsahu akéhokoľvek predchádzajúceho bloku. A každý nový blok obsahuje hash z predchádzajúceho bloku. Ak by sme odstránili a pozmenili akýkoľvek blok, museli by sme odstrániť a pozmeniť nasledujúce bloky.

¹⁸⁸ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C.H.Beck, 2018, s. 4-8.; Hosp, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018. s. 118.

¹⁸⁹ Najvyššiu hodnotu Bitcoin zaznamenal 18. februára 2021, kedy hodnota 1 BTC bola cez 45 000 USD (niečo cez 43 000 € alebo niečo cez 1 000 000 CZK).

¹⁹⁰ Chovanculiak, R. *Pokrok bez povolenia ako zdieľaná ekonomika, crowdfunding a kryptomeny zmenili svet*. Bratislava: Inesis, 2019, s. 208-209.

¹⁹¹ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C.H.Beck, 2018, s. 83.

kryptomena než Bitcoin, dochádza aj k vzniku podvodných kryptomien. V súčasnosti sú už niekoľko stoviek kryptomien a niektoré vznikajú lokálne v uzavretej skupine (napríklad v rámci rodiny, priateľov, dokonca môžu vznikať ako bakalárske a seminárne práce), čiže takéto kryptomeny ani nie sú oznamované v diskusných fórach. Môžeme ich kategorizovať na kryptomeny s vyššou mierou pseudoanonymity, štandardnou pseudoanonymitou a kryptomeny s nižšou mierou pseudoanonymity. Platí pravidlo, že čím vyššia miera pseudoanonymity kryptomeny, tým je ťažšie identifikovať množinu transakcií patriacej rovnakej pseudoindentite, t. j. jedna identita z reálneho sveta. Anonymita užívateľa kryptomeny sa stráca pri získaní kryptomien zdarma (napr. cez registráciu, navštívenia webovej stránky danej kryptomeny), využitie zmenárne či burzy nákupu a predaja kryptomien za fiat menu.¹⁹²

Na základe toho, či je možné z kryptomenou obchodovať ich klasifikujeme na obchodovateľné kryptomeny, kryptomeny vyradené z obchodovania (označované aj ako zaniknuté kryptomeny) a neobchodovateľné kryptomeny.¹⁹³ Väčšina kryptomien je neobchodovateľných. Obchodovateľnými kryptomenami vedie jednoznačne Bitcoin (od jej vzniku sa objem obchodu BTC pohybuje v stovkách miliárd USD), ďalej je to Litecoin, Dash, Monero, Ethereum a iné kryptomeny sú obchodovateľné veľmi vzácné.¹⁹⁴ Kryptomena vyradená z obchodovania je kryptomena, ktorá už buď nespĺňa technické parametre na to, aby ju užívatelia uviedli na obchodný trh alebo jej jednotky sú bezcenné, teda majú nulovú alebo takmer nulovú hodnotu, čiže z reálneho hľadiska v dôsledku jej bezcennosti nie je možné s takouto kryptomenou obchodovať. To však nevylučuje, aby sa z obchodovateľnej kryptomeny stala neobchodovateľná kryptomena a naopak. Aj Bitcoin v počiatočnom štádiu bol neobchodovateľnou kryptomenou. Niektoré kryptomeny môžu byť dokonca úspešne využívané v praxi, napriek tomu na burzách nikdy nebudú obchodovateľné, pretože vyznačujú sa špecifickými vlastnosťami. Napríklad kryptomena Tatian Coin ako prvá osobná umelecká kryptomena bola vytvorená speváčkou Tatiana Moroz za účelom nákupu speváčkiných hudobných produkcií.¹⁹⁵

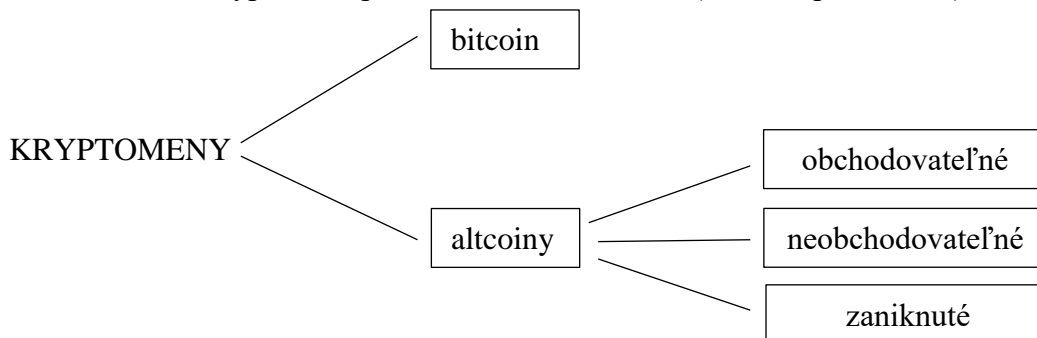
¹⁹² Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 59.; Hosp, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018, s. 112-115.

¹⁹³ Obchodovateľnosť kryptomien sa určuje na základe tržnej kapitalizácie. Tržná kapitalizácia predstavuje súčin ceny jednej jednotky kryptomeny a aktuálneho počtu jednotiek kryptomeny.

¹⁹⁴ Veľa kryptomien chce zaujať aj svojim názvom. Napríklad štátnou menou sú to kryptomeny e-Dollar, Dinarcoin, Pennies alebo podľa gréckych písmen: AlphaCoin, Betacoin, drahých kovov: Argentum (latínsky názov pre striebro), Aurumcoin (podľa latinského názvu zlata), Diamond, či sexuálne pojmy: VaginaCoin, PornCoin či podľa jednotlivých vlastností: Realcoin, Lukycoin, Powercoin a pod.

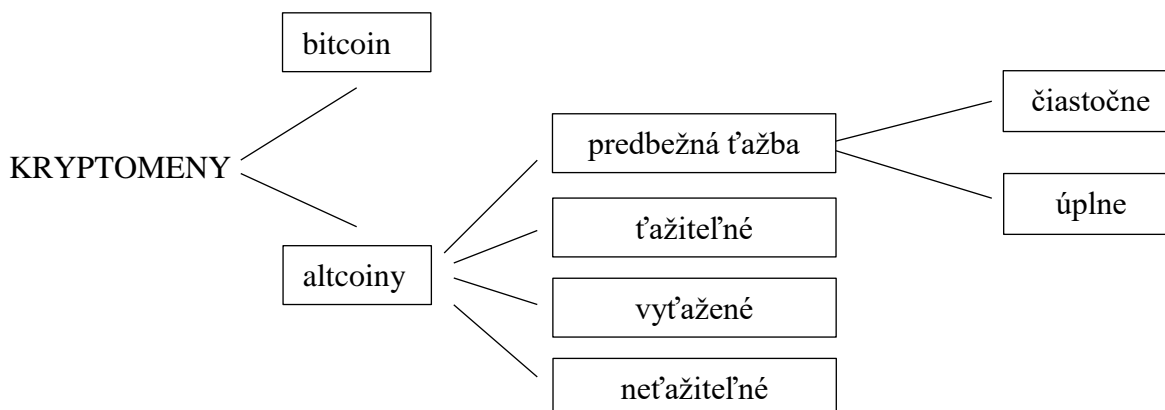
¹⁹⁵ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 99, 105.

Obr. 7 Delenie kryptomien podľa obchodovateľnosti (vlastné spracovanie)

Ďalej môžeme kryptomeny rozdeliť na kryptomeny s predbežnou ťažbou (buď čiastočne alebo úplne), vytážené, neťažitelné alebo ťažiteľné. Tu si dovoľíme upozorniť, že ťažba kryptomeny vyzerá inak ako ťažba drahých kovov, napríklad zlata. Ťažba (mining) je postup, ako v decentralizovanom systéme dosiahnuť konsenzus. Konsenzus v kryptomene je súhlas a zhoda transakcie, čo sa stalo a čo nie, a rozhoduje o nej komunita danej kryptomeny (najčastejšie ťažiar, ktorí to berú ako spôsob zárobku). Keď to porovnáme s fiat menou, ktoré sú centralizované, tam o konsenze rozhodujú centrálné inštitúcie.¹⁹⁶ Kryptomeny s predbežne ťažbou a neťažitelné kryptomeny sa vyznačujú nízkou mierou pseudoanonymity, pretože je ich možné získať zadarmo metódou výsadku (airdrop). Pri takýchto kryptomenách si treba dávať pozor, pretože ak si ťažiar nechajú viac ako 50 % coinov, ide o scam a podvod (napríklad kryptomena Kauri, ktorá valcuje československú komunitu o tzv. kryptošľachte). Napríklad kryptomena Auroracoin bola určená pre občanov Islandu. Cieľom tejto kryptomeny bolo nahradiť štátnu menu islandskej koruny. Projekt sa však nepodaril. Keďže kryptomena Auroracoin bol z polovice predtážená a jednotky tejto kryptomeny boli zdarma distribuované občanom Islandu.¹⁹⁷

Obr. 8 Klasifikácia kryptomien podľa ich ťažiteľnosti (vlastné spracovanie)

¹⁹⁶ Hosp, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018. s. 52.

¹⁹⁷ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C.H.Beck, 2018, s. 59-60.

Kryptomena na rozdiel od fiat meny nie je garantovaná žiadnym štátom, ale ich hodnota závisí na dôvere konkrétnych ľudí a organizácií (najčastejšie obchodné spoločnosti), ktorí sú ochotní ju prijímať ako protihodnotu za svoj tovar alebo služby. Čím viac je kryptomena akceptovaná, tým viac rastie jej hodnota. Kryptomeny zároveň získavajú čím ďalej tým vyššiu ekonomickú významnosť. Už to nie je len výhodná investícia, ale aj platobný prostriedok. Najvýznamnejšie svetové firmy ako Microsoft, Subway, Dell, Alza, Wikipedia a sčasti aj Amazon cez webový portál eGifter prijímajú už niekoľko rokov aj platby v Bitcoinoch. Na zozname sú však aj firmy v oblasti informačných a komunikačných technológií, zábavy, cestovného ruchu, stravovania, ubytovania a vzdelávania. Niektoré altcoiny boli navrhnuté práve len na jeden sortiment tovaru alebo služieb. Napríklad kryptomena Sexcoin mala byť určená pre platby v porno priemysle, kryptomena Sovereign je určená pre slobodných mysliteľov, kryptomena TalkCoin mala byť určená pre charitatívne účely v oblasti boja za ľudské práve a pod. Spomenieme kryptomeny Czechcoin a CzechCrownCoin, vytvorené v roku 2014, boli vytvorené za účelom pokusu nahradiť českú korunu, avšak neúspešne.¹⁹⁸

Výhodou prevodu transakcii u kryptomien je jeho rýchlosť, nízke transakčné náklady, pseudoanonymita a istá nenávratnosť a nefalšovateľnosť. Hlavnou výhodou je odstránenie chýb, ktoré vzniknú ľudským faktorom vrátane korupcie. Napríklad katastrálny systém postavený na kryptomene využívajú štáty ako Honduras, Gruzínsko či Švédsko. Pri transakciách nie je potrebná tretia strana (napríklad banka alebo notár) a po transakciách neostáva žiadna fyzická stopa. O kryptomene sa stále vo väčšej miere začínajú zaujímať aj banky. Tie doposiaľ proti kryptomenám bojovali. Napríklad neprijímali platby odoslané na zakúpenie kryptomien alebo nevedia spolupracovať s kryptomenými spoločnosťami. Napríklad slovenská kryptomenová spoločnosť Fumbi z toho dôvodu prešla z ČSOB do Globitexu a ako dôvod bol práve ten, že podľa štúdie Národnej banky Slovenska je zatiaľ nevedomosť slovenských bánk o sektore kryptomien čo vedie nakoniec slovenské banky k paušálnemu blokovaniu celého odvetvia kryptomien. European Banking Authority v roku 2014 vydala zoznam 70 rizík, ktoré kryptomeny môžu priniesť. Situácia sa začala meniť a v súčasnosti niektoré banky uvažujú nad tým, že by mali Bitcoin vo svojich devízových rezervách. Centrálna banka Veľkej Británie vydala štúdiu, v ktorej analyzuje makroekonomické dopady, pokiaľ by kryptomena bola vydávaná centrálnou bankou.

¹⁹⁸ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C.H Beck, 2018, s. 87-89.

Ďalšou výhodou kryptomien, že väčšina z nich má celkom stabilnú hodnotu, ktorá rastie. Zatiaľ čo v prípade fiat meny ich hodnota každým rokom klesá v dôsledku inflácie, v krajných prípadoch aj hyperinflácie (viď. Nemecko po prvej svetovej vojne alebo Venezuela v roku 2017). V prípade kryptomien je pevne stanovený mechanizmus vydávania nových jednotiek kryptomien ako aj celkové množstvo jednotiek. Napríklad v prípade Bitcoinu je stanovené množstvo na 21 miliónov, pričom posledný Bitcoin bude vyťažený pravdepodobne v roku 2140. Keďže na rozdiel od fiat meny je počet väčšiny kryptomien limitovaný a taktiež aj decentralizovaný, prevláda názor, že kryptomeny sú deflačné, teda každou vyťaženou kryptomenou naberajú na hodnote. Aby v dôsledku limitovaného počtu napríklad bitcoinu nedošlo k zamedzeniu obehu kryptomeny majú mnohé kryptomeny vlastnosť, že sa môžu rozdeliť na menšie časti. Tak ako má euro 100 centov alebo česká koruna 100 halierov, podobne je to aj pri kryptomenách. Napríklad 1 bitcoin má 100 miliónov satoshi.¹⁹⁹

Pri kryptomenách je zároveň zachované aj vlastníctvo, ktoré sa odvodzuje od tzv. súkromných (privátnych) kľúčov, ku ktorým má prístup iba samotný vlastník kryptomeny. V prípade fiat meny je ich vlastníctvo ohrozené zásahmi štátu. Napríklad môžeme spomenúť menovú reformu v Československu v roku 1953 kedy občania Československa prišli o väčšinu svojich úspor. Alebo India v roku 2016 zrušila bankovky svojich dvoch najväčších hodnôt, t. j. 200 a 500 rubii, pričom neplatné bankovky bolo možné vložiť len na bankový účet, ktorý zhruba polovica indickej populácie ani nevlastní.

Nevýhodami kryptomien je to, že vyžadujú zodpovednejší prístup vlastníka. Platby prevedené pomocou kryptomien sú nenávratné. Neoprávneného príjemcu platby nie je možné donútiť, aby ich vrátil odosielateľovi. Dokonca ani rozhodnutie súdu, ktorý by túto povinnosť príjemcovi uložilo, nie je možné vynútiť. Ak vlastník kryptomeny stratí privátny kľúč, ktorý slúži ako prístupový údaj k jeho kryptomenovej adrese, znamená to pre užívateľa, nenávratnú stratu jeho jednotiek kryptomeny jeho kryptomeny. Zatiaľ čo pri fiat meny ak vlastník zabudne heslo do svojho účtu v internet banking alebo zabudne PIN kód od platobnej karty, či platobnú kartu stratí alebo vykoná platbu omylom, vlastník sa k svojim peniazom na účte dostane cez overenie totožnosti vo svojej banky. U kryptomenách, keďže sú decentralizované a anonymizované, také niečo neprichádza do úvahy. Napríklad istý užívateľ bitcoinu si pomýlil odoslanú čiastku bitcoinov s poplatkom za transakciu a príjemca, ktorý od užívateľa mal získať bitcoiny nakoniec získal len poplatok za transakciu a bitcoiny, ktoré mal

¹⁹⁹ Hosp, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018. s. 79-80.

získať príjemca získal nakoniec užívateľ, ktorý bitcoiny z bloku vyťažil. Alebo prípad poľskej burzy Bitomat, ktorá v júli 2011 prišla o 17 000 bitcoinov, pretože pri zmene servera nechtiac zmazali súkromné kľúče svojich užívateľov. Bitcoiny uložené na adresách kontrolovaných týmito súkromnými kľúčmi zostávajú navždy na týchto adresách uväznené. De facto sú tieto bitcoiny stratené. Viackrát už bola hackermi napadnutá aj japonská kryptoburza Mt. Gox. Prvýkrát (19. 06. 2011) útočníci vytvorili 100 000 fiktívnych bitcoinov, ktoré následne predávali, čo spôsobilo pred ceny bitcoinu, v druhom prípade (07. 02. 2014) zase odcudzili 650 000 bitcoinov. Je veľmi dôležité, aby si užívateľ vybral prevádzkovateľa, ktorý disponuje odbornou znalosťou kryptografie. Pre hackerov je výhodnejšie napadnúť prevádzkovateľa ako samotného užívateľa. Čím viac finančných prostriedkov v kryptomenách užívateľ vlastní, tým je zaujímavejším cieľom pre prípadného útočníka. Centralizované služby, ktoré spravujú finančné prostriedky užívateľov sú z tohto dôvodu pre útočníkov ešte zaujímavejším cieľom.²⁰⁰ Čo je na kryptomenách zaujímavé je to, že majú otvorené zdrojové kódy, ktoré sú komukoľvek prístupné a užívateľ v nich môže kdekoľvek hľadať chyby. Tým sa podporuje etický hacking, ktorý slúži na odhaľovanie nedostatkov softvéru kryptomien. Z bezpečnostného hľadiska je kryptomena najzraniteľnejšia v začiatkovej fáze jej vzniku. Z toho dôvodu každý tvorca novej kryptomeny má záujem o to, aby z vonkajšieho hľadiska bolo zistených čo najviac chýb, ktoré následne budú expertmi kryptografie eliminované a pre potencionálnych užívateľov, resp. investorov zabezpečené.²⁰¹

Ale ako kryptomena súvisí s daňovými únikmi? Je možné ňou páchať daňovú trestnú činnosť? Odpoveď je áno a v praxi sa to aj deje. Už v prvých rokoch existencie kryptomien boli často na verejnosti spájané s trestnou činnosťou: vydieranie, pranie špinavých peňazí, drogami, detskou pornografiou, terorizmom. Tak ako fiat meny, aj kryptomeny sú v obmedzenej miere používané k nelegálnej činnosti.

Na základe vyššie uvedených charakteristických znakov kryptomeny môžeme dedukovať, že kvôli centralizácii kryptomeny a pseudoanonymite jej vlastníka sú kryptomeny perfektnou možnosťou na pranie špinavých peňazí. Zvyšovanie miery pseudoanonymity býva v spoločnosti často chápané ako snaha utajiť nejakú nezákonnú aktivitu. Zločinci sú ku zvyšovaniu miery pseudoanonymite kryptomien motivovaní snahou o to, aby neboli kompetentnými orgánmi trestne stíhaní.²⁰² Avšak pozor. Pokiaľ páchatel' trestnej činnosti nemá hlbšie

²⁰⁰ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 68-71.; Hosp, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018. 44 s.

²⁰¹ Lánsky, J.: *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 73.

²⁰² Tamtiež 194, s. 61.

znalosti technológie kryptomien, svojim správaním dosiahne zvyčajne nižší stupeň anonymity ako v prípade fiat meny. Páchatelom pomáha aj rýchlosť transakcie kryptomien a nulové prekážky pre uskutočnenie zahraničných transakcií. Pokiaľ je páchatel odhalený a zadržaný, je veľmi náročné mu zaistiť jednotky kryptomien, ktoré získal trestnou činnosťou. Páchatel ešte pred samotným odhalením a zadržaním môže bezpečne ukryť súkromný kľúč k adrese kryptomeny alebo sa tento kľúč môže naučiť naspamäť. Bez tohto prístupového kľúča nikto nemôže s jednotkami kryptomeny disponovať. Výsledok bude nakoniec taký, že polícia, resp. súd podozrivého prepustí z dôvodu nedostatku dôkazov.²⁰³ Počet zločincov využívajúcich kryptomeny na nelegálne účely každým rokom klesá. Kým v roku 2012 pochádzalo 30 % všetkých bitcoinových transakcií z darknetu (t. j. temný internet), kde sa obchoduje prevažne s nelegálnymi tovarmi a službami, dnes je to už len 1 %. Dôvodom je pseudoanonymita, ktorá užívateľovi bitcoinu zaručuje anonymitu iba dovtedy, kým nedôjde k prepojeniu bitcoinovej adresy s reálnou identitou človeka. Ako sme vyššie spomínali, pokiaľ sa užívateľ rozhodne nakúpiť alebo predáť bitcoin na burze, musí sa identifikovať. V takejto situácii prestáva byť bitcoin anonymný. Vtedy je možné nahliadnuť do histórie transakcií konkrétneho užívateľa a zistiť čo kedy kúpil a za koľko. Iné je to už pri altcoinoch, pri ktorých vstup a výstup je po celý čas anonymný.²⁰⁴ Na druhej strane, v roku 2017 bolo „prepraných“ 266 miliónov USD cez kryptomeny. V prvom polroku 2018 to už bolo viac ako 700 miliónov USD. V súčasnosti pri písaní tejto práce to môže byť aj niečo cez 2 miliardy amerických dolárov.²⁰⁵

Pri podvodoch ešte spomenieme podvodný projekt OneCoin, ktorý je typickou Ponziho schémou. Prevádzkovatelia vydávajú OneCoin za kryptomenu ba svojich potencionálnych investorov získavajú tvrdením, že OneCoin je nástupcom kryptomeny. Vzhľadom k vysokej náročnosti technológie kryptomien a takmer žiadnej znalosti tejto technológie zo strany užívateľov sú veľmi úspešní. Aby minimalizovali možnosť trestného stíhania, oficiálne predávajú investorom výučbové balíčky, ktoré sú plagiátmi textov ostatných kryptomien. Podvod na projekte OneCoin spočíva v tom, že ich jednotky OneCoin sú bezcenné a nie je možné z nimi vykonať ľubovoľnú transakciu. Týchto jednotiek je možné zbaviť sa nákupom tovaru v e-shopoch, ktoré sú prevádzkované týmto podvodným projektom. Len v týchto prípadoch je možná transakcia, ktorá je však nelegálna. Jednak preto, lebo tovar je možné nakúpiť na

²⁰³ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 76-77.

²⁰⁴ Chovanculiak, R. *Pokrok bez povolenia ako zdieľaná ekonomika, crowdfunding a kryptomeny zmenili svet*. Bratislava: Inesis, 2019, s. 208-209.

²⁰⁵ Klimer, L. A kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020. s. 594.

čierno (bez zdanenia) a jednak preto, že jednotky OneCoinu, keďže majú nulovú hodnotu tento tovar je potrebné zaplatiť kombináciou fiat meny a jednotiek OneCoin.²⁰⁶ Koľko užívateľov zo SR a v ČR sa stalo obeťou Ponziho schémy OneCoin je zatiaľ neznáme.

Platby kryptomenou zatiaľ nepodliehajú zdaneniu. Niektoré krajiny, napríklad Austrália priznávajú aj nezdaniteľnú čiastku z dane príjmu, ak osoba vie preukázať, že kryptomeny používateľ používa na platby a nie na investovanie. Kapitálové výnosy z kryptomien sú už v niektorých krajinách predmetom dane z príjmu (napríklad v Slovenskej republika v zákone o dani z príjmov v § 8 ods. 1 písm. t) ktorý upravuje, že predmetom dane sú aj príjmy z predaja virtuálnej meny). Podľa nás, zdaniť zisk s virtuálnej meny nejde o veľmi šťastné riešenie. Jednak, finančná správa len ťažko zistí, že daný subjekt získal peňažné prostriedky práve predajom kryptomeny, a jednak užívateľ túto skutočnosť vie zamlčať aj tým, že si peniaze vloží napríklad na paypal a čiastkami si ich bude posielat' na bankový účet alebo dané kryptomeny si cez privátny kľúč uloží v bitcoinovej peňaženke. Pokiaľ chce užívateľ predat' či nakúpiť väčšie množstvo jednotiek kryptomeny výmenou za jednotky fiat meny, je užívateľ väčšinou odkázaný na služby kryptomenovej zmenárne či búrz. Legislatíva konkrétnej zeme, v ktorej sídlia prevádzkovatelia týchto služieb, vyžadujú overenie identity užívateľov týchto služieb. Aj keď väčšinou samotné obchody s kryptomenami regulované nie sú, ale regulácia sa už týka transakcie s fiat menou. Užívateľ musí pre registráciu danej služby poskytnúť prevádzkovateľovi služieb svoju identitu (know you customer – KYC). Spôsob poskytnutia svojej identity je najčastejšie cez doklad totožnosti (občiansky preukaz, cestovný pas alebo vodičský preukaz) a niektorí prevádzkovatelia vyžadujú aj doklad preukazujúci jeho bydlisko, napríklad účtom za elektrinu alebo mesačným výpisom z banky. V zmysle nariadenie Európskeho parlamentu a Rady 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (známe ako GDPR) je poskytovateľ služieb povinný tieto informácie uchovať zákonom stanovenú dobu a za podmienok stanovených zákonom a v prípade žiadosti štátnych ako aj finančných orgánov im poskytnúť tieto osobné údaje. Dôvodom týchto opatrení je jednak snaha o obmedzenie prania špinavých peňazí, zamedzenie akejkoľvek legalizácie výnos pochádzajúcej z trestnej činnosti (napr. predaj drog, nelegálna prostitúcia, nelegálny hazard), z angl. anti-money laundering; AML).²⁰⁷ V českej republike túto problematiku

²⁰⁶ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s 78.

²⁰⁷ Lánsky, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 60.; Hosp, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018. s. 156-157.

upravuje zákon č. 253/2008 Sb. o niektorých opatreniach proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. V Slovenskej republike túto oblasť upravuje zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Už v roku 2015 zakladateľ anonymného bitcoinového trhoviska Silk Road – Ross Ulbricht – bol odsúdený za pranie špinavých peňazí, ktoré vykonával aj cez kryptomeny. Odhalený bol vďaka blockchainu, ktorý v sebe skrýva históriu jednotlivých transakcií, na základe ktorého vyšetrovatelia vedeli odhaliť nelegálnu činnosť. Kryptotrh Silk Road bol známy aj tým, že sa tu obchodovalo s drogami. Silk Road ako prvý predal balíček s marihuanou.²⁰⁸

Ako sme spomenuli, výhodou niektorých kryptomien je aj to, že ide o aktívum, ktoré sa rýchlo zhodnocuje. Keďže kryptomeny rýchle vznikajú, získavajú svoju hodnotu a niektoré svoju hodnotu dokážu zvýšiť aj stonásobne. Aj keď vo väčšej miere ide o špekulatívnu formu investície, pretože je ťažké prognózovať hodnotu konkrétnej kryptomeny do budúcnosti, preto výber kryptomeny do investície závisí vo väčšej miere na náhode. Dôležité je, aby kryptomena bola súčasťou kryptomenového indexu. Pôjde teda o kryptomeny, ktoré je možné nakúpiť aj predať, pričom podmienkou je denný objem obchodov vyšší ako 10 000 USD a tržná kapitalizácia vyššia ako 100 000 USD. Tieto kumulatívne podmienky spĺňa už väčšina kryptomien. Na základe decentralizácie kryptomien, pseudoanonymity a perspektívy výhodnej investície sa kryptomeny stávajú aj ďalším spôsobom konania daňových únikov. Jednak je to perfektný úkryt finančných prostriedkov z nelegálnych činností, ktoré zároveň vo forme kryptomien je možné ešte zhodnocovať čím dôjde k ďalšiemu generovaniu zisku. Ďalším spôsobom daňových únikov vykonaných na kryptomene je ich predaj na fiat menu, ktorú užívateľ v pozícii daňovníka neprizná v daňovom priznaní z daní z príjmu. Významným spôsobom daňových únikov kryptomenou je samotný nákup tovaru alebo služieb kryptomenou. Takýto nákup je možné obísť bez uhradenia spotrebných daní (najmä DPH). Otázne je ako sa k tomu môžu postaviť jednotlivé finančné správy konkrétnych krajín. Pokiaľ kryptomeny budú využívať silnú mieru pseudoanonymity, bude veľmi náročné identifikovať a lokalizovať protiprávneho užívateľa. Nezáujem o kryptomeny vidieť aj zo strany iných finančných inštitúcií. Napríklad aj väčšina bánk sa vyznačujú nedostatočnou znalosťou

²⁰⁸ Chovanculiak, R. *Pokrok bez povolenia ako zdieľaná ekonomika, crowdfunding a kryptomeny zmenili svet*. Bratislava: Inesis, 2019, s. 214.

ťou sektora kryptomien. Negatívny prístup slovenských bánk ku kryptospoločnostiam výrazne ohrozuje podnikanie bánk a núti respondentov (užívateľov kryptomien) využívať služby zahraničných bánk.²⁰⁹

Používanie kryptomien vyžaduje zo strany užívateľa väčšiu mieru osobnej zodpovednosti ako pri používaní fiat meny. Kryptomenové transakcie sú nenávratné platby. V dôsledku decentralizácie sú kryptomeny nezávislé od štátnej moci a orgánov verejnej moci, teda aj súdov. Aj keby užívateľ získal súdny rozsudok, určujúci, že je vlastníkom nejakých jednotiek konkrétnej kryptomeny je tento rozsudok nevynútiteľný. Jedinou obranou vo svete kryptomien je starostlivé zváženie všetkých možných rizík plynúcich z obchodnej transakcie ešte pred ich prevedením na iného užívateľa. Napriek tejto zdanlivo nevýhode kryptomien, čoraz viac užívateľov začína využívať kryptomeny jednak ako investíciu a jednak ako platobný prostriedok. Štáty a finančné inštitúcie sa snažia ochrániť svoju fiat menu cez regulácie týkajúce sa používania kryptomien. Momentálne najčastejšiu reguláciou sú transakcie medzi fiat menou a kryptomenami. Ak by došlo k prísnejšej regulácii kryptomien zo strany štátu, zníži sa síce počet užívateľov, zvýšia sa poplatky za transakciu, no zároveň dôjde aj k zvýšeniu hodnoty kryptomien, keďže by sa zmenšil jednak ich počet ich využívatel'ov a jednak by to mohlo spôsobiť nárast anonymity používateľa kryptomien. Ďalej, prísnejšia regulácia kryptomien zo strany štátu len by viac posilnila centralizované kryptomeny a ich prevádzkovateľov. Tí by začali kumulovať čoraz väčší objem kryptomien a mohli by sa stať terčom cielených útokov zo strany hackerov, zločineckých organizácií či dokonca aj nedemokratických krajín. Vzhľadom k tomu, že v kryptomenách stále čoraz väčšie množstvo užívateľov uchováva časť svojho majetku a dôchodkov, mohol by podobný útok mať negatívny dopad aj na celosvetové finančné trhy vôbec. Navyše, majitelia kryptomien môžu odcestovať do krajín s miernejšou alebo žiadnou reguláciou kryptomien.²¹⁰ Tento spôsob už pripomína daňové raje. Ak v budúcnosti zo strany štátu alebo finančných inštitúcií dôjde k prísnejšej regulácii kryptomien, s veľkou pravdepodobnosťou sa dočkáme aj kryptomenových daňových rajov. Určite by pomohla aj asociácia medzi kryptospoločnosťami, centrálnou národnou bankou a ministerstvom financií toho-ktorého štátu.

Na záver tejto podkapitoly dodáme ešte pár pozitívnych dopadov kryptomien pre spoločnosť V jednom švajčiarskom kantóne (Ticini) je možné bitcoinom platiť dane. Z toho

²⁰⁹ NBS: *Prehľad trhu s kryptoaktívami v Slovenskej republike*. NBS: Bratislava, november 2020 dostupné na: <https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/Fintech/kryptoaktiva/SK-kryptoaktiva-prehľad.pdf?smclient=70b2f499-4e55-46c7-86a8-270e6c2825ed&utm_source=salesmanago&utm_medium=email&utm_campaign=SK_TrhRastie5>.

²¹⁰ Lánský, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, 116-7 s.

vyplýva, že kryptomena nie je konkurentom pre finančné správy. Môže sa stať aj prostriedkom pre hájenie fiskálnych záujmov štátu. Bitcoin zároveň prináša aj najväčšiu hodnotu v oblastiach, kde sú ľudia vystavení nefungujúcim verejným inštitúciám alebo diskriminácii a prenasledovaniu. V Afganistane si vďaka bitcoinu dve afganské ženy založili podnikanie, vďaka ktorému podporuje vzdelávanie žien v krajine. V oblasti humanitárnej pomoci OSN v rámci Svetového potravinového programu využíva kryptomenu etherum na pomoc utečencom, ktorí často nemajú bankový účet, ale majú mobilný telefón s pripojením na internet a spotrebnými kryptoaplikáciami (napr. Abra, BitPesa, MocoMoney a pod.). Bitcoin a kryptomeny tiež významne zjednodušili život ľuďom, ktorí utekajú pred zločinnými režimami. V krajine, z ktorej utekajú môžu predat' svoj majetok, previesť to na kryptomeny, zapamätať si privátny kľúč a prekročiť hranice s celým svojím majetkom bez toho, aby im ho niekto zadržala alebo zhabal. Keď sa dostanú do bezpečia, stačí privátny kód vpísať do aplikácie a majetok jednoducho obnoviť. To isté robia Venezuelčania, ktorí cez kryptomeny nakupujú bežný tovar zo zahraničia, keďže vo Venezuele je posledné roky nedostatok všetkého.²¹¹

Virtuálna mena sa stala alternatívnym prostriedkom transakcie medzi subjektmi a teda aj spôsobom páchania daňových únikov. Nejde o len o možnosť vyžitia daňovej medzere na pranie špinavých peňazí, ale ide aj o investičnú príležitosť, ktorej zisk je daňovým subjektom pred správcom dane zamlčaný. Význam virtuálnej meny narastá o čom svedčí skutočnosť, že čoraz viac subjektov používa tento spôsob ako platbu alebo ako investíciu alebo oboje naraz. Keďže sa svet digitalizuje je možné, že papierové peniaze aké poznáme v súčasnosti časom zaniknú a nakoniec vzniknú virtuálne meny. Otázne je, či budú centralizované alebo decentralizované. Kto vie? Možno sa raz dočkáme aj Eurocoinu a európskeho blockchainu.

²¹¹ Chovanculiak, R. *Pokrok bez povolenia ako zdieľaná ekonomika, crowdfunding a kryptomeny zmenili svet*. Bratislava: Inesis, 2019, 210-213.

4 Komparácia daňových únikov v Slovenskej republike a v Českej republike

Prichádzame k záveru a vrcholu tejto práce. V predchádzajúcich častiach sme venovali pozornosť prevažne teórii daňových únikov a spôsobov páchania daňových únikov s pokúzaním na možné príklady z praxe. Tento úsek práce sa však venuje už praktickej časti daňových únikov v Slovenskej republike a v Českej republike. Presnejšie napísané, pôjde o zmapovanie a čo najdetailnejšiu analýzu daňových únikov, resp. daňových medzier v oblasti dane z pridanej hodnoty a dane z príjmu právnických osôb. Máme viacero dôvodov, prečo sme si na analýzu a následnú komparáciu vybrali práve tieto dva typy daní. Prvý dôvod je to, že DPH ako aj DPPO predstavujú univerzálne dane, ktoré sú na rozdiel od iných daní súčasťou daňovej sústavy v SR a v ČR od samostatnosti oboch republík, a jednak sú súčasťou aj všetkých členských štátov EÚ a vo väčšine krajín sveta. Druhým dôvodom výberu analýzy DPH a DPPO je ten, že oba typy dane predstavujú najväčší daňový príjem do štátneho rozpočtu. Ďalším dôvodom je ten, že absentujú kompletne analýzy daňových medzier k DPH na DPPO pre Slovenskú republiku a Českú republiku. Z hľadiska daňových príjmov DPH predstavuje priemerný podiel okolo 50 %, pri DPPO je to priemerne okolo 15 %. Štvrtým dôvodom nášho výberu DPH a DPPO je ten, že z hľadiska harmonizácie práva EÚ sú najviac ovplyvňované daňou politikou EÚ, pretože predstavujú aj najväčší podiel v prípadoch daňových únikov.

Pri spracovaní tejto časti budeme čerpať z rôznych analytických prameňov, ktorých autormi sú orgány štátnej správy v oblasti daní, poplatkov a colníctva, t. j. finančná správa SR, jednotlivé finančné správy ČR, Ministerstvo financií SR (napr. materiály zasadnutia Výberu pre daňové prognózy), Ministerstvo financií ČR a v rámci EÚ sú to štatistiky, monitorovania a analýzy Eurostatu (napr. VAT Gap report) a jej agentúr a úradov (napríklad OLAF report), ale aj analýzy z MMF a OECD (napríklad CIT Gap report).

Z komplexného hľadiska ide o veľmi zložitú problematiku, pretože ak kvantitatívne číselne vyjadrujeme daňové úniky, vždy pôjde len o odhad. Pri tejto právnej skutočnosti s veľkou pravdepodobnosťou nie je možné získať presný údaj. Uvedené číselné údaje nami vytvorených tabuliek pri DPH predstavujú domnienku daňových únikov. Navyše, pri spracovaní a porovnaní rôznych dát, či už v rámci vnútroštátnych orgánov alebo Eurostatu sa v niektorých situáciách číselné údaje rozchádzajú. Preto sme vždy vychádzali z najaktuálnejších analýz a ak došlo k rozporu medzi analýzou daňových únikov štátneho orgánu SR alebo ČR s rozborom od Eurostatu, priklonili sme sa k tvrdeniu Eurostatu.

4. 1 Daňová medzera k DPH v SR a v ČR

Daňová medzera predstavuje rozdiel medzi skutočne zaplatenou daňou a daňou, ktorá mala byť zaplatená, ak by všetky daňové subjekty DPH priznali svoje aktivity a transakcie správne, v súlade s aktuálnou platnou legislatívou a zámermi legislatívy (tzv. „duch legislatívy“). Daňová medzera je očistená o výsledky kontrolnej činnosti správcu dane. Daňová medzera vzniká z veľkého počtu aktivít a transakcií, ktoré by mali byť zdanené, ale z rôznych dôvodov nie sú. Z definície daňovej medzery je zrejmé, že ide o skrytú medzeru, a preto nie je jednoduché daňovú medzeru identifikovať a ísť do jej štruktúry. Z uvedeného dôvodu je vhodné, ak sa na odhad daňovej medzery použije viacero navzájom odlišných postupov na výpočet nedeklarovanej daňovej povinnosti.

Daňová medzera na DPH (angl. VAT Gap) je odhadovaná pomocou rôznych metód na výpočet teoretickej DPH, sektorovej medzere DPH a pod. Niektoré metódy sú jednoduchšie, iné sú zložitejšie postavené na základe rôznych ukazovateľov a vzorcov. Stručne spomeniem niektoré metódy. Prvá metóda vychádza z makroekonomických ukazovateľov a nazýva sa prístup zhora-nadol (angl. top-down prístup) a pozostáva z dvoch prístupov. Prvý prístup vychádza na základe konečnej spotreby a slúži na odhad celkovej daňovej medzery. Jeho výhodou je najmä relatívne jednoduchý odhad, možnosť aktualizácie v čase a nenáročnosť na vstupné údaje. Naopak, nevýhodou je, že nedokáže poskytnúť príčiny vzniku daňovej medzery. Druhý prístup metódy zhora-nadol simuluje dodávateľsko-odberateľské vzťahy medzi sektormi a samotný princíp uplatňovania DPH. Výhodou tohto prístupu je pohľad na zloženie daňovej medzery (sektorová dekompozícia), nevýhodou je náročnosť na vstupné údaje a výrazné časové oneskorenie dostupnosti potrebných vstupných tabuliek dodávok a použitia. V praxi to znamená, že v období písania tejto práce túto metódu nevieme použiť na roky 2019 a 2020. Avšak, keďže ide o relatívne presnú metódu zistenia daňovej medzery je v praxi používaná najčastejšie. Druhá metóda spočíva v mikroekonomickom prístupe a teda pôjde o metódu zdola-nahor (bottom-up prístup). Spočíva vo využívaní individuálnych údajov za jednotlivcov a podniky. Získané výsledky sa následne aplikujú na celú populáciu alebo podniky, prípadne na skupiny daňovníkov s rovnakými charakteristikami.²¹² V praxi sa využíva iba na uzavreté a rýchle štúdie daňových únikov. Ide totiž o

²¹² Inštitút finančnej politiky: *Odhad straty príjmov z dane z pridanej hodnoty (Ekonomická analýza 25)*. Bratislava: Ministerstvo financií, marec 2012, s. 3-10.

jednoduchšiu metódu, ktorá pracuje s viac agregovanými údajmi, a preto sú údaje pre výpočet k dispozícii už aj za posledný kalendárny rok. Tretia metóda je najjednoduchšia, ale do istej miery neobjektívna. Spočíva v rozdiely medzi bilanciou daňových príjmov vyjadrených v zákone o štátnom rozpočte na nasledujúci kalendárny (rozpočtový) rok alebo daňových výnosov podľa ESA 2010 notifikovaných Eurostatom²¹³ a daňovými príjmami uvedených v návrhu štátneho záverečného účtu za predchádzajúci rok. Štvrtým prístupom je kombinácia prvej metódy (zhora-nadol) a druhej metódy (zdola-nahor), teda predpoklad daňovej medzery sa získa výpočtom porovnania celkovej daňovej straty podľa obidvoch metód výpočtu teoretickej DPH.²¹⁴ Ďalšia metóda odhadu daňovej medzery na DPH je výpočet z HDP, pričom sa opiera o makroekonomické ukazovatele a model WAR, ktorý využíva aj Český statistický úrad.²¹⁵

Európska komisia počíta indikátor tzv. VAT reduced rate and base indicator, ako rozdiel medzi aplikovanou štandardnou sadzbou DPH v krajine (bez ohľadu na znížené sadzby) a DPH (Gap) zložku implicitnej daňovej sadzby zo spotreby (podiel výnosu DPH na konečnej spotrebe domácností). Nízka hodnota indikuje, že daňová základňa pre DPH je veľmi blízko súkromnej spotreby a teda, znížené sadzby DPH a výnimky majú minimálny význam v daňovom systéme. Naopak, čím väčší indikátor je, tým je väčší rozdiel medzi konečnou spotrebou a základňou (podstatná časť súkromnej spotreby je mimo daňovej základne DPH) alebo aj daňové úniky. OECD používa veľmi podobný prístup ako Eurostat, pričom teoretickú DPH počíta ako základná sadzba DPH aplikovaná na definovanú makroekonomickú základňu. Podiel skutočného výnosu DPH a teoretického výnosu následne porovnáva medzi krajinami. Čím vyšší podiel tým efektívnejšie je výber DPH nastavený.²¹⁶

²¹³ Európsky systém národných a regionálnych účtov ESA 2010 je najnovší medzinárodne porovnateľný účtovný rámec EÚ pre systematický a podrobný opis ekonomiky. Nahradil vtedajšiu metodiku ESA 95. Je implementovaný od 1. septembra 2014 a prenos údajov z členských štátov do Eurostatu po tomto dátume sa riadi pravidlami Programu zasielania údajov ESA 2010. Manuál ESA 2010 bol uverejnený v Úradnom vestníku ako príloha A k Nariadeniu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 549/2013 a prílohu B tohto nariadenia tvorí Program zasielania údajov ESA 2010. Bližšie k tomu pozri: Nová metodika pre národné účty zverejnená na webovom sídle Štatistického úradu SR dostupné na:

<https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/metadata/esa2010!/ut/p/z0/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMA-fIjo8ziw3wCLJycDB0NLIL9LQwcnU3Cgl38PA0sgw31C7IdFQFMDjIe/> alebo na webovej stránke Českej národnej bance pod názvom Statistika finančních účtů dostupné na <<https://www.cnb.cz/cs/statistika/stat-fin-uctu/>>.

²¹⁴ Inštitút finančnej politiky: *Odhad straty príjmov z dane z pridanej hodnoty (Ekonomická analýza 25)*. Bratislava: Ministerstvo financií, 2012, s. 9, 20.

²¹⁵ Zídková, H. *Diskuse metod odhadů mezery DPH*. Acta Oeconomica Pragensia, roč. 22, č. 4, s. 3–15. doi: 10.18267/j.aop.442.

²¹⁶ Inštitút finančnej politiky: *Odhad straty príjmov z dane z pridanej hodnoty (Ekonomická analýza 25)*. Bratislava: Ministerstvo financií, 2012, s. 21, 22

Ak dospeje ku konkrétnym číslam, ktoré sú samozrejme odhadom a teda domnienkou v našom výskume, je potrebné ešte vziať do úvahy aj iné faktory, ktoré ovplyvnia celkový rozdiel daňovej medzery DPH v SR a v ČR. Medzi tieto faktory považujeme predovšetkým veľkosť trhu krajiny (pričom nám ako dôveryhodný ukazovateľ poslúži počet obyvateľov krajiny), daňová sadzba DPH, refundy²¹⁷, nižšia efektívnosť výberu dane, indikátor úspešnosti daňových kontrol (viď. tabuľka č. 5), spotreba domácnosti, tieňová ekonomika, negatívny vplyv zavedenia zníženia sadzby dane pri DPH alebo pri DPPO, ale aj politické kauzy. Keďže aj samotná daňová sadzba má vplyv na efektívnosť výberu dane a daňových únikov, preto si v tejto kapitole stručne zahrnieme aj vývoj daňovej sadzby DPH a DPPO v SR a v ČR. Ďalej, ak si pre porovnanie vezmeme počet obyvateľov SR a v ČR, tak ČR má približne o 52 % obyvateľov viac ako SR. Demografický vývoj v ČR sa od roku 1993 až po súčasnosť pohyboval v rozmedzí 10,3 až 10,6 milióna obyvateľov, zatiaľ čo obyvateľstvo SR oscillovalo medzi 5,3 až 5,5 milióna obyvateľov. Čím viac obyvateľov má daná krajina, tým vyšší počet daňových subjektov. Predtým ako si zanalyzujeme daňovú medzeru DPH, pozrieme sa na indikátor efektivity výberu DPH v SR a v ČR.

Tab. č. 5 Indikátor efektivity výberu DPH (vlastné spracovanie)

Indikátor efektivity výberu DPH v %		
roky	SR	ČR
2016	50,7	60,4
2015	49,7	57,5
2014	48,9	58,5
2013	47,0	57,0
2012	43,9	57,2
2011	48,9	55,7
2010	47,3	53,4
2009	48,5	55,0
2008	53,5	56,5
2007	53,3	54,5
2006	57,4	53,3
2005	60,6	54,5

Zdroj: Ministerstvo financií SR: *Daňový report Slovenskej republiky 2018*, 2018, s. 49

²¹⁷ Refundy predstavujú hodnotu vrátenej DPH zahraničným subjektom, ktoré nie sú registrované ako platcovia DPH v SR. Napríklad prepravná spoločnosť z Českej republiky tankuje v SR a v rámci ceny paliva zaplatí aj DPH. Pokiaľ je registrovaná ako platca DPH v ČR, môže si požiadať o vrátenie DPH zaplatenej v SR, prostredníctvom správcu daní v ČR. Takto vrátená DPH sa nazýva refund.

Čím vyšší percentuálny podiel efektivity výberu DPH, tým nižšia miera daňových únikov na DPH. Dáta sa nám podarilo získať iba do roku 2016. Podobne ako pri analýze tieňovej ekonomiky alebo daňovej medzery DPH, aj tu sa na výpočet používajú rôzne metódy. Čiže ak by sme si porovnali Národné programy reforiem v SR a v ČR vyšli by nám odlišné číselné údaje. Podklad, ktorý uvádzame my, slúži len na informačný účel. Podotkneme, že Slovenská republika ako aj Česká republika sú pod priemerom EÚ, čo sa týka efektivity výberu DPH. Priemer efektivity výberu DPH sa v EÚ pohybuje na úrovni 70 %.

Tab. č. 6 Odhad daňovej medzery na DPH v SR, v ČR a v EÚ (vlastné spracovanie)

Daňová medzera na DPH (VAT Gap) v SR, v ČR a v EÚ									
rok	Slovenská republika			Česká republika			Európska únia		
	vyjadrenie v %	v € mld.	v SKK mld.	vyjadrenie v %	v € mld.	v CZK mld.	medián v %	priemer v %	v € mld.
2020	21,2	?	N	15,3	?	?	?	?	164
2019	16,6	1,611	N	10,8	?	?	?	9,6	125
2018	20	1,579	N	12	2,187	56,079	9,2	11	140,042
2017	19,6	1,443	N	11,9	1,991	52,419	10,9	11,2	140,935
2016	21	1,443	N	15,2	2,165	69,639	9,9	12,3	143,798
2015	26,7	1,975	N	17,6	2,521	71,929	10,7	13,2	153,899
2014	29,6	2,112	N	16,81	2,345	64,577	10,9	14,1	162,115
2013	31,4	2,147	N	19,3	2,796	72,644	13,8	14,8	166,824
2012	41	2,508	N	20,4	2,916	73,334	16	15,2	168,538
2011	27,2	2,773	N	17,3	4,241	57,074	20	18	192,957
2010	33	2,613	N	21,9	4,315	74,354	?	18,7	169,433
2009	31,6	2,393	72,092	19	3,234	85,523	?	20,1	180,766
2008	25,2	1,964	59,515	17,4	3,165	78,941	?	16,9	166,905
2007	26,3	1,856	53,029	13,6	2,023	56,163	?	14,2	140,227
2006	22,4	1,518	48,848	9,7	1,396	47,468	?	12	106,712
2005	15,7	0,986	37,596	4,2	0,804	29,553	?	13	113,3
2004	19,1	1,091	32,844	6,1	0,875	29,237	?	14	112,3
2003	16,2	0,795	24,815	25,5	2,354	32,540	N	N	N
2002	23,7	1,018	28,727	23,3	2,069	30,494	N	N	N
2001	22,4	0,907	24,767	22,9	1,767	26,147	N	N	N
2000	22,5	0,806	24,064	23,6	1,662	25,051	N	N	N
1999	?	0,931	cca 40	?	1,700	47,124	N	N	N
1998	?	0,931	cca 40	?	1,700	47,124	N	N	N
1997	?	0,931	cca 40	?	1,700	47,124	N	N	N
1996	?	0,931	cca 40	?	1,700	47,124	N	N	N
1995	?	0,931	cca 40	?	1,700	47,124	N	N	N
1994	?	0,931	cca 40	?	1,700	47,124	N	N	N
1993	?	0,931	cca 40	?	1,700	47,124	N	N	N

Zdroj: vlastné spracovanie²¹⁸, kde skr. N vyjadruje nepodstatný údaj a ? nezistený údaj.

Pokiaľ si všimneme uvedenú tabuľku č. 6, zistíme, že do roku 1999 sa v oboch krajinách nevedeli žiadne analýzy ani prognózy daňových únikov. Pri SR udávame len odhad, ktorý sa pohyboval v rozmedzí od 20 miliárd slovenských korún do 60 miliárd slovenských korún. Podobne aj Česká republika v 90-tych rokoch vykazovala daňové úniky pri DPH údajne medzi 30-50 miliárd českých korún. Použili sme slovo údajne, pretože ako sme už uviedli, tak do začiatku milénia sa nevedeli prognózy daňovej medzery. Tie sa začali viesť až od roku 2000.

S jednou podmienkou rokovania pristúpenia SR aj ČR do európskych integrálnych štruktúr bola aj daňová reforma, ktorej cieľom bolo zníženie daňových sadzieb pri priamych ako aj nepriamych daniach. V prípade SR, pri daní z príjmu došlo k vyňatiu od diferencovaných sadzieb a zaviedla sa lineárna sadzba dane, čo pre SR vytvorilo lepšie konkurenčné prostredie a zároveň došlo k obmedzeniu deformovania trhového hospodárstva pred 90-tych rokov 20. storočia. Bližšie si teraz ukážeme tabuľkový prehľad so stručným komentárom odhadu daňovej medzery na DPH v SR a v ČR.

Daňová reforma platná od 1. januára 2004 mala svoj úspech do roka 2006. Od roku 2006 nastáva nárast daňových únikov, pričom narastajúcu tendenciu mali do roku 2013. Uvedené zmeny súvisia politickou zmenou a finančnou krízou medzi rokmi 2008 až 2012. Vyvrcholilo to v roku 2012, keď kvôli kolapsu informačného systému chvíľu nefungoval daňový systém a opätovne sa menila vláda. Dôvodom bol aj euroval 2, do ktorého Slovenska republika vložila základné imanie vo výške 5,768 mld. Eur.²¹⁹ Od roku 2013 má daňová

²¹⁸ Primárne sme vychádzali zo štatistiky, ktoré vedie Eurostat, predovšetkým VAT GAP report. VAT GAP report 2011 s. 44 (pokiaľ ide o daňovú medzeru ČR za roky 2000-2011), VAT GAP report 2018 s. 79 (údaje k rokom 2012-2016), VAT Gapt report 2020 s. 94 (údaje k rokom 2014-2018). Problém bol s údajmi od roku 1993 do roku 1999. V SR a v ČR sa k tomu nevedela žiadna evidencia ani analýza. Údaje za SR sú odhadom od E. Buráka (publikácia Daňová optimalizácia – Ľudový daňový šlabikár. Bratislava : Epos, 2002. 2 s.), podľa ktorej ročný objem daňových únikov v SR v 90-tych rokoch prevyšoval hranicu 20 miliardu SKK, pričom daňové nedoplatky sa každý rok pohybovali medzi 20-60 mld. SKK. Preto sme pri SR zvolili priemernú hranicu daňových únikov vo výške 40 mld. SKK. V prepočte na eura nám to pri kurze 42,991 SKK k 30. 12. 1999 za 1 € vyšlo 0,931 mld. Eur (<<https://openiazoch.zoznam.sk/meny/slovenska-koruna/archiv-kurzov/meskk>>). Uvedené údaje sme porovnali aj s Daňovým reportom a analýzami Výboru pre daňové prognózy SR a Výboru pro rozpočtové prognózy ČR. V ČR je to odhad, ktorý sme našli na stránke Ministerstva financií ČR. V prepočte na eura nám to pri kurze 36,075 CZK k 30 .12 .1999 za 1 € vyšlo približne 1,7 mld. Eur (<<https://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzy.asp?a=X&mena1=CZK&mena2=EUR&c=1&d=30.12.1999&convert=P%F8eve%EF+m%ECnu>>).

²¹⁹ Išlo o Európsky mechanizmus pre stabilitu (angl. European stability mechanism - ESM. Právnym základom pre jeho vznik sa stalo rozhodnutie č. 2011/199/EÚ, ktorým sa mení a dopĺňa čl. 136 ZFEÚ v súvislosti s mechanizmom pre stabilitu pre členské štáty, ktorých menou je euro. Tento mechanizmus sa stal od roku 2013 stálym krízovým mechanizmom na zabezpečenie finančnej stability eurozóny ako celku. Na základe tohto rozhodnutia sa čl. 136 ZFEÚ doplnil o tretí odsek, v zmysle ktorého členské štáty, ktorých menou je

medzera na DPH na Slovensku klesajúcu tendenciu. Avšak, stále je to dvojnásobok priemeru EÚ a stále je percentuálny pomer daňovej medzery DPH na Slovensku vyšší ako v susednej Českej republike. Keď sa pozrieme na Českú republiku, do roku 2003 mali percentuálny pomer daňovej medzery nad 20 %. Aj Česká republika, podobne ako Slovenská republika, bola v dôsledku vstupu do Európskej únie povinná reformovať svoj daňový systém. Reforma daňového systému v ČR prvé roky priniesla veľmi priaznivé čísla. Do roku 2006 sa daňové úniky v rámci DPH pohybovali pod 10 %, čo bolo lepšie ako priemer EÚ. Výška daňových únikov na DPH v rokoch 2004-2006 bola dokonca kvantitatívne nižšia ako v menšej SR. V roku 2010 a 2012 daňová medzera na DPH v ČR prekonalala 20 % hranicu, avšak v porovnaní so SR je to stále percentuálne nižšie číslo. Mierny nárast daňovej medzery na DPH na území SR a v ČR a vôbec v celej EÚ a vo svete nastal v roku 2020. Tento nárast daňových únikov je spôsobený z dôvodu globálneho pandemického ochorenia SARS-CoV-2 (známy tiež ako COVID-19) a následných protipandemických opatrení jednotlivých štátov, ktorý spôsobil dočasné zamrznutie vo svetovej ekonomiky v dôsledku čoho sa rapídne obmedzil medzinárodný obchod, obmedzili sa prevádzky niektorých služieb (najmä gastro a hotelierstvo) a predaj spotrebného tovaru, došlo k obmedzeniu cestovného ruchu a ďalšie s tým spojené negatívne javy (napríklad zvýšené výdavky na zdravotnícku starostlivosť a zdravotnícky materiál, kompenzačné príspevky pre podnikateľov, pandemické dávky pre zamestnancov, zvýšila sa nezamestnanosť, zvýšili sa výdavky vo verejnom rozpočte a pod.). Súčasná pandemická situácia má negatívny dopad aj na verejný rozpočet oboch krajín, ale najmä na Slovenskú republiku. Slovenská republika v zákone č. 425/2020 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2021 eviduje schodok presahujúci výšku 8 miliárd eur (v rámci Plánu obnovy SR došlo k úprave rozpočtu na 7 miliárd eur), čo je doposiaľ najväčší rozpočtový schodok od vzniku SR. Len pre porovnanie z predchádzajúcimi rozpočtovými rokmi na Slovensku, schodok osciloval medzi dvoma až troma miliardami eur. Rozumne si však počínala Česká republika, ktorá v zákone č. 600/2020 Sb. o štátnom rozpočte ČR na rok 2021 eviduje schodok 32 miliárd českých korún (zhruba 1,3 miliardy eur). Pandemická situácia a obdobie po jej ukončení bude poriadnou výzvou najmä pre slovenskú finančnú správu.

V stručnosti si ešte analyzujeme prognózu vývoja daňovej sadzby DPH a DPPO v podmienkach SR a v ČR (tabuľka č. 7).

euro, môžu vytvoriť mechanizmus pre stabilitu, ktorý sa má v nevyhnutných prípadoch aktivovať na zabezpečenie stability eurozóny ako celku.

Tab. č. 7 Vývoj sadzby dane DPH a DPPO v SR a v ČR (vlastné spracovanie)

Daňová sadzba pri DPH a DPPO v SR a v ČR						
rok	Slovenská republika			Česká republika		
	DPH		DPPO	DPH		DPPO
	základná	znižená		základná	znižená	
2020	20 %	10 %	21 %	21 %	10 a 15 %	19 %
2019	20 %	10 %	21 %	21 %	10 a 15 %	19 %
2018	20 %	10 %	21 %	21 %	10 a 15 %	19 %
2017	20 %	10 %	21 %	21 %	10 a 15 %	19 %
2016	20 %	10 %	22 %	21 %	10 a 15 %	19 %
2015	20 %	10 %	22 %	21 %	15 %	19 %
2014	20 %	10 %	22 %	21 %	15 %	19 %
2013	20 %	10 %	23 %	21 %	14 %	19 %
2012	20 %	10 %	19 %	20 %	10 %	19 %
2011	20 %	10 %	19 %	20 %	10 %	19 %
2010	19 %	6 a 10 %	19 %	20 %	9 %	19 %
2009	19 %	10 %	19 %	19 %	9 %	20 %
2008	19 %	10 %	19 %	19 %	5 %	21 %
2007	19 %	10 %	19 %	19 %	5 %	24 %
2006	19 %	žiadna	19 %	19 %	5 %	24 %
2005	19 %	žiadna	19 %	19 %	5 %	26 %
2004	19 %	žiadna	19 %	19 %	5 %	24 %
2003	20 %	10 %	25 %	22 %	5 %	28 %
2002	23 %	10 %	25 %	22 %	5 %	31 %
2001	23 %	10 %	29 %	22 %	5 %	31 %
2000	23 %	10 %	29 %	22 %	5 %	31 %
1999	23 %	10 %	40 %	22 %	5 %	35 %
1998	23 %	10 %	40 %	22 %	5 %	35 %
1997	23 %	10 %	40 %	22 %	5 %	39 %
1996	23 %	6 %	40 %	22 %	5 %	39 %
1995	23 %	6 %	40 %	22 %	5 %	41 %
1994*	23 %	6 %	40 %	23 %	5 %	42 %
1993	23 %	5-6 %	45 %	23 %	5 %	45 %

* Od 1.8.1994 do 1.1.1995 bola sadzba dane pri DPH na Slovensku vo výške 25 %.

Zdroj: za SR: Vývoj sadzieb dane z pridanej hodnoty v SR od roku 1993 dostupné na: <<https://www.epi.sk/odborny-clanok/Vyvoj-sadzieb-dane-z-pridanej-hodnoty-v-SR-od-roku-1993.htm>>; Inštitút finančnej politiky: Prognózovanie dane z príjmov. Bratislava: Ministerstvo financií SR, 2015 s. 7 a Informácia o dopadoch sadzby dane z príjmov právnických osôb a porovnanie daňových príjmov za roky 1999 – 2001 dostupné na:

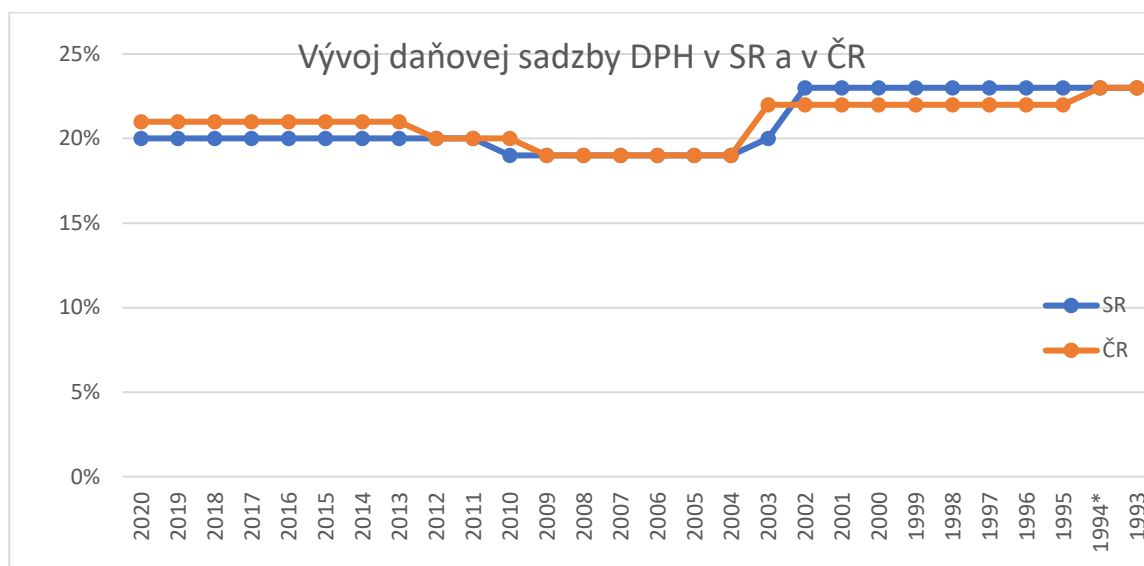
<<https://www.mfsr.sk/sk/media/tlacove-spravy/informacia-dopadoch-sadzby-dane-z-prijmov-pravnickych-osob-porovnanie-danovych-prijmov-za-roky-1999-2001.html>
právnických osôb v SR>; Zákon 563/2004 Z. z. o dani z príjmov

Za ČR: Kotyza, D. *Jak se vyvíjelo DPH v Čechách od roku 1993?*, 2013 dostupné: <<https://mladypodnikatel.cz/vyvoj-dph-v-cechach-od-1993-t3893>> [citácia 05. 02. 2021];
Zákon č. 235/2004 Sb. o dani z přidané hodnoty.

Vznikom samostatných republík si hneď všimneme enormné daňové sadzby pri DPPO. Vtedajšia daňová politika pre podnikateľské subjekty nebola veľmi priaznivá.²²⁰ Výška daňových sadzieb nebola atraktívna ani pre zahraničné investície. Negatívny dopad pre hospodársky vývoj oboch krajín bola aj veľká privatizácia (upravená zákonom č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby), ktorá v prvých rokoch samostatnosti SR mala charakter zákonnej lúpeže. V SR došlo doslova k devastovaniu národného hospodárstva. Štát nemal dostatočné finančné prostriedky a kompenzoval to vysokým daňovým zaťažením. Zmena nastala od roku 1998, kedy došlo k politickej zmene. Autoritatívnu vládu V. Mečiara nahradila vláda M. Dzurindu, ktorý otvoril aj rokovanie o pristúpení SR do európskych štruktúr a do NATO. V dôsledku vstupu SR a ČR do EÚ bolo potrebné reformovať daňový systém a DPH prispôbiť štandardu EÚ. Od roku 2004 do roku 2011 si daňová sadzba DPH na území SR aj v ČR drží 19 %. V roku 2011, kedy sa svetom prehnala finančná kríza, vláda I. Radičovej na Slovensku zdvihla základnú daňovú sadzbu DPH na úroveň 20 % a túto hranicu si DPH drží dodnes.. Nová vláda I. Matoviča (od marca 2020) má jeden za cieľov programového vyhlásenia vlády aj zníženie sadzby dane pri DPH, avšak v dôsledku aktuálnej pandemickej situácii zapríčinennej ochorením COVIDom-19 to zrejme nebude tak skoro. V ČR s účinnosťou od 1.1. 2010 a 1.1. 2013 došlo k percentuálnemu zvýšeniu sadzby DPH o 1 bod. Aktuálna základná sadzba dane pri DPH je v ČR vo výške 21 %. Ak si vývoj daňovej sadzby DPH v podmienkach SR a v ČR pretavíme do grafu, tak zistíme, že od roku 1995 do roku 2002 (t. j. 8 rokov) mala SR vyššiu daňovú sadzbu DPH o 1 percentuálny bod s porovnaním s ČR. Opačná situácia nastala v roku 2013, a ktorá trvá až do súčasnosti kedy základná daňová sadzba pri DPH je v ČR o 1 percentuálny bod vyššia ako v SR. Menšia zmena bola v roku 2003 a 2010, kedy v SR bola nižšia sadzba dane ako v ČR. Z historického hľadiska ak by sme to z priemerovali, tak Slovenská republika mala nižšiu základnú sadzbu dane na DPH ako Česká republika.

²²⁰ Vo všeobecnosti sa daňová politika odvíja od uplatňovanej hospodárskej politiky, pričom vychádza z mikroekonomických a makroekonomických procesov v politike.

Graf č. 1 Vývoj daňovej sadzby DPH v SR a v ČR (vlastné spracovanie)

Na úrovni EÚ sa dôraz kladie najmä na daň z pridanej hodnoty, a to z viacerých dôvodov. Prvým je financovanie rozpočtu EÚ na základe zdroja založeného na DPH. Veľké daňové úniky automaticky znamenajú vyššie sadzby pre jednotlivé krajiny. Zároveň platí, že ak sú daňové úniky rozdielne medzi krajinami, niektoré krajiny platia relatívne vyššie odvody ako by mali. Komisia preto poverila konzultačnú spoločnosť “Reckon LLP”, aby vypočítala daňovú medzeru pre všetky členské štáty EÚ vrátane Slovenska a ČR za obdobie 2000-2006. Finálna správa „Study to quantify and analyse the VAT gap in the EU-25 Member states“ bola publikovaná v septembri 2009. Odvtedy sa táto správa publikuje každý rok.

Okrem vyššie uvedeného je Slovenská republika a Česká republika ako členské štáty EÚ povinné podľa rozhodnutia komisie č. 98/527/ES o účtovaní daňových podvodov v oblasti DPH na účely národného účtovníctva počítat výšku daňového úniku v oblasti DPH. Zodpovednosť za výpočet v zmysle tejto smernice má na Slovensku Štatistický úrad SR, v ČR je to Český štatistický úrad.²²¹ Na základe vyššie uvedených zistení konštatujeme, že Česká republika s porovnaním so Slovenskou republikou z hľadiska počtu obyvateľov a indikátoru efektivity výberu DPH v boji proti daňovým únikom vykazuje lepšie výsledky ako Slovenská republika.

Spomenieme ešte efektívnu sadzbu dane. Hodnotu efektívnej sadzby dane znázorňuje skutočnosť, aká sadzba dane by postačila na momentálny výber daní, ak by všetky daňové subjekty odvádzali dane riadne a včas. Meria sa kvartálne, čiže každý štvrtý rok v roku.

²²¹ Inštitút finančnej politiky: *Odhad straty príjmov z dane z pridanej hodnoty* (Ekonomická analýza 25). Bratislava: Ministerstvo financií, marec 2012, s. 6, 7.

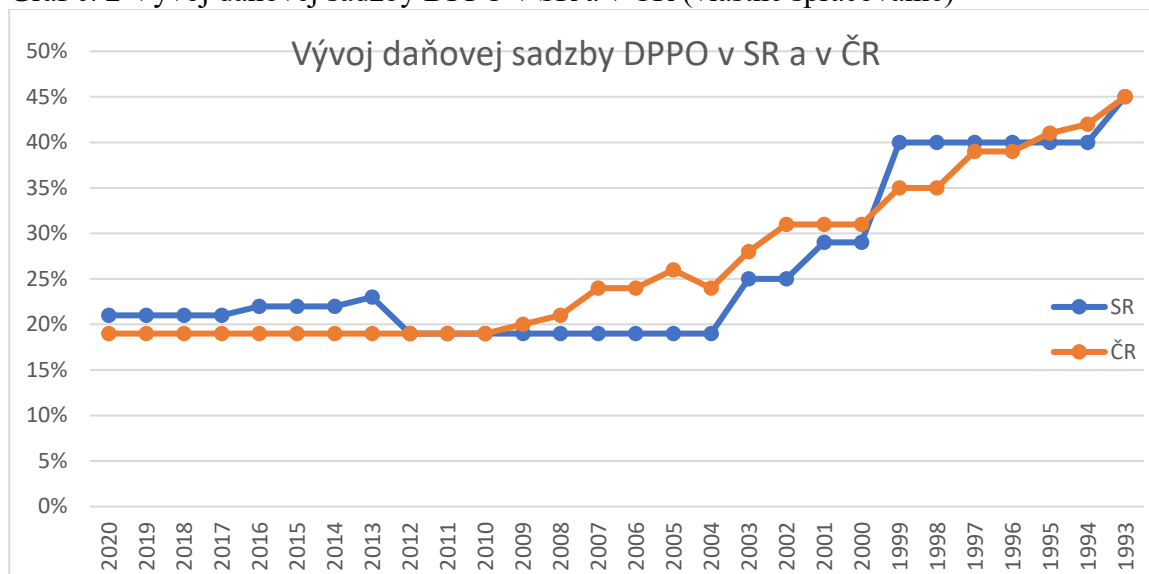
Čím je efektívna hraničná sadzba dane menšia, tým je daňový systém priaznivejší pre investície. Pri slovenskej DPH sa efektívna sadzba dane pohybuje v rozmedzí od 11,6 % do 16,5 %. V ČR sa efektívna sadzba dane na DPH pohybuje nad 20 %. Neviem presne určiť aká je efektívna sadzba dane na DPH, keďže v ČR efektívnu sadzbu dane merajú komplexne na spotrebu, čiže aj vrátane spotrebných daní. Najnižšia efektívna sadzba dane pri DPH na Slovensku bola v treťom štvrtroku 2012, a to 11,8 percenta, predovšetkým kvôli vtedajšiemu kolapsu informačného systému finančnej správy. V roku 2020 poklesla ročná efektívna daňová sadzba na Slovensku na 14,7 %.²²² Pokles je spôsobený pandemiou ochorenia COVID-19. Od roku 2005 efektívna daňová sadzba na DPH v podmienkach SR aj ČR kontinuálne klesala, čo okrem iného súviselo aj so vstupom oboch krajín do EÚ a novými príležitosťami na daňové podvody v prostredí jednotného trhu.

4. 2 Daňová medzera DPPO v SR a v ČR

Daň z príjmu právnických osôb (z angl. corporate income tax – CIT) sa vzťahuje na zisky generované všetkými spoločnosťami vrátane pobočiek zahraničných spoločností. Podľa ustanovenia § 15 písm. b) zákona o dani z príjmov na Slovensku základná sadzba dane z príjmu právnických osôb k právnemu stavu k 1. 1. 2021 činí 21 %, osobitná sadzba dane je vo výške 15 % a korporátna sadzba dane vo výške 35 %. V Českej republike podľa znenia § 21 zákona o daních z príjmov predstavuje základná sadzba DPPO 19 % a osobitná vo výške 15 %. V Českej republike sa na príjmy určitých investičných fondov vzťahuje sadzba 5 % DPPO a na dôchodkové fondy 0 %. Historický vývoj daňovej sadzby pri DPPO uvádzame v tabuľke č. 7 alebo v grafe č. 2. Daňová sadzba pri DPPO v SR ako aj v ČR má v zásade klesajúcu tendenciu. Výnimka predstavuje rok 2012, kedy sa základná sadzba DPPO zdvihla o 4 percentuálne body, teda z 19 % na 23 %. V ČR došlo k zvýšeniu daňovej sadzby DPPO v roku 2004 a to konkrétne z 24 % na 26 %.

²²² Bukovina, J., Havlát, M. *Koronavirus si vyberá svoju daň* (Komentár 2020/04). Bratislava: Ministerstvo financií SR – Inštitút finančnej politiky, 23. 04. 2020, s. 3. Dostupné na: <<https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/komentare-z-roku-2020/4-koronavirus-si-vybera-svoju-dan-april-2020.html>>.

Graf č. 2 Vývoj daňovej sadzby DPPO v SR a v ČR (vlastné spracovanie)

Hneď na úvod dodáme, že odhad medzery DPPO je však menej častý, pretože z viacerých dôvodov je náročnejšie odhadnúť daňovú medzeru DPPO ako daňovú medzeru k DPH. Na rozdiel od daňovej medzery DPH, ktorá sa štatisticky spracúva detailnejšie na vnútroštátnej úrovni ako aj na úrovni EÚ, pri daňovej medzere DPPO sme mali isté ťažkosti zosumarizovať relevantné odhady daňových únikov k DPPO. Hlavným problémom je ten, že SR a ČR nemajú komplexný odhad daňových únikov ako je tomu tak napríklad vo Veľkej Británii a vo Švédsku. Druhým najčastejším dôvodom je, že pri daní z príjmu existuje množstvo faktorov (napr. daňová optimalizácia vid'. podkapitola 2.1 alebo príjmy oslobodené od dane), ktoré dokážu skresliť potencionálny výber daní. Iné krajiny merajú ušlé daňové príjmy prostredníctvom daňových úľav, ktoré majú aj hospodársky a politický charakter. Napriek tomu, existujú dva hlavné prístupy, ktoré možno použiť na odhad nesúlady DPPO. Prvým prístupom je zhora nadol a druhým prístupom je zdola nahor. S týmito prístupmi sme sa už stretli pri postupoch odhadu daňovej medzere na DPH. Prístup zhora nadol (angl. top-down) poskytuje komplexné hodnotenie všetkých ušlých daňových príjmov v dôsledku nedodržovania predpisov meraním rozdielu ako rozdiel medzi skutočnosťou základňou a príjmami a odhadovanou potencionálnou základňou a príjmami pomocou štatistických údajov o makroekonomike. Prístup zhora nahor sa zameriava na kvantifikáciu dopadu konkrétneho správania, ktoré nie je v súlade s platnou legislatívou, pričom sa použijú výsledky náhod-

ných auditov a operatívnych auditov. Prístup zdola nahor je v tomto ponímaní veľmi nepresnou metódou odhadu daňovej medzery DPPO. V praxi sa najčastejšie stretáme metodikou RA-GAP pre medzery DPPO MMF, ktoré sú založené na prístupe zhora nadol.²²³

Cieľom programu analýzy nedostatkov v správe príjmov (RA-GAP) oddelenia MMF pre daňové záležitosti je poskytnúť kvantitatívnu analýzu daňovej medzery medzi potenciálnymi príjmami a skutočným výberom a táto technická poznámka vysvetľuje koncepciu daňovej medzery v DPPO a metodiku odhadu medzier v DPPO. Obsahuje podrobné kroky na odvodenie potenciálneho základu a zodpovednosti DPPO s dôkladným zohľadnením teoretických rozdielov medzi pokrytím štatistických makroekonomických údajov a skutočným daňovým základom DPPO a potom porovnáva odhadované výsledky so skutočnými vyhláseniami a príjmami. Samozrejme, tieto odhadované medzery v rámci tohto prístupu budú mať rozpätia chýb, majú však tú výhodu v používaní dostupných údajov bez dodatočných nákladov na zber a vyhovuje počiatočným hodnoteniam celkového DPPO v krajine.²²⁴

Predpoklady odhadu daňovej medzery na korporátnej dani je odhadnutá len pre sektor nefinančných korporácií klasifikovaný ako S.11 v národných účtoch. Sektor finančných korporácií S.12 nevstupuje do odhadu z dôvodu obmedzených dát pre očistenie rozdielov v tvorbe pridanej hodnoty finančného sektora na úrovni národných účtov v porovnaní s účtovníctvom.²²⁵ Okrem odhadu daňovej medzery je vhodné sledovať aj medzeru základu dane. Medzera základu dane poskytuje vernejší odhad vývoja rozdielu medzi priznanou a potenciálnou bázou. Základ dane nie je ovplyvnený odpočtom (umorovaním) daňových strát z minulých rokov a daňových kreditov, ktoré vstupujú do výpočtu konečnej dane a daňovej medzery. Pozorovaný vývoj daňovej medzery tak môže byť ovplyvnený týmito faktormi, ktoré nemajú nič spoločné s daňovými únikmi.

Ak si vezmeme tabuľku číslo 8, ktorá síce neobsahuje detailnejšie dáta ako pri daňovej medzery DPH, napriek tomu môžeme konštatovať, že v Slovenskej republike daňová medzera k DPPO má spravidla klesajúcu tendenciu. Ak si vezmeme odhadovanú daňovú medzeru zo základu dane, tak medzi rokmi 2010 až 2014 boli značné úbytky v niekoľko miliárd eur. Pokiaľ budeme skúmať daňovú medzeru zo základu dane, straty sa pohybovali v stovkách miliónov eur. V ČR sa daňová medzera k DPPO pohybuje v rozmedzí 1,5 miliárd až 700

²²³ Inštitút finančnej politiky: *Odhad daňovej medzery na dani z príjmov právnických osôb*. Bratislava: Ministerstvo financií SR, marec 2019, s. 6, 7.

²²⁴ Ueda, J. *Estimation of the lack of corporate income tax: RA-GAP methodology*, IMF, 2018, s. 7.

²²⁵ Inštitút finančnej politiky: *Odhad daňovej medzery na dani z príjmov právnických osôb*. Bratislava: Ministerstvo financií SR, marec 2019, s. 6, 7

miliónov eur (t. j. v 43 až 19 miliárd českých korun). Pri Českej republike sa nám žiaľ percentuálne nepodarilo zistiť aký je podiel daňovej medzery.

Tab. č. 8 Daňová medzera k DPPO v SR a v ČR (vlastné spracovanie)

Daňová medzera k DPPO v SR a v ČR						
rok	Slovenská republika				Česká republika	
	Medzera zo základu dane (% z potenciálneho základu dane)	daňová medzera	daňová medzera v mld. € zo základu dane	v € mld.	v € mld.	v CZK mld.
2018	?	?	?	?	1,238	31,838
2017	10	11	1,359	0,288	0,975	24,854
2016	7	8	0,905	0,203	0,712	19,231
2015	7	8	0,921	0,205	0,817	22,066
2014	30	31	4,189	0,916	0,814	22,564
2013	36	40	4,935	1,145	1,759	48,2
2012	38	40	5,281	1,003	1,828	45,9
2011	36	38	4,659	0,866	1,694	43,7
2010	38	41	4,898	0,931	1,252	31,3
2009	30	?	?	?	1,208	31,9
2008	18	?	?	?	1,073	27,8

Zdroj: za SR r. 2010 až 2017: *Odhad daňovej medzery DPPO*, 2019 s. 5; Program stability Slovenskej republiky na roky 2017 až 2020, s. 51

Za ČR: Stavjaňová, J. *Odhady daňových úniků v české republice založené na analýze nezjištěné ekonomiky*, 2018 s. 585

Efektívna sadzba dane sa vedie aj pri daní z príjmu (fyzických osôb aj právnických osôb). Ide však o nie veľmi presný údaj, pretože v rámci daní z príjmu je možné aplikovať daňovú optimalizáciu, potom je potrebné brať do úvahy aj príjmy oslobodené od dane a ďalšie dôležité faktory (napríklad výsledok hospodárenia právnických osôb). Každá krajina má pritom odlišné pravidlá pre zisťovanie základu dane z príjmov, a preto nie je úplne objektívne zohľadňovať nominálne sadzby dane ani pri porovnávaní daňového zaťaženia rôznych krajín. Z toho dôvodu ani bližšie neanalyzujeme efektívnu sadzbu dane z príjmu pre SR ani ČR. Aká je efektívna sadzba dane z príjmov konkrétnych firiem podnikajúcich na slovenskom

trhu je možné zistiť vo verejnej časti registra účtovných závierok na stránke www.registruz.sk, kde je možné vyhľadať a prezerat' účtovné závierky všetkých obchodných spoločností, družstiev, štátnych podnikov, subjektov verejnej správy a účtovných jednotiek.

4. 3 Boj proti daňovým únikom

Boj proti daňovým únikom prebieha na štyroch úrovniach. Na globálnej úrovni, kontinentálnej, bilaterálnej a vnútroštátnej úrovni.

Na globálnej úrovni je to spolupráca v rámci OECD, MMF či OSN, ktorá sa zameriava na medzinárodné daňové úniky. Pôjde o prípady transferového oceňovania (napr. Modelová zmluva OECD alebo Smernica o transferovom oceňovaní), schránkové firmy a daňové raje (zoznam čiernych, sivých a bielych listín na odlíšenie off shore krajín), ale aj boj proti organizovanému medzinárodnému zločinu (napr. Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu z roku 2000). Súčasný prístup krajín OECD a G20 spočíva v pokuse o reformu súčasného systému posilnením regulácie transferového oceňovania. Prvé snahy sa začali v druhej polovici 90. rokov. Pokiaľ ide o manipuláciu s prevodnými cenami, spoločnosti budú vždy minimálne o krok vpred pred daňovými kontrolórmí, pretože prostriedky nadnárodných spoločností sú väčšie akými disponuje finančná správa tej-ktorej krajiny. Vezmime si skutočnosť, že niektoré nadnárodné spoločnosti disponujú väčšími statkami než menšie štáty. Viac zdrojov pridelených daňovým úradom by mohlo pomôcť obmedziť vyhýbanie sa daňovým povinnostiam. Avšak, existuje reálne riziko, že zvýšené výdavky správcov dane by vyvolali ešte väčšie firemné výdavky, čo by neprinieslo žiadne príjmy a skutočnú stratu pre kolektívnosť. Nielen EÚ, ale celý svet potrebuje radikálnu reformu zdaňovania právnických osôb. Sľubné riešenie spočíva v tom, že sa vychádza z globálneho konsolidovaného zisku firiem, s ktorým nemožno manipulovať. Priradenie ziskov rôznym krajinám si vyžaduje použitie rozdeľovacieho vzorca postavenej na kombinácii predaja, kapitálu a zamestnanosti. Napríklad ak Google zarobí polovicu z predaja, má polovicu svojho kapitálu a zamestnanosti v Spojených štátoch, potom by tam zdanil polovicu jeho ziskov. V ideálnom prípade by vzorec mal byť taký, aby nebolo možné manipulovať s umiestnením ziskov. Jedným zo spôsobov, ako to dosiahnuť, je pripísať významnú váhu objemu predaja uskutočneného v ďalšej krajine, pretože spoločnosti nad tým nemajú žiadnu kontrolu, keďže by nemohli presúvať svojich zákazníkov napríklad zo Spojených štátov na Bermudy. Akonáhle sú zisky priradené rôznym krajinám, každá z nich môže zostať zdanená sadzbou, ktorú si želá. Manipulácia s prevodmi by tak stratila zmysel, pretože konsolidovaný zisk by ostal

v danej krajine, v ktorej sa uskutočnil predaj. Európska komisia v roku 2011 navrhla analogické riešenie pre EÚ prostredníctvom projektu CCCTB (Spoločný konsolidovaný základ dane z príjmov právnických osôb). Európska únia udržala jednoduchý vzorec rozdelenia, v ktorom sa tržby, platy a kapitál počítajú po tretine. Komisia vylúčila z jej zloženia nehmotný kapitál. Vzorec penalizuje daňové raje, kde je málo tržieb, pracovníkov alebo hmotného kapitálu, v prospech veľkých krajín kontinentálnej Európy. Hlavným problémom je, že v tejto fáze je navrhovaný plán voliteľný, čiže každá spoločnosť si môže zvoliť, či si želá, aby naďalej podliehali existujúcim vnútroštátnym daniam, pričom plán by mal byť povinný. Je možné, že USA a členské štáty EÚ tak čoskoro budú mať svoje vlastné dane zo spoločností, ktoré budú fungovať na konsolidovanom základe, a nie podľa jednotlivých štátov. Efektívnym riešením v boji proti daňovým únikom je vytvorenie zóny transatlantického voľného obchodu medzi krajinami EÚ a USA.²²⁶

Už sme naznačili, že na kontinentálnej úrovni boja proti daňovým únikom prebieha v rámci supranacionálnej organizácie, ktorou je Európska únia. V rámci medzinárodných organizácií to bude Rada Európy. Rada Európy sa angažuje v oblasti ochrany ľudských práv, čiže jej rámcové rozhodnutia v tejto sfére budú zamerané na boj proti obchodovaniu s ľuďmi, boj proti korupcii v súkromnom a verejnom sektore a pod. Pokiaľ ide o EÚ boj proti daňovým únikom zastrešuje Rada EÚ a Európska komisia a jej útvary ako napríklad Európsky úrad pre boj proti daňovým podvodom (OLAF), ktorý vyšetruje daňové podvody v rámci EÚ a subvenčné podvody súvisiace s dotáciami od EÚ. OLAF má skôr charakter politického orgánu ako právneho a preto činnosť tohto orgánu EÚ spôsobuje isté spomalenie jeho aktivít, aj keď za uplynulých rokov tento orgán úspešne uzatvoril stovky prípadov a do rozpočtu EÚ vrátil približne 7 miliárd eur.²²⁷ V prípade zamedzenia škodlivej daňovej konkurencie, Rada EÚ vypracovala Kódex zdaňovania príjmov z podnikania²²⁸, v ktorom stanovila kritéria identifikácie možných škodlivých daňových opatrení členských štátov EÚ, ktoré sa vzťahujú na nerezidentov.²²⁹ Daňové podvody v rámci DPH sa pohybujú od 140 miliárd eur ročne o čom svedčia aj údaje v tabuľke č. 1 v podkapitole 4.1. Celkové daňové straty spôsobené podvodmi v EÚ sú podľa odhadov Komisie 200 až 250 miliárd eur ročne.

²²⁶ Zucman, G. *The Hidden Wealth of Nations – The Scourge of Tax Havens*. London : The University of Chicago Press, 2013, s. 110-113.; Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 32.

²²⁷ Európsky úrad pre boj proti podvodom. Dostupné na <https://ec.europa.eu/anti-fraud/home_sk>.

²²⁸ Uznesenie Európskeho parlamentu z 25. novembra 2015 o daňových rozhodnutiach a ďalších opatreniach podobného charakteru alebo účinku (2015/2066(INI)). Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52015IP0408>>.

²²⁹ Schultzová, A. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 30.

Tieto úniky predstavujú až 2,5 % HDP EÚ. Európska únia v rámci boja proti daňovým únikom spolupracuje aj s OECD. Z toho pohľadu ide o vytvorenie právnych podmienok na postih kriminálneho konania najmä v týchto oblastiach:

- zneužívanie informácií v obchodnom styku (napríklad nariadenie EÚ č. 596/2014 o zneužívaní trhu);
- falšovanie meny (napríklad nariadenie ES č. 1338/2001 stanovujúce opatrenia nevyhnutné na ochranu proti falšovaniu);
- falšovanie platobných prostriedkov (napr. smernica 2019/713 o boji proti podvodom s bezhotovostnými platobnými prostriedkami a proti ich falšovaniu a pozmeňovaniu);
- poškodzovanie finančných záujmov EÚ (Dohovor o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev z roku 1995, Protokol k Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev z roku 1996 a Druhý protokol k Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev z roku 1997);²³⁰
- vyhýbanie sa daňovým povinnostiam (Smernica Rady (EÚ) 2016/1164 z 12. júla 2016, ktorou sa stanovujú pravidlá proti praktikám vyhýbania sa daňovým povinnostiam, ktoré majú priamy vplyv na fungovanie vnútorného trhu);
- páchanie daňových podvodov v rámci DPH a daní z príjmov právnických osôb (napr. smernice Rady 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty a jej revízie, nariadenie (EÚ) č. 952/2013, ktorým sa ustanovuje Colný kódex Únie a pod.).

Z daňovej sústavy je najviac zneužívanou daňou na daňové úniky daň z pridanej hodnoty. DPH je jednou z daní, ktorú sa značným spôsobom snaží z legislatívneho hľadiska koordinovať EÚ v kontexte boja proti páchaniu daňových podvodov. Napríklad Európska komisia spravuje rôzne transeurópske informačné systémy, ktorých cieľom je napríklad výmena informácií o DPH (tzv. VIES), výmena elektronických formulárov, rozšírenie siete EURO-FISC, prostredníctvom ktorého sa zrýchli výmena informácií o spáchaní podvodu týkajúcich sa nielen DPH, ale aj priamych daní, alebo modul pre daňové identifikačné číslo. Európsky parlament zároveň vyzval Komisiu, aby neposkytovala pomoc z finančných prostriedkov EÚ tým spoločnostiam, ktoré porušujú daňové normy. Keďže DPH je univerzálny typ dane zo spotreby a zaradujeme ju medzi nepriame dane, podstata zdanenia spočíva v zdaňovaní hodnoty pridanej na každom stupni výroby tovaru, prípadne poskytovaní služby od prvého subjektu až po konečného spotrebiteľa, ktorého de facto reálne zaťažuje. Platiteľ dane na

²³⁰ KLIMER, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2020, s. 420-422.

príslušných účtoch vedie evidenciu o hodnote DPH, ktorú sám zaplatil dodávateľom za dodané tovary a služby (t. j. daň na vstupe), a tiež o hodnote DPH, ktorú vyfakturoval svojim odberateľom (t. j. daň na výstupe). Efektívna aplikácia právnej úpravy DPH predstavuje alebo by mala predstavovať účinný nástroj eliminácie daňových únikov. Európska komisia v nadväznosti na Akčný plán v oblasti DPH z roku 2016 v októbri 2017 predložila dlho očakávaný návrh zmien smernice o DPH smerujúci k vytvoreniu nového a konečného systému DPH v EÚ. Návrh novely smernice o DPH predstavuje prvý legislatívny krok, ktorý prináša základné prvky konečného systému obchodovania medzi podnikmi v rámci EÚ. Týmto základnými prvkami sú: boj proti podvodom; jednotné kontaktné miesto; väčšia konzistentnosť a zníženie administratívnej záťaže. Definitívny systém DPH by sa mal začať uplatňovať od roku 2022. V nadväznosti nato došlo k prijatiu smernice 2018/2057/EÚ²³¹, ktorá umožňuje v praxi realizovať opatrenia týkajúce sa boju proti podvodom, najmä spomínaného karuselového typu. Smernica reagovala na žiadosť niektorých členských štátov môcť zaviesť dočasný všeobecný mechanizmus prenesenia daňovej povinnosti s určitou limitnou sumou stanovenou na transakciu, ktorý by sa odchyľoval od jednej zo všeobecných zásad aktuálneho systému DPH, pokiaľ ide o systém rozdelených platieb, s cieľom riešiť karuselové podvody. Členský štát EÚ môže do 30. júna 2022 zaviesť všeobecný mechanizmus prenesenia daňovej povinnosti (tzv. reverse charge) vzťahujúci sa na iné ako cezhraničné dodania za predpokladu, že osobou povinnou platiť DPH je zdaniteľná osoba, v prípade ktorej každé dodanie tovaru a každé poskytnutie služby tejto osobe presahuje limitnú sumu 17 500 eur na jednu transakciu. V praxi by to znamenalo, že podnikatelia, ktorí sú platiteľmi DPH, by si medzi sebou už neúčtovali túto daň. Až posledný dodávateľ v reťazi by si uplatnil pri predaji kupujúcemu DPH vo výške ako doteraz. Slovensko však zatiaľ neuvažuje so zavedením tejto tzv. celoplošnej fakturácie bez DPH.²³² Napriek tomu podľa odporcov a kritikov je tento druh dane už len prežitkom, administratívnou záťažou jednak pre daňový systém a jednak aj pre podnikateľov a zároveň aj prostriedkom pre špekulantov, ktorí sa na DPH obohacujú na úkor konečných spotrebiteľov. Samozrejme, kritici majú aj v niečom pravdu, avšak treba si uvedomiť, že aktuálne DPH v podmienkach EÚ predstavuje typ dane, ktorý spomedzi všetkých daní má najväčší prínos finančných prostriedkov do štátneho rozpočtu členských krajín Únie. Pokiaľ nenájde alternatívny zdroj príjmu verejných

²³¹ Smernica Rady (EÚ) 2018/2057 z 20. decembra 2018, ktorou sa mení smernica 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty, pokiaľ ide o dočasné uplatňovanie všeobecného mechanizmu prenesenia daňovej povinnosti v súvislosti s dodávaním tovaru a poskytovaním služieb presahujúcich určitú limitnú sumu

²³² Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2019, s. 824-825.; Stieranka, J., Sabayová, M., Šimonová, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike*. Bratislava: Epos, 2016, s. 58-59.

financií, nemôžeme uvažovať o absolútnom zrušení tejto dane. Istou možnosťou by bolo zavedenie superdane v rámci dani z príjmu alebo zavedením dane z predaja (angl. sales tax), ktorá je typom dane v USA a systém tejto dane funguje oveľa lepšie a straty v štátnom a federálnom rozpočte USA nie sú tak rozsiahle ako pri DPH v EÚ.

4. 3. 1 Superdaň

V prípade dane z príjmu zlúčiť odvody do zdravotnej poisťovni, sociálnej poisťovni a daň z príjmu pod univerzálnu superdaň. Na základe tejto dane sa bude percentuálne pre rozdeľovať každé jedno euro medzi odvod (poistné) do zdravotnej poisťovni, konkrétne dávky v sociálnej poisťovni, územnú samosprávu (t. j. vyšší územný celok a obec, v ktorom má zdaniteľná osoba trvalé bydlisko alebo sídlo ak ide o právnickú osobu). Otázne je, aká by bola sadzba dane? Cieľom super dane je, aby menej zaťažovala ekonomickú aktivitu, teda príjmy daňovníka, a viac sa sústreďovala na zdaňovanie spotreby, majetku a negatívnych externalít (t. j. napríklad minerálne oleje, alkoholické nápoje, plasty, CO₂, biely cukor a iné komodity, ktoré negatívne vplyvajú na zdravie človeka a životné prostredie). V Slovenskej republike je aktuálne právne platná základná sadzba dane z daní z príjmu po odpočítaní spomínaného poistného vo výške 19 % pre fyzické osoby a 21 % pre právnické osoby. Je to veľa? Málo? Podľa nášho názoru katalóg predmetu dane z príjmu fyzických osôb na Slovensku je veľmi rozsiahly a sme toho názoru, že už samotná práca je určitou daňou pre spoločnosť a štát, a preto by príjmy z práce či z vlastnej tvorivej činnosti by mali byť zaťažené čo najnižšou mierou daňového zaťaženia.

V ČR sa od 1. 1. 2021 zrušila superhrubá mzda. Sadzba dane pri fyzických osobách sa pohybuje vo výške 15 %, ak základ dane neprekročil 48násobok priemernej mesačnej mzdy, alebo 23 %, tzv. solidárna prirážka, pre tých daňovníkov, ktorých príjem prekročil základ dane 48násobku priemernej mesačnej mzdy. Odvody do zdravotnej poisťovni a sociálnej poisťovne sa určené podľa rôznych faktorov ako je vymeriavací základ, výška príjmu, to, či zamestnanec je poberateľ invalidného dôchodku alebo nie je a pod. Ak vychádzame zo stavu k 1. januára 2021, tak zdravotný odvod pre zamestnanca v SR je vo výške 4 % z jeho hrubej mesačnej mzdy, v ČR je to 4,5 %, 10 % platí ako preddavok zamestnávateľ v SR, v ČR je to 9 %. Pre porovnanie, celkové odvody do zdravotnej poisťovne sú na Slovensku vo výške 14 %, v ČR vo výške 13,5 %. Poistné do zdravotnej poisťovne pre živnostníka a SZČO je vo výške 14 %. Najväčší problém predstavujú odvody do Sociálnej poisťovne. U zamestnanca v SR je to v zásade 9,4 %, v ČR je to iba 6 % z jeho hrubej mzdy, zamestnávateľ v SR

platí 25,20 % zo superhrubej mzdy zamestnanca, v ČR je to 24,8 % z vymeriavacieho základu. Takže aj odvodové zaťaženie do Sociálnej poisťovne je v ČR nižšie ako v SR. Očividne je lepšie byť rezidentom v Českej republike ako v Slovenskej republike. Číže priamo úmerne, čím ma zamestnanec vyšší plat, tým väčšie odvody za neho zamestnávateľ musí zaplatiť. Z toho dôvodu súkromní zamestnávateľia nie sú veľmi ochotní zvyšovať platy pre svojich zamestnancov.

Tab. č. 9 Percentuálny prehľad daňového a odvodového zaťaženia zamestnanca v právnych podmienkach SR a ČR (vlastné spracovanie)

Porovnanie daňového a odvodového zaťaženia zamestnanca pracujúceho v SR a v ČR (právny stav k 1. 1. 2021)						
	zdravotné odvody		sociálne odvody		daň z príjmu	
	zamestnanec	zamestnávateľ	zamestnanec	zamestnávateľ	základná	osobitná
SR	4 %	10 %	9,40 %	25,2 %	19 %	25 %
ČR	4,50 %	9 %	6 %	24,8 %	15 %	23 %

U živnostníkov a SZČO na Slovensku sa odvody do Sociálnej poisťovne pohybujú na základe minimálneho a maximálneho vyrovnávacieho základu, percentuálne 33,15 % z vymeriavacieho základu. V ČR je vymeriavací základ sociálnych odvodov pre živnostníkov a SZČO vo výške 50 % priemernej mesačnej mzdy v národnom hospodárstve.²³³ Živnostníci a SZČO však oproti zamestnancom majú tú výhodu, že v prípade daňového zaťaženia si môžu uplatniť vyššiu mieru daňovej optimalizácie napríklad aj cez daňové výdavky či inštitút paušálnych výdavkov. Z uvedeného vyplýva, že základná percentuálna výmera odvodového a daňového zaťaženia pre slovenského zamestnanca z jeho hrubej mzdy sa pohybuje vo výške približne 32 %, zo superhrubej mzdy je to dokonca niečo vyše 67 %. Pre zamestnanca v ČR je to 25,5 % z jeho hrubej mzdy, v prípade superhrubej mzdy je to 59,5 %. Ak do toho započítame spotrebné dane pretavené v cene tovaru a služieb (t. j. základná sadzba DPH 20 % v SR a 21 % v ČR), miestne dane a poplatky, v prípade ČR aj daň z darovania

²³³ V prípade slovenskej právnej úpravy odvodového zaťaženia do Sociálnej poisťovne a zdravotnej poisťovne sme vychádzali zo zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení v znení neskorších predpisov. V ČR ide o úpravu v zákone č. 592/1992 Sb. o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů a zákon České národní rady č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

a z dedenia, daň z úrokov, z dividend a pod. tak minimálne 1/3 mzdy, pokiaľ ide o zamestnanca v súkromnej sfére, alebo platu, ak ide o zamestnanca vo verejnom sektore, ide prakticky štátu. Z finančného hľadiska takmer 3 týždne z celého mesiaca pracuje slovenský ako aj český zamestnanec len pre štát a územnú samosprávu. Pritom s porovnaním podnikateľskými subjektmi má zamestnanec možnosti daňovej optimalizácie veľmi malý výpočet, čo sme uviedli aj v štáti 3.1 o daňovej optimalizácii. Zamestnanec má legálnu možnosť využiť nezdaniteľnú časť základu dane, daňový bonus (aj to, keď má zamestnanec dieťa), zamestnanecká prémie pre nepracujúceho manžela (aj to iba v prípade, že zamestnanec je v právoplatnom manželskom zväzku, čiže nevzťahuje sa to na heterosexuálne ani homosexuálne partnerstvá, neplatné a nulitné manželstvá ani na spolužitie bývalých manželov v jednej domácnosti po rozvode). Zatiaľ čo podnikateľský subjekt má omnoho lepšie možnosti pre daňovú optimalizáciu. Pre malých podnikateľov sú to napríklad paušálne výdavky, živnostník je napríklad prvý rok po vydaní osvedčenia oslobodený od poisťného do Sociálnej poisťovne. Ďalej sú to daňové výdavky, vykazovanie daňovej straty, odpisy hmotného a nehmotného majetku a pod. Z toho dôvodu by bolo rozumnejšie, keby sa v rámci super dane každé jedno vybrané euro prerozdievalo na dôchodky, príspevky pri dočasnej práceneschopnosti, príspevky na materské a rodičovské príspevky a príspevok v nezamestnanosti. Zvyšné dávky v trhovom hospodárstve nemajú opodstatnenie. Štát by mal zároveň motivovať ľudí, aby si každá ekonomicky činná fyzická osoba v dobrej viere a v istote uzavrela individuálne úrazové poistenie, ktoré v prípade poisťnej udalosti poisťnému pokryje dôležité životné náklady. To isté platí aj pri starobnom poistení a doplnkovom dôchodkovom poistení. Spoliehať sa na to, že štát budúcim generáciám zabezpečí primeraný starobný dôchodok pre dôstojný život je akurát tak pekný sen ľudstva. Preto by si každý človek vo vlastnom záujme mal sporiť a investovať na horšie časy a nie sa spoliehať na výučnú pomoc štátu. Ako to povedal R. Kiyosaki v knihe *Bohatý otec, chudobný otec: „Zodpovednosť za svoje financie vezmite do vlastných rúk. Buď budete páni peňazí, alebo ich otrokmi.*“²³⁴ Dôchodkový sociálny systém za čias Bismarcka je každým rokom neefektívnejším. Ide o celoeurópsky problém, nie len problém Slovenska či Českej republiky. Určitým riešením by bolo, keby štát svoje dlhopisy predával svojim občanom. Získanú sumu by štát investoval do štátnych podnikov a investičných projektov a prípadne zisky, by o niekoľko rokov vyplácal občanom ako sociálnu

²³⁴ Nieže by sme niekomu chceli robiť reklamu, ale o základoch finančnej gramotnosti vrátane pochopenia významu daní odporúčame bližšie pozrieť: KYOSAKI, R. *Bohatý otec, chudobný otec*. Bratislava: Motýľ, 2014. 240 s. ISBN 978-80-8164-039-1, dostupné aj ako audiokniha: <<https://www.youtube.com/watch?v=YJmHkrBcgAY&t=135s>>.

dávku s možnosťou ďalšieho dobrovoľného úročenia. Takto by peniaze ostali jednak v krajine, a jednak by došlo k finančnej reciprocite a pomoci medzi štátom a jej občanmi. V prípade zamestnávateľa je dôležité aj poistenie zodpovednosti za škodu. Žiaľ je smutnou realitou, že v prípade poistnej udalosti poistený subjekt, ktorý bol v čase udalosti zamestnaný, veľmi často dostane vyššie poistné vyplatenie od súkromnej poisťovne ako od tej štátnej. Hoci, individuálne poistenie tohto zamestnanca vyšlo menej ako suma, ktorú mu strhával štát z jeho superhrubej mzdy. Sumár sumárom, pri zamestnancoch a ich výške mzdy alebo platu nakoniec nie je až taký problém daňové bremeno než sociálne odvody.

Na druhej strane, jednotlivé vlády SR a ČR uprednostňujú zahraničné podnikateľské entity pred domácimi podnikateľmi. Veľmi nešťastnou skutočnosťou je aj fakt, že zatiaľ čo živnostník (v drvivej väčšine ide o malých podnikateľov) ručí celým svojim majetkom, naopak obchodné spoločnosti (vo väčšine prípadov ide o stredných a veľkých podnikateľov) ručia iba do výšky základného imania. Pre lepšiu právnu úpravu a zodpovednosť za záväzky si dovoľme tvrdiť, že živnostníci by mali ručiť iba do výšky svojho predchádzajúceho ročného obratu, pri novozaložených živnostiach do výšky 2000 €. Naopak, veľké obchodné spoločnosti s ročným obratom nad milión eur by mali už ručiť celým svojim majetkom. Z toho vyplýva, že ak by sa stavebná spoločnosť, ktorá vyhrala tender na výstavbu určitého diaľničného úseku dostala do finančných ťažkostí, všetky jej záväzky by boli hrazené z jej celkového majetku. Na túto udalosť poukazujem známou kauzu Váhostav, kedy vláda SR musela odškodniť bývalých zamestnancov Váhostavu zo štátneho rozpočtu, zatiaľ čo majetok spoločníkov ostal neporušený.²³⁵

4. 3. 2 Ďalšie úvahy de lege ferenda

Spomenuli sme si boj proti daňovým únikom na globálnej úrovni a úrovni z pozície EÚ. V rámci bilaterálnej spolupráce v boji proti daňovým únikom je spolupráca finančných správ a najvyšších kontrolných úradov jednotlivých krajín. Najčastejšie sú to zmluvy o spolupráci pri výkone paralelnej kontroly zameranej na správu spotrebných daní, DPH a pod. Ďalej sú to zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia. Napríklad medzi Slovenskou republikou a Českou republikou je to Zmluva medzi Slovenskou republikou a Českou republikou o zamedzení dvojitého zdanenia a zabránení daňovému úniku v odbore daní z príjmov a

²³⁵ Stanovisko SSŽ k návrhu zákona o reštrukturalizácii, 2016, dostupné na: <http://www.szz.sk/stanoviska-a-vyhlasenia-szz/140-stanovisko-szz-k-zakonu-o-restrukturalizacii.html> [citované 12. 01. 2021].

z majetku uzavretá 26. 03. 2002.²³⁶ V roku 2014 boli podpísané aj dokumenty o budúcej spolupráci medzi Finančným riaditeľstvom SR a Generálnym finančným riaditeľstvom ČR. V oblasti daňového práva sa príležitostne konajú aj sympózia a konferencie venované aj problematike daňových únikov (napríklad Slovensko-české dni daňového práva, (Spoluprácou k zvýšeniu efektivity a konkurencieschopnosti regiónu).²³⁷

Boj proti daňovým únikom a daňovým podvodom kategoricky prebieha aj na vnútroštátnej úrovni a dokonca aj na regionálnej úrovni, pokiaľ ide o miestne dane. Systém miestnych daní je pri našom výskume uplatniteľný len pre Slovenskú republiku. Aj tu máme za potrebné pripomenúť, že miestne dane majú fakultatívne charakter, nie obligatórny charakter. Čiže každá obec na základe všeobecného záväzného nariadenia obce rozhodne, ktorú z miestnych daní vo svojej obci zavedie a v akej legálne dovolenej výške. Podiel daňových únikov na miestnych daniach je však nepatrný, ale to neznamená, že ho netreba odhaľovať a narušiteľov aj patrične sankcionovať. Ako príklad na daňový únik pri miestnej dani je najčastejšie daň z ubytovania, kedy napríklad daňový subjekt, ktorý poskytuje prechodné ubytovanie si po dohode s daňovníkom nevyberie od daňovníka požadovanú daň.

Podme sa však pozrieť na boj proti daňovým únikom na vnútroštátnej úrovni. Jednotlivé krajiny jednak zavádzajú medzinárodné zmluvy v tejto oblasti a jednak si vytvárajú vlastné spôsoby a metodiky na odhaľovanie daňovej trestnej činnosti. Do tohto procesu sú zapojené jednotlivé štátne orgány vez rozpočtovú zodpovednosť, potom finančná správa, orgány činné v trestnom konaní (polícia a prokuratúra), súdy, útvary ako daňová kobra, zákonodarné orgány cez prijímania a novelizáciu daňovo-právnych predpisov, zavedenie daňovej reformy, ale aj súčinnosť orgánov územnej samosprávy. Najbežnejším spôsobom odhaľovania daňových únikov, či už v SR alebo v ČR je daňová kontrola a miestne zisťovanie, ktoré predovšetkým vykonávajú daňové úrady. Ide o pilotný projekt finančnej správy, ktorý nesie označenie ako Daňová kobra (v SR vznikla 01. januára 2012, v ČR 11. apríla 2014).

²³⁶ V SR je publikovaná pod Oznámením Ministerstva zahraničných vecí SR pod č. 283/2002. V ČR je publikovaná ako Sdělení č. 100/2003 Sb. m. s. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o zamezení dvojímu zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmu a z majetku. Celkový zoznam bilaterálnych zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia pre SR je dostupné na stránke Ministerstva financií SR: <https://www.mfsr.sk/sk/dane-cla-uctovnictvo/priame-dane/dane-z-prijmu/zmluvy-zamedzeni-dvojiteho-zdanenia/zmluvy-zamedzeni-dvojiteho-zdanenia/zoznam-platnych-ucinnych-zmluv-zamedzeni-dvojiteho-zdanenia/>. Prehľad platných zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia pre ČR je dostupné na stránke Ministerstva financií ČR: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/dvoji-zdaneni/prehled-platnych-smluv>.

²³⁷ Finančná správa SR: *Efektívnejší boj proti daňovým a colným únikom a efektívnejšia správa daní a cieľ v regióne V4*. [online]. 13. 11. 2014. https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-novinek/detail-novinky/_efek-boj-prot-dan-podv-na/bc

Daňová kobra predstavuje spoluprácu v boji proti daňovým podvodom, ich odhaľovaní a následnej eliminácii v spolupráci finančnej správy, orgánov činných v trestnom konaní, prípadne ďalšími subjektmi verejnej moci. Podľa tlačových správ finančnej správy SR (dostupných na portály financnasprava.sk) a Generálnej prokuratúry SR, od vzniku daňovej kobry po súčasnosť boli odhalené podvody, ktoré predstavovali výšku jednej miliardy euro. V ČR daňová kobra zachránila približne 12 miliárd českých korún (t. j. približne 500 miliónov €).²³⁸ Medzi ďalšie opatrenia na boj proti daňovým únikom sú daňové reformy (v 90-tych rokoch a potom v roku 2004 z dôvodu pristúpenia SR a ČR do európskych štruktúr), sprísnenie trestných sadzieb pri spáchaní daňového trestného činu (v SR v januári 2013), reguláciou trestnej zodpovednosti právnických osôb (nepravá trestná zodpovednosť v SR od septembra 2010 a zavedením pravej trestnej zodpovednosti od februára 2016, v ČR od decembra 2011 zavedená práva trestná zodpovednosť)²³⁹, spustenie národnej bločkovej lotérie (na Slovensku v septembri 2013, v ČR v októbri 2017), sprísnenie sankcií pri daňových podvodoch (v SR január 2014), novela zákona o používaní elektronických registračných pokladníc (v SR január 2014), mechanizmus samozdanenia pri DPH, zavedenie kontrolných výkazov DPH (v SR február 2014, v ČR od roku 2016), reforma finančnej správy (na Slovensku v júli 2020), projekt e-kasa a virtuálnej pokladne v SR (júl 2020), či elektronická evidencia tržieb tovaru a služieb (EET) v Českej republika, ktorá bola spustená v decembri 2016.²⁴⁰ Ďalej, centrálna evidencia účtu (v ČR zavedená od roku 2016), ktorej úlohou je transparentnosť správcu dane o bankových účtoch podnikateľských subjektov a zároveň došlo k prehĺbenej spolupráci pri odhaľovaní daňových únikov medzi správcom dane a bankami. V Slovenskej republike v rokoch 2015 až 2018 bola v platnosti daňová licencia. Išlo o minimálnu daň, ktorú musela právnická osoba odvieť štátu za každé zdaňovacie obdobie. Finančná správa na Slovensku si od tohto inštitútu sľubovala zníženie miery daňových únikov, avšak neriešilo to právu podstatu, teda príčiny daňových únikov.²⁴¹ Navyše, daňová licencia sťažovala

²³⁸ Odkaz na českú daňovú kobru: <https://www.danovakobra.cz/>. Frizis, I.; Głowacki, K.; Hoskova, K. *Mutual learning for reducing tax gaps in V4 countries and Ukraine: Final report, CASE Reports*, Warsaw: Center for Social and Economic Research (CASE), 2017, s. 20, 42, dostupné: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/179713/1/nr490.pdf>.

²³⁹ V SR v zákone č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v ČR je to zákon 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

²⁴⁰ Cieľom e-kasy na Slovensku a EET v ČR je obmedziť daňovú medzeru na DPH v sektoroch HORECA (t. j. hotely, reštaurácie, kaviarne). Pri poskytovaní týchto služieb dochádza často k predaju tovaru a poskytovaniu služieb bez vydania pokladničného dokladu, čím vznikajú daňové straty jednak na DPH, ale aj pri daní z príjmov či pri dane/poplatku za ubytovanie. Zavedením elektronickej registračnej pokladnice ide aj modernizáciu a digitalizáciu registračných pokladníc.

²⁴¹ Frizis, I.; Głowacki, K.; Hoskova, K. *Mutual learning for reducing tax gaps in V4 countries and Ukraine: Final report, CASE Reports*, Warsaw: Center for Social and Economic Research (CASE), 2017, s. 18-20, 41-43.

podmienky najmä pre malých a stredných podnikateľov. Inštitút daňovej licencie na Slovensku nám môže byť ukážkou toho, že na boj proti daňovým únikom je potrebné sa problémom zamerať až ku samotným koreňom daňových únikov. Pokiaľ štáty budú riešiť daňové úniky len na povrchu, uviaznu v bludnom kolotoči, ktorý nebude mať konca. Boj proti daňovým únikom môžeme prirovnať k burine v záhrade. Ak burinu nevytrhneme s koreňom, tak celý proces vypletia buriny môžeme v určitom čase opakovať odznova. Z toho dôvodu by vlády jednotlivých štátov v boji proti daňovým únikom mali pristupovať k problému čo najhlbšie a hľadať príčiny daňových únikov v samotnej podstate.

Koncepciu činnosti kontrolných orgánov v boji proti daňovým únikom treba prispôbiť novo sa vyvíjajúcim demokratizačným a trhovým procesom. V tejto veci je potrebná fungujúca organizačná zložka kompetentných orgánov a útvarov, ako aj odbornosť z hľadiska personálneho obsadenia a dostatočné materiálne a technické zabezpečenie. Zároveň je potrebná aj efektívna vymožitelnosť daňových nedoplatkov a sankcií. Donucovacie mechanizmy musia byť mimoriadne rýchle, aby nedochádzalo k prelievaniu finančných ziskov do dcérskych spoločností a k zahmlievaniu skutočného pôvodu finančných ziskov.²⁴² Donucovacie mechanizmy majú byť nielen rýchle a efektívne, ale aj daňovo spravodlivé. Daňová nespravodlivosť sa prejavuje nielen mierou daňového zaťaženia, ale aj odhalením, vyšetrením a následným potrestaním daňového subjektu bez ohľadu na jej mocenské postavenia. Sme svedkami devastovania národného hospodárstva cez početné privatizačné kauzy, hospodárske delikty, ekonomické kriminálne činy, ktoré ostali bez potrestania. Naopak, finančná správa cez daňových kontrolórov a daňových exekútorov ide sankciovať malých tuzemských podnikateľov za niekoľko euróvé nedoplatky, zatiaľ čo milióny eur skončili v schránkových firmách a v daňových rajoch. Áno, je pravda že je potrebné odhaľovať aj tie malé daňové úniky, pretože aj tie najväčšie daňové kauzy začali v malom a postupom času naberali na objeme. Ako povedal E. Burák, niektorí sú si v platbe daní rovní, a iní rovnejší. Smutným faktom je, že daňová politika štátu (aj toho demokratického) nemá skutočný cieľ byť spravodlivá, lebo je len nástrojom politického prežitia práve vládnucej skupiny politických strán a politických hnutí. Vládnuce strany budú vždy obhajovať a priori skutočné záujmy svojich sponzorov a až a posteriori preferencie väčšinovej potreby spoločnosti.²⁴³

Ďalej sme toho názoru, že efektívnymi opatreniami v boji proti daňovým únikom je stanoviť jednotné internacionálne pravidlá v rámci transferového oceňovania a stanoviť univerzálne

²⁴² Holcr, K. *Kriminológia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2008, s. 303.

²⁴³ Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 16.

podmienky pre registrovanie spoločnosti, aby nedochádzalo k manipulácii so sídlom spoločnosti. Vytvoríť optimálny daňový systém na jednej strane a vytvoríť konkrétne podmienky na zamedzenie dvojitého zdanenia na strane druhej. V rámci prevencie zaviesť odstrašujúce trestné sadzby, rozšíriť katalóg pre trestnú zodpovednosť právnických osôb a vo väčšej miere aplikovať trestnoprávne sankcie ako trest prepadnutia veci či trest prepadnutia majetku. Výška daňových sankcií je pre veľké korporátne spoločnosti primálá. Pre nich je to dokonca výnosný biznis zaplatiť sankciu a tajne zarobiť niekoľkonásobne viac. Avšak, ak štát začne daňové trestné činy trestať cez trest prepadnutia veci alebo trest prepadnutia majetku, čo môže byť aj pre veľké firmy likvidačné, potom si daná spoločnosť rozmyslí, či je lepšie páchať nelegálne daňové úniky. Na druhej strane, finančné správy jednotlivých štátov by mala adekvátnejším spôsobom ohodnocovať tie daňové subjekty, ktoré si v najlepšej miere riadne a včas plnia svoje daňové povinnosti. Istou odmenou by bolo aj zavedenie všeobecného dňa daňovej slobody (tax free day) pri daní z príjmu fyzických osôb. Nemáme na mysli štatistiku, ktorú uvádzame v tabuľke 10, ale o zavedení jedného dňa v roku bez daní z príjmu fyzických osôb, kedy by každý zamestnanec v ten deň dostal hrubú mzdu. Deň daňovej slobody navyše predstavuje pomyselnú časovú hranicu rozpočtového roka, ktorý rozdeľuje kalendárny rok na dve obdobia. Prvá časť v roku daňové subjekty na základe daňového zaťaženia pracujú pre štát, teda pre verejné výdavky štátu. Druhá časť kalendárneho roka predstavuje čistý národný dôchodok daňového subjektu.²⁴⁴ Na Slovensku ho od roku 2000 aktivizuje Združenie daňových poplatníkov Slovenska v spolupráci s Nadáciou F. Hayeka. V Českej republike deň daňovej slobody od roku 2000 vypočítava Liberálni inštitút.

Tab. č. 10 Porovnanie dňa daňovej slobody v Slovenskej republike a v Českej republike

Deň daňovej slobody				
rok	Slovenská republika		Česká republika	
	dátum	počet dni	dátum	počet dni
2020	1. júl	182	24. jún	175
2019	27. máj	147	28. máj	148
2018	25. máj	145	22. máj	142
2017	5. jún	156	29. máj	149
2016	3. jún	154	2. jún	153
2015	3. jún	153	5. jún	155
2014	1. jún	169	10. jún	160

²⁴⁴ Burák, E. *Daňová optimalizácia – Ludový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002, s. 144.

2013	2. jún	170	11. jún	161
2012	2. jún	152	9. jún	160
2011	3. jún	170	15. jún	165
2010	4. jún	169	18. jún	168
2009	3. jún	153	13. jún	163
2008	22. máj	147	7. jún	158
2007	25. máj	143	11. jún	161
2006	1. jún	151	14. jún	164
2005	7. jún	157	14. jún	164
2004	3. jún	153	15. jún	166
2003	4. jún	154	12. jún	162
2002	4. jún	155	11. jún	161
2001	4. jún	154	7. jún	157
2000	9. jún	160	6. jún	157
1999	4. jún	155	nezistené	nezistené

Zdroj:

Za SR: Nadácia F. Hayeka: *Deň daňovej slobody 2020*, 2020, dostupné <<https://www.hayek.sk/den-danovej-slobody-2020/>>.

Za ČR: Nadácia Liberálni institut: *Den daňové svobody 2020*, 2020, dostupné <<https://www.dendanovesvobody.cz/tiskove-zpravy/den-danove-svobody-2020/>>.

V boji proti daňovým rajom zaviesť obchodné cla voči offshohe spoločnostiam a daň z konsolidovaného zisku. Je potrebné, aby zdaňovanie nadnárodných spoločností vychádzalo z ich celosvetovo konsolidovaných ziskov, a nie z ich ziskov z jednotlivých krajín, pretože tie sú bežne manipulované odborníkmi na účtovníctvo a daňové právo.

Medzi ďalšie perspektívy finančnej správy si dovoľíme upozorniť na nedostatok finančnej gramotnosti medzi občanmi. Pod finančnú gramotnosť a inteligenciu primárne spadá schopnosť efektívne a racionálne nakladať s financiami, ale sekundárne tam spadá aj oblasť práv a povinnosti daňového subjektu. Z laickej verejnosti len málo ľudí vie o daňovej optimalizácii, ktorá dáva isté výhody jednak zamestnancovi a jednak zamestnávateľovi. Daňovo-právne normy sú žiaľ komplikované, skladbou vety ide väčšinou o zložité súvetia, obsahujú veľký počet odkazových a blanketových noriem, množstvo legálnych definícií a iných žiaľ aj zákonných nezrovnalostí, ktoré potom vytvárajú daňové medzery aj pre vytváranie nežiadúceho spoločenského javu akými sú nelegálne daňové úniky. Úlohou správneho štátu je vytvárať také právne normy, aby to bolo výhodné pre čo najväčší počet subjektov. Veľmi negatívnym spoločenským javom je to, ak sa neefektívne a nehospodárne nakladá s verejnými financiami. Takáto nehospodárna a iracionálna politika zo psychologického hľadiska

vplýva na daňové subjekty negatívne. Ak vrcholní politici spreneverujú verejnej financie, z akého dôvodu si má bežný občan (najmä podnikateľský subjekt) riadne platiť dane? Aby štát motivoval ľudí riadne si plniť svoje daňové povinnosti, nemá to robiť skrze prísnych trestov, ale cez výsledky pretavené vo verejnom majetku a v poskytovaní verejných služieb. Cieľom riadneho štátu je naučiť vštípiť už každému občanovi tej-ktorej krajiny, že je nevyhnutnou fungujúceho bunkou celého organizmu, ktorým je štát. Ak tento organizmus je zdravý, zdravé sú aj bunky, ale ak je organizmus prehnitý, niečo nie je v poriadku ani s bunkami. Ak štát hospodárne nakladá s verejnými financiami, čo sa prejaví v modernom zdravotníctve, efektívnom školskom vzdelávacom systéme, rozvinutej infraštruktúre, vytvorenia vhodných podmienok pre podnikateľské a kultúrne príležitosti, daňové subjekty z morálneho hľadiska nebudú mať pochybnosti o zmysluplnosti daňového zaťaženia. A teda, budú mať len minimálne dôvody na páchanie latentných daňových trestných činov. Základnou úlohou finančnej správy v nasledujúcom období je urobiť z pojmu daň nie strašiaka, ktorý nám rôznymi spôsobmi berie peniaze z našich účtov a peňaženiek, ale ako pozitívny nástroj na vybudovanie prosperujúceho štátu a blahodarnej spoločnosti. Sme toho názoru, že finančná správa, aby nebola v očiach verejnosti vnímaná ako štátna inštitúcia, ktorá ľuďom berie peniaze, ale ako inštitúcia, ktorá naopak háji jednak fiskálne záujmy štátu, ale aj záujmy občanov, že vybrané finančné prostriedky pochádzajúce z daní, ktoré sú síce nenávratné, ale aby ich vynaloženie sa čo najviac účelne využilo pre užitočné blaho spoločnosti. Z toho dôvodu by finančná správa mala vytvoriť pre verejnosť prístupný jednak edukačný orgán, ktorej úlohou bude vzdelávanie občanov v rámci práv a povinností v oblasti daní a jednak aj kontrolný orgán, či vybrané prostriedky sa naozaj rozpočtovo rozdeľujú a mieniajú na ten účel, na aký je to potrebné v zásade hospodárnosti a efektívnosti. Obe orgány by síce zastrešovala finančná správa, ale vo veľmi úzkom v kontakte by spolupracovala s ústrednými orgánmi štátnej správy vrátane s nezávislými orgánmi verejnej moci aký je napríklad Najvyšší kontrolný úrad či prokuratúra.

Do budúca ešte ostáva vyriešiť problematiku environmentálnych daní. Česká republika už environmentálne dane má zavedené vo svojej daňovej sústave. Slovenská republika v tejto fáze vyčkáva, hoci z Európskej únie už niekoľko rokov znie apelácia na SR v oblasti ekológie a ochrany životného prostredia. Rozšírili by sme napríklad okruh daňových subjektov na daň z motorových vozidiel (v ČR na silničnú daň). V rámci dane za motorové vozidlo by sme okruh daňových subjektov rozšíril na všetkých daňovníkov, ktorí vlastní motorové vozidlo bez ohľadu na účel použitia a spôsob pohonu. Dôvodom je ten, že aj elektromobily, ktoré síce navonok pôsobia šetrne k životnému prostrediu, ale za to ich likvidácia

je náročnejšia aj z finančného a ekologického hľadiska ako likvidácia bežného automobilu na benzínový, dieselový či na pohon skvapalneného plynu. Daň z motorových vozidiel je ďalej potrebné rozšíriť aj na subjekty, ktoré vlastnia motocykel, na riadenie ktorého sa vyžaduje osobitná kategória vodičského oprávnenia. Ďalej, navrhujeme reguláciu na potraviny z bielej múky a potravín využívajúcich biely a rafinovaný cukor a to zavedením spotrebnej dane z bielej múky a spotrebnej dane z cukru, pričom predmetom zdanenia by bolo pečivo, sladené nápoje, sladkosti a sladené pečivo. Ďalej, pri ochrane životného prostredia je potrebné zdať aj drevo a to zavedením spotrebnej dane z dreva, pričom predmetom dane by bola biomasa, brikety a drevo ako palivo. Drevo ako palivo sa v súčasnosti využíva najmä na dedinách a v istých ročných obdobiach spôsobuje nadmerné znečistenie vzduchu. Cieľom týchto daní je obmedziť spotrebu nezdravých potravín a plastov a znížiť spotrebu dreva ako vykurovacieho paliva a aj cez dane motivovať obyvateľstvo k zdravej výživy a využívaniu tzv. zelenej energie.

Samozrejme, netreba zabúdať aj na podporu rodín. Pri daniach platených fyzickými osobami treba ďalej rozlišovať medzi tým, či daň platí jeden člen domácnosti, ktorý sa považuje za hlavu rodiny (napr. v období prvej československej republiky a pod.) alebo sa pre domácnosti uplatňuje splitting, ktorý môže mať formu manželského, t. j. čiastočného splittingu (súčet príjmov manželov sa delí dvomi; pri existencii progresívnych daňových sadzieb to môže viesť ku zníženiu celkovej daňovej povinnosti a teda znamenať výhodu pre daňovníka) alebo formu plného splittingu (ide o zdanenie všetkých členov domácností, kedy sa spočítajú ich príjmy a delia sa počtom členov domácnosti).²⁴⁵ Zavedením tohto daňového prvku do daní z príjmu fyzických osôb môže dôjsť k väčšej daňovej úspore v domácnostiach, čím sa vytvorí nová možnosť daňovej optimalizácie pri daní z príjmu fyzických osôb vykonávajúcich závislú činnosť. Pri daní z výnosov, z úrokov, z vkladov, z virtuálnej meny zreformať inflačnú daň (ang. inflation tax). V drvivej väčšine si veľa ľudí sporí svoje peniaze na rôznych finančných produktoch a aj to malé zhodnotenie im podlieha zdaneniu. Žiaľ, v niektorých prípadoch ročné zhodnotenie financií nepokryje ani ročnú infláciu, napriek tomu Vám nepatrný zisk finančná inštitúcia zdaní. Zavedením inflačnej dane sa zdania len tie úroky a výnosy, ktoré sú nad mieru ročnej inflácie. Napríklad, ak investujem do podielových fondov, ktoré mi prinesú ročný výnos 3 %. Ak je však inflácia v krajine tiež 3 %, čiže ceny vzrastú o 3 %, tak môj čistý výnos je nulový. Z tejto investície si môžem kúpiť zhruba iba rovnaké množstvo tovarov a služieb ako pred rokom. Kvôli inflácii daňový subjekt príde o

²⁴⁵ Babčák, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, s. 2016. 33.

celý zisk. Ak do toho zavedieme daň z úrokov/výnosov/vkladov, tak daňový subjekt prerobí. Naopak, ak do právnej úpravy zahrnieme inflačnú daň, na daňový subjekt sa daňová povinnosť bude vzťahovať iba vtedy, ak v našom príklade bude mať ročný výnos viac ako 4 %. Čiže ak inflácia za daný rok bude 3 %, investícia priniesla zisk s priemerným ročným úrokom 5 %, na základe inflačnej dane sa zdaní rozdiel medzi výnosom a infláciou, v tomto prípade sa zdaní 2 % z výnosu, čiže zisk očistený od inflácie.

Záver

„Zisk je sladký, i keď pochádza z podvodu!“

Sofokles

V rigoróznejšej práci sme zamerali svoju pozornosť na problematiku daňových únikov s dôrazom na zameranie v Slovenskej republike a Českej republike a snahy o ich obmedzenie. Naším cieľom nebolo rozoberať a vyjadrovať sa k politickým kauzám na Slovensku a v Českej republike, ale vymedziť si komplexne daňové úniky a ich nepriaznivé dopady pre spoločnosť. Mali sme stanovené tri ciele, ktoré sme rozložili do štyroch navzájom nadväzujúcich kapitol. Prvým cieľom práce bolo poskytnúť komplexnú analýzu daňových únikov. Tento cieľ sa nám podarilo naplniť cez druhú a tretiu kapitolu práce. V druhej kapitole sme analyzovali základný pojmový aparát, v ktorej sme naznačili, že daňové úniky predstavujú opak daňovej povinnosti. Následne sme daňové úniky klasifikovali na vlastnej schéme. V práci sme uviedli, že daňový podvod je užší pojem ako daňový únik. Z toho vyplýva, že nie každý daňový únik je daňový podvod, a nie každý daňový únik je v rozpore s legislatívou. Bližšie o tejto skutočnosti sme uviedli v tretej kapitole pri daňovej optimalizácii, ktorá je príkladom pre legálne daňové úniky. Katalóg daňovej optimalizácie sme vymedzili demonštratívne a komparatívne s dôrazom na daňovo-právnu úpravu v SR a v ČR. Zvyšná časť tretej kapitoly bola venovaná konkrétnym najbežnejším praktikám páchania daňových únikov cez daňové raje, schránkové firmy, karuselová, reťazové a akvizične podvody a daňové úniky páchané cez virtuálne meny.

Druhým cieľom práce bolo analyzovať ekonomický dopad daňových únikov na Slovensku a v Českej republike. Našu analýzu sme zamerali na tieňovú ekonomiku, daňové raje, deň daňovej slobody, daňovú medzeru k DPH a daňovú medzeru k DPPO. Pri jednotlivých analýzach sme vychádzali z rôznych porovnávacích štúdií, ktoré sme navzájom prepojili a vytvorili ucelený kontext. Čitateľovi tak ponúkame historický exkurz a komparáciu tieňovej ekonomiky na Slovensku, v Českej republike, v Európskej únii (od roku 2004), počet slovenských a českých firiem v daňových rajoch od roku 2009, hypotetická daňová medzera k DPH a k DPPO.

Tretí cieľ práce nadväzuje na predchádzajúce dva ciele. Ide o hlavný cieľ práce, ktorý spočíva vo vzájomnej komparácii daňových únikov v Slovenskej republike a v Českej republike s možnými úvahami de lege ferenda k obmedzeniu daňových únikov. Na základe analýzy tieňovej ekonomiky sme zistili, že Slovenská republika ako aj Česká republika majú pomer

tieňovej ekonomiky k HDP nižší ako je priemer EÚ, ale stále je to vyššie číslo ako v západoeurópskych krajinách. Posledné roky je podiel tieňovej ekonomiky v SR nižší ako v ČR. Pri počte firiem v daňových rajoch sú pre slovenské a české firmy obľúbené destinácie daňových skrýš ako Holandsko, Cyprus a niektoré štáty USA. Posledné roky zaznamenávame v Českej republike úbytok firiem v daňových rajoch, naopak v Slovenskej republike ich počet každým rokom narastá. Zaujímavé výsledky nám vyšli aj pri daňovej medzere k DPH. Na základe historickej prognózy usudzujeme, že vzhľadom na dôraz veľkosti trhu SR a ČR a počtu daňových subjektov v SR a v ČR je v problematike daňových únikov k DPH na tom lepšie Česká republika ako Slovenská republika. Totožné, aj keď nie veľmi úplné výsledky nám vyšli aj pri daňovej medzere DPPO. Porovnali sme si aj celkové daňové a odvodové zaťaženie v SR a v ČR a zistili sme, že je výhodnejšie byť platiteľom daní a odvodov v ČR ako v SR. Aj na základe týchto výskumov si dovoľíme tvrdiť, že ekonomická úroveň v Českej republike je oveľa lepšia ako na Slovensku. Z toho usudzujeme aj trífalú skutočnosť, že pre Slovenskú republiku, resp. pre jej občanov a obyvateľov nebolo až také výhodne osamostatniť sa.

Keď celú prácu máme zhrnúť do niekoľkých viet, tak daňové úniky idú ruka v ruke s inštitútom dane. Pokiaľ budú jestvovať dane, budú jestvovať aj daňové úniky. Ako sme to uviedli v tretej kapitole, tie prebiehajú na medzinárodnej úrovni (napríklad daňové raje, schránkové firmy, karuselové podvody), ako aj na vnútroštátnej úrovni (reťazové podvody, daňové podvody, ilegálna práca). Niektoré daňové úniky sú jednorazové, iné majú opakujúci sa charakter (napríklad karuselové podvody). Osobitnú kategóriu tvoria virtuálne meny, pre ktorých je príznačná decentralizácia a relatívna anonymita, čo sú výhodné predpoklady na pranie špinavých peňazí a teda aj na páchanie daňových únikov. Snahy niektorých štátov (napríklad aj Slovenskej republiky) je aspoň zdaňovať príjmy z virtuálnej meny.

V otázke snáh o obmedzenie daňových únikov je potrebné si uvedomiť, že vždy sa nájdu sofistikovaní daňoví špekulanti, ktorí budú optimalizovať svoju povinnosť nad rámec zákonných možností. Zo strany štátu, nech by snahy boli akákoľvek aj radikálne krajné, úplne eliminovať daňové úniky je priam nemožné. A ak by to aj bolo možné, museli by sme žiť v orwellovskom svete, kde by sme boli pod neustálym dohľadom Veľkého brata, a to zrejme nechceme. Úlohou štátu je preto vytvoriť daňovú povinnosť čo v najspravodlivejšej miere. Áno, ani daňovú spravodlivosť nemožno zaviesť v absolútnom meradle, ale iba ako relatívnu daňovú spravodlivosť. Daňová spravodlivosť bude vždy nedokonalá. Doslova tu môžeme aplikovať Platónovo podobenstvo o jaskyni. Spoločenský problém je, že vždy sa nájde určitá skupina daňových subjektov, ktorým konkrétne daňové zaťaženia na určitý predmet dane

nebude vyhovovať alebo ktorí sa budú ilegálne obohacovať na daňových medzerách v daňovo-právnych normách (napríklad pri nadmernom odpočte DPH). V boji proti daňovým únikom musí medzinárodne spoločenstvo štátov ťahať za jeden koniec. Daňové úniky nie sú problémom jedného štátu, ale všetkých štátov. Vytváranie zdravých, respektíve čistých konkurenčných podmienok v rámci trhového hospodárstva s minimalizáciou daní, zachovania daňového tajomstva či bankového tajomstva áno, ale len do tej miery pokiaľ nie sú ohrozené finančné záujmy tej-ktorej krajiny alebo finančné záujmy Európskej únie. Problém v boji proti daňovým únikom je však aj politicko-morálny. Pokiaľ danú krajinu budú spravovať politicky činné osoby, ktoré v minulosti alebo počas politickej kariéry vykonávali daňovú optimalizáciu nad rámec zákonom dovolených možností, prečo by zrazu mali hájiť finančné záujmy krajiny a klepnúť po prstoch, respektíve po majetku tých daňových subjektov, ktoré robia niečo podobné? Cítíme absenciu daňovej morálky. Nemusíme byť ani odborníkmi na rozpočtovú politiku a vidíme, že rozpočtové výdavky štátu, prevažne tvoriace z daňových príjmov od nás všetkých, sa využívajú nerentabilným, nehospodárskym a márnotravným účelom. Žeby to bolo spôsobené aj absenciou finančnej gramotnosti medzi obyvateľstvom? Zrejme áno. Ak jednotlivec alebo domácnosť ako celok nemá osvojené aspoň základné finančné zručnosti na rozumnú správu svojho majetku a takýto jedinec sa cez lobing a konexie dostane do vyšších verejných pozícií, niet divu, že namiesto pokroku sme svedkami plytvaním verejných zdrojov, v najhoršom prípade aj spreneverovaním verejných financií. Veď, keď už platíme dane, chceme vidieť, čo za to! Adekvátnym riešením je pri daní z príjmu právnických osôb zaviesť daň z konsolidovaného zisku. Čím viac krajín zavedie daň z konsolidovaného zisku, tým viac sa zamedzí účel daňových rajov a schránkových firiem. Pri daní z príjmu fyzických osôb sme toho názoru, že daňový systém má menej zaťažovať ekonomickú aktivitu a viac sa sústrediť na zdaňovanie spotreby, majetku a negatívnych externalít (s dôrazom na ochranu životného prostredia) a vyššiu úspešnosť výberu dane.

V nadväznosti na takto definované výsledky výskumu sa zdá, že predmet práce sa podarilo preskúmať v takom rozsahu, aby sme dosiahli ciele uvedené v úvode práce. Práca preto môže poslúžiť ako zdroj údajov pre študentov právnických fakúlt či fakúlt podobného zamerania, ako aj pre odborníkov v oblasti daňového práva.

Zoznam použitej bibliografie

Vedecké publikácie a články:

1. BABČÁK, V. *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2016. 752 s. ISBN 978-80-5620-091-9.
2. BABČÁK, V. a kol. *Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania (inštitútmi daňového, obchodného a trestného práva)*. Košice: UPJŠ, 2018. 472 s. ISBN 978-80-8152-661-9.
3. BABČÁK, V. a kol. *Daňové právo a jeho rozvoj*. Košice: UPJŠ, 2010. 188 s. ISBN 978-80-7097-850-4.
4. BABČÁK, V., POPOVIČ, A., ROMÁNOVÁ, A. a kol. In *I. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové úniky a vyhýbanie sa daňovým povinnostiam*. Košice: UPJŠ, 2017, 400 s. ISBN 978-80-8152-584-1.
5. BABČÁK, V., POPOVIČ, A., ROMÁNOVÁ, A. a kol. In *II. Slovensko-české dni daňového práva: Daňové raje a zneužívanie daňového systému*. Košice : UPJŠ, 2018, 302 s. ISBN 978-80-8152-660-2.
6. BALÁŽI, P. a kol. *Historiografia financií na území Slovenska*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 272 s. ISBN 978-80-7552-484-3.
7. BOJŇANSKÝ, J. a kol. *Dane podnikateľských subjektov*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2010. 252 s. ISBN 978-80-552-0486-4.
8. BURÁK, E. *Daňová optimalizácia – Ľudový daňový šlabikár*. Bratislava: Epos, 2002. 160 s. ISBN 80-8057-485-5.
9. BURÁK, E., RYBANSKÁ, B. *Daňové podvody v praxi. I. diel*. Varín: Varínske tlačiarne, 2018. 245 s. ISBN 978-80-973000-9-8.
10. FAAL, E. *Currency Demand, the Underground Economy and Tax Evasion : Tha Case of Guyana*. Washington: International Monetary Fund, 2003. 30 s. WP/03/07.
11. Frizis, I.; Głowacki, K.; Hoskova, K. *Mutual learning for reducing tax gaps in V4 countries and Ukraine: Final report, CASE Reports*, s. 490, ISBN 978-83-7178-657-0, Center for Social and Economic Research (CASE), Warsaw <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/179713/1/nr490.pdf>.
12. HOLCR, K. *Kriminológia*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2008. 403 s. ISBN 978-80-80782-06-1.
13. HOSP, J. *Kryptomeny*. Bratislava: Tatran, 2018. 172 s. ISBN 978-80-2220-945-8.

14. HOŠOVÁ, K. *Shadow economy in Slovakia*. International Scientific Conference ECONOMIC AND SOCIAL POLICY: Economic and Social Challenges for European Economy, 2019.
15. CHOVANČULIAK, R. *Pokrok bez povolenia ako zdieľaná ekonomika, crowdfunding a kryptomeny zmenili svet*. Bratislava: Inesis, 2019. 288 s. ISBN 978-80-89820-07-8.
16. KLIMER, L. a kol. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2020. 780 s. ISBN 978-80-571-0251-9.
17. KOCINA, J. *Daňové trestné činy*. Plzeň : Vydavatelství Aleš Čeněk, 2014. 360 s. ISBN 978-80-7380-442-8.
18. KOČIŠ, M. *Úvod do práva transferového oceňovania*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 246 s. ISBN 978-80-8168-226-1.
19. KRÁLIK, J., ŠIMONOVÁ, J., SABAYOVÁ, M. *Základy daňového práva II*. Bratislava: Akadémia policajného zboru v Bratislave, 2010. 150 s. ISBN 978-80-8054-488-1.
20. KRÁLIK, J., JAKUBOVIČ, D. *Slovník finančného práva*. Bratislava : VEDA, 2004. 47-48 s. ISBN 80-224-0814-X.
21. KUBÁTOVÁ, K. *Daňová teorie a politika*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 269 s. ISBN 978-80-7598-165-3.
22. KIYOSAKI, R. *Bohatý otec, chudobný otec*. Bratislava: Motýľ, 2014. 240 s. ISBN 978-80-8164-039-1.
23. McGee, R. W. et al. *The Ethics of Tax Evasion*. New York: Springer, 2012, 978-1-4614-1287-8.
24. MEDINA, L., SCHNEIDER, F. *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?*. Washington: International Monetary Fund. WP18/17. 2018. 76 s. 978-14-8433-863-6, dostupné: <<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583>>.
25. LÁNSKY, J. *Kryptoměny*. Praha: C. H. Beck, 2018, 160 s. ISBN 978-80-7400-722-4.
26. OBERMAYER, B., OBERMAYER, F. *Panama Papers – Historie odhalení celosvětového významu*. Brno: HOST, 2017. 360 s. ISBN 978-80-7577-1421.
27. PAULIČKOVÁ, A. *Malý slovník finančného práva*. Bratislava: Eurounion. 2013. 54 s. ISBN 978-80-970527-3-7.

28. POPOVIČ, A., ROMANOVÁ, A., STRAKOVÁ, I. : *Zneužitie a iné formy obchádzanie práva*. Košice: EQUILIBRA, 2016. 338 s. ISBN 978-80-8152-431-8.
29. RAIS, J., KLIČKA, O., ROD, A. *Stínová ekonomika v České republice*. Praha: CETA, 01/2015, s. 60.
30. SMITH, A. *Pojednání o podstate a původe bohatství národu*, sv. 2, kniha IV-V, SNPL Praha: 1958, 310 s.
31. STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike*. Bratislava: Epos, 2016. 359 s. ISBN 978-80-5620-147-3.
32. ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konanie a ich dokazovanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 420 s. ISBN 978-80-8168-262-9.
33. SCHNEIDER, F.: *The Shadow Economy in Europe 2019*. Eurostat, A.T. Kearney analysis, 2019.
34. ŠEFČÍK, M. *Karuselové podvody*. Praha: Leges, 2018, 100 s., ISBN 978-80-7502-252-3 (brož.).
35. ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky v Slovenskej republike: možnosti ich eliminácie vybranými opatreniami*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 176 s. ISBN 978-80-8168-603-0 (brož.).
36. SCHULZOVÁ, A. a kol. *Daňovníctvo – daňová teória a politika I*. 3. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. 360 s. ISBN 978-80-7598-107-3.
37. UEDA, J. *Estimation of the lack of corporate income tax: RA-GAP methodology*, Washington D.C.: IMF, 2018 s. 36. ISBN 9781484357224/2075-8669. (brož.)
38. ZUCMAN, G. *The Hidden Wealth of Nations – The Scoruge of Tax Havens*. London : The University of Chicago Press, 2013, 130 s. ISBN. 13: 978-0-226-92264-0.

Právne predpisy

1. Zákon České národní rady č. 586/1992 Sb.o daních z příjmů
2. Zákon České národní rady č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.
3. zákone č. 592/1992 Sb. o veřejném zdravotním pojištění
4. USTAWA z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa
5. Налоговый кодекс Российской Федерации zo 16. júla 1998

6. Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 595/2003 Z. z. o daní z príjmov
8. Zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty
9. Zákon č. 235/2004 Sb. o dani z pridanej hodnoty
10. Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení v znení neskorších predpisov
11. Zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon
12. Zákon č. 280/2009 Sb. daňový rád
13. Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník
14. Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
15. Smernica Rady 2011/96/ EÚ z 30. novembra 2011 o spoločnom systéme zdaňovania uplatňovanom v prípade materských spoločností a dcérskejších spoločností v rozličných členských štátoch v znení neskorších predpisov
16. Smernica Rady (EÚ) 2018/2057 z 20. decembra 2018, ktorou sa mení smernica 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty, pokiaľ ide o dočasné uplatňovanie všeobecného mechanizmu prenesenia daňovej povinnosti v súvislosti s dodávaním tovaru a poskytovaním služieb presahujúcich určitú limitnú sumu
17. Zákon č. 425/2020 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2021
18. Zákon č. 600/2020 Sb. o státním rozpočtu ČR na rok 2021

Judikatúra:

1. Rozsudok Súdneho dvora EÚ v spojenej veci Optigen a ďalší, zo dňa 16. 02. 2005, sp. zn. C-354/03, C-355/03 a C-484/03
2. Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci Halifax a ďalší, zo dňa 21. 02. 2006, s. zn. C-255/02
3. Rozsudok Súdneho dvora EÚ v spojenej veci Axel Kittel, zo dňa 06. 07. 2006, sp. zn. C-439/04 a C-440/04
4. Rozsudok Súdneho dvora EÚ vo veci Cadbury Schweppes a Cadbury Schweppes Overseas zo dňa 12. 09. 2006, sp. zn. C-196/04
5. Rozsudok England and Wales High Court zo dňa 22. 05. 2009, CH/2009/APP/0066
6. rozsudku Nejvyššího správního soudu 2 Afs 173/2005-69 vo veci P.d.v.-spol. s.r.o. v. Finanční ředitelství v Hradci Králové zo dňa 27. 07. 2006

Ostatné zdroje:

1. Bukovina, J., Havlát, M. *Koronavírus si vyberá svoju daň (Komentár 2020/04)*. [online]. mfsr.sk. [cit. 30. 12. 2020]. Bratislava: Ministerstvo financií SR – Inštitút finančnej politiky, 23. 04. 2020, s. 3. <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/komentare-z-roku-2020/4-koronavirus-si-vybera-svoju-dan-april-2020.html>
2. Európska komisia: *Rozdiel v DPH - 140 miliárd EUR v roku 2018, s potenciálnym zvýšením v roku 2020 v dôsledku koronavírusu*. [online]. ec.europa.eu. [cit. 13. 12. 2020]. https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/tax-cooperation-control/vat-gap_en
3. Európska komisia. *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu a Rade o konkrétnych spôsoboch posilnenia boja proti daňovým podvodom a daňovým únikom aj vo vzťahu k tretím krajinám*. [online]. eur-lex.europa.eu. 02. 03. 2012. [cit. 28. 10. 2020]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0351>
4. European Commision. *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States (VAT GAP report 2017)*. Európska komisia: Varšava, 04. 09. 2019. s. 79. [online]. ec.europa.eu. [cit. 10. 11. 2020]. https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-gap-full-report-2019_en.pdf
5. 2019 Final Report VAT GAP report 2029. [online]. ec.europa.eu. 04. 09. 2019
6. European Commision. *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2020 Final Report (VAT GAP report 2018)*. Európska Komisia: Luxemburg, september 2020. s. 100. ISBN 978-92-76-19429-3. [online]. op.europa.eu. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/48f32ee9-f3dd-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>
7. European Commision. *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2017 Final Report (VAT GAP report 2015)*. Európska komisia: Varšava, 18. 09. 2017. s. 72. [online]. ec.europa.eu. [cit. 10. 11. 2020]. https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_and_reports_on_the_vat_gap_2017.pdf
8. European Commision: *Study to quantify and analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States (VAT GAP report 2011)*. Európska komisia: Varšava, júl 2013. s. 127. [online]. ec.europa.eu. [cit. 10. 11. 2020]. https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/vat-gap.pdf

9. European Commission: *Study to quantify and analyse the VAT gap in the EU-25 Member States* (VAT GAP report 2009). Európska komisia: Londýn, 21. 09. 2011. 109 s. [online]. ec.europa.eu. [cit. 10. 11. 2020]. https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/reckon_report_sep2009.pdf
10. Európska komisia: *Joint transfer pricing forum*. [online]. ec.europa.eu. [citované 18. 12. 2020]. https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/company-tax/transfer-pricing-eu-context/joint-transfer-pricing-forum_en
11. Finančná správa Slovenskej republiky: *Platiteľ dane*. [online]. financnasprava.sk. <https://podpora.financnasprava.sk/079397-Platite%C4%BE-dane>
12. Finančná správa SR: *Efektívnejší boj proti daňovým a colným únikom a efektívnejšia správa daní a ciel v regióne V4*. [online]. financnasprava.sk. 13. 11. 2014. <https://www.financnasprava.sk/sk/pre-media/novinky/archiv-noviniiek/detail-novinky/efek-boj-prot-dan-podv-na/bc>
13. Forgács, J. *Delistovanie Ripple z Fumbi Portfólia*. [online]. fumbi.sk. 23. 12. 2020. [cit. 19. 01. 2021]. https://fumbi.network/sk/news/delistovanie-ripple-z-fumbi-portfolia?smclient=70b2f499-4e55-46c7-86a8-270e6c2825ed&utm_source=salesmanago&utm_medium=email&utm_campaign=SK_RippleGone
14. Inštitút finančnej politiky. *Daňový report Slovenskej republiky 2018*. [online]. mfsr.sk. Bratislava: Ministerstvo financií SR, 2019, s. 53. <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/ekonomicke-analyzy/50-danovy-report-slovenskej-republiky-2018-oktober-2018-2.html>
15. Inštitút finančnej politiky. *Odhad daňovej medzery na dani z príjmov právnických osôb*. [online]. mfsr.sk. Bratislava: Ministerstvo financií SR, marec 2019, s. 10. <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/manualy/21-odhad-danovej-medzery-dppo.html>
16. Inštitút finančnej politiky. *Odhad straty príjmov z dane z pridanej hodnoty (Ekonomická analýza 25)*. [online]. Bratislava: Ministerstvo financií, marec 2012. <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/ekonomicke-analyzy/25-odhad-straty-prijmov-dane-z-pridanej-hodnoty-marec-2012.html>
17. Jarošová, B. *Vývoj sadzieb dane z pridanej hodnoty v SR od roku 1993* [online]. epi.sk. 05. 11. 2007. [cit. 21. 12. 2020]. <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Vyvoj-sadzieb-dane-z-pridanej-hodnoty-v-SR-od-roku-1993.htm>

18. Kotyza, D. *Jak se vyvíjelo DPH v Čechách od roku 1993?*. [online]. mladypodnikatel.cz. 2013. [citácia 05. 02. 2021]. <https://mladypodnikatel.cz/vyvoj-dph-v-cechach-od-1993-t3893>
19. Ministerstvo financií SR: *Daňová medzera na DPH*. [online]. mfsr.sk. máj 2019. [cit. 21. 12. 2020]. <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/manualy/23-danova-medzera-dph.html>
20. Nadácia F. Hayeka. *Deň daňovej slobody 2020*. [online]. www.hayek.sk. 30. 06. 2020. [cit. 28. 01. 2021]. <https://www.hayek.sk/den-danovej-slobody-2020/>
21. Nadácia Liberálni institut. *Den daňové svobody 2020*. [online]. www.denadanovesvobody.cz. 24. 06. 2020. [cit. 28. 01. 2021]. <https://www.dendanovesvobody.cz/tiskove-zpravy/den-danove-svobody-2020/>
22. Národná banka Slovenska: *Prehľad trhu s kryptoaktívami v Slovenskej republike*. [online]. nbs.sk. november 2020 [cit. 31. 12. 2020]. 26 s. dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/Fintech/kryptoaktiva/SK-kryptoaktiva-prehľad.pdf?smclient=70b2f499-4e55-46c7-86a8-270e6c2825ed&utm_source=salesmanago&utm_medium=email&utm_campaign=SK_TrhRastie5
23. Stavjaňová, J. *Odhady daňových úniků v české republice založená na analýze nezjištěné ekonomiky*. [online]. researchgate.net. október 2018. [cit. 07. 02. 2021]. https://www.researchgate.net/publication/328762203_Odhady_danovych-uniku-v-Ceske-republice-zalozene-na-analyze-nezjistene-ekonomiky
24. Slovenský živnostenský zväz. *Stanovisko SSŽ k návrhu zákona o reštrukturalizácii*. [online]. szz.sk. 22. 12. 2016. [cit. 11. 01. 2021]. <http://www.szz.sk/stanoviska-a-vyhlasenia-szz/140-stanovisko-szz-k-zakonu-o-restrukturalizacii.html>
25. Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Stratégia boja proti tieňovej ekonomike a nelegálnej práci“ (stanovisko z vlastnej iniciatívy) (2014/C 177/02) z 21. januára 2014. [online]. eur-lex.europa.eu. [cit. 05. 01. 2021]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013IE2138&from=ES>
26. Uznesenie Európskeho parlamentu z 26. marca 2019 o finančnej trestnej činnosti, vyhýbaní sa daňovým povinnostiam a daňových únikoch (2018/2121(INI)). [online]. europarl.europa.eu. [cit. 06. 12. 2021]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0240_SK.html
27. Výmenné kurzy: <https://openiazoch.zoznam.sk/meny/slovenska-koruna/archiv-kurzov/meskk> a <https://www.kurzy.cz/kurzy->

men/kurzy.asp?a=X&mena1=CZK&mena2=EUR&c=1&d=30.12.1999&convert=P%F8eve%EF+m%ECnu

28. Zídková, H. *Diskuse metod odhadů mezery DPH*. [online]. researchgate.net. Acta Oeconomica Pragensia, roč. 22, č. 4, s. 3–15. doi: 10.18267/j.aop.442. https://www.researchgate.net/publication/294279481_Diskuse_metod_odhadu_DPH

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1 Všeobecný porovnávací prehľad daňovej sústavy v právnych podmienkach SR a ČR	s. 21-23
Tabuľka č. 2 Vývoj tieňovej ekonomiky v ČR, v SR a v EÚ v % HDP	s. 50
Tabuľka č. 3 Počet slovenských firiem v daňových rajoch s najvýznamnejším zastúpením	s. 72
Tabuľka č. 4 Počet českých firiem v daňových rajoch s najvýznamnejším zastúpením	s. 73
Tabuľka č. 5 Indikátor efektivity výberu DPH	s. 106
Tabuľka č. 6 Odhad daňovej medzery na DPH v SR, v ČR a v EÚ	s. 107
Tabuľka č. 7 Vývoj sadzby dane DPH a DPPO v SR a v ČR	s. 109
Tabuľka č. 8 Daňová medzera k DPPO v SR a v ČR	s. 116
Tabuľka č. 9 Percentuálny prehľad daňového a odvodového zaťaženia zamestnanca v právnych podmienkach SR a ČR	s. 122
Tabuľka č. 10 Porovnanie dňa daňovej slobody v Slovenskej republike a v Českej republike	s.128-129

Zoznam grafov

Graf č. 1 Vývoj daňovej sadzby DPH v SR a v ČR	s. 112
Graf č. 2 Vývoj daňovej sadzby DPPO v SR a v ČR	s. 114

Zoznam schém

Obr. 1 Všeobecná klasifikácia daní na priame a nepriame dane	s. 23
Obr. 2 Klasifikácia daní z hľadiska teritoriality	s. 24
Obr. 3 Klasifikácia dane na základe daňovej sadzby	s. 25

Obr. 4 Lafferová krivka	s. 30
Obr. 5 Členenie daňových únikov	s. 34
Obr. 6 Schéma kolotočového podvodu	s. 85
Obr. 7 Delenie kryptomien podľa obchodovateľnosti	s. 94
Obr. 8 Klasifikácia kryptomien podľa ich ťažiteľnosti	s. 94